



**Landelijke  
Kwaliteitsmonitor  
Kinderopvang**

# **Kwaliteit van de Nederlandse kinderopvang**

## **De kinderdagopvang, peuteropvang, buitenschoolse opvang en gastouderopvang in beeld**

**Gecombineerde metingen 2017-2023**



**Bodine Romijn**

**Pauline Slot**

**IJsbrand Jepma**

**Paulien Muller**

**Merel Bredeveld**

**Paul Leseman**

**LKK, April 2024**



**Universiteit Utrecht**







# **Kwaliteit van de Nederlandse kinderopvang**

**De kinderdagopvang, peuteropvang,  
buitenschoolse opvang en gastouderopvang in  
beeld**

**Analyses op basis van de gecombineerde  
gegevens metingen 2017-2023**



# Voorwoord

Voor de vijfde keer presenteert het consortium van de Universiteit Utrecht en Sardes haar bevindingen over de kwaliteit van de kinderopvang in Nederland. Met de Landelijke Kwaliteitsmonitor Kinderopvang (LKK) meet het consortium vanaf 2017 de kwaliteit in de vier typen kinderopvang in Nederland: kinderdagopvang, peuteropvang, buitenschoolse opvang en gastouderopvang.

Zonder de welwillende medewerking van vele kinderopvangorganisaties en -medewerkers was de uitvoering van de LKK 2022-2023 onmogelijk geweest. Daarom willen wij allereerst grote dank uitspreken aan alle pedagogisch medewerkers en gastouders die de observatoren gastvrij hebben ontvangen en aan alle leidinggevenden van kinderopvangorganisaties en medewerkers van gastouderbureaus die dit mede mogelijk hebben gemaakt.

Daarnaast zijn wij blij met de grote flexibiliteit en inzet waarmee het observatorenteam door het hele land in totaal 184 locatiebezoeken heeft afgelegd en beeldmateriaal heeft gecodeerd. Wij bedanken – in alfabetische volgorde – onze kundige observatoren: Sarai Balkenende, Suzanne Batenburg, Vere van Bergen, Stelle Bergevoet, Karin Braakman, Merel Bredeveld, Jolanda Brouwer, Elise Boelen, Annemijn Dollen, Esther Eleveld, Simone den Hartog, Tess van der Heide, Kaylee de Heus, Annika van Hulzen, Pleun Klein, Laura Koop, Fenne Korevaar, Lieke Leutscher, Isa Linders, Pleun Meister, Lysbet Oving, Marije Revenich, Irvine Rietmulder, Paola Rijs Zamorano, Mijke de Rooij, Merve Saribas, Julia Swiebel, Elja Timmer, Lotte Werner, Britt Wessels, Joni Wijnen, Nadine van Wijngaarden, Femke Zwaginga. De observatoren werden achter de schermen ondersteund door het capabele matchmakers-team: Lotte Baten, Elise Boelen, Tess van der Heide, Mijke de Rooij, Asha Philippo, Lotte Werner. We zijn blij met de doortastendheid en volharding waarmee zij 184 locaties hebben overtuigd van nut en noodzaak om mee te doen aan de LKK 2023.

Binnen de Universiteit Utrecht heeft Merel Bredeveld een belangrijke rol gespeeld bij de totstandkoming van de LKK 2023, in termen van toezien op de kwaliteit van de verzamelde data en de begeleiding van observatoren in het veld. Binnen Sardes coördineerde Tanja Tahalele het veldwerk in alle opzichten, zoals het aansturen van het matchmakersteam, de afstemming met het observatorenteam, het beheren van het informatieverwerkingsstelsel en de nieuwskanalen. Samen met Patricia Bansie was zij tevens verantwoordelijk voor het blurren van het filmmateriaal.

Dank ook aan het Kohnstamm Instituut en het NCKO voor de flexibele samenwerking bij het coderen van de video-opnamen die in het kader van de LKK zijn gemaakt.

Op verzoek van het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid is een klankbordgroep ingericht die structureel meedenkt met het LKK-team. Ook dit jaar weer hebben de leden van de klankbordgroep op constructieve wijze bijgedragen aan het duiden van de LKK-resultaten, het doorspreken van enkele opvallende bevindingen en het formuleren van speerpunten voor

verder onderzoek. In de klankbordgroep zijn de volgende organisaties vertegenwoordigd: Brancheorganisatie Kinderopvang, Branchevereniging Maatschappelijke Kinderopvang, Sociaal Werk Nederland, BOinK, Voor Werkende Ouders, GGD GHOR Nederland, Onderwijsinspectie, VNG, NJi, Expertisecentrum Kinderopvang, Universiteit Leiden, PPINK, Nysa, BVOK en KNGO.

Tot slot bedanken we onze opdrachtgevers vanuit het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid voor de prettige samenwerking, in de personen van Reina Kloosterman en Job Wieles.

Vanuit de LKK zien we dat de kinderopvangsector nog steeds druk ervaart, met name door personeelstekorten. Tegelijk is de interactiekwaliteit stabiel gebleken en in sommige opzichten zelfs verbeterd.

De LKK-bevindingen stellen ons niet alleen in staat om een beeld te geven van de kwaliteit van de vier kinderopvangtypen in Nederland op dit moment. Ook kunnen deze bevindingen bekeken worden in het licht van de ontwikkelingen over de afgelopen 25 jaar.

De komende periode zullen we deze inzichten verder uitbouwen en delen met eenieder die zich betrokken voelt bij de kinderopvang.

Pauline Slot, Bodine Romijn & Paul Leseman (Universiteit Utrecht),  
IJsbrand Jepma & Paulien Muller (Sardes)

# Inhoud

Voorwoord.....	5
Samenvatting.....	9
De LKK 2017-2025: Onderzoeksopzet.....	9
Proceskwaliteit.....	10
Omgevingskwaliteit .....	11
Activiteitenaanbod en pedagogisch klimaat.....	12
Werkbeleving.....	13
Conclusies .....	13
1. Inleiding .....	15
1.1 Landelijke Kwaliteitsmonitor Kinderopvang (LKK) .....	15
1.2 Ontwikkelingen in de kinderopvang .....	16
1.3 Leeswijzer.....	16
2. Onderzoeksopzet .....	18
2.1 Steekproefontwerp .....	18
2.1.1 Procedure steekproeftrekkingen .....	19
2.2 Steekproeftrekkingen 2017-2019, 2020/21-2022 .....	20
2.3 Respons en non-respons per cohort.....	21
2.3.1 Respons en non-respons LKK2017-2019.....	22
2.3.2 Respons en non-respons LKK2020/21-2022 .....	23
2.3.3 Respons en non-respons LKK2022-2023 .....	25
2.3.4 Respons, non-respons en representativiteit LKK.....	26
2.4 Werving en toestemmingsprocedure .....	29
2.5 Meetinstrumenten.....	31
2.5.1 Observatie-instrumenten .....	31
2.5.1.1 CLASS raamwerk.....	32
2.5.1.2 NCKO-interactieschalen.....	36
2.5.1.3 Omgevingsschalen.....	37
2.5.2 Vragenlijsten pedagogisch medewerkers en gastouders .....	40
2.6 Procedures .....	47
3. Kwaliteit in de kinderdagopvang .....	49
3.1 Observaties .....	49
3.1.1 Observaties met de CLASS Infant en CLASS Toddler.....	49
3.1.2 Observaties met de NCKO-interactieschalen.....	56
3.1.3 Observaties met de ITERS-R en ECERS-R .....	57
3.2 Interviewgegevens .....	60
3.2.1 Structurele kwaliteit en groepsamenstelling .....	60
3.2.2 Pedagogisch beleid en pedagogisch klimaat .....	63
3.2.3 Activiteitenaanbod .....	64
3.3 Trends over de jaren .....	64
3.3.1 CLASS .....	64
3.3.2 NCKO.....	67
3.3.3 ITERS-R en ECERS-R.....	68
3.4 Samenvattend beeld van de kwaliteit in de kinderdagopvang.....	71
4. Kwaliteit in de peuteropvang.....	76
4.1 Observaties .....	76
4.1.1 Observaties met de CLASS Toddler.....	76

4.1.2	Observaties met de NCKO-interactieschalen.....	79
4.1.3	Observaties met de ECERS-R .....	80
4.2	Interviewgegevens .....	81
4.2.1	Structurele kwaliteit en groepssamenstelling .....	81
4.2.2	Pedagogisch beleid en pedagogisch klimaat .....	84
4.2.3	Activiteitenaanbod .....	85
4.3	Trends over de jaren .....	85
4.3.1	CLASS .....	86
4.3.2	NCKO.....	86
4.3.3	ECERS-R.....	87
4.4	Samenvattend beeld van de kwaliteit in de peuteropvang .....	88
5.	Kwaliteit in de buitenschoolse opvang .....	91
5.1	Observaties .....	91
5.1.1	Observaties met de CLASS PreK.....	91
5.1.2	Observaties met de NCKO-interactieschalen.....	94
5.1.3	Observaties met de BSO schaal .....	96
5.2	Interviewgegevens .....	97
5.2.1	Structurele kwaliteit en groepssamenstelling .....	97
5.2.2	Pedagogisch beleid en pedagogisch klimaat .....	100
5.2.3	Activiteitenaanbod .....	101
5.3	Trends over de jaren .....	102
5.3.1	CLASS .....	102
5.3.2	NCKO.....	102
5.3.3	BSO schaal.....	103
5.4	Samenvattend beeld van de kwaliteit in de buitenschoolse opvang.....	104
6.	Kwaliteit in de gastouderopvang .....	107
6.1	Observaties .....	107
6.1.1	Observaties met de CLASS Infant, Toddler en PreK.....	107
6.1.2	Observaties met de FCCERS-R .....	113
6.2	Interviewgegevens .....	114
6.2.1	Structurele kwaliteit en groepssamenstelling .....	114
6.2.2	Pedagogisch beleid en pedagogisch klimaat .....	117
6.2.3	Activiteitenaanbod .....	118
6.3	Trends over de jaren .....	118
6.3.1	CLASS .....	118
6.3.2	FCCERS-R.....	121
6.4	Samenvattend beeld van de kwaliteit in de gastouderopvang.....	122
7.	Integraal beeld .....	125
7.1	Proceskwaliteit.....	125
7.2	Omgevingskwaliteit en activiteitenaanbod.....	127
7.3	Verklarende trends in de kinderopvang.....	132
	Referenties .....	134
	Bijlage 1 .....	136
	Colofon.....	138



# Samenvatting

Sinds 2017 wordt in opdracht van het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid de kwaliteit van de kinderopvang in Nederland jaarlijks in beeld gebracht door een consortium van de Universiteit Utrecht en Sardes onder de naam *Landelijke Kwaliteitsmonitor Kinderopvang* (LKK). **De LKK brengt in ieder geval tot en met 2025 jaarlijks de kwaliteit in kaart van de kinderdagopvang, peuteropvang, buitenschoolse opvang en gastouderopvang.**

## De LKK 2017-2025: Onderzoeksopzet

In 2017 verscheen een eerste rapport over de eerste kwaliteitsmeting, gebaseerd op toen nog relatief kleine steekproeven. Sindsdien presenteren de jaarlijkse rapportages de resultaten van de cumulatieve kwaliteitsmetingen. De LKK volgt namelijk een *rolling sample* methode. Jaarlijkse metingen met relatief kleine, maar representatieve steekproeven worden over de jaren heen samengevoegd. **Cumulatief ontstaat zo een totaal-steekproef van voldoende omvang om betrouwbare en nauwkeurige uitspraken over de kwaliteit van de kinderopvang te kunnen doen.** Daarnaast geeft deze methode de mogelijkheid om **trends over de jaren heen te signaleren** door verschillende deelsteekproeven te vormen en die met elkaar te vergelijken.

In het voorgaande rapport uit 2023<sup>1</sup> is een vergelijking gemaakt tussen de kwaliteit in de periode 2017-2019 (voor corona) en de kwaliteit zoals gemeten in de periode na corona in 2021-2022. Door de coronanasleep is er in 2021 en 2022 sprake geweest van een meer continue dataverzameling en om die reden zijn de gegevens samengevoegd en vorig jaar gerapporteerd als een gecombineerde meting. De dataverzameling van 2023 volgde kort op de afronding van de dataverzameling in 2022. De kinderopvangsector wordt de laatste jaren gekenmerkt door verschillende ontwikkelingen, zoals de coronanasleep, toenemende personeelstekorten en veranderingen in wet- en regelgeving. Om de bewegingen in de sector en de daarmee gepaard gaande kwaliteit goed in kaart te kunnen brengen, is er voor dit rapport gekozen om een indeling in **twee cohorten** te maken: **2021-2022 en 2022-2023.**

De splitsing van de steekproeven is gedaan in de zomer van 2022 om tot een zo evenwichtig mogelijke verdeling te komen voor de verschillende opvangsoorten. In de periode **2021-2022** zijn in totaal **181 kinderopvanglocaties** bezocht (waarvan 40 kinderdagopvanglocaties, 50 peuteropvanglocaties, 45 buitenschoolse opvanglocaties en 46 gastouders) en in de periode **2022-2023** zijn er **184 kinderopvanglocaties** bezocht (waarvan 47 kinderdagopvanglocaties, 42 peuteropvanglocaties, 47 buitenschoolse opvanglocaties en 48 gastouders). **De conclusies over de kwaliteit van de kinderopvang berusten daarmee op een grote hoeveelheid data.** De uitspraken zijn gebaseerd op **bijna 2000 live observatiecycli en ruim 1400 kwaliteitsbeoordelingen vanaf video-opnames**, uitgevoerd door het Nederlands Consortium Kinderopvang Onderzoek (NCKO) en het Kohnstamm Instituut. Daarnaast zijn de zelfgerapporteerde structurele kwaliteitskenmerken gebaseerd op de **gegevens van ruim 500 pedagogisch medewerkers en gastouders en ruim 300 locatiemanagers en managers van gastouderbureaus.**

---

<sup>1</sup> Romijn et al. (2023)

## Proceskwaliteit

De **kwaliteit van de interacties, ook wel proceskwaliteit genoemd**, is beoordeeld met verschillende observatie-instrumenten. Hiertoe zijn zowel live observaties gedaan (CLASS, omgevingschalen) als video's gecodeerd (NCKO interactie-schalen). Globaal kan er onderscheid worden gemaakt tussen de emotionele en educatieve proceskwaliteit. Emotionele proceskwaliteit gaat over de wijze waarop medewerkers en gastouders kindvolgend en responsief zijn in hun interacties, een positieve sfeer creëren in de groep en daarbinnen een duidelijke structuur bieden en grenzen stellen zodat kinderen hun autonomie kunnen ontwikkelen. **De emotionele proceskwaliteit is in de periode 2022-2023 voor alle opvangsoorten als goed te classificeren.** De spreiding is relatief klein en er zijn geen grote uitschieters naar beneden, behalve voor de buitenschoolse opvang. Vergeleken met 2021-2022, blijkt bovendien dat de **emotionele proceskwaliteit stabiel hoog** is in alle opvangtypen. Hoewel er in de buitenschoolse opvang grotere kwaliteitsverschillen zijn tussen locaties.

De educatieve kwaliteit omvat de ondersteuning van de brede ontwikkeling van kinderen zodat zij hun persoonlijke competenties (verder) kunnen ontwikkelen. Het stimuleren van spel en exploratie, het bieden van een rijk taalaanbod en het geven van ondersteunende feedback bevordert de cognitieve en taalontwikkeling van kinderen. Hoewel de gemiddelde **educatieve proceskwaliteit** in alle opvangtypen lager is dan de emotionele proceskwaliteit, blijkt er wel een **stijging in de kinderdagopvang, peuteropvang en gastouderopvang**. Gemiddeld valt de **educatieve proceskwaliteit in de middenrange** volgens de standaards van het meetinstrumentarium, wat vanuit internationaal perspectief relatief hoog is. De educatieve kwaliteit is vergelijkbaar tussen de kinderdagopvang, peuteropvang en de gastouderopvang, maar in de buitenschoolse opvang is er minder aandacht voor het ontwikkelen van de persoonlijke competenties, aangezien de educatieve kwaliteit laag tot middelmatig is. De **verschillen tussen locaties binnen een opvangsoort blijken groot**. Er is veel spreiding met zowel uitschieters naar beneden als naar boven, wat laat zien dat er kinderdagopvanggroepen zijn die een hoge emotionele én educatieve kwaliteit lieten zien. Voor de buitenschoolse opvang zijn de verschillen tussen locaties kleiner en zijn er relatief minder uitschieters met een hogere kwaliteit.

De analyses waarin we de **kwaliteit over de tijd** volgen in drie perioden, namelijk 2017-2019, 2021-2022 en 2022-2023, laat zien dat er sprake is van een **stijgende lijn**. Voor de kinderdagopvang blijkt de kwaliteit van de opvang voor baby's het sterkst te stijgen tussen 2017-2019 en 2021-2022 waarna het stabiliseert, terwijl de kwaliteit voor peuters vooral stijgt tussen 2021-2022 en 2022-2023. In de peuteropvang, buitenschoolse opvang en gastouderopvang blijkt een gestaag stijgende lijn waarin vooral een kwaliteitsstijging zichtbaar is tussen 2017-2019 en 2022-2023. Een mogelijke verklaring voor het andere patroon bij de opvang van baby's is de verandering in de beroepskracht-kind ratio (bkr) die in 2019 van kracht werd in het kader van de Wet IKK, waardoor er vooral een kwaliteitsstijging zichtbaar is kort na de invoering van de nieuwe bkr. Het algemene patroon van een stijgende kwaliteit blijkt ook uit ander onderzoek, de grootschalige EVENING-studie in de peuteropvang<sup>2</sup>. In die studie kon de stijgende kwaliteit verklaard worden door de inzet van de pedagogisch beleidsmedewerker. Het is aannemelijk dat ook voor de andere kinderopvangtypen de inzet van de beleidsmedewerker en de toenemende aandacht voor

---

<sup>2</sup> Van Huizen et al. (2024)

professionalisering een belangrijke bijdrage heeft geleverd aan de stijgende kwaliteit, zeker voor de educatieve kwaliteit.

De kinderopvang is een unieke context waar kinderen in groepsverband worden opgevangen en waar dus ook ruimte is om kinderen te leren hoe zij onderdeel uitmaken van een groep. De observatieschaal Groepssocialisatie richt zich op de mate waarin pedagogisch medewerkers en gastouders **sensitief zijn naar de groep als geheel** en momenten benutten om de **groepsverbondenheid en gezamenlijkheid te versterken**. Dit aspect is een aanvulling op de focus op individuele kinderen en uit gegevens blijkt dat deze vaak samen gaan. Pedagogisch medewerkers en gastouders die hoog scoren op groepssensitiviteit laten óók een hogere mate van individuele sensitiviteit zien. Voor alle opvangsoorten geldt dat er **gemiddeld laag** wordt gescoord op dit onderdeel. De spreiding is echter wel groot. Er zijn nog geen benchmarks vastgesteld voor deze groepssocialisatieschaal, maar de resultaten komen overeen met de gegevens uit de vragenlijsten en andere observatie-instrumenten (NCKO-interactieschalen) waaruit **bleekt dat er verbetering mogelijk is in het begeleiden van interacties tussen kinderen onderling**. Overigens blijken vooral gerichte activiteiten, zoals creatieve of educatieve activiteiten, momenten waarop er meer aandacht is voor de kinderen als groep en interacties tussen kinderen onderling bevorderd worden.

### Omgevingskwaliteit

De omgevingskwaliteit verwijst naar verschillende aspecten in de opvangsituatie, zoals de inrichting van de ruimte, beschikbaarheid en toegankelijkheid van materiaal, structuur van het programma en de omgang met ouders. De kwaliteit wordt in kaart gebracht met vier observatie-instrumenten die vanuit hetzelfde raamwerk zijn ontwikkeld, maar specifiek zijn afgestemd op de eigenheid van de verschillende opvangsoorten. **De omgevingskwaliteit is gemiddeld op orde met zowel onderdelen die goed (bijvoorbeeld de ruimte en meubilering) als voldoende (bijvoorbeeld beschikbaarheid van materiaal) scoren**. Verder blijkt er **herstel van de omgevingskwaliteit** na de eerder geconstateerde daling na de coronaperiode. Die daling had vooral betrekking op **het contact met ouders en de kwaliteit van het dagprogramma**.

Kort na corona werden de breng- en haalmomenten veel minder benut voor uitwisseling met ouders, bijvoorbeeld omdat ouders niet in de groep mochten komen. In de meting 2022-2023 blijkt dit contact met ouders grotendeels hersteld, al is de score voor groepen met baby's en in de peuteropvang nog wel lager dan in de periode 2017-2019. Hoewel de **breng- en haalmomenten nu weer meer benut worden voor contact en uitwisseling met ouders, blijken andersoortige contactmomenten, zoals sociale activiteiten, ouderavonden of thema-avonden rondom een opvoedingsthema, geen herstel te laten zien**. Dit aanbod is na corona sterk gedaald en is stabiel gebleven in 2022-2023.

De kwaliteit van het programma heeft betrekking op de mate waarin er een duidelijke dagstructuur is met een gebalanceerd aanbod van vrij spel en georganiseerde activiteiten in afwisselende groepssamenstellingen waarin medewerkers ontwikkelingsgerichte interacties hebben met kinderen. Op dit punt was er een (sterke) kwaliteitsdaling te zien kort na corona, maar de nieuwste resultaten van 2022-2023 tonen een sterk herstel met soms zelfs iets hogere scores dan in 2017-2019. Dit duidt erop dat er **weer een gebalanceerd dagprogramma**

is met een duidelijke structuur voor kinderen waarin er geregeld ontwikkelingsgerichte interacties zijn tijdens vrij spel en georganiseerde activiteiten.

### Activiteitsaanbod en pedagogisch klimaat

Pedagogisch medewerkers en gastouders hebben gerapporteerd over het activiteitsaanbod. Hierbij is een grote verscheidenheid aan activiteiten (bijna 50 soorten activiteiten) in kaart gebracht en in welke frequentie ze voorkomen op een schaal van bijna nooit tot enkele keren per dag. **Er zijn grote verschillen in aanbod tussen de verschillende activiteitscategorieën, opvangsoorten en opvanglocaties.** Gemiddeld genomen komen activiteiten gericht op 'samenspel' en 'exploratie en motorische ontwikkeling', zoals grof motorisch spel, het vaakst voor in alle opvangtypen. Ook activiteiten gericht op de 'taal en geletterheid', zoals (voor)lezen, komen regelmatig voor, gevolgd door 'creatieve en musische activiteiten', en 'buitenspel en uitstapjes'. Er is in verhouding minder aandacht voor activiteiten die te maken hebben met 'ontluikende gecijferdheid', zoals telspelletjes of domino, of 'wetenschap en techniek', zoals slijm maken of over de natuur praten. Activiteiten die betrekking hebben op 'burgerschapsvorming' komen ook betrekkelijk weinig voor. De frequentie van activiteiten is over het algemeen het laagst in de buitenschoolse opvang. Een uitzondering betreft de buitenactiviteiten en uitstapjes die in de buitenschoolse opvang juist meer voorkomen. Mogelijk speelt de oudere leeftijd van de kinderen hierin een rol. Tot slot, zien we dat voor de meeste opvangsoorten de verschillen tussen groepen vrij groot zijn. Er zijn groepen waar bepaalde activiteiten bijna nooit voorkomen, maar ook groepen die rapporteren dat diezelfde activiteiten op dagelijkse basis plaatsvinden.

In het  **vorige rapport** uit 2023 beschreven we **een verschraving van het activiteitsaanbod in de buitenschoolse opvang en in mindere mate de kinderdagopvang** in vergelijking met 2017-2019. Dat wil enerzijds zeggen dat sommige activiteiten niet of nauwelijks (meer) voorkomen en anderzijds dat voor sommige activiteiten de frequentie waarin ze voorkomen gemiddeld is gedaald (bijvoorbeeld van wekelijks naar maandelijks). Dit had in 2021-2022 vooral betrekking op de mogelijkheden voor binnen- en buitenspel en het aanbod van creatieve en musische activiteiten. De nieuwste gegevens van 2022-2023 laten geen verandering zien, dus op dit vlak is er **geen herstel van de kwaliteit van het activiteitsaanbod in de kinderdagopvang en de buitenschoolse opvang.** Deze resultaten komen overeen met de onafhankelijke observaties die ook laten zien dat de kwaliteit van het aanbod en beschikbare materiaal stabiel is gebleven. In de **peuteropvang en gastouderopvang** was er **geen sprake van een verschraving van het activiteitsaanbod in 2022 en de nieuwste gegevens van 2023 tonen eveneens een onveranderd beeld.** De verklaring die we in het voorgaande rapport hebben gegeven, lijkt nog altijd plausibel. De ervaren werkdruk vanwege ziekteverzuim, personeelskrapte, de inzet van invalkrachten of beroepskrachten in opleiding is nog altijd groot waardoor er wellicht minder tijd is voor het voorbereiden, inplannen en uitvoeren van gerichte activiteiten met de kinderen. Voor gastouders spelen deze problemen niet op die manier. In de peuteropvang speelt de werkdruk wel een rol, maar met de invoering van de 16-uurs maatregel is er uitbreiding van het aanbod en dus ook meer tijd om gerichte activiteiten uit te voeren.

Ten aanzien van het pedagogisch beleid valt op dat er in de **kinderdagopvang en peuteropvang meer aandacht** is voor de **stabiliteit van de groep in 2022-2023**. Voor de kinderdagopvang is met name de stabiliteit gedurende de dag toegenomen, terwijl in de peuteropvang het vooral betekent dat opendeurenbeleid minder frequent werd toegepast. In de **buitenschoolse opvang** zijn er naar verhouding **meer** locaties die een **opendeurenbeleid** voeren, passend bij de oudere leeftijd van kinderen. Hierin zijn echter geen verschillen tussen 2021-2022 en 2022-2023.

Andere pedagogische beleidsaspecten die in kaart zijn gebracht, zoals de **kinderparticipatie en de omgang met (sociale) media**, blijken **stabiel** te zijn tussen 2021-2022 en 2022-2023, maar laten verschillen zien tussen opvangsoorten. De mate waarin kinderen inbreng hebben bij de vormgeving van het dagprogramma en beleid verschilt sterk tussen groepen, maar is gemiddeld genomen laag. In de **buitenschoolse opvang is de aandacht voor kinderpacticipatie het grootst. Ook de aandacht voor (sociaal) mediagebruik is gemiddeld laag, maar het sterkst aanwezig in de buitenschoolse opvang.**

Tot slot, **belangrijke structurele kenmerken zoals groepsgrootte, beroepskracht-kindratio, opleidingsniveau en werkervaring** zijn **grotendeels stabiel** gebleven ten opzichte van 2021-2022. In de buitenschoolse opvang is de groepsgrootte gemiddeld iets kleiner in 2022-2023 wat mogelijk komt doordat er minder grote opvanglocaties in de steekproef zaten. Overigens geldt voor alle opvangsoorten dat de gemiddelde groepsgrootte en de beroepskracht-kindratio lager zijn dan het toegestane maximum.

### Werkbeleving

In het reguliere rapport uit 2023 en in het rapport waarin we de contextuele ontwikkelingen hebben geschetst<sup>3</sup>, is uitgebreider stilgestaan bij de werkbeleving van medewerkers. Hoewel medewerkers over het algemeen tevreden waren over hun werk, bleek de gerapporteerde werkstress wel licht gestegen vergeleken met de periode 2017-2019. De werkbeleving bleek heel vergelijkbaar voor medewerkers werkzaam in de kinderdagopvang, peuteropvang en buitenschoolse opvang. Een vergelijking tussen 2021-2022 en 2022-2023 laat zien dat de **werkbeleving voor medewerkers in de peuteropvang en de buitenschoolse opvang verder verslechterd is**. Medewerkers in de buitenschoolse opvang geven aan dat zij minder tevreden zijn over hun werk, terwijl medewerkers in de peuteropvang vooral meer werkstress rapporteren. Voor de medewerkers in de kinderdagopvang en gastouders is de werkbeleving niet (verder) verslechterd. Gastouders rapporteren over het algemeen de hoogste tevredenheid met hun werk en de laagste stress, ook in de voorgaande meting.

### Conclusies

De dynamiek in de sector kinderopvang is onverminderd groot en met de huidige ontwikkelingen rondom de personeelskrapte en wijziging van het financieringsstelsel blijft dit wellicht nog even zo. De nieuwste resultaten tonen een **gemengd beeld van zowel stabiliteit als verandering** in kwaliteit. De **nasleep van corona, zoals het toegenomen personeelstekort en ziekteverzuim vormen een negatieve tendens** en lijken een weerslag te hebben op de werkbeleving van de medewerkers, vooral in de peuteropvang en de buitenschoolse opvang.

---

<sup>3</sup> Romijn et al. (2023); Slot et al. (2023)

Desondanks is de interactiekwaliteit stabiel gebleven of zelfs verbeterd, vooral wat betreft de aandacht voor de brede competentie ontwikkeling van kinderen in de opvang van peuters in de kinderdagopvang en peuteropvang en in de gastouderopvang, wat een compliment waard is voor de sector. Mogelijk zien we hier een positieve invloed van de verschillende beleidsmaatregelen van de afgelopen jaren, zoals de introductie van de pedagogisch beleidsmedewerkers en de 16 uur VE regeling. Echter, **de kwaliteitsslag is vooral gemaakt in de interactieprocessen op de groep**. Kinderen stimuleren in het (verder) ontwikkelen van een breed scala aan persoonlijke competenties, vraagt om een **gevarieerd aanbod van activiteiten gericht op allerlei verschillende ontwikkelingsdomeinen**. Juist dit aanbod is na corona **verschaald**, zowel in variatie als in frequentie, en laat vooralsnog geen herstel zien. Verder blijkt ook het contact met ouders slechts deels hersteld en zijn vooral die **activiteiten die ouders meer kunnen betrekken bij het pedagogisch beleid en de sociale betrokkenheid bij de organisatie en het aangaan van een gedeeld partnerschap in de opvoeding van hun kind(eren) nog niet hersteld** tot het niveau van voor corona.

# 1. Inleiding

## 1.1 Landelijke Kwaliteitsmonitor Kinderopvang (LKK)

De Landelijke Kwaliteitsmonitor Kinderopvang (LKK) is een langlopend onderzoek naar de kwaliteit van de Nederlandse kinderopvang uitgevoerd door een consortium van de Universiteit van Utrecht en Sardes. Dit rapport bevat de bevindingen van de gecombineerde kwaliteitsmetingen zoals die in 2017 tot en met 2023 hebben plaatsgevonden in de kinderdagopvang, de peuteropvang<sup>4</sup>, de buitenschoolse opvang en de gastouderopvang in Nederland. De LKK wordt volgens een zogenaamde ‘*rolling sampling*’ methode uitgevoerd, met jaarlijkse metingen in relatief kleine, maar representatieve steekproeven. Door de gegevens van opeenvolgende jaren te combineren, ontstaat geleidelijk één grote steekproef<sup>5</sup>.

Kenmerkend voor de LKK-werkwijze is:

- Het betreft jaarlijkse metingen van 2017 tot en met 2025 volgens een ‘rolling sampling’ model.
- De meting is gericht op alle vormen van kinderopvang, inclusief de gastouderopvang.
- Naast het eerder door het NCKO gehanteerde instrumentarium worden andere instrumenten ingezet om de kwaliteit te meten, zoals de CLASS, InCLASS en uitgebreide vragenlijsten, gericht op de achtergrond en werkbeleving van de medewerkers en organisatiekenmerken.
- Dit verbreedt de manier waarop naar kwaliteit wordt gekeken en maakt internationale vergelijking beter mogelijk.
- Tenslotte ontvangen alle deelnemers een terugkoppeling van de bevindingen op de eigen locatie, met concrete tips en tops. Dit illustreert de wens vanuit de LKK om samen met het werkveld de kwaliteit van de kinderopvang verder te versterken.

De LKK is zo opgezet dat een vergelijking met eerdere kwaliteitsmetingen door het NCKO en Kohnstamm Instituut mogelijk is, waarmee lange termijn-trends in de kwaliteit van de Nederlandse kinderopvang kunnen worden gevolgd<sup>6</sup>. Daarom worden video-opnamen gemaakt van interacties in de kinderopvanggroepen en gastoudergezinnen<sup>7</sup> die door respectievelijk het NCKO en Kohnstamm Instituut met hun instrumenten op vergelijkbare wijze zijn beoordeeld als in de eerdere kwaliteitsmetingen.

---

<sup>4</sup> Onder de peuteropvang verstaan wij de voormalige peuteropvang in peuterspeelzalen, die bij wet per 1 januari 2018 is geharmoniseerd met de kinderdagopvang wat betreft kwaliteit, toezicht en financieringsstructuur. Peuterspeelzalen worden in toenemende mate overgenomen door kinderdagopvangorganisaties. Voor zover zij nog als apart opvangtype worden aangeboden binnen de kinderdagopvang, vallen ze in dit onderzoek ook onder peuteropvang.

<sup>5</sup> Wegens de coronapandemie is de LKK genoodzaakt geweest om aanpassingen in het onderzoeksdesign door te voeren. Zo is in overleg met het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid besloten om de meting van 2020 te staken en opnieuw voort te zetten in 2021. Tevens is besloten om de metingen van 2021-2022 te combineren. In de huidige rapportage worden de resultaten van de metingen voor en na de coronapandemie dan ook los gerapporteerd.

<sup>6</sup> In een eerdere rapportage zijn de trends van 1995 tot en met 2019 geanalyseerd. Zie Slot et al. (2019).

<sup>7</sup> Voor de gastouderopvang zijn alleen in 2017 en 2018 video opnamen gemaakt. Om de respons te verhogen is besloten om vanaf 2019 geen video-opnamen meer te maken.

De LKK-resultaten worden op verschillende manieren met het veld en met belangstellenden gedeeld. De website ([www.monitorlkk.nl](http://www.monitorlkk.nl)) is een belangrijke informatiebron, waar de onderzoeksrapporten te vinden en te downloaden zijn. Tevens zijn op de site links te vinden naar artikelen die verschijnen rondom de LKK-bevindingen. Ook zijn op de site filmpjes geplaatst van kinderopvanglocaties die aan de metingen hebben deelgenomen, bedoeld om potentiële nieuwe deelnemers te informeren. Aanvullend op de website verschijnt tenminste tweemaal per jaar een nieuwsbrief, gericht aan alle kinderopvangorganisaties en gastouders die staan ingeschreven in het Landelijk Register Kinderopvang.

## 1.2 Ontwikkelingen in de kinderopvang

Het blijven roerige tijden voor de kinderopvangsector. Eerder bracht de LKK een rapportage<sup>8</sup> uit over de knelpunten die de sector ervaart en hoe dat te duiden is binnen de huidige maatschappelijke context (o.a. nieuwe beleidsmaatregelen, coronanasleep, toenemende personeelstekorten en wachtlijsten). Enerzijds zijn er verschillende beleidsmaatregelen geïmplementeerd om de kwaliteit van de kinderopvang verder te verhogen (zoals de Wet IKK, aanscherping kwaliteitseisen gastouderopvang). Anderzijds staat de sector onder druk, met name door de oplopende personeelstekorten en het hoge ziekteverzuim, waardoor sommige kwaliteitseisen zijn uitgesteld (o.a. taaleis 3F en de verplichte babyscholing). Bovendien zijn er versoepelingen van kracht in 2024 (deels vanaf januari en deels vanaf juli) om de sector tegemoet te komen (o.a. 3-uursregeling, vaste-gezichtencriterium). Ook de toekomstige stelselwijziging, met name ten aanzien van de financiering van de opvang en het huidige toeslagensysteem, brengt momenteel nog veel onzekerheid mee voor de sector. In deze dynamische context is het belangrijk om de kwaliteit goed te monitoren. Om de laatste ontwikkelingen in kaart te brengen is er voor dit rapport gekozen om de metingen na covid, dus vanaf 2021 op te splitsen in twee cohorten. Cohort 2021-2022 loopt tot de zomer van 2022 en cohort 2022-2023 loopt vanaf september 2022.

## 1.3 Leeswijzer

Het rapport is als volgt opgebouwd. In Hoofdstuk 2 wordt de opzet van het onderzoek beschreven. Ook wordt ingegaan op de steekproeftrekking, respons en de werving van locaties. Tenslotte worden het meetinstrumentarium en de procedures beschreven. In de hoofdstukken 3 tot en met 6 worden de bevindingen per opvangtype gepresenteerd, te beginnen met de kinderdagopvang (Hoofdstuk 3), dan de peuteropvang (Hoofdstuk 4), daarna de buitenschoolse opvang (Hoofdstuk 5) en tenslotte de gastouderopvang (Hoofdstuk 6). Per hoofdstuk worden eerst de resultaten van de observaties beschreven, uitgaande van de verschillende instrumenten die zijn gehanteerd. Daarna worden de gegevens uit de gestructureerde vragenlijsten gepresenteerd, waarbij achtereenvolgens wordt ingezoomd op achtergrondkenmerken en werkbeleving van de medewerkers; structurele kwaliteit en groepssamenstelling; pedagogisch beleid en pedagogisch klimaat; en het activiteitenaanbod. Vervolgens wordt de trend over de jaren heen bekeken door drie meetcohorten (2017-2019; 2021-2022; 2022-2023) met elkaar te vergelijken (zie sectie 2.3.5 voor meer informatie over de cohortsplijting). Elk van deze vier hoofdstukken wordt afgesloten met een samenvattende en concluderende beschouwing. Hierin wordt voor de betreffende opvangsoort kort en krachtig samengevat wat het beeld van de kwaliteit is op basis van de observaties en

---

<sup>8</sup> Zie Slot et al. (2023)



vragenlijsten. In Hoofdstuk 7 wordt nog kort een overkoepelend beeld gegeven voor de vier opvangtypen tezamen.

## 2. Onderzoekopzet

In dit hoofdstuk wordt aandacht besteed aan de onderzoekopzet van de LKK. We bespreken de kern van het steekproefontwerp, de steekproeftrekking van 2017-2019, 2020/21-2022 en 2023 inclusief de gerealiseerde steekproeven en respons en non-respons van de kinderdagopvang, peuteropvang, buitenschoolse opvang en de gastouders. Tot slot bespreken we de werving en toestemmingsprocedures en het meetinstrumentarium en de observatieprocedures.

### 2.1 Steekproefontwerp

In de LKK2017 t/m LKK2025 (9 jaren) werken we aan een steeds groter wordende steekproef. Deze wijze van cumulatieve steekproefopbouw, volgens het ‘rolling sampling’ model, maakt dat er over de jaren een steeds preciezer landelijk beeld ontstaat van de kwaliteit van de Nederlandse kinderopvang. Om per meting een steekproef te verkrijgen die representatief is naar belangrijk geachte kenmerken, wordt steeds een gestratificeerde steekproef getrokken met de volgende kenmerken:

- 1) *Regio* (4 kenmerken: Noord, Midden-Oost, West en Zuid);
- 2) *Urbanisatiegraad* (2 kenmerken: landelijk en stedelijk);
- 3) *Grootte van de locatie* (2 kenmerken: klein en groot).

Dit resulteert in een steekproefmodel met 16 cellen (4 x 2 x 2) per opvangtype (zie Tabel 2.1). Per cel worden voor de kinderdagopvang, peuteropvang<sup>9</sup>, buitenschoolse opvang en gastouderopvang door aselechte steekproeftrekking steeds twee groepen gezocht.

Tabel 2.1 Steekproefontwerp<sup>10</sup>

COROP-gebied in	Urbanisatiegraad	Grootte van de locatie	Aantal groepen (één per locatie)
<b>Noord</b> Friesland, Groningen, Drenthe	Landelijk	Klein	2
		Groot	2
	Stedelijk	Klein	2
		Groot	2
<b>Midden-Oost</b> Utrecht, Gelderland, Overijssel, Flevoland	Landelijk	Klein	2
		Groot	2
	Stedelijk	Klein	2
		Groot	2
<b>West</b> Noord-Holland, Zuid-Holland	Landelijk	Klein	2
		Groot	2
	Stedelijk	Klein	2
		Groot	2
<b>Zuid</b> Noord-Brabant, Limburg, Zeeland	Landelijk	Klein	2
		Groot	2
	Stedelijk	Klein	2
		Groot	2
<b>Totaal</b>			32

<sup>9</sup> In de opdracht van het ministerie van SZW aan de LKK ligt besloten dat wordt gekeken naar de kwaliteit van (voormalig) peuterspeelzaalwerk als aparte kinderopvangsoort. Dit noemen we ‘peuteropvang’.

<sup>10</sup> Bij de gastouderopvang is bij de LKK2017, LKK2018 en LKK2019 gestreefd naar meer gastouders per cel.

Bij de eerste meting van de LKK in 2017 was het de bedoeling kwaliteitsmetingen te verrichten bij 32 opvanggroepen elk voor de opvangsoorten kinderdagopvang, peuteropvang en buitenschoolse opvang, en bij 80 gastouders binnen de gastouderopvang, ofwel 176 groepen in totaal. Bij de vervolgmetingen in 2018, 2019 en 2020 was het de bedoeling om steeds 32 groepen voor alle kinderopvangtypen in te sluiten, ofwel steeds 128 groepen in totaal. Omdat het in 2017 vanwege een tegenvallende respons van de gastouderopvang niet is gelukt om kwaliteitsmetingen te doen bij de gewenste 80 gastouders, zijn in 2018 en 2019 extra inspanningen gepleegd om ter compensatie meer dan de geplande 32 gastouders mee te krijgen.

In 2020 is de meting vlak na aanvang gestaakt wegens de uitbraak van de coronapandemie. In 2021 is opnieuw gestart met het verzamelen van data van de in 2020 getrokken steekproef. Wegens aanhoudende sluitingen in de sector (door de pandemie) is in overleg met het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid besloten om de meting van 2021 door te laten lopen tot de zomer van 2022 en tegelijk ook te starten met de meting van 2022, op basis van een nieuwe steekproef. Zo zijn de metingen van LKK2020/2021 en LKK2022 gecombineerd tot één steekproef.

In 2023 is er een nieuwe meting verricht. De beoogde 32 opvanggroepen per opvangsoort zijn in deze meting gerealiseerd. Gedetailleerde cijfers over de gerealiseerde steekproeven, respons en non-respons per kinderopvangsoort worden verderop gerapporteerd.

### **2.1.1 Procedure steekproeftrekkingen**

Voor het bepalen van de regio wordt gebruik gemaakt van de CBS-indeling van Nederland in 40 zogenaamde COROP-gebieden.<sup>11</sup> In elke jaarlijkse steekproef worden acht COROP-gebieden getrokken voor deelname, twee per regio. Na de vijf metingen tussen LKK2017 en LKK2022 is elk COROP-gebied eenmaal aan de beurt geweest en is Nederland in zijn geheel dus vertegenwoordigd in de LKK. Verdeeld over de drie metingen van 2023 tot en met 2025 worden alle COROP-gebieden een tweede keer getrokken. Voor LKK2023 betekent dit dat 13 van de 40 COROP-gebieden opnieuw in de steekproef zitten. Per regio worden er 3 of 4 COROP-gebieden bezocht.

Bij het bepalen van de urbanisatiegraad wordt de centrumgemeente als 'stedelijk' aangemerkt, de omliggende gemeenten als 'landelijk'. Bij het kenmerk 'grootte' wordt jaarlijks gekeken naar het gemiddelde aantal kindplaatsen per kinderopvangsoort en op grond daarvan per type opvang een indeling gemaakt (onder gemiddeld is 'klein' en boven gemiddeld is 'groot').<sup>12</sup>

Uit alle locaties kinderdagopvang, peuteropvang, buitenschoolse opvang en gastouderopvang (alle vier kinderopvangtypen) binnen de regio's en COROP-gebieden worden gestratificeerde steekproeven getrokken. Hiervoor wordt gebruik gemaakt van het populatiebestand het

---

<sup>11</sup> Nederland telt 40 COROP-gebieden die een landelijk dekkende indeling vormen. De COROP-gebieden zijn in 1970 vastgesteld door de Coördinatiecommissie Regionaal Onderzoeksprogramma (COROP). Een COROP-gebied is een sociaalgeografische eenheid met één grote stad in het centrum en landelijk gebied daaromheen.

<sup>12</sup> Hiervoor is gebruik gemaakt van het DUO LRK-bestand.

Landelijk Register Kinderopvang (LRK).<sup>13</sup> Uit het LRK-bestand worden, in overeenstemming met het hiervoor gepresenteerde steekproefmodel, voor iedere cel aselect verschillende steekproeven getrokken: een hoofdsteekproef en een aantal schaduwsteekproeven, wisselend per kinderopvangtype en afhankelijk van (tussentijdse) respons. De wijze waarop per cel hoofd- en schaduwsteekproeven worden getrokken, kan worden getypeerd als ‘aselect zonder teruglegging’. Omdat de populaties waaruit de steekproeven worden getrokken (namelijk alle in aanmerking komende kinderopvanggroepen respectievelijk gastoudergezinnen in Nederland) vrij groot zijn, kunnen hoofd- en schaduwsteekproeven als representatief en equivalent worden beschouwd.

De voorgestelde steekproefopbouw en -trekking leidt er soms toe dat er voor bepaalde cellen (o.g.v. de combinatie van regio, urbanisatiegraad en grootte) geen kinderopvang meer is in het geval er meerdere schaduwsteekproeven moeten worden aangewend om de streefaantallen te realiseren. In dat geval worden aselect uit de andere cellen extra opvanglocaties getrokken.

## 2.2 Steekproeftrekkingen 2017-2019, 2020/21-2022 en 2023

Voor LKK2017, LKK2018 en LKK2019 zijn de steekproeftrekkingen naar regio, provincie en COROP-gebied in Tabel 2.2 te vinden. Voor LKK2020/21 en LKK 2022 zijn de steekproeftrekkingen naar regio, provincie en COROP-gebied in Tabel 2.3 te vinden. Het samennemen van LKK2020/2021 houdt verband met de uitbraak van COVID-19. Tot en met LKK2020/2021 zijn er steeds twee COROP-gebieden per regio geïnccludeerd. Voor LKK2022 zijn de resterende COROP-gebieden meegenomen. Aangezien de 40 COROP-gebieden onevenredig zijn verdeeld over de vier regio's (er zijn 9 COROP-gebieden in Noord, 10 in Midden-Oost, 12 in West en 9 in Zuid), is het aantal COROP-gebieden per regio in de meting van LKK2022 anders dan in voorgaande metingen. Hiermee is rekening gehouden in de steekproeftrekking en wervingsprocedure: in regio West zijn er bijvoorbeeld naar verhouding meer locaties en gastouders getrokken en benaderd dan in regio Noord en Zuid, maar ook Midden-Oost.<sup>14</sup> De steekproeftrekking van LKK2023 is in Tabel 2.4 te vinden.

---

<sup>13</sup> Dit bestand wordt jaarlijks opgevraagd bij DUO. Voor gebruik wordt dit bestand opgeschoond, omdat er ook historische data in op zijn genomen. Er worden alleen kinderopvanglocaties geselecteerd die geregistreerd zijn. Individuele gastouders die onder hetzelfde registratienummer een bemiddelingsrelatie hebben met meerdere gastouderbureaus zijn uitgedund, zodat ze maar één keer in het bestand voorkomen. Hierdoor heeft elke gastouder evenveel kans om getrokken te worden. Individuele gastouders die daarentegen met diverse unieke registratienummers op diverse opvanglocaties (thuis of bij de vraagouder) kinderen opvangen, worden niet uitgedund. Omdat ‘peuteropvang’ niet apart wordt geregistreerd is binnen de kinderdagopvang gekeken naar een combinatie van registratiegegevens in het LRK om toch onderscheid te kunnen blijven maken tussen kinderdagopvang en peuteropvang. Hierbij is gelet op (de combinatie van) onder meer de naam van locatie (bijv. ‘peuterspeelgroep’ of ‘voorschool’), de naam van houder (bijv. ‘Stichting Peuterspeelzaalwerk X’), het aantal kindplaatsen (vaak een veelvoud van 8 of maximaal 16 kindplaatsen, kleine locaties) en ve-registratie (als locatie met ‘voorschoolse educatie’ geregistreerd in DUO LRK). Op basis hiervan is het vaak mogelijk om aparte ‘peuteropvang’ te onderscheiden, maar helemaal sluitend is dat uiteraard niet. In de benadering van de locaties komt het soms een enkele keer voor dat een peuteropvanglocatie toch een kinderdagopvanglocatie blijkt te zijn of omgekeerd. Dit wordt dan alsnog gecorrigeerd.

<sup>14</sup> Bij de volgende metingen van LKK2023 t/m LKK2025 worden alle 40 COROP-gebieden in drie jaar tijd bezocht. Per jaar worden er meer COROP-gebieden ingesloten om kinderopvang uit heel Nederland te betrekken.

**Tabel 2.2 Steekproeftrekking naar regio, provincie en COROP-gebied LKK2017, LKK2018 en LKK2019**

Regio	Provincie	COROP-gebied 2017	COROP-gebied 2018	COROP-gebied 2019
<b>Noord</b>	Friesland, Groningen en Drenthe	<ul style="list-style-type: none"> <li>Zuidwest-Friesland</li> <li>Zuidoost-Friesland</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>Oost-Groningen</li> <li>Zuidwest-Drenthe</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>Delfzijl en omgeving</li> <li>Noord-Drenthe</li> </ul>
<b>Midden-Oost</b>	Utrecht, Gelderland, Overijssel en Flevoland	<ul style="list-style-type: none"> <li>Twente</li> <li>Noord-Overijssel</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>Utrecht</li> <li>Arnhem/Nijmegen</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>Veluwe</li> <li>Zuidwest-Gelderland</li> </ul>
<b>West</b>	Noord-Holland en Zuid-Holland	<ul style="list-style-type: none"> <li>Kop van Noord-Holland Agglomeratie Haarlem</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>IJmond</li> <li>Delft en Westland</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>Alkmaar en omgeving</li> <li>Groot-Amsterdam</li> </ul>
<b>Zuid</b>	Noord-Brabant, Limburg en Zeeland	<ul style="list-style-type: none"> <li>Zeeuws-Vlaanderen</li> <li>Zuidoost-Noord-Brabant</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>West-Noord-Brabant</li> <li>Midden-Limburg</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>Midden-Noord-Brabant</li> <li>Overig Zeeland</li> </ul>

**Tabel 2.3 Steekproeftrekking naar regio, provincie en COROP-gebied LKK2020/21 en LKK2022**

Regio	Provincie	COROP-gebied 2020/21	COROP-gebied 2022
<b>Noord</b>	Friesland, Groningen en Drenthe	<ul style="list-style-type: none"> <li>Overig Groningen</li> <li>Zuid-Oost-Drenthe</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>Noord-Friesland</li> </ul>
<b>Midden-Oost</b>	Utrecht, Gelderland, Overijssel en Flevoland	<ul style="list-style-type: none"> <li>Het Gooi en Vechtstreek</li> <li>Zuid-West Overijssel</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>Flevoland</li> <li>Achterhoek</li> </ul>
<b>West</b>	Noord-Holland en Zuid-Holland	<ul style="list-style-type: none"> <li>Oost-Zuid-Holland</li> <li>Zuidoost-Zuid-Holland</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>Zaanstreek</li> <li>Leiden en Bollenstreek</li> <li>'s-Gravenhage</li> <li>Rijnmond</li> </ul>
<b>Zuid</b>	Noord-Brabant, Limburg en Zeeland	<ul style="list-style-type: none"> <li>Noordoost-Noord-Brabant</li> <li>Noord-Limburg</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>Zuid-Limburg</li> </ul>

**Tabel 2.4 Steekproeftrekking naar regio, provincie en COROP-gebied LKK2023**

Regio	Provincie	COROP-gebied
<b>Noord</b>	Friesland, Groningen en Drenthe	<ul style="list-style-type: none"> <li>Zuidoost Friesland</li> <li>Oost-Groningen</li> <li>Noord-Drenthe</li> </ul>
<b>Midden-Oost</b>	Utrecht, Gelderland, Overijssel en Flevoland	<ul style="list-style-type: none"> <li>Twente</li> <li>Utrecht</li> <li>Zuidwest-Gelderland</li> </ul>
<b>West</b>	Noord-Holland en Zuid-Holland	<ul style="list-style-type: none"> <li>Kop van Noord-Holland</li> <li>Alkmaar en Omgeving</li> <li>IJmond</li> <li>Delft en Westland</li> </ul>
<b>Zuid</b>	Noord-Brabant, Limburg en Zeeland	<ul style="list-style-type: none"> <li>Zuidoost-Noord-Brabant</li> <li>Midden-Limburg</li> <li>Overig Zeeland</li> </ul>

### 2.3 Respons en non-respons per cohort

Voor de huidige rapportage is gekozen om de kwaliteit niet per meetjaar, maar per cohort te presenteren. Het combineren van verschillende steekproeven in cohorten geeft de mogelijkheid om op een meer robuuste manier naar veranderingen over tijd te kijken. Er is gekozen voor een splitsing in drie cohorten: een cohort voor covid, 2017-2019, en twee

cohorten na covid, 2021-2022, 2022-2023. Voor het cohort 2017-2019 zijn de kwaliteitsgegevens per meetinstrument en per type opvangsoort in een eerdere rapportage uitgebreid gedocumenteerd<sup>15</sup>. Daarom worden in deze rapportage enkel de gegevens van 2021-2022 en 2022-2023 gerapporteerd. De gegevens van 2017-2019 worden wel meegenomen in de trendfiguren aan het eind van elk hoofdstuk.

Voor de cohorten van 2021-2022 en 2022-2023 is gekozen om de steekproef van 2022 op te splitsen in twee delen: namelijk een deel voor de zomer en een deel na de zomer. In cohort 2021-2022 zijn dus alle locaties geïncludeerd die bezocht zijn in 2021 tot en met de zomer van 2022. Voor cohort 2022-2023 zijn dus alle locaties samengenomen die sinds 1 september 2022 zijn bezocht. Voor alle opvangtypen geldt dat ongeveer 50% van de bezochte locaties van steekproef 2022 zijn geïncludeerd in het eerste cohort (2021-2022) en 50% in het tweede cohort (2022-2023).

Allereerst worden de gerealiseerde steekproeven en de (non)respons gerapporteerd voor de drie cohorten, oftewel van 2017-2019, 2020/21-2022 en 2022-2023. Tot slot interpreteren we de responscijfers over de gehele onderzoeksperiode en doen we uitspraken over de representativiteit van de gegevens.

### 2.3.1 Respons en non-respons LKK2017-2019

Tabel 2.5 geeft weer hoe de gerealiseerde steekproef van de gecombineerde meting van LKK2017, LKK2018 en LKK2019 eruitziet. In totaal zijn er 425 opvanglocaties bezocht gedurende de eerste drie metingen (respectievelijk 93 kinderdagopvanggroepen, 99 peuteropvanggroepen, 96 buitenschoolse opvanggroepen en 137 gastouders). In Tabel 2.6 is informatie over de respons en non-respons van de gecombineerde steekproef van LKK2017, LKK2018 en LKK2019 opgenomen.

**Tabel 2.5 Gerealiseerde steekproef naar kinderopvangtype LKK2017, LKK2018 en LKK2019**

Regio	Urbanisatie	Grootte	N KDV	N POV	N BSO	N GO
<b>Noord</b> Friesland, Groningen, Drenthe	Landelijk	Klein	5	6	3	6
		Groot	6	6	5	19
	Stedelijk	Klein	2	1	3	1
		Groot	4	0	2	9
<b>Midden-Oost</b> Utrecht, Gelderland, Overijssel, Flevoland	Landelijk	Klein	5	11	12	6
		Groot	7	5	3	9
	Stedelijk	Klein	6	11	3	6
		Groot	7	5	9	18
<b>West</b> Noord-Holland, Zuid- Holland	Landelijk	Klein	4	11	6	4
		Groot	10	9	5	9
	Stedelijk	Klein	5	11	8	8
		Groot	7	10	9	14
<b>Zuid</b> Noord-Brabant, Limburg, Zeeland	Landelijk	Klein	6	3	6	3
		Groot	8	3	9	9
	Stedelijk	Klein	6	5	5	5
		Groot	5	2	8	11
<b>Totaal</b>			93	99	96	137

<sup>15</sup> Zie Romijn et al. (2023).

**Tabel 2.6 Respons en redenen van non-respons per kinderopvangtype LKK2017, LKK2018 en LKK2019**

Respons en redenen non-respons	KDV N (%)	POV N (%)	BSO N (%)	GO N (%)
<b>Respons</b>	93 (33%)	99 (52%)	96 (37%)	137 (12%)
<b>Non-respons</b>	188 (67%)	93 (48%)	163 (63%)	966 (88%)
<b>Totaal benaderd</b>	281 (100%)	192 (100%)	259 (100%)	1.103 (100%) <sup>16</sup>

**Inhoudelijke reden non-respons**

Inhoudelijke reden non-respons	KDV N (%)	POV N (%)	BSO N (%)	GO N (%)
Beleid	15 (8%)	6 (6%)	11 (7%)	7 (1%)
Onderzoek LKK	32 (17%)	18 (19%)	29 (18%)	203 (21%)
Onderzoek overig <sup>17</sup>	11 (6%)	2 (2%)	6 (4%)	2 (0%)
Organisatie/opvanglocatie	69 (37%)	38 (41%)	63 (39%)	69 (7%)
Beroepskrachten	11 (6%)	10 (11%)	15 (9%)	82 (8%)
Ouders	11 (6%)	3 (3%)	10 (6%)	84 (9%)
Kinderen	3 (2%)	4 (4%)	2 (1%)	30 (3%)
Overig	34 (18%)	12 (13%)	27 (17%)	489 (51%) <sup>18</sup>

**2.3.2 Respons en non-respons LKK2020/21-2022**

In de volgende tabellen staat informatie over de gerealiseerde steekproef van de twee afzonderlijke steekproeven van LKK2020/21 (Tabel 2.7) en LKK2022 (Tabel 2.8). In totaal zijn er 234 opvanglocaties bezocht gedurende deze twee metingen (respectievelijk 54 kinderdagopvanggroepen, 59 peuteropvanggroepen, 60 buitenschoolse opvanggroepen en 61 gastouders).

**Tabel 2.7 Gerealiseerde steekproef naar kinderopvangtype LKK2020/21**

Regio	Urbanisatie	Grootte	N KDV	N POV	N BSO	N GO
<b>Noord</b> Friesland, Groningen, Drenthe	Landelijk	Klein	1	3	2	0
		Groot	2	2	2	2
	Stedelijk	Klein	0	1	1	1
		Groot	1	3	2	5
<b>Midden-Oost</b> Utrecht, Gelderland, Overijssel, Flevoland	Landelijk	Klein	1	1	3	2
		Groot	2	1	1	3
	Stedelijk	Klein	0	3	1	1
		Groot	4	1	0	1
<b>West</b> Noord-Holland, Zuid- Holland	Landelijk	Klein	2	4	3	0
		Groot	3	2	5	4
	Stedelijk	Klein	1	3	2	0
		Groot	2	2	2	1
<b>Zuid</b> Noord-Brabant, Limburg, Zeeland	Landelijk	Klein	1	2	1	1
		Groot	3	2	1	7
	Stedelijk	Klein	1	0	1	0
		Groot	0	0	2	1
<b>Totaal</b>			24	30	29	29

<sup>16</sup> Bij elke meting is er bij de gastouderopvang een flinke oversampling nodig, omdat bij gebruikmaking van het DUO LKK-bestand tijdens de wervingsperiode vaak blijkt dat gastouders inmiddels zijn gestopt, binnenkort gaan stoppen of tijdelijk niet actief zijn (maar wel ingeschreven). Het lijkt erop dat er in de registratie een vorm van vertraging zit. Uit ons contact met DUO en een gemeente blijkt dat dit waarschijnlijk het gevolg is van een suboptimale registratiediscipline van gastouderbureaus dan wel gemeenten.

<sup>17</sup> Deze categorie is bij LKK2019 voor het eerst toegevoegd. Dit is gedaan omdat naast LKK ook andersoortig onderzoek een reden kan zijn waarom men niet wil meedoen (denk aan eigen onderzoek naar kwaliteit, onderzoek vanuit universiteit/hogeschool, GGD-onderzoek of Inspectie van het Onderwijs). Voor LKK2017 en LKK2018 kon deze uitsplitsing niet worden gemaakt.

<sup>18</sup> Deze categorie wordt vooral gevuld door de groepsgewijze benadering van een deel van de gastouderbureaus.

**Tabel 2.8 Gerealiseerde steekproef naar kinderopvangtype LKK2022**

Regio	Urbanisatie	Grootte	N KDV	N POV	N BSO	N GO
<b>Noord</b> Friesland, Groningen, Drenthe	Landelijk	Klein	1	1	3	3
		Groot	1	0	1	2
	Stedelijk	Klein	0	1	1	1
		Groot	3	4	1	4
<b>Midden-Oost</b> Utrecht, Gelderland, Overijssel, Flevoland	Landelijk	Klein	4	0	3	1
		Groot	2	3	1	3
	Stedelijk	Klein	0	2	2	2
		Groot	0	1	1	3
<b>West</b> Noord-Holland, Zuid- Holland	Landelijk	Klein	1	4	3	1
		Groot	6	1	3	1
	Stedelijk	Klein	3	2	1	1
		Groot	5	2	3	6
<b>Zuid</b> Noord-Brabant, Limburg, Zeeland	Landelijk	Klein	1	0	0	1
		Groot	0	2	1	3
	Stedelijk	Klein	2	3	4	0
		Groot	1	3	3	0
<b>Totaal</b>			30	29	31	32

In de volgende tabel staat informatie over de gecombineerde respons en non-respons van de twee afzonderlijke steekproeven van LKK2020/21-2022 (Tabel 2.9). Voor de cohorten waarover de kwaliteitsgegevens gerapporteerd worden, is de meting van de LKK2022 in tweeën gesplitst. Om tot een evenwichtige rapportage van de respons per cohort te komen, is de ene helft van de responscijfers van de LKK2022 daarom bij de respons van de LKK2020-21 geteld (zie Tabel 2.9) en de andere helft is meegewogen bij de respons van de LKK2023 (zie Tabel 2.11). Responscijfers per meetmoment zijn in eerdere rapportages terug te vinden<sup>19</sup>.

De positieve responsen in Tabel 2.9 en Tabel 2.11 wijken iets af van de aantallen die in de hoofdstukken per opvangsoort geïnccludeerd zijn. Voor de kwaliteitsgegevens kunnen we namelijk een feitelijke scheiding hanteren op basis van de datum waarop het bezoek heeft plaatsgevonden. Zoals hierboven beschreven ligt deze scheiding op 1 september 2022, wat ongeveer de helft van de bezoeken per opvangsoort betreft. Omdat de respons – oftewel de benadering van locaties en het al dan niet deelnemen van die locaties – een continu proces is gedurende de meting, kunnen de responscijfers niet met diezelfde mate van precisie worden verdeeld over de twee cohorten. De manier waarop de cijfers nu zijn gesplitst, geeft een eerlijke en goede benadering van de respons per cohort, maar vertonen dus in totaalcijfers per cohort wel lichte afwijkingen ten opzichte van de gerapporteerde kwaliteitsgegevens.

In vergelijking met de eerste drie metingen, is personeelstekort apart geïnventariseerd als reden om niet deel te nemen. In de LKK2017-2019 werden personeelstekorten geschaard onder organisatie/ opvanglocatie. Tevens is COVID-19 als extra categorie geïnventariseerd. LKK heeft in lijn met de nationale maatregelen de bezoeken in de sector op meerdere momenten stilgelegd. Deze non-responscategorie betreft dus locaties die geen externe bezoekers wilden toelaten in verband met besmettingsgevaar, terwijl dit wel weer was toegestaan in de sector. Het gaat dus enkel om locaties die strengere maatregelen ten aanzien van extern bezoek hanteerden dan vanuit de overheid werden opgelegd.

<sup>19</sup> Romijn et al. (2023)



**Tabel 2.9 Respons en redenen van non-respons per kinderopvangtype LKK2020/21-2022**

Respons en redenen non-respons	KDV N (%)	POV N (%)	BSO N (%)	GO N (%)
<b>Respons</b>	39 (40%)	45 (42%)	45 (40%)	45 (16%)
<b>Non-respons</b>	58 (60%)	61 (58%)	67 (60%)	235 (84%)
<b>Totaal benaderd</b>	97 (100%)	106 (100%)	112 (100%)	280 (100%)

**Inhoudelijke reden non-respons**

Inhoudelijke reden non-respons	KDV N (%)	POV N (%)	BSO N (%)	GO N (%)
Beleid	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)	17 (7%)
Onderzoek LKK	9 (16%)	2 (3%)	4 (6%)	40 (17%)
Onderzoek overig	9 (16%)	8 (13%)	6 (9%)	59 (25%)
Organisatie/opvanglocatie	10 (17%)	12 (20%)	11 (16%)	10 (4%)
Personeelstekort	7 (12%)	5 (8%)	16 (24%)	2 (1%)
Beroepskrachten	3 (5%)	3 (5%)	4 (6%)	13 (6%)
COVID-19	5 (9%)	5 (8%)	7 (10%)	0 (0%)
Ouders	3 (5%)	2 (3%)	4 (6%)	8 (3%)
Kinderen	0 (0%)	1 (2%)	2 (3%)	8 (3%)
Overig	12 (21%)	23 (38%)	13 (19%)	78 (33%) <sup>20</sup>

**2.3.3 Respons en non-respons LKK2022-2023**

In de volgende tabellen staat informatie over de gerealiseerde steekproef van LKK2023. Het streefaantal van 128 kwaliteitsmetingen (32 per kinderopvangtype) is bij LKK2023 gerealiseerd. In totaal zijn er 131 kwaliteitsmetingen gedaan: 33 in kinderdagopvang, 33 in peuteropvang, 32 in buitenschoolse opvang en 33 in gastouderopvang (zie Tabel 2.10).

**Tabel 2.10 Gerealiseerde steekproef naar kinderopvangtype LKK2023**

Regio	Urbanisatie	Grootte	N KDV	N POV	N BSO	N GO
<b>Noord</b> Friesland, Groningen, Drenthe	Landelijk	Klein	2	1	0	2
		Groot	0	3	2	2
	Stedelijk	Klein	1	3	2	2
		Groot	2	1	2	3
<b>Midden-Oost</b> Utrecht, Gelderland, Overijssel, Flevoland	Landelijk	Klein	2	2	2	1
		Groot	0	1	1	3
	Stedelijk	Klein	2	3	3	0
		Groot	0	2	2	2
<b>West</b> Noord-Holland, Zuid- Holland	Landelijk	Klein	3	7	3	0
		Groot	6	1	2	7
	Stedelijk	Klein	1	0	4	2
		Groot	6	2	1	2
<b>Zuid</b> Noord-Brabant, Limburg, Zeeland	Landelijk	Klein	1	2	3	1
		Groot	5	1	2	3
	Stedelijk	Klein	1	2	1	0
		Groot	1	2	2	3
<b>Totaal</b>			33	33	32	33

In Tabel 2.11 staat informatie over de respons en non-respons van LKK2022-2023, uitgesplitst naar de kinderdagopvang, peuteropvang, buitenschoolse opvang en gastouderopvang. Hierin is de helft van de respons van de LKK2022 dus meegewogen in de cijfers omdat er over een gecombineerd cohort wordt gerapporteerd. De positieve respons voor de laatste meting uit 2023 bedraagt respectievelijk 38%, 54%, 45% en 14%, wat duidt op een goede bereidheid van de sector om mee te werken aan de LKK.

<sup>20</sup> Deze categorie wordt vooral gevuld door de groepsgewijze benadering van een deel van de gastouderbureaus.

**Tabel 2.11 Respons en redenen van non-respons per kinderopvangtype LKK2022-2023**

Respons en redenen non-respons	KDV N (%)	POV N (%)	BSO N (%)	GO N (%)
<b>Respons</b>	48 (34%)	47 (50%)	47 (42%)	49 (15%)
<b>Non-respons</b>	92 (66%)	47 (40%)	66 (58%)	269 (85%)
<b>Totaal benaderd</b>	140 (100%)	94 (100%)	113 (100%)	318 (100%)

<b>Inhoudelijke reden non-respons</b>				
Beleid	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)	3 (1%)
Onderzoek LKK	10 (11%)	2 (4%)	2 (3%)	27 (10%)
Onderzoek overig	13 (14%)	15 (32%)	13 (20%)	52 (19%)
Organisatie/opvanglocatie	31 (34%)	9 (19%)	17 (26%)	67 (25%)
Personeelstekort	7 (8%)	3 (6%)	10 (15%)	2 (1%)
Beroepskrachten	6 (7%)	5 (11%)	4 (6%)	20 (7%)
COVID-19	0 (0%)	0 (0%)	1 (2%)	0 (0%)
Ouders	6 (7%)	3 (6%)	2 (3%)	9 (3%)
Kinderen	1 (0%)	0 (0%)	1 (2%)	8 (3%)
Overig	18 (7%)	10 (21%)	16 (24%)	81 (30%) <sup>21</sup>

### 2.3.4 Respons, non-respons en representativiteit LKK

De respons voor kinderdagopvang, peuteropvang en buitenschoolse opvang is hoog ten opzichte van voorgaande jaren. Bij LKK2023 zijn de hoogste responscijfers gerealiseerd sinds de start van LKK in 2017, met uitzondering van de gastouderopvang. De respons onder de peuteropvang is al jaren vrij stabiel en het hoogst van alle kinderopvangtypen (rond of boven de 50%). De respons onder de kinderdagopvang en buitenschoolse opvang is iets lager, maar nog altijd betrekkelijk hoog ten opzichte van voorgaande jaren. De respons in de gastouderopvang is 14%. In voorgaande jaren was dit 12% (LKK2017 t/m LKK2019) en 17% (LKK2020 t/m LKK2022).

Bij LKK2023 heeft de belangrijkste reden om niet mee te doen te maken met de 'organisatie/opvanglocatie', met uitzondering van de peuteropvang. Daar wordt 'overig onderzoek' opgevoerd als de belangrijkste reden om deelname te weigeren. Binnen de buitenschoolse opvang lijkt het personeelstekort een belangrijker reden te zijn om niet mee te doen aan LKK2023 dan in de overige drie kinderopvangtypen. In grote lijnen komen de cijfers ten aanzien van de inhoudelijke non-respons redenen overeen met de redenen van non-respons bij LKK2017 t/m LKK2022. Waar rond de (gefaseerde) invoering van de Wet IKK in 2018 en ook 2019 het 'beleid' nog een reden was voor organisaties/opvanglocaties om deelname te weigeren, is deze reden langzaam maar zeker naar de achtergrond geraakt. Begrijpelijkwijs deed COVID-19 in de laatste metingen een duit in het zakje, maar wordt nu niet meer aangedragen als reden om niet mee te doen. In Tabel 2.12 wordt dieper ingegaan op de inhoudelijke redenen van non-respons. Per reden worden enkele concrete voorbeelden weergegeven, zoals door de contactpersonen van de benaderde organisaties/opvanglocaties verwoord.

<sup>21</sup> Deze categorie wordt vooral gevuld door de groepsgewijze benadering van gastouders via gastouderbureaus.

**Tabel 2.12 Redenen van non-respons LKK2017 t/m LKK2023<sup>22</sup>**

Categorie	Voorbeelden redenen non-respons
<b>Beleid</b>	o.m. druk met invoering van Wet Innovatie en Kwaliteit Kinderopvang (IKK) (register, nieuwe beroepskracht/kind-ratio e.d.), Wet Harmonisatie kinderopvang en peuterspeelzaalwerk en Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG).
<b>Onderzoek LKK</b>	o.m. 'geen interesse', 'slechte ervaring met onderzoek', 'ongunstige timing', 'te belastend', 'zien nut niet in van onderzoek', 'te tijdrovend', 'geen meerwaarde', 'willen geen video-opnamen binnen de locatie', 'weerstand tegen filmen', 'willen niet met meer dan één locatie mee doen' (bij verzoek via schaduwsteekproeftrekking om met meer dan één locatie mee te doen), 'rust bewaren, onderzoek verstoort dit'.
<b>Onderzoek overig</b>	o.m. 'doen nooit mee aan onderzoek', 'pas aan onder onderzoek meegedaan', 'GGD-inspectie is net langs geweest', 'audit vanuit gemeente', 'interne audits', 'te druk met andere lopende onderzoeken', 'we doen al mee aan EVENING-onderzoek'.
<b>Organisatie/ opvanglocatie</b>	o.m. 'te hoge werkdruk', 'te veel onrust in de organisatie', 'groeivende vraag', 'geen toestemming van management', 'ziekte van leidinggevende', 'midden in intensief veranderings- of scholingstraject', 'experimentele locatie', 'zitten in een hectische periode', 'te onregelmatige opvang', 'grote wijziging in de organisatie', 'zitten in overname', 'verhuizing naar tijdelijke locatie', 'geselecteerde groep/locatie/gastouder is niet representatief voor de organisatie', 'meer taxi na school dan oppas', 'open deurenbeleid met ca. 200 kinderen, dus toestemming verkrijgen is onhaalbare kaart'.
<b>Personeelstekort</b>	o.m. 'op de groep staat een tijdelijke invaller', 'personeelstekort', 'te veel personele wisselingen', 'de groep draait minder dagen', 'onregelmatige bezetting', 'alle energie zit in behoud van personeel en rondkrijgen van rooster', 'te veel invalkrachten'.
<b>Beroepskrachten</b>	o.m. 'zwanger(schapsverlof)', 'sterfgeval in nabije omgeving', 'overspannen', 'hoog ziekteverzuim', 'wil niet bekeken worden', 'twijfel aan eigen kwaliteit', 'vakantie', 'oppasoma's of -opa's zijn hier ongeschikt voor', 'oppasgrootouder/oma wil dit niet', 'familiaire opvang', 'privé omstandigheden', 'te zeer inbreuk op privacy', 'hoge leeftijd van gastouder', 'te spannend', 'te stressvol', 'willen geen filmopnames'.
<b>Corona</b>	o.m. 'vanwege uitbraakgevaar laten wij geen ouders maar ook geen personen van buiten op de groep', 'te veel zieken', 'er zijn momenteel te veel besmettingen', 'geen onnodige risico's willen nemen', 'ouders willen dit niet in coronatijd'.
<b>Ouders</b>	o.m. 'weigeren video-opnamen kinderen', 'geen toestemming willen geven voor 'vreemden' over de vloer', 'te weinig ingevulde toestemmingsformulieren van ouders', 'vraagouders willen geen andere personen in privédomein toelaten', 'ouders liggen in scheiding', 'ouders zijn onbereikbaar', 'oudercommissie wil dit niet'.
<b>Kinderen</b>	o.m. 'kinderen zijn te kwetsbaar', 'te veel kinderen met extra ondersteuningsbehoeften op de groep', 'geen verstoring willen van de alledaagse uitvoeringspraktijk'.
<b>Overig</b>	o.m. 'geen contact (kunnen) krijgen', 'weigering zonder opgaaf van reden', 'geen terugkoppeling van organisatie/locatie/gastouder(bureau) ontvangen', 'stopt binnenkort met opvang', 'cancelen van reeds ingeplande kwaliteitsmeting wegens verzadiging/behalen streefgetal in de regio of kinderopvangtype', 'niet ingepland krijgen', 'te ingewikkelde logistieke puzzel met beschikbaarheid van observatoren en beschikbaarheid en bereikbaarheid van locatie/gastouder', 'op laatste moment om onduidelijke reden afblazen van reeds ingeplande observatie'.

Omdat de representativiteit van de steekproeven een belangrijke rol speelt in de interpretatie van de resultaten, worden verschillende bevindingen naast elkaar gelegd om een oordeel te vellen over de representativiteit van de data. Allereerst zijn de steekproeftrekkingen uitgevoerd volgens een gestratificeerd steekproefmodel om representatieve spreiding over regio's, urbane en rurale gebieden, en grootte van opvangaanbieders te garanderen. Daarnaast zijn verschillende aanvullende analyses gedaan ten aanzien van de jaarlijkse

<sup>22</sup> Jaarlijks wordt aan het einde van de kwaliteitsmeting een belronde onder een klein aantal (5 tot 10) weigerende kinderopvangorganisaties gehouden om de redenen nog iets scherper neer te kunnen zetten en om lessen uit te trekken voor een volgende meting.

steekproeven om de representativiteit van de gegevens verder te beoordelen. Zoals hierboven beschreven, is de positieve respons in de kinderdagopvang, peuteropvang en buitenschoolse goed te noemen. In vergelijking met veel ander sociaalwetenschappelijk onderzoek in opvang en onderwijs, is de respons zelfs relatief hoog. Ook laten analyses van de non-respons geen aanleiding zien om te concluderen dat de positieve respons vertekend is. Dat de redenen van non-respons gedurende de verschillende meetjaren (ook na de pandemie) vergelijkbare patronen zien, is tevens positief voor de rolling sample methode en het combineren van steekproeven.

Daarnaast zijn er voor alle steekproeven wegingsanalyses uitgevoerd. Het stratificatiemodel heeft tot doel om een steekproef te realiseren met voldoende variatie in deelnemende locaties op de eerder genoemde kenmerken. Maar deze variatie reflecteert niet noodzakelijkerwijs de kenmerken van de populatie. Zo beoogt de LKK elk jaar evenveel grote als kleine locaties en evenveel landelijke als stedelijke locaties te bezoeken. De verdeling van grote vs kleine en landelijke vs stedelijke locaties in de gehele populatie is echter niet 50-50. Daarom is voor elke steekproef bepaald hoeveel de gerealiseerde steekproef afwijkt van de stratificatiecriteria op populatieniveau (in het betreffende jaar van de meting). Op basis daarvan is een weging toegepast, waarbij de scores van sommige locaties dus zwaarder (of juist minder zwaar) zijn meegewogen in het gemiddelde als er sprake was van een disbalans tussen de steekproef en de populatie. Wanneer we de door LKK gerapporteerde gemiddelde kwaliteitscores (op basis van de gerealiseerde steekproeven) vergelijken met de gewogen gemiddelde kwaliteitscores, blijken hier geen significante verschillen zichtbaar. Dus de gehanteerde werkwijze met een gestratificeerde steekproef resulteert in kwaliteitsuitkomsten die representatief zijn voor de sector op de genoemde kenmerken.

Verder zijn de GGD inspectiegegevens van de steekproeven van 2017-2019 (in het jaar vóór, tijdens en ná de meting: dus 3 meetmomenten per locatie) bekeken en vergeleken met de landelijke GGD inspectiedata. Deze analyse laat zien dat aan LKK-deelnemende locaties in vergelijkbare mate gerapporteerde overtredingen hebben volgens de GGD-inspectiegegevens. Op basis van al deze verschillende bevindingen concluderen we dat de steekproeven voor de kinderdagopvang, peuteropvang en buitenschoolse opvang als representatief kunnen worden gezien.

Een uitzondering betreft de gastouderopvang. Hoewel inspanningen om de respons te verhogen in de afgelopen jaren succesvol bleken te zijn, moet net als eerdere jaren geconcludeerd worden dat de steekproef van de gastouders niet als representatief gezien kan worden voor de gehele gastouderopvang. Mogelijkerwijs geeft de steekproef een te positief beeld van de situatie in Nederland. Er is al een aantal jaren sprake van een daling van het aantal gastouders (ruim 60% tussen 2013 en oktober 2023<sup>23</sup>) wat kan duiden op een verandering in de populatie gastouders. Er lijkt een professionaliseringsslag gaande blijkens uit een toename in het gemiddeld aantal opgevangen kinderen (in 2023 gemiddeld 5,1 ten opzichte van 2,1 in 2013) en een afname van familiale gastouderopvang. Daarom moeten de conclusies ten aanzien van de gastouderopvang voorzichtig behandeld worden.

---

<sup>23</sup> Boogaard en Bollen (2022) en kwartaalrapportages kinderopvang die via [www.rijksoverheid.nl](http://www.rijksoverheid.nl) gepubliceerd worden.

## 2.4 Werving en toestemmingsprocedure

Per email worden een uitnodigingsbrief en een informatiebrief gestuurd aan de contactpersonen van de geselecteerde opvanglocaties.<sup>24</sup> De uitnodigingsmail wordt gericht aan de opvanglocatie.<sup>25</sup> De informatiebrief is bedoeld voor de organisatie.<sup>26</sup> De contactpersoon kan daarmee relevante betrokkenen, zoals collega's en leidinggevendenden, inlichten. Ook bevat de brief verwijzingen naar filmpjes en ander materiaal op de LKK-website ([www.monitorlkk.nl](http://www.monitorlkk.nl)), welke gebruikt kunnen worden bij het informeren, enthousiasmeren en motiveren van pedagogisch medewerker/gastouders en ouders om mee te doen.

Bij de benadering wordt tevens een aanbevelingsbrief gevoegd van nagenoeg de voltallige branche (Brancheorganisatie Kinderopvang, Branchevereniging Maatschappelijke Kinderopvang, KennisNetwerk GastouderOpvang, Nysa, PPINK, bdKO, BOinK en Voor Werkende Ouders), ondertekend door de Minister van SZW, eveneens om de positieve respons te stimuleren. In deze brief wordt het belang van het onderzoek voor de algehele kinderopvangsector door de branche zelf onderstreept en worden alle organisaties en gastouders met klem verzocht medewerking te verlenen aan de kwaliteitsmeting.

Sinds 2020 worden de directeur-bestuurder van kinderopvangorganisaties en gastouderbureaus waarvan we twee of meer locaties respectievelijk gastouders hebben getrokken, apart benaderd met een mailing op naam en functie. In deze mailing wordt gewag gemaakt van de benaderde locaties/gastouders en wordt hen op het hart gedrukt dat deelname van groot belang is voor het verkrijgen van een goed beeld van de kwaliteit van de Nederlandse kinderopvang en dat we hopen dat de aangeschreven directeur-bestuurder in de informatievoorziening en communicatie met de contactpersonen van de betreffende locaties/gastouders deelname wil stimuleren.

In de uitnodigingsbrief worden de aanleiding en het doel van de LKK uitgelegd. In de informatiebrief wordt uitgelegd hoe de werkwijze van de kwaliteitsmeting er in de praktijk uitziet. Als dank en waardering voor de deelname wordt een individuele terugkoppeling over de kwaliteit op de groep met *tips* en *tops* in het vooruitzicht gesteld, evenals een boekenbon voor kinderdagopvang, peuteropvang en buitenschoolse opvang en een onkostenvergoeding voor gastouderopvang.<sup>27</sup>

---

<sup>24</sup> Omdat niet voor alle geselecteerde opvanglocaties correspondentiegegevens beschikbaar zijn in het eerder opgestuurde DUO LRK-bestand, worden deze – waar mogelijk – via een aanvullende zoekopdracht op het internet gecombineerd. Daarbij wordt ook gebruik gemaakt van de laatste gegevens op [www.landelijkregisterkinderopvang.nl](http://www.landelijkregisterkinderopvang.nl).

<sup>25</sup> In het geval van de gastouderopvang, in principe aan de individuele gastouders. Niet alle individuele gastouders zijn in het LRK-bestand gekoppeld aan een gastouderbureau. Zowel individuele gastouders als gastouderbureaus staan in het LRK als contactpersoon voor gastouders. De benadering van gastouderopvang wijkt daarmee af van de benadering van kinderdagopvang, peuteropvang en buitenschoolse opvang waar het vrijwel altijd contactpersonen van een organisatie betreft. Bij gastouders met meerdere opvangadressen (welke dus vaker voorkomen in het LRK-bestand, met diverse registratienummers en opvanglocaties), wordt de geselecteerde opvanglocatie aangehouden.

<sup>26</sup> In het geval van de gastouderopvang, het gastouderbureau.

<sup>27</sup> Vanaf LKK2018 is besloten om deelname van gastouders extra te belonen met een boekenbon van € 50 i.p.v. € 20 voor de kinderdagopvang, peuteropvang en buitenschoolse opvang, om zo de deelname onder gastouders te bevorderen.

Na de mailing worden de contactpersonen telefonisch benaderd door getrainde matchmakers. Bij het bellen wordt rekening gehouden met de openingstijden van de typen kinderopvang. Zo is de buitenschoolse opvang vaak pas na schooltijd goed bereikbaar en in de peuteropvang zijn de openingstijden doorgaans korter dan in de kinderdagopvang. Kinderdagopvang is in principe op alle dagen van de week bereikbaar, ook in vakantieperioden. Met de gastouders is soms ook buiten de reguliere werktijden om contact gelegd en onderhouden, zowel per mail, telefonisch als Whatsapp.

Bij de werving is het vooral lastig om in contact te komen met de aangeschreven gastouders. Daarom worden gastouderbureaus rechtstreeks benaderd, in plaats van indirect via de individuele gastouders, in het geval we van een gastouderbureau meerdere gastouders hebben geselecteerd. Bij een gastouderbureau zijn doorgaans de meest actuele correspondentiegegevens van de gastouders bekend en is ook bekend of de gastouder momenteel kinderen opvangt.<sup>28</sup> De gastouderbureaus worden vervolgens gevraagd om op korte termijn actief contact te leggen met de geselecteerde gastouder waar zij een bemiddelingsrelatie mee hebben en gastouders te motiveren tot deelname aan de kwaliteitsmeting. Bij monitoring van de (non-)respons onder de gastouderopvang is gebleken dat deze procedure niet altijd het gewenste resultaat oplevert, waardoor we de directeuren/bestuurders van de grote gastouderbureaus persoonlijk hebben aangeschreven om hun bemiddelaars te motiveren om gastouders voor de LKK te werven. Ook dat levert helaas niet altijd het gewenste resultaat op. Bovendien zijn gastouderbureaus (zeer) terughoudend in het verstrekken van persoonlijke gegevens als emailadres en/of telefoonnummer voor rechtstreekse benadering, mede vanwege de regels rondom AVG.

Tijdens het telefonisch contact tussen de matchmakers en de contactpersoon vanuit de organisatie/locatie wordt de contactpersoon gevraagd om informatie over de groepen en de dagen waarop deze groepen operationeel zijn. Dit is nodig om op willekeurige wijze een groep te kunnen selecteren ingeval er twee of meer groepen op de geselecteerde opvanglocatie waren. Bij de gastouders wordt er in principe voor gekozen om de kwaliteit te meten op de dag dat de meeste kinderen worden opgevangen, in geval er op verschillende dagen een uiteenlopend kindertal is. Aan de gastouders wordt aanvullend gevraagd of het opvang aan (eigen) huis betreft of bij de kinderen thuis (het huis van de vraagouders) en of er ook eigen kinderen op de opvanglocatie zijn.

Nadat deelname door de contactpersoon wordt bevestigd, wordt de *informed consent* procedure gestart. *Informed consent* staat voor actieve instemming met deelname en toestemming voor het verrichten van de kwaliteitsmetingen op basis van complete informatie over het onderzoek. Speciaal hiervoor gemaakte brieven, informatiefolders en het toestemmingsformulier worden naar de deelnemende locaties/gastouders gestuurd. Daar worden ze door de contactpersonen gedeeld met de pedagogisch medewerkers en de ouders van de kinderen in de groepen die in aanmerking komen voor het onderzoek.<sup>29</sup> Er is ook een

---

<sup>28</sup> Zoals gezegd is er in het DUO LRK-bestand sprake van een registratieachterstand.

<sup>29</sup> Er wordt gewerkt met actieve toestemming op basis van volledige informatie over het doel van het onderzoek, de onderzoeksmethoden en de vertrouwelijke behandeling van de gegevens. Het formulier vermeldt expliciet het recht van een informant of de ouder van een kind om zich te allen tijde uit het onderzoek terug te trekken en de gegevens die op de informant betrekking hebben te doen vernietigen.

poster voor ouders die (bij de deur) op de groep kan worden gehangen met informatie over de werkwijze van LKK.

Nadat de groep voor de kwaliteitsmeting is geselecteerd, wordt contact gelegd met de contactpersoon voor het maken van een afspraak. In dat contact wordt nog gevraagd naar:

- 1) Het dagschema (voor het inplannen van de video-opnamen gedurende het bezoek);
- 2) De toestemmingsformulieren voor deelname aan het onderzoek en de video-opnamen van diverse pedagogische situaties, waarvoor het nodige geregeld moet worden.

Bij de planning van de kwaliteitsmetingen wordt rekening gehouden met de landelijke feestdagen en regionale spreiding van de (voorjaars-, mei- en zomer-)vakantie. De kwaliteitsmetingen worden uitgevoerd op dagen waarop sprake is van een regulier programma met normale bezetting.

## 2.5 Meetinstrumenten

Om uitspraken te kunnen doen over de kwaliteit van de kinderopvang is gebruik gemaakt van zowel observatie-instrumenten als gestructureerde vragenlijsten. De verschillende instrumenten worden in de volgende secties toegelicht.

### 2.5.1 Observatie-instrumenten

Er zijn verschillende observatie-instrumenten gebruikt die zijn afgestemd op de leeftijd van de kinderen en het type voorziening; zie Tabel 2.13 voor een overzicht. De observaties zijn deels ter plekke uitgevoerd ('live') en deels achteraf gecodeerd van video. Verder zijn er zowel instrumenten die de algehele als specifieke aspecten van de kwaliteit op groepsniveau in kaart brengen. Om vergelijkingen te kunnen maken met voorgaande metingen van de kwaliteit van de kinderopvang door het NCKO (voorschoolse kinderopvang) en Kohnstamm Instituut (buitenschoolse kinderopvang), zijn de video-opnamen die in het kader van de LKK-metingen zijn verzameld, extern beoordeeld door het NCKO respectievelijk het Kohnstamm Instituut met behulp van de NCKO-interactieschalen.

De instrumenten uit voorgaande metingen zijn aangevuld met andere observatie-instrumenten die deels dezelfde en deels andere, meer specifieke, kwaliteitsaspecten in kaart brengen. Globaal zijn er twee soorten instrumenten. De NCKO-interactieschalen en de verschillende versies van de Classroom Assessment Scoring System (CLASS) brengen de interacties, oftewel de *proceskwaliteit* in de groep in beeld, terwijl de omgevingschalen meer globale maten zijn voor het meten van de algehele kwaliteit, inclusief structurele kwaliteitskenmerken zoals de inrichting van de omgeving en het activiteitenaanbod.

**Tabel 2.13** Overzicht van observatie-instrumenten naar leeftijd

	Kinderdag- en gastouderopvang baby's	Kinderdag- en gastouderopvang peuters	Peuteropvang peuters	BSO en gastouderopvang schoolkinderen
<b>Live observaties</b>				
Interacties in de groep/gastgezin	Classroom Assessment Scoring System (CLASS) Infant	Classroom Assessment Scoring System (CLASS) Toddler	Classroom Assessment Scoring System (CLASS) Toddler	Classroom Assessment Scoring System (CLASS) pre-K
Groep of gastgezin geheel: omgevingschalen	Infant en Toddler Environmental Rating Scale (ITERS-R)	Early Childhood Environmental Rating Scale (ECERS-R)	Early Childhood Environmental Rating Scale (ECERS-R)	BSO observatieschaal
	Family Child Care Environmental Rating Scale (FCCERS-R)	Family Child Care Environmental Rating Scale (FCCERS-R)		
<b>Video-opnamen<sup>30</sup></b>				
Interactievaardigheden pm-er (codering achteraf door het NCKO)	NCKO-interactieschalen	NCKO-interactieschalen	NCKO-interactieschalen	NCKO-interactieschalen

### 2.5.1.1 CLASS raamwerk

De Classroom Assessment Scoring System (CLASS) is ontwikkeld in de Verenigde Staten en heeft een sterke theoretische basis in ontwikkelingspsychologische en onderwijskundige theorieën over hoe een gezonde ontwikkeling eruit ziet bij kinderen en hoe die het best ondersteund kan worden, waaronder de attachmenttheorie. In de kern betekent dit dat interacties die kinderen hebben met de pedagogisch medewerkers, andere kinderen en hun omgeving centraal staan. Het conceptuele raamwerk van de CLASS is hetzelfde voor de gehele kindertijd (0-18 jaar) met aandacht voor zowel emotioneel-affectieve elementen van deze interacties, als ook aspecten die betrekking hebben op het ondersteunen van het reguleren van gedrag, en aandacht voor de ondersteuning van de brede sociaal-emotionele, cognitieve en talige competentieontwikkeling van kinderen. De vertaalslag van het algemene raamwerk naar het gewenste handelen van pedagogisch medewerkers in de dagelijkse praktijk is afhankelijk van de leeftijd van het kind. Om die reden bestaan er verschillende leeftijdsversies van de CLASS. In dit onderzoek is gebruik gemaakt van drie verschillende versie, zie Tabel 2.14.

De opbouw van de CLASS volgt een hiërarchische structuur met op het hoogste niveau de domeinen, bijvoorbeeld Emotionele kwaliteit of Educatieve kwaliteit. Binnen elk domein zijn er verschillende kwaliteitsdimensies gedefinieerd en elke dimensie bestaat weer uit drie of vier indicatoren waarop specifiek gelet moet worden tijdens de observaties. De indicatoren beschrijven concreet welk type gedragingen of processen in welke mate aan de orde moeten zijn voor een bepaald kwaliteitsoordeel. De handleiding van de CLASS geeft uitgebreide en concrete voorbeelden van deze criteriumgedragingen. Tijdens het observeren maken

<sup>30</sup> Video-opnamen worden tevens gemaakt om het welbevinden en de betrokkenheid van (individuele) kinderen in kaart te brengen. Deze resultaten maken geen deel uit van de huidige rapportage en worden in een latere afzonderlijke rapportage meegenomen.



observatoren notities die passen bij elk van de indicatoren. Op basis van deze notities geven zij na afloop van de observatie per dimensie een score op een schaal van 1 tot 7, waarbij de scores 1 en 2 aangeven dat kwaliteit van de processen in de groep op desbetreffende dimensie *laag* is (het gewenste gedrag komt niet/nauwelijks voor), scores tussen 3 en 5 een *middenniveau van kwaliteit* aangeven (het gewenste gedrag komt wisselend/soms voor), en de scores 6 en 7 op *hoge kwaliteit* wijzen (het gewenste gedrag komt vaak of consistent voor).

**Tabel 2.14 Verschillende leeftijdsversies van de CLASS**

	CLASS Infant (0-1.5/2 jarigen)	CLASS Toddler (1.5/2-4 jarigen)	CLASS Pre-K (4-12 jarigen)
Domeinen	Dimensies		
Emotionele kwaliteit	Relationele sfeer	Positieve sfeer Negatieve sfeer	Positieve sfeer Negatieve sfeer
	Sensitiviteit van de pedagogisch medewerker	Sensitiviteit van de pedagogisch medewerker	Sensitiviteit van de pedagogisch medewerker
		Aandacht voor kindperspectief	Aandacht voor kindperspectief
		Begeleiding van gedrag	Begeleiding van gedrag Productiviteit Educatieve werkvormen
Educatieve kwaliteit	Faciliteren van exploratie	Faciliteren van leren en ontwikkeling Kwaliteit van feedback	Conceptontwikkeling Kwaliteit van feedback
	Ondersteuning van de taalontwikkeling	Stimuleren van taalontwikkeling	Stimuleren van taalontwikkeling

Voor de CLASS Infant is gebruik gemaakt van de Engelstalige handleiding<sup>31</sup> (omdat er voor deze meer recente versie van de CLASS nog geen vertaling beschikbaar was) en trainingsmateriaal uit de VS, met Nederlandstalig videomateriaal als aanvulling. Voor de CLASS Toddler en Pre-K zijn er Nederlandse vertalingen van de handleiding gebruikt en ook Nederlandstalig videomateriaal<sup>32</sup>. Er is ten behoeve van de CLASS Pre-K training gebruik gemaakt van videomateriaal verzameld op buitenschoolse opvanggroepen. Alle trainingen zijn uitgevoerd door een ervaren en gecertificeerde trainer. Alle observatoren zijn getraind in de CLASS Toddler, die fungeerde als ankerpunt. Daarna zijn alle observatoren getraind in de Infant versie en de Pre-K versie, zodat alle observatoren inzetbaar waren in meerdere opvangtypen en voor meerdere leeftijdsgroepen. Na de training, hebben de observatoren testvideo's gescoord en zijn de scores vergeleken met de scores van de trainers. Observatoren mochten aan het werk als zij minimaal 80% overeenstemming hadden met de scores van de trainers. De gemiddelde overeenstemming betreft: Infant 89.3%, Toddler 88.6%, Pre-K 89.7%. De observaties werden uitgevoerd volgens de protocollen voor het betreffende type voorziening en leeftijdssamenstelling van de groep (zie Veldwerkprocedure).

### CLASS Infant

De CLASS infant wordt gebruikt voor het beoordelen van de interacties op vier kwaliteitsdimensies. *Relationeel klimaat* omvat de positieve sfeer in de groep, waarin sprake is van een warme, affectieve band tussen de kinderen en de pedagogisch medewerkers die gekenmerkt wordt door fysieke nabijheid en het ontbreken van negativiteit. *Sensitiviteit*

<sup>31</sup> Hamre et al. (2014)

<sup>32</sup> Slot et al. (2011a, 2011b).

verwijst naar de mate waarin er responsief en adequaat gereageerd wordt op de behoeften van kinderen en in hoeverre de kinderen zich op hun gemak voelen bij de pedagogisch medewerkers. *Faciliteren van exploratie* beoordeelt de mate waarin de pedagogisch medewerkers betrokken zijn bij de kinderen en hun spel of activiteiten en in hoeverre hij/zij kinderen hierin kindgericht aanmoedigt en stimuleert tot exploratie. *Ondersteuning van de vroege taalontwikkeling* staat voor de kwaliteit van de interacties die gericht zijn op het aanbieden van een rijk taalaanbod en een stimulerende omgeving die kinderen uitdaagt om taal te ontwikkelen.

Er kunnen twee bredere kwaliteitsdomeinen onderscheiden worden. Emotionele kwaliteit omvat de eerste twee dimensies (relationeel klimaat en sensitiviteit) en Educatieve kwaliteit omvat de andere twee dimensies (faciliteren van exploratie en ondersteuning van de vroege taalontwikkeling). De interne consistentie voor Emotionele kwaliteit is hoog voor beide typen: kinderdagopvang en gastouderopvang (met Cronbach's alpha's van respectievelijk .78 en .87). De interne consistentie van Educatieve kwaliteit is eveneens hoog voor beide typen: kinderdagopvang en gastouderopvang (met Cronbach's alpha's van respectievelijk .86 en .85).

### CLASS Toddler

De CLASS Toddler kent acht kwaliteitsdimensies. *Positieve sfeer* staat voor de mate waarin de interacties in de groep tussen medewerker en kinderen en tussen kinderen onderling warmte, wederzijds respect en plezier laten zien. *Negatieve sfeer* geeft de mate weer waarin er negatief gedrag voorkomt van de kant van de medewerker of de kinderen, bijvoorbeeld bits reageren, boosheid tonen, kleineren, expliciet negeren, fysiek reguleren van gedrag, en ruziemaken. De schaal wordt zo gecodeerd, aangegeven met R ('reversed'), dat een hoge score betekent dat er weinig of geen negativiteit is. *Sensitiviteit* is de mate waarin de medewerker zich bewust is van de behoeften van individuele kinderen in de groep, met name gevoelens van onzekerheid of verdriet, en daarop adequaat inspeelt. *Aandacht voor kindperspectief* geeft aan in welke mate in de interacties aangesloten wordt op de interesses van de kinderen, initiatief en keuzevrijheid wordt gegeven aan kinderen en zelfstandigheid wordt bevorderd. *Begeleiding van gedrag* staat voor de mate waarin de medewerker in staat is het gedrag van de kinderen in goede banen te leiden, negatief gedrag zoals niks doen of ruziemaken, te voorkomen of weer om te zetten in positief en productief spel- en taakgericht gedrag, en heeft zowel betrekking op het gedrag van afzonderlijke kinderen als op het functioneren van de groep als geheel. *Faciliteren van leren en ontwikkeling* verwijst naar de mate waarin de medewerker de denkontwikkeling en kennisverwerving van kinderen bevordert door activiteiten aan te bieden die redeneren en het ontdekken van verbanden uitlokken en door kinderen bij deze activiteiten te begeleiden. *Kwaliteit van de feedback* is de mate waarin de reacties van de medewerker op wat kinderen doen of zeggen bijdraagt aan de competentieontwikkeling en kennisverwerving van kinderen, en hen stimuleert verder te gaan met hun activiteiten. *Stimuleren van de taalontwikkeling* staat voor de mate waarin de medewerker het gebruik van taal door kinderen uitlokt en aanmoedigt, bijvoorbeeld door vragen te stellen, en hun taalgedrag modelleert door zelf de eigen handelingen te verwoorden en door gevorderde taal (nieuwe, moeilijke woorden) in te brengen in gesprekken.

Er kunnen twee bredere kwaliteitsdomeinen onderscheiden worden. Emotionele kwaliteit omvat de eerste vijf dimensies (positieve en negatieve sfeer, sensitiviteit, aandacht voor kindperspectief en begeleiding van gedrag) en Educatieve kwaliteit omvat de overige drie

dimensies (faciliteren leren, kwaliteit van feedback, stimuleren taalontwikkeling). De interne consistentie voor Emotionele kwaliteit is hoog voor alle typen: kinderdagopvang, peuteropvang en gastouderopvang (met Cronbach's alpha's van respectievelijk .75, .73 en .80) De interne consistentie van Educatieve kwaliteit is eveneens hoog voor alle typen: kinderdagopvang, peuteropvang en gastouderopvang (met Cronbach's alpha's van respectievelijk .86, .85 en .88).

### CLASS Pre-K

De CLASS Pre-K omvat tien kwaliteitsdimensies. *Positieve sfeer* staat voor de mate waarin de interacties in de groep tussen medewerker en kinderen en tussen kinderen onderling warmte, wederzijds respect en plezier laten zien. *Negatieve sfeer* geeft de mate weer waarin er negatief gedrag voorkomt van de kant van de medewerker of de kinderen, bijvoorbeeld bits reageren, boosheid tonen, kleineren, expliciet negeren, fysiek reguleren van gedrag, en ruziemaken. De schaal wordt zo gecodeerd, aangegeven met R, dat een hoge score betekent dat er weinig of geen negativiteit is. *Sensitiviteit* is de mate waarin de medewerker zich bewust is van de behoeften van individuele kinderen in de groep, met name van gevoelens van onzekerheid of verdriet, en daarop adequaat inspeelt. *Aandacht voor kindperspectief* geeft aan in welke mate in de interacties aangesloten wordt op de interesses van de kinderen, initiatief en keuzevrijheid wordt gegeven aan kinderen en zelfstandigheid wordt bevorderd. *Begeleiding van gedrag* staat voor de mate waarin de medewerker in staat is het gedrag van de kinderen in goede banen te leiden, negatief gedrag zoals niks doen of ruziemaken, te voorkomen of weer om te zetten in positief en productief spel- en taakgericht gedrag, en heeft zowel betrekking op het gedrag van afzonderlijke kinderen als op het functioneren van de groep als geheel. *Productiviteit* verwijst naar het efficiënt benutten van de tijd waarin er aanbod is om te zorgen dat kinderen bezig kunnen zijn. *Educatieve werkvormen* omvat verschillende strategieën, aanbiedingsvormen en materialen die medewerkers gebruiken om kinderen maximaal te betrekken in spel en activiteiten. *Conceptontwikkeling* verwijst naar de mate waarin de medewerker de denkontwikkeling en kennisverwerving van kinderen bevordert door activiteiten aan te bieden die redeneren en het ontdekken van verbanden uitlokken en door kinderen bij deze activiteiten te begeleiden. *Kwaliteit van de feedback* is de mate waarin de reacties van de medewerker op wat kinderen doen of zeggen bijdraagt aan de competentieontwikkeling en kennisverwerving van kinderen, en hen stimuleert verder te gaan met hun activiteiten. *Stimuleren van de taalontwikkeling* staat voor de mate waarin de medewerker het gebruik van taal door kinderen uitlokt en aanmoedigt, bijvoorbeeld door vragen te stellen, en hun taalgedrag modelleert door zelf de eigen handelingen te verwoorden en door gevorderde taal (nieuwe, moeilijke woorden) in te brengen in gesprekken.

In lijn met de CLASS Toddler kunnen er twee bredere kwaliteitsdomeinen onderscheiden worden. Emotionele kwaliteit omvat de eerste vijf dimensies (positieve en negatieve sfeer, sensitiviteit, aandacht voor het kindperspectief en begeleiding van gedrag) en Educatieve kwaliteit omvat de overige vijf dimensies (productiviteit, educatieve werkvormen, conceptontwikkeling, kwaliteit van feedback, stimuleren taalontwikkeling). De interne consistentie voor Emotionele kwaliteit is hoog voor de buitenschoolse opvang en gastouderopvang (met Cronbach's alpha's van respectievelijk .78 en .82) De interne consistentie van Educatieve kwaliteit is eveneens hoog voor de buitenschoolse opvang en de gastouderopvang (met Cronbach's alpha's van respectievelijk .75 en .80).

### Toevoeging CLASS raamwerk: Groepssocialisatie

Het originele raamwerk van de CLASS brengt hoofdzakelijk dyadische interacties (ofwel één-op-één interacties) tussen pedagogisch medewerkers en kinderen (of kinderen onderling) in kaart. De kinderopvang is echter een unieke context waar kinderen in groepsverband worden opgevangen en waar er dus ook ruimte is voor *groepssocialisatie*, in lijn met het vierde pedagogische basisdoel in de Wet Kinderopvang: overdracht van normen en waarden. Om dit beter in kaart te brengen is een extra dimensie ontwikkeld en aan het CLASS instrument toegevoegd. De dimensie is conform dezelfde systematiek opgebouwd en gespecificeerd per leeftijdsgroep. Teves zijn observatoren conform dezelfde betrouwbaarheidseisen getraind. De dimensie omvat de mate waarin een medewerker sensitief is ten aanzien van de hele groep evenals de mate waarin spel, activiteiten en routinemomenten benut worden om de groepsverbondenheid en gezamenlijkheid te versterken. Een medewerker kan meer of minder sensitief zijn naar individuele kinderen, maar in deze dimensie betreft het specifiek de sensitiviteit ten aanzien van de groep als geheel. Het gaat hierbij zowel om sociaal-emotionele aspecten, zoals het bevorderen van pro-sociaal gedrag, en het stimuleren van de gezamenlijke aandacht, of het afstemmen en coördineren van handelingen tussen kinderen gericht op een gezamenlijk doel of samenspel<sup>33</sup>.

#### 2.5.1.2 NCKO-interactieschalen

De interactievaardigheden van de pedagogisch medewerkers zijn ook beoordeeld met de zes NCKO-interactieschalen (NCKO, 2008). *Sensitieve responsiviteit* verwijst naar de mate waarin een medewerker adequaat en tijdig ingaat op signalen en behoeften van een kind. *Respect voor autonomie* verwijst naar de mate waarin de medewerker ingaat op de motieven en perspectieven door deze te erkennen en respecteren. *Structureren en grenzen stellen* betreft de vaardigheid van de medewerker in het duidelijk communiceren wat er van kinderen verwacht wordt en dit consequent te bekrachtigen. *Praten en uitleggen* heeft betrekking op de frequentie, vorm en inhoud van de verbale interacties tussen medewerker en kinderen. *Ontwikkelingsstimulering* verwijst naar het stimuleren van de persoonlijke competenties van kinderen en gaat om de “extra” dingen die een medewerker doet om de brede ontwikkeling van kinderen te stimuleren. *Begeleiden van interacties* gaat over de vaardigheid van de medewerker in het bevorderen van positieve interacties tussen kinderen.

Voor de kinderdagopvang, peuteropvang en gastouderopvang zijn de interactievaardigheden gemeten op een 7-puntsschaal met als schaalpunten 7 = *zeer hoog*, 6 = *hoog*, 5 = *matig hoog*, 4 = *matig*, 3 = *matig laag*, 2 = *laag*, en 1 = *zeer laag*. De interactievaardigheden zijn achteraf gecodeerd van video door gekwalificeerde observatoren van het NCKO. De scores zijn gebaseerd op 4 verschillende situaties (overgang tussen activiteiten, eetmoment, verschoneren en spel) in de kinderdagopvang, peuteropvang en gastouderopvang. Voor de kinderdagopvang, peuteropvang en gastouderopvang zijn observatoren getraind in drie trainingssessies van ongeveer vier uur waarna ze een betrouwbaarheidstest hebben afgelegd. De observatoren mochten alleen beginnen met coderen als intra-class correlatie (ICC), een maat voor de overeenstemming tussen observatoren en trainers, minimaal 0.70 bedroeg. Om de inter-beoordelaarsbetrouwbaarheid op een hoog niveau te houden is een tussentijdse terugkombijeenkomst georganiseerd waarin opnieuw gezamenlijk video's zijn gescoord en eventuele afwijkende scores zijn bediscussieerd tot er consensus werd bereikt.

---

<sup>33</sup> Een uitgebreide beschrijving van de schaal is te vinden in Romijn et al. (2023)

Voor de buitenschoolse opvang zijn de interactievaardigheden gemeten op een 5-puntsschaal met 5 = *zeer hoog*, 4 = *hoog*, 3 = *matig*, 2 = *laag*, en 1 = *zeer laag*. De interactievaardigheden zijn achteraf gecodeerd van video door gekwalificeerde observatoren van het Kohnstamm Instituut. Er zijn 3 verschillende situaties (overgang tussen activiteiten, eetmoment en spel) gecodeerd in de buitenschoolse opvang. Er zijn observatoren getraind die allen voldoende betrouwbaar zijn geacht op basis van een proefscoring met inachtneming van maximaal één schaalpunt afwijking. In de buitenschoolse opvang zijn er twee brede kwaliteitsdomeinen onderscheiden: Verzorgende interacties en Educatieve interacties.

De overlap tussen de NCKO-Interactieschalen en de CLASS is met name groot op de aspecten die betrekking hebben op de emotioneel-affectieve relatie tussen de medewerker en de kinderen, de mate van kindgerichtheid en stimulering van autonomie en gedragsregulering. Tevens beschrijven de NCKO-interactieschalen de wijze waarop de medewerker de interacties tussen kinderen onderling begeleidt. De CLASS onderscheidt zich sterker op het gebied van gerichte aandacht voor het stimuleren van de brede cognitieve en taalontwikkeling en de wijze waarop kinderen inhoudelijke feedback ontvangen.

### 2.5.1.3 Omgevingschalen

Deze observatie-instrumenten brengen de algemene structurele en proceskwaliteit in kaart. De observatiedimensies gaan deels over de interactiekwaliteit, maar zijn verder vooral toegespitst op de inrichting van de omgeving, de aanwezigheid van spel- en educatieve materialen, en het activiteitenaanbod, met verschillende versies voor de diverse opvangtypen, zie Tabel 2.15.

**Tabel 2.15 Overzicht omgevingschalen voor de verschillende opvangtypen.**

	ITERS-R (0-4 jaar)	ECERS-R (2-4 jaar)	FCCERS-R (0-12 jaar)	BSO Observatieschaal (4-12 jaar)
<b>Subschalen</b>	<b>1-7 schaal</b>	<b>1-7 schaal</b>	<b>1-7 schaal</b>	<b>1-5 schaal</b>
Ruimte en meubilering	5 items	8 items	6 items	5 items
Dagelijkse individuele verzorging (Item: Brengen en halen)	1 item	1 item	1 item	*onderdeel van interactie
Luisteren en praten/taal en redeneren	3 items	4 items	3 items	
Activiteiten	10 items	10 items	10 items	8 items
Interactie	4 items	5 items	4 items	5 items
Programmastructuur	4 items	4 items	4 items	
Diversiteit <sup>34</sup>	4 items	4 items	4 items	4 items
Organisatorisch				12 items
Groepsfunctioneren				2 items
Groepen				4 items
Pedagogisch beleid en teamontwikkeling				2 items <sup>35</sup>
Samenwerking				3 items

<sup>34</sup> Observatiegegevens verzameld vanaf meting 2020/21.

<sup>35</sup> De originele schaal bestaat uit een drietal items. Vanaf de LKK2018 is besloten om deze items niet meer live uit te vragen tijdens de observatie, om de belasting van het bezoek te verlagen voor pedagogisch medewerkers. Antwoorden zijn geïmputeerd vanuit de vragenlijst en de huidige schaal bestaat daarom uit slechts 2 items. Het item over fysieke veiligheid en gezondheid is daarbij achterwege gelaten. Ook in de andere opvangsoorten wordt dit item niet in kaart gebracht door de LKK.

Er is gebruik gemaakt van dezelfde subschalen en items als in voorgaand Nederlands onderzoek. De Infant/Toddler Environment Rating Scale – Revised (ITERS-R) is gebruikt voor kinderdagopvanggroepen met baby's en dreumesen en de Early Childhood Environment Rating Scale – Revised (ECERS-R) is gebruikt voor de groepen met peuters. De originele schalen<sup>36</sup> worden veelvuldig en wereldwijd gebruikt in onderzoeken naar de proceskwaliteit van de kinderopvang. Deze instrumenten zijn vertaald vanuit het Engels en aangepast aan de Nederlandse situatie. De Family Child Care Environment Rating Scale – Revised (FCCERS-R) is afgeleid van de ITERS-R/ECERS-R en aangepast aan de situatie van gastouderopvang. De BSO Observatieschaal, ontwikkeld door het Kohnstamm Instituut, is gemodelleerd naar de ECERS-R, maar aangepast aan de situatie van de buitenschoolse opvang.

### ITERS-R, ECERS-R en FCCERS-R

De ITERS-R is bedoeld voor groepen waarin ten minste de helft van de kinderen jonger dan 2,5 jaar is (meestal baby- of dreumesgroepen van kinderdagopvang), terwijl de ECERS-R bedoeld is voor groepen waarin ten minste de helft van de kinderen tussen de 2,5 en 5 jaar oud is (meestal peutergroepen in zowel kinderdagopvang als peuteropvang). Omdat verticale groepen per dag sterk van samenstelling kunnen wisselen (op sommige dagen vooral baby's, op andere dagen vooral peuters) zijn in de LKK metingen zowel de ITERS-R en de ECERS-R op deze groepen afgenomen. In alle baby/dreumes-groepen werd een ITERS-R afgenomen, in alle peutergroepen een ECERS-R. In de verticale groepen met zowel jongere als oudere kinderen is zowel een ITERS- als ECERS-score bepaald. Voor de gastouderopvang is gekozen voor het bestaande meetinstrument FCCERS-R, de gastouderequivalent van de ITERS/ECERS.

In al deze omgevingschalen worden zes domeinen van kwaliteit onderscheiden. *Ruimte en meubilering* omvat de grootte en staat van de ruimte en de aanwezigheid van geschikt meubilair voor kinderen en volwassenen. In navolging van eerder onderzoek is voor het domein *Dagelijkse individuele verzorging* alleen het item 'brengen en halen' meegenomen omdat dit een belangrijk onderdeel vormt van de pedagogische kwaliteit. *Taal en redeneren* omvat het gebruik van interacties, materialen en activiteiten om taal en logisch redeneren te stimuleren bij kinderen. *Activiteiten* beschrijft materialen en activiteiten die het kinderen mogelijk maakt om de wereld om hen heen op verschillende manieren te ontdekken en hun brede interesses en vaardigheden verder te ontwikkelen. *Interactie* meet de ondersteunende en begeleidende rol van staf in de interacties die plaatsvinden in de groep. *Programmastructuur* omvat aspecten van het dagschema en mogelijkheden voor vrij spel. Het domein *Ouders en staf* is niet meegenomen, in lijn met eerder onderzoek, omdat het geen onderdeel is van de dagelijkse ervaringen van het kind.

De beoordelingen met de ITERS-R, ECERS-R en FCCERS-R worden weergegeven op 7-puntsschalen met beschreven schaalpunten 1 = *inadequaats*, 3 = *minimaal*, 5 = *goed* en 7 = *uitstekend*. *Inadequaats* beschrijft groepen die niet voldoen aan de basale verzorgingsbehoefte, *minimaal* beschrijft groepen die voldoen aan de basale verzorgings- en ontwikkelingsbehoefte, *goed* beschrijft groepen die meer bieden en gericht zijn op de ontwikkeling van de kinderen en *uitstekend* beschrijft groepen van hoge kwaliteit met persoonlijke zorg. Op basis van de domeinscores en ook op basis van de totaalscore kunnen groepen geassocieerd worden op de kwaliteitsniveaus *onvoldoende* (score onder de 3),

---

<sup>36</sup> ITERS-R: Harms et al., (2003); ECERS-R: Harms et al., (1998); FCCERS-R: Harms et al., (2007)

*matig* (een score van 3 tot onder de 5) en *goed* (een score van 5 of hoger). De beoordeling wordt gebaseerd op de situatie zoals die geobserveerd of gerapporteerd wordt gedurende een bezoek van minimaal drie uur. Per domein wordt een score berekend door de scores van de bijbehorende items te middelen. Daarnaast wordt er een totaalscore berekend die het gemiddelde is van de scores van alle domeinen. De interne consistentie is voldoende voor de ITERS-R (Cronbach's alpha van .85 voor de kinderdagopvang), ECERS-R (Cronbach's alpha's van .85 en .84 voor kinderdagopvang en peuteropvang, respectievelijk) en de FCCERS-R (Cronbach's alpha is .86 voor de gastouderopvang).

Sinds de meting van 2020/21 is een extra subschaal toegevoegd aan het instrumentarium om de (positieve) omgang met diversiteit in kaart te brengen. De items zijn gebaseerd op de ECERS-E<sup>37</sup>, een uitbreiding van de ECERS-R, en brengen in kaart hoe de kinderopvanglocatie omgaat met individuele behoeften van kinderen, gelijkheid bevordert ten aanzien van cultureel-etnische verschillen en genderverschillen, en een algeheel inclusief en welkom klimaat bevordert.

### BSO Omgevingschaal

Voor de kwaliteitsmeting in de buitenschoolse opvang is voorts gebruik gemaakt van de BSO Omgevingschaal die toegepast is in eerder Nederlands onderzoek naar de kwaliteit van de buitenschoolse opvang.<sup>38</sup> Dit instrument brengt de structureel-organisatorische kenmerken en de algemene proceskwaliteit in kaart en vertoont veel overlap met de omgevingschalen die gebruikt zijn voor de andere typen opvangvoorzieningen. Er worden acht aspecten onderscheiden die kunnen worden ondergebracht in vijf bredere domeinen. *Binnenruimte* (3 items) kijkt naar aspecten als de grootte, sfeer en inrichting van de groepsruimte (Cronbach's alpha van .59). *Buitenruimte* (2 items) omvat omvang en inrichting van de buitenruimte (Cronbach's alpha van .58). *Materiaal* (8 items) heeft betrekking op de aanwezigheid en aanbod van spelmaterialen en activiteiten op verschillende ontwikkelingsgebieden (Cronbach's alpha van .70). *Organisatorisch* (12 items) betreft verschillende items over het dagritme, regels en afspraken, groepssamenstelling, teamsamenstelling en beleid, samenwerking met ouders en andere voorzieningen (Cronbach's alpha van .47). De schaal bestaat uit enkele losse items en de subonderdelen Groepen, Pedagogisch Beleid en Samenwerking.<sup>39</sup> *Proceskwaliteit* (7 items) omvat de ondersteunende en begeleidende rol van staf in interacties met respect voor de autonomie van kinderen en aandacht voor het gedrag van kinderen (Cronbach's alpha van .78). De schaal bestaat uit twee subonderdelen: Interacties en Groepsfunctioneren.

De scoring met de BSO Omgevingschaal volgt dezelfde procedure als bij de andere omgevingschalen, met één verschil, namelijk dat de indicatoren worden weergegeven op een 5-puntsschaal met beschrijvingen voor 1 = *voldoet niet*, 3 = *voldoet*, 5 = *voldoet uitstekend*. De uiteindelijke scores voor de domeinen maken onderscheid tussen groepen die voldoen aan de basale kwaliteitsnormen (score 3) en groepen die hier niet aan voldoen (scores 1 en 2) of groepen die iets extra's bieden ten opzichte van de norm (scores 4 en 5).

---

<sup>37</sup> Sylva et al. (2010)

<sup>38</sup> Boogaard & Van Daalen-Kapteijns (2012)

<sup>39</sup> Opgemerkt moet worden dat de items in deze schaal veelal moeten worden nagevraagd en overlap vertonen met de vragen die in de vragenlijst aanbod komen. Daarom is sinds de meting van 2018 gekozen om de scores op deze schaal deels de construeren vanuit de vragenlijst gegevens.

### 2.5.2 Vragenlijsten pedagogisch medewerkers en gastouders

Om aanvullende informatie te krijgen over de meer stabiele en structurele kenmerken van de verschillende opvangsoorten is een vragenlijst ontwikkeld die door pedagogisch medewerkers en gastouders is ingevuld. Voor dit doel is de vragenlijst ingevoerd in Limesurvey, een programma voor afname van interviews en enquêtes via een laptopcomputer of tablet, waarbij de antwoorden na het afsluiten van het interview direct via een beveiligde internet (https) of 4G-verbinding worden doorgestuurd naar de centrale dataservert van de Universiteit Utrecht.

#### *Uitgangspunten*

Aan de ontwikkelde vragenlijst liggen verschillende eerder ontwikkelde en beproefde instrumenten ten grondslag. Gebruik is gemaakt van vragenlijsten die in het kader van ander (inter)nationaal onderzoek<sup>40</sup> zijn ontwikkeld. Ook is gekeken naar de vragenlijsten die in eerder onderzoek naar de kinderopvang in Nederland zijn gebruikt door het NCKO en het Kohnstamm Instituut. De complete vragenlijst omvat verschillende rubrieken. Er is informatie over de achtergrondkenmerken van de medewerkers nagevraagd (zoals bijvoorbeeld het opleidingsniveau), over structurele kwaliteitskenmerken (zoals de groepsgrootte en kind-beroepskracht ratio), de aandacht voor professionalisering binnen de organisatie, en de werkbeleving van de medewerkers en gastouders, bijvoorbeeld of zij het werkklimaat in het algemeen als ondersteunend en inclusief beoordelen. Er is verder navraag gedaan naar de samenstelling van de groepen en gastoudergezinnen naar leeftijd en sociaal-culturele achtergrond van de kinderen, en de aanwezigheid van kinderen die extra zorg behoeven. Ook is het algemene pedagogische beleid inzake groepsvorming en keuzemogelijkheden voor kinderen (stabiliteit, opendeurenbeleid, flexibiliteit van het programma) en de wijze waarop kinderen worden betrokken bij de vormgeving van het dagprogramma in kaart gebracht.

Een belangrijk onderdeel van de vragenlijst, ten slotte, betreft het activiteiten aanbod. Om te bepalen in hoeverre het aanbod aan regelmatig terugkerende activiteiten aansluit bij belangrijke ervarings- en ontwikkelingsdomeinen is een lijst van vragen gecreëerd over acht soorten activiteiten. Binnen deze soorten activiteiten zijn vragen gesteld over specifieke activiteiten die goed aansluiten op de spreiding naar leeftijd en ontwikkelingsniveau van de kinderen in de onderzochte groepen en gezinnen. Er zijn om die reden twee versies van de activiteitenlijst ontwikkeld, met steeds een aantal overlappend items tussen beide versies, voor enerzijds groepen en gastoudergezinnen met kinderen van 0 tot 4 en anderzijds voor groepen en gastoudergezinnen met kinderen van 4 tot 12 jaar. Nagevraagd is hoe vaak de genoemde activiteiten worden aangeboden.

#### *Beperkingen*

De gegevens uit de vragenlijsten betreffen oordelen en schattingen van medewerkers en gastouders. Bij de beantwoording van verschillende vragen kan de tendens om sociaal-wenselijk geachte antwoorden te geven een vertekening opleveren. Schattingen van precieze aantallen kunnen onbetrouwbaar zijn, omdat het niet altijd precies duidelijk is hoe bijvoorbeeld de verdeling van kinderen naar sociale achtergrond is. De interne consistentie van de meeste schalen is goed tot uitstekend, meestal (ruim) boven de gewenste waarde van

---

<sup>40</sup> Onder andere het Nederlandse Pre-COOL onderzoek (Leseman & Slot, 2013; Leseman & Veen, 2016) en de Europese vergelijkende CARE (Slot et al., 2016) en ISOTIS (Slot et al., 2018) onderzoeken.



.700. De Cronbach's alpha's voor de activiteitenschalen zijn in het algemeen lager en een enkele keer lager dan .600, wat de ondergrens is van wat als acceptabel geldt. De verklaring hiervoor is dat deze schalen, door afstemming op leeftijdsspecifieke vormen van activiteiten binnen een domein, bewust heterogeen zijn geconstrueerd. De opbouw per construct en interne consistentie wordt hieronder in details gepresenteerd.

### **Structurele kwaliteit, achtergrondkenmerken en werkbeleving**

Tabel 2.16 geeft een overzicht van de gemeten achtergrondkenmerken van de pedagogisch medewerkers en gastouders, met definitie en schaalwaarden.

**Tabel 2.16 Achtergrondkenmerken van pedagogisch medewerkers en gastouders.**

Variabelen	Schaal	Omschrijving	Items, alpha
Leeftijd	Jaren	Leeftijd in jaren.	nvt
Werkdagen	Dagen	Aantal dagen per week dat de gastouder opvang verzorgt.	nvt
Werktijd	Uren	Aantal uur per week dat de respondent werkt (op de groep).	nvt
Werkervaring	Jaren	Aantal jaren werkervaring in de sector kinderopvang.	nvt
Vooropleiding	1-8	De vooropleiding (secundair onderwijs) van de medewerker naar onderwijsniveau: 1. Maximaal VMBO Kader/beroepsgericht 2. MBO 1 of 2 3. MAVO of VMBO Theoretisch 4. HAVO 5. MBO 3 of 6. VWO 7. HBO 8. Wetenschappelijk onderwijs	nvt
Niveau vervolgopleiding	1-8	De beroepsgerichte vervolgopleiding naar onderwijsniveau (zie schaal vooropleiding).	nvt
Contract	1-5	Type contract: 1. Tijdelijk, via uitzendbureau 2. Tijdelijk bij de kinderopvangorganisatie 3. Vast dienstverband 4. Zelfstandige, zzp-er, eigenaar 5. Franchise, bemiddeling door gastouderbureau  Omgerekend naar dummyvariabelen voor het hebben van een vast contract (pedagogisch medewerkers en gastouders), zzp constructie (gastouders) of bemiddelingsconstructie (gastouders)	nvt

De gemeten structurele kwaliteitskenmerken en de samenstelling van de groepen naar leeftijd, achtergrondkenmerken en extra zorgbehoeften zijn samengevat in Tabel 2.17. Bij de samenstelling van de groepen zijn percentages berekend door het geschatte aantal kinderen per categorie te delen door de gemiddelde groeps grootte.

**Tabel 2.17 Structurele groepskenmerken en groepssamenstelling**

Variabelen	Schaal	Omschrijving	Items, alpha
Groepsgrootte	Aantal	Kinderopvang: het aantal kinderen op het drukste moment van de dag, gemiddeld op de drie drukste dagen van de week (maandag, dinsdag en donderdag). Gastouderopvang: het aantal kinderen op het drukste moment van de dag, gemiddeld op alle dagen dat de gastouder opvang verzorgt.	nvt
Kind-staf ratio	Ratio	Groepsgrootte, zoals hierboven gedefinieerd, gedeeld door het aantal stafleden (exclusief stagiaires) op het drukste moment van de dag.	nvt
Samenstelling van de groep naar leeftijdsfase	%	Geschat aantal kinderen in de volgende leeftijds categorie omgerekend naar percentages: <ul style="list-style-type: none"> <li>- Baby's (0 tot 1.5 jaar)</li> <li>- Dreumesen (1.5 tot 2.5 jaar)</li> <li>- Peuters (2.5 tot 4 jaar)</li> <li>- Kleuters (4 tot 6.5 jaar)</li> <li>- Jonge schoolkinderen (6.5 tot 9 jaar)</li> <li>- Oudere schoolkinderen (9 tot 12 jaar)</li> <li>- Middelbare schoolkinderen (12 jaar of ouder)</li> </ul> Geschatte aantal kinderen delen door de groepsgrootte geeft het percentage kinderen per leeftijds categorie .	nvt
Samenstelling van de groep naar sociale en culturele achtergrond van de kinderen	%	Geschat aantal kinderen in de groep met de volgende achtergrond omgerekend naar percentages: <ul style="list-style-type: none"> <li>- Laagopgeleide ouders (max. VMBO of MBO1-2)</li> <li>- Laagopgeleide ouders met niet-Westerse migratie achtergrond (criteria zijn toegelicht)</li> <li>- Laagopgeleide ouders met Westerse migratie achtergrond (criteria zijn toegelicht)</li> <li>- Midden- tot hoogopgeleide ouders (vanaf HAVO of MBO3-4)</li> <li>- Midden- tot hoogopgeleide ouders met niet-Westerse migratie achtergrond (criteria zijn toegelicht)</li> <li>- Midden- tot hoogopgeleide ouders met Westerse migratie achtergrond (criteria zijn toegelicht)</li> </ul> Geschatte aantal kinderen delen door de groepsgrootte geeft het percentage kinderen per achtergrond. Vragen zijn samengevoegd tot twee categorieën (percentage kinderen uit gezinnen met een lage sociaal economische status en percentage kinderen met een migratieachtergrond)	nvt
Aandeel kinderen met extra zorgbehoeften	%	Geschat aantal kinderen in de groep met: <ul style="list-style-type: none"> <li>- Behoeftte aan steun bij de (tweede) taalverwerving</li> <li>- Gedragsproblemen zoals agressief gedrag, ADHD, ASD, etc.</li> <li>- Lichamelijke of verstandelijke beperkingen</li> <li>- Vluchtelingenstatus.</li> </ul> Geschatte aantal kinderen delen door de groepsgrootte geeft het percentage kinderen per achtergrond.	nvt

In Tabel 2.18 zijn de variabelen gedefinieerd waarmee de werkbeleving en het professionaliseringsbeleid van de organisatie en van de medewerkers en gastouders zijn gemeten. Indien variabelen uit meerdere items zijn opgebouwd, is het aantal items en de Cronbach's alpha als maat van de interne consistentie vermeld.

**Tabel 2.18 Professionalisering en werkbeleving van pedagogisch medewerkers en gastouders.**

Variabelen	Schaal	Omschrijving	Items, alpha
Werktevredenheid	1-6	Mate waarin de medewerker of gastouder zich gerespecteerd en gewaardeerd voelt, prettige relaties ervaart met collega's en ouders, en het werk inspirerend vindt, gebaseerd op items als: <ul style="list-style-type: none"> <li>- Ik word betrokken bij beslissingen van de organisatie</li> <li>- Ik heb een goede relatie met mijn leidinggevende</li> <li>- Mijn werk geeft mij veel voldoening.</li> </ul>	24 items $\alpha_{17-19} = .870$ $\alpha_{21-22} = .879$ $\alpha_{22-23} = .855$
Beleving van inclusie op de werkvloer	1-6	Mate waarin de medewerker zich gerespecteerd voelt en gelijkwaardig wordt behandeld ongeacht achtergrond of cultuur, gebaseerd op items als: <ul style="list-style-type: none"> <li>- Iedereen wordt als gelijkwaardig behandeld</li> <li>- Ik voel mij als persoon, met mijn achtergrond, gerespecteerd (door collega's, ouders, leidinggevende)</li> <li>- Verschillen naar achtergrond of cultuur worden gewaardeerd op mijn werk.</li> </ul>	5 items $\alpha_{17-19} = .702$ $\alpha_{21-22} = .770$ $\alpha_{22-23} = .709$
Werkstress	1-6	Mate van ervaren werkstress (een hoge score betekent lage stress), gebaseerd op items als: <ul style="list-style-type: none"> <li>- Ik voel me meer dan normaal uitgeput</li> <li>- Ik ervaar regelmatig stress op mijn werk</li> <li>- Ik voel me overbelast door alle taken</li> </ul>	5 items $\alpha_{17-19} = .726$ $\alpha_{21-22} = .735$ $\alpha_{22-23} = .749$
Teamcohesie	1-6	Mate van intercollegiale samenwerking op basis van een gedeelde visie en missie, gebaseerd op items als: <ul style="list-style-type: none"> <li>- De meeste collega's zijn bereid extra tijd te investeren in het werk</li> <li>- Er is een verscheidenheid aan talenten in ons team: iedereen kan doen waar zij/hij goed in is</li> <li>- Als team kunnen we tegenslagen goed aan.</li> </ul>	5 items $\alpha_{17-19} = .820$ $\alpha_{21-22} = .799$ $\alpha_{22-23} = .783$
Continue professionalisering	1-5	Mate waarin professionaliseringsactiviteiten worden aangeboden, gebaseerd op items als: <ul style="list-style-type: none"> <li>- Het volgen van cursussen</li> <li>- Coaching op de werkvloer</li> <li>- Pedagogisch-inhoudelijk teamoverleg</li> <li>- Feedback op basis van observatie of VIB.</li> </ul>	10 items $\alpha_{17-19} = .816$ $\alpha_{21-22} = .816$ $\alpha_{22-23} = .813$
Teamgerichte professionalisering	1-7	Mate waarin er pedagogisch-inhoudelijk teamoverleg plaatsvindt ten behoeve van (onder andere) het: <ul style="list-style-type: none"> <li>- Als team, een activiteitenaanbod kiezen of creëren en uitwerken</li> <li>- Kinderen die extra zorg nodig hebben bespreken</li> <li>- Feedback geven en bespreken op basis van observaties.</li> </ul>	9 items $\alpha_{17-19} = .777$ $\alpha_{21-22} = .788$ $\alpha_{22-23} = .752$
Frequentie teamoverleg	0-8	De frequentie van pedagogisch-inhoudelijk teamoverleg op een schaal van 0 (geen inhoudelijk teamoverleg), ... 3 (1x per drie maanden), ... 6 (1x per vier weken), tot 8 (1x per week).	nvt
Reflectie en toepassing	1-5	Mate waarin de medewerker in staat is om te reflecteren op praktijken van anderen en dit om te zetten in concrete aanpassingen binnen hun eigen werk: <ul style="list-style-type: none"> <li>- Als ik zie dat een collega een situatie anders aanpakt dan ik zou doen, denk ik na over mijn eigen aanpak en of ik het een volgende keer anders zou doen.</li> <li>- Als ik iets nieuws lees, hoor of zie wat betrekking heeft op mijn werk, pas ik dit meteen toe in mijn eigen praktijk.</li> </ul>	6 items $\alpha_{21-22} = .817$ $\alpha_{22-23} = .857$

Zelfvertrouwen (algemeen)	1-6	Mate waarin de medewerker of gastouder vertrouwen heeft in de eigen vaardigheden, gebaseerd op items als: <ul style="list-style-type: none"> <li>- Om te gaan met angstige of teruggetrokken kinderen</li> <li>- Het betrekken van alle kinderen bij groepsactiviteiten</li> <li>- Gedrag van kinderen in goede banen leiden.</li> </ul>	9 items $\alpha_{17-19} = .896$ $\alpha_{21-22} = .903$ $\alpha_{22-23} = .891$
Zelfvertrouwen (diversiteit)	1-6	Mate waarin de medewerker of gastouder vertrouwen heeft in de eigen vaardigheden met betrekking op het omgaan met diversiteit, gebaseerd op items als: <ul style="list-style-type: none"> <li>- Werken met kinderen met verschillende culturele achtergronden</li> <li>- Werken met kinderen met verschillende taalachtergrond.</li> </ul>	2 items $\alpha_{21-22} = .887$ $\alpha_{22-23} = .863$

### Pedagogisch beleid en pedagogisch klimaat

Tabel 2.19 geeft een overzicht van de indicatoren van het pedagogische beleid en het ervaren pedagogische klimaat in de groepen en gastoudergezinnen.

**Tabel 2.19 Pedagogisch beleid en pedagogisch klimaat**

Variabelen	Schaal	Omschrijving	Items, alpha
Stabiliteit groepen	1-5	Mate van stabiliteit van de groep, gebaseerd op items als: <ul style="list-style-type: none"> <li>- De groepen blijven de hele dag bij elkaar</li> <li>- Wisselen dagen op verzoek van ouders is mogelijk (R)</li> <li>- De groepen worden aan het begin of einde van de dag samengevoegd (R).</li> </ul>	4 items $\alpha_{17-19} = .699$ $\alpha_{21-22} = .697$ $\alpha_{22-23} = .680$
Opendeurenbeleid	1-5	Mate waarin een opendeurenbeleid wordt gehanteerd, gebaseerd op items als: <ul style="list-style-type: none"> <li>- De deuren van de groepsruimten staan een beperkt deel van de dag open en kinderen kunnen vrij kiezen om in een andere groep te gaan spelen</li> <li>- Kinderen kiezen zelf kiezen of ze even naar een andere groep gaan, maar we houden wel bij waar ze zijn.</li> </ul>	2 items $\alpha_{17-19} = .819$ $\alpha_{21-22} = .808$ $\alpha_{22-23} = .817$
Kinderparticipatie	1-5	Mate waarin rekening gehouden wordt met de mening en wensen van kinderen, gebaseerd op items als: <ul style="list-style-type: none"> <li>- Er worden regelmatig en systematisch gesprekjes gevoerd met de kinderen om mening en wensen te peilen</li> <li>- Aan de ouders wordt in gesprekjes regelmatig gevraagd wat de ervaringen en wensen van de kinderen zijn.</li> </ul>	6 items $\alpha_{17-19} = .716$ $\alpha_{21-22} = .731$ $\alpha_{22-23} = .755$
Contact met ouders	%	Percentage benutte mogelijkheden uit een lijst van 15 manieren om contact te onderhouden met ouders, waaronder: <ul style="list-style-type: none"> <li>- Een of meer keren per jaar een 10-minuten gesprekje voeren</li> <li>- Versturen van een digitale nieuwsbrief</li> <li>- Gebruiken van een groepsapp</li> <li>- Opvoedingsadviezen voor thuisactiviteiten geven.</li> </ul>	15 items $\alpha_{17-19} = .649$ $\alpha_{21-22} = .660$ $\alpha_{22-23} = .669$
Multiculturele praktijken	1-5	Mate waarin de medewerker of gastouder (onder andere): <ul style="list-style-type: none"> <li>- Diverse feestdagen viert</li> <li>- Speel en ontwikkelmateriaal afstemt op de diversiteit in de samenleving.</li> <li>- Rekening houdt met culturele gebruiken en voorschriften ten aanzien van voeding.</li> </ul>	6 items $\alpha_{21-22} = .677$ $\alpha_{22-23} = .645$

Groepssocialisatie	1-5	Mate waarin de medewerker of gastouder (onder andere): <ul style="list-style-type: none"> <li>- Zorgt dat kinderen lief zijn voor elkaar</li> <li>- Oudere kinderen jongere kinderen laat helpen.</li> <li>- Kinderen samen aan één taak laat werken.</li> </ul>	9 items $\alpha_{21-22} = .866$ $\alpha_{22-23} = .839$
Gebruik (sociale media)	1-5	Mate waarin kinderen gebruik maken van media tijdens de opvangdag en de mate waarin er aandacht is vanuit de medewerkers of gastouder over mediaveiligheid. Aparte schaal voor jongere (0-4) en oudere (4-12) kinderen: <ul style="list-style-type: none"> <li>- Kinderen gebruiken ipad, tablets, computers of smartphones ter ontspanning</li> <li>- We hebben goed zicht op de geschiktheid van spelletjes en filmpjes</li> <li>- Er wordt met kinderen gesproken over cyberpesten</li> </ul>	Jong 4 items $\alpha_{21-22} = .839$ $\alpha_{22-23} = .856$  Oud 7 items $\alpha_{21-22} = .820$ $\alpha_{22-23} = .921$

Noot. Items met (R) zijn negatief gecodeerd al vorens een schaalgemiddelde en alfa is berekend.

### Activiteitsaanbod

Tabel 2.20 geeft tenslotte een overzicht van de nagevraagde activiteiten, geordend naar acht belangrijke ervarings- en ontwikkelingsdomeinen. De voorbeelditems die zijn toegevoegd, zijn onderverdeeld naar 'jong' en 'oud', en geven een beeld van de wijze waarop de items in de schalen zijn afgestemd op passend aanbod voor 0- tot 4-jarigen, respectievelijk 4- tot 12-jarigen. Met de acht schalen worden gemiddelde scores gevonden. Bedacht moet worden dat deze gemiddelden bepaald zijn over verschillende activiteiten die onderling kunnen verschillen in de mate waarin ze voorkomen. Het aantal items voor de jongere kinderen en oudere kinderen zijn afzonderlijk gepresenteerd evenals de alfa's (gebaseerd op de gegevens van de kinderdagopvang, peuteropvang en buitenschoolse opvang).

**Tabel 2.20 Aanbod aan activiteiten**

Variabelen	Schaal	Omschrijving	Items, alpha
Exploratie-motorische ontwikkeling	1-7	Mate waarin er gelegenheid wordt geboden en/of activiteiten worden georganiseerd die de fijn- en grof-motorische ontwikkeling en exploratie van de omgeving bevorderen, gebaseerd op items als:	Jong 6 items $\alpha_{17-19} = .645$ $\alpha_{21-22} = .537$ $\alpha_{22-23} = .496$
		<ul style="list-style-type: none"> <li>- Kinderen pakken verschillende voorwerpen, voelen eraan, sabbelen erop, laten het vallen (bijv. mobiel, bijtring, pop) (heel jong)</li> <li>- Kinderen spelen met voorwerpen (blokjes, bakjes, doos, bal) die ze kunnen stapelen, in elkaar doen, uit een bakje of doos halen, er in stoppen, op een rijtje leggen, weg rollen (jong)</li> <li>- Kinderen dansen, doen circusactiviteiten, acrobatiek, gymnastiek of sprot, tafeltennis, darten of sjoelen (oud).</li> </ul>	Oud 6 items $\alpha_{17-19} = .574$ $\alpha_{21-22} = .643$ $\alpha_{22-23} = .664$
Samen spelen	1-7	Mate waarin kinderen alleen, naast elkaar of samen verschillende soorten spel doen, gebaseerd op items als: <ul style="list-style-type: none"> <li>- Kinderen spelen, naast elkaar of samen, <i>doen-alsof</i> spel, ze doen alsof voorwerpen (blokken, poppen, autootjes, dieren, Playmobil) iets ander zijn, bijv. autorijden nadoen (jong)</li> <li>- Kinderen werken samen aan een langer lopend project dat ze zelf bedenken (bijv. een dierentuin namaken, een grote treinbaan maken, een hut bouwen) (oud).</li> </ul>	Jong 5 items $\alpha_{17-19} = .658$ $\alpha_{21-22} = .598$ $\alpha_{22-23} = .556$  Oud 7 items $\alpha_{17-19} = .716$ $\alpha_{21-22} = .714$ $\alpha_{22-23} = .690$

Creatieve en musische activiteiten	1-7	Mate waarin kinderen creatieve, kunstinnige of muzikale activiteiten doen, gebaseerd op items als: <ul style="list-style-type: none"> <li>- Kinderen spelen met (vinger)verf, wasco of krijgt, mengen verschillende kleuren, maar zonder gerichte opdracht (jong)</li> <li>- Kinderen nemen deel aan een teken-, schilder-, kunst-, of toneelclubje binnen de opvang onder begeleiding van een medewerker, werken aan een tentoonstelling of voorstelling (oud).</li> </ul>	Jong 7 items $\alpha_{17-19} = .744$ $\alpha_{21-22} = .656$ $\alpha_{22-23} = .693$ Oud 8 items $\alpha_{17-19} = .625$ $\alpha_{21-22} = .512$ $\alpha_{22-23} = .525$
Taal en geletterdheid	1-7	Mate waarin kinderen (in interactie met medewerkers) actief betrokken zijn in verschillende taal- en geletterdheidsactiviteiten, gebaseerd op items als: <ul style="list-style-type: none"> <li>- Kinderen doen een spelletje met klanken uitwisselen (brabbelen), aankijken en gebaartjes maken, alsof je een gesprekje voert (heel jong)</li> <li>- Kinderen worden voorgelezen uit een boek met tekst, er worden vragen gesteld over het verhaal (jong)</li> <li>- Kinderen doen kruiswoordpuzzels, scrabble of andere taalspelletjes, zoals Lingo, Scryptogram, Hints (oud).</li> </ul>	Jong 7 items $\alpha_{17-19} = .681$ $\alpha_{21-22} = .614$ $\alpha_{22-23} = .681$ Oud 7 items $\alpha_{17-19} = .494$ $\alpha_{21-22} = .535$ $\alpha_{22-23} = .440$
Ontluikend rekenen	1-7	Mate waarin kinderen activiteiten ondernemen waarin aspecten van ontluikende rekenen-wiskundevaardigheid (zoals tellen, meten, vergelijken en ordenen) aan bod komen, gebaseerd op items als: <ul style="list-style-type: none"> <li>- Kinderen spelen met een meetlint, meetlat, weegschaal, maatbeker of thermometer, bepalen lengte of gewicht, wat langer of zwaarder, warmer of kouder is (jong)</li> <li>- Kinderen spelen moeilijke bordspelletjes (bijv. Monopoly, Kolonisten van Catan, Risk) of kaartspelletjes met puntentelling (oud).</li> </ul>	Jong 5 items $\alpha_{17-19} = .744$ $\alpha_{21-22} = .762$ $\alpha_{22-23} = .785$ Oud 7 items $\alpha_{17-19} = .601$ $\alpha_{21-22} = .652$ $\alpha_{22-23} = .686$
Wetenschap en technologie	1-7	Mate waarin kinderen gelegenheid krijgen om verschijnselen en principes van de biologische en fysische natuur te verkennen en te ontdekken, en ervaring op te doen met technische zaken, gebaseerd op items als: <ul style="list-style-type: none"> <li>- Kinderen spelen met een zand en water tafel, onderzoeken drijven en zinken, ze spelen met magneten, licht en spiegels, trekveren of met knikkers die naar beneden rollen (jong)</li> <li>- Kinderen zoeken informatie op het internet, leren werken met Word of Powerpoint, leren over computers, maken een website of leren een beetje programmeren (oud).</li> </ul>	Jong 5 items $\alpha_{17-19} = .741$ $\alpha_{21-22} = .820$ $\alpha_{22-23} = .782$ Oud 6 items $\alpha_{17-19} = .685$ $\alpha_{21-22} = .568$ $\alpha_{22-23} = .411$
Burgerschapsvorming	1-7	Mate waarin activiteiten worden aangeboden die kunnen bijdragen aan inzicht in en omgaan met culturele verschillen en met kinderen met beperkingen, en bewustzijn kunnen vergroten van perspectieven, gebaseerd op items als: <ul style="list-style-type: none"> <li>- Kinderen bespreken gedragsregels, zoals beleefd zijn, wachten op je beurt, geen speelgoed afpakken of ruzie maken, respect hebben voor elkaar, eerlijk zijn (jong)</li> <li>- Kinderen doen een intercultureel project, bijv. ontdekken wat mensen eten in verschillende culturen, hoe talen verschillen, wat mensen voor hun geloof doen (oud).</li> </ul>	Jong 6 items $\alpha_{17-19} = .472$ $\alpha_{21-22} = .487$ $\alpha_{22-23} = .502$ Oud 7 items $\alpha_{17-19} = .712$ $\alpha_{21-22} = .625$ $\alpha_{22-23} = .657$

Buitenactiviteiten	1-7	Mate waarin kinderen de buitenomgeving van de opvang (tuin, speelplaats) en wijdere wereld (winkel, park, kinderboerderij, bos, bibliotheek, museum) kunnen verkennen, gebaseerd op items als:	Jong 8 items $\alpha_{17-19} = .653$ $\alpha_{21-22} = .639$ $\alpha_{22-23} = .602$
		<ul style="list-style-type: none"> <li>- Kinderen spelen buiten in de zandbak of tuin, met emmer, vormpjes, schepjes (jong)</li> <li>- Kinderen doen sport (bijv. voetballen, hockeyen, atletiek) op het speelplein of een sportveld (oud).</li> </ul>	Oud 6 items $\alpha_{17-19} = .624$ $\alpha_{21-22} = .606$ $\alpha_{22-23} = .608$

## 2.6 Procedures

Er zijn voor alle werksoorten dezelfde soort instrumenten gebruikt en er is grotendeels dezelfde procedure gehanteerd, met soms een uitzondering voor de gastouderopvang. Het uitgangspunt voor alle opvangsoorten is dat er informatie is verzameld volgens een multi-methodische, multi-level benadering met verschillende instrumenten op verschillende niveaus. Er is informatie verzameld op het niveau van de organisatie, de groep, de pedagogisch medewerker en het kind, waarbij gebruik is gemaakt van observatie-instrumenten en vragenlijsten; zie Tabel 2.21.

**Tabel 2.21** Overzicht van de verschillende instrumenten die gebruikt zijn om de kwaliteit op verschillende niveaus weer te geven<sup>41</sup>.

	Groep	PM/Gastouder	Locatie/organisatie
Structurele kenmerken	Omgevingsschalen	Vragenlijst pedagogisch medewerker/gastouder en groep	Vragenlijst achtergrond-kenmerken en beleid locatie
Proceskwaliteit	Omgevingsschalen CLASS		

Om deze gegevens te verzamelen hebben steeds twee observatoren een bezoek gebracht aan een locatie, behalve bij de gastouders voor wie de procedure is aangepast, zoals apart toegelicht zal worden. De hoofdobservator was het aanspreekpunt voor de locaties en degene die de omgevingsschaal afnam, de video-opnames maakte. De andere observator voerde de live CLASS observatie uit. De observatoren waren allemaal getraind in de gebruikte instrumenten, betrouwbaar bevonden en werkten volgens een veldwerkprotocol waarin de procedures uitgebreid beschreven zijn per opvangtype. In dit veldwerkprotocol is per type uitgewerkt welke observaties er verricht moesten worden (zie Tabel 2.22 voor een voorbeeld voor de kinderdagopvang) en welke filmopnamen er gemaakt moesten worden (zie Tabel 2.23 voor een voorbeeld voor de kinderdagopvang). De vragenlijsten zijn door de pedagogisch medewerkers, gastouders en leidinggevenden voorafgaand aan het bezoek, tijdens rustmomenten of na afloop ingevuld. Voor de gastouders is besloten om af te wijken van de genoemde procedures in verband met de kleinschalige en huiselijke karakter van dit type opvang. Hier is gekozen om met één observator te werken. In de LKK2017-2018 zijn opnames gemaakt ten behoeve van het coderen van de CLASS en de NCKO-interactieschalen. Vanaf 2019 is de keuze gemaakt om te stoppen met filmen om zo de respons te verhogen. Sindsdien scoren de observatoren live de CLASS en zijn er geen NCKO-interactievaardigheden meer gemeten.

<sup>41</sup> Er zijn tevens video-opnames gemaakt om data te verzamelen op het niveau van het kind. Deze data maken geen onderdeel uit van de huidige rapportage.

**Tabel 2.22 Voorbeeldinstructie voor CLASS observaties in de kinderdagopvang.**

Groep	Aantal	Welke observaties voer je uit
Baby's (0-1.5/2 jaar)	4	CLASS Infant: eetmoment, spelactiviteit, georganiseerde activiteit en 4 <sup>e</sup> moment gebaseerd op wat zich voordoet (spel/activiteit)
Peuters (1.5/2-4 jaar)	4	CLASS Toddler: eetmoment, spelactiviteit, georganiseerde activiteit en 4 <sup>e</sup> moment gebaseerd op wat zich voordoet (spel/activiteit)
Verticaal (0-4 jaar)	5	Baby - CLASS Infant: spelactiviteit en georganiseerde activiteit (of spelactiviteit wanneer dit zich niet voordoet) <sup>42</sup>  Peuter - CLASS Toddler: eetmoment, spelactiviteit, georganiseerde activiteit

**Tabel 2.23 Voorbeeldinstructie voor video-opnames in de kinderdagopvang.**

Groep	Aantal	Welke observaties voer je uit
Baby's (0-1.5/2 jaar)	6	Indien er één pedagogisch medewerker op de groep staat, film je deze 6 keer. Bij twee pedagogisch medewerkers film je elke medewerker 3 keer. In totaal film je de volgende momenten minimaal één keer. Bij meerdere medewerkers, probeer je de momenten zo goed mogelijk te verdelen: <ol style="list-style-type: none"> <li>1. Verschoonmomenten</li> <li>2. Spelactiviteiten</li> <li>3. Eetmomenten</li> <li>4. Transitiemoment.</li> </ol>
Peuters (1.5/2-4 jaar)	6	Indien er één pedagogisch medewerker op de groep staat, film je deze 6 keer. Bij twee pedagogisch medewerkers film je elke medewerker 3 keer. In totaal film je de volgende momenten minimaal één keer. Bij meerdere medewerkers, probeer je de momenten zo goed mogelijk te verdelen: <ol style="list-style-type: none"> <li>1. Verschoonmomenten</li> <li>2. Spelactiviteiten</li> <li>3. Eetmomenten</li> <li>4. Transitiemoment.</li> </ol>
Verticaal (0-4 jaar)	6	Indien er één pedagogisch medewerker op de groep staat, film je deze 6 keer. Bij twee pedagogisch medewerkers film je elke medewerker 3 keer. In totaal film je de volgende momenten minimaal één keer. Bij meerdere medewerkers, probeer je de momenten zo goed mogelijk te verdelen. Maak ook een spreiding in leeftijdscategorieën (van elke leeftijd 3 opnames, bij voorkeur gespreid over de twee medewerkers): <ol style="list-style-type: none"> <li>1. Verschoonmomenten</li> <li>2. Spelactiviteiten</li> <li>3. Eetmomenten</li> <li>4. Transitiemoment.</li> </ol>

<sup>42</sup> Om in de verticale groepen voor elke leeftijdscategorie minimaal drie CLASS observaties te hebben, is een opname (meestal een eetmoment) extra gescoord met de CLASS Infant.



## 3. Kwaliteit in de kinderdagopvang

Om de kwaliteit in de kinderdagopvang in kaart te brengen zijn verschillende instrumenten gebruikt. De verdeling van de kinderdagopvanggroepen naar enerzijds horizontale groepen met alleen baby's en dreumesen of alleen peuters, anderzijds verticale groepen met zowel baby's als peuters, vraagt om een gedifferentieerde aanpak die recht doet aan de verschillende groepsvormen en leeftijdsfasen. Voor het meten van de kwaliteit is gebruik gemaakt van vijf observatie-instrumenten die een oordeel geven over de kwaliteit van de groep. Daarnaast is er in persoonlijke interviews met pedagogisch medewerkers, aan de hand van een vragenlijst, gevraagd naar het aanbod van activiteiten en het pedagogische klimaat in de groep. Tevens is er in de vragenlijsten navraag gedaan naar de achtergrondkenmerken en werkbeleving van de pedagogisch medewerkers, de structurele kenmerken van de groepen en het pedagogische beleid.

### 3.1 Observaties

Om de proceskwaliteit te meten is gebruik gemaakt van vijf observatie-instrumenten die een oordeel geven over de kwaliteit in de groep: CLASS Infant, CLASS Toddler, NCKO-interactieschalen, ITERS-R en ECERS-R. De resultaten van de verschillende observatie-instrumenten zullen hieronder besproken worden.

#### 3.1.1 Observaties met de CLASS Infant en CLASS Toddler

Er zijn in meting 2022-2023 in totaal 47 kinderopvanggroepen onderzocht, verdeeld naar 15 verticale groepen, 21 peutergroepen en 11 babygroepen. Voor de horizontale groepen is gebruik gemaakt van steeds één instrument: de CLASS Infant voor groepen met baby's en dreumesen tot twee jaar, respectievelijk de CLASS Toddler voor groepen met peuters van twee tot vier jaar. Voor verticale groepen is gebruik gemaakt van beide instrumenten, waarbij meer situaties zijn geobserveerd dan in de horizontale groepen om valide uitspraken te kunnen doen over de emotionele en educatieve kwaliteit per leeftijdsfase van de kinderen. We bespreken de resultaten zowel voor de steekproef kinderdagopvanggroepen als geheel als ook voor de baby- en peutergroepen apart.

Om de resultaten voor de steekproef als geheel te bepalen, moeten de Infant en Toddler versies van de CLASS samengenomen worden. Omdat de onderliggende dimensies verschillen tussen deze versies, kan dit alleen op het domeinniveau. We geven eerst het algehele beeld voor alle kinderdagopvanggroepen tezamen. Daarna worden de gegevens meer gedetailleerd en uitsplitst naar groepsvorm en leeftijdsfase beschreven.

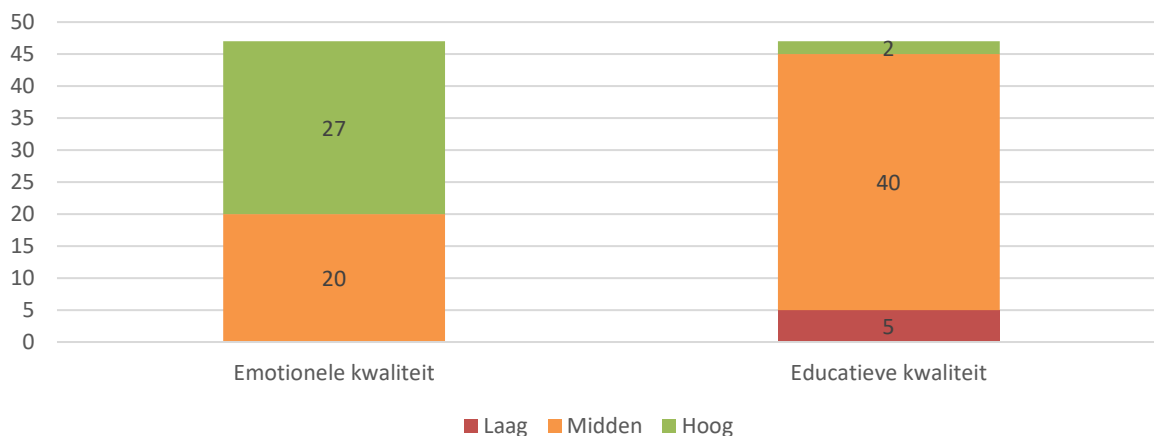
Tabel 3.1 geeft de resultaten voor de steekproef als geheel voor de domeinen emotionele proceskwaliteit en educatieve proceskwaliteit. De emotionele proceskwaliteit is volgens de internationale benchmarks van de CLASS goed, met een gemiddelde in de hoge scorering van de CLASS Infant en Toddler. De gemiddelde emotionele proceskwaliteit ligt in de meting van 2022-2023 iets hoger in vergelijking met de meting van 2021-2022 (medium tot klein effect). De educatieve proceskwaliteit is middelmatig volgens de internationale benchmarks, met een gemiddelde score in de middenrange. Er is een tendens zichtbaar dat ook de educatieve kwaliteit iets hoger ligt dan in de meting van 2021-2022 (medium tot klein effect, bij benadering significant). De variatie in de geobserveerde emotionele proceskwaliteit is relatief klein en geen van de onderzochte groepen scoort onvoldoende (zie Figuur 3.1). De

variatie in de geobserveerde educatieve proceskwaliteit is aanzienlijk groter met zowel groepen die onvoldoende scores en groepen die hoog scoren.

**Tabel 3.1 Geobserveerde proceskwaliteit in de kinderdagopvang op domeinniveau.**

Proceskwaliteit	2021-2022 KDV (N = 40 groepen)			2022-2023 KDV (N = 47 groepen)		
	Range	M	SD	Range	M	SD
Emotionele kwaliteit	5.00-7.00	5.82	0.46	5.00-7.00	6.02 <sup>d</sup>	0.50
Educatieve kwaliteit	1.75-6.00	3.78	0.79	2.42-6.50	4.15	0.96

<sup>a</sup> Groot effect; <sup>b</sup> Medium tot groot effect; <sup>c</sup> Medium effect; <sup>d</sup> Medium tot klein effect; <sup>e</sup> Klein effect



**Figuur 3.1 Aantal kinderdagopvanggroepen met lage, midden en hoge kwaliteit volgens de CLASS standaards (lage kwaliteit < 3; middelmatige kwaliteit 3 - 6; hoge kwaliteit > 6). Gegevens van steekproef 2022-2023.**

De resultaten van de CLASS Infant en Toddler zijn tevens apart geanalyseerd. Met betrekking tot de CLASS Infant laten meer gedetailleerde resultaten per observatiecyclus in Tabel 3.2 zien dat de affectieve sfeer in de hoge scorereange uitkomt met relatief weinig spreiding. De sensitiviteit van de pedagogisch medewerkers scoort middelhoog tot hoog en laat tevens een grotere spreiding zien. De educatieve kwaliteit is volgens de benchmarks van het instrument van middelmatige kwaliteit. Binnen het educatieve domein scoort de mate waarin het exploreren en ontdekken van baby's wordt gefaciliteerd gemiddeld iets hoger dan de mate waarin de vroege taalontwikkeling van baby's ondersteund wordt. Het faciliteren van exploratie is gemiddeld van middelmatige kwaliteit, de ondersteuning van de vroege taalontwikkeling scoort daarentegen tussen de grens van matig voldoende en lage kwaliteit. De variatie bij de educatieve kwaliteit is wel vrij groot. Zo zijn er momenten waarop er hele hoge kwaliteit van interacties te zien is, als ook momenten waarop er niet of nauwelijks dit soort interacties plaatsvinden. Gemiddeld genomen is de groepssocialisatie voor de baby's van lage kwaliteit. Wel zien we dat de range en spreiding groot zijn. Op sommige momenten is er veel aandacht voor groepssocialisatie bij jonge kinderen, op andere moment is dergelijk gedrag zo goed als afwezig. We zien geen significante verschillen tussen de metingen.

**Tabel 3.2 Geobserveerde kwaliteit van interacties op observatiecyclus niveau voor baby's in de kinderdagopvang.**

Structurele kenmerken	2021-2022			2022-2023		
	KDV Baby (N = 108 observaties)			KDV Baby (N = 82 observaties)		
	Range	M	SD	Range	M	SD
Aantal kinderen	1.00-12.00	4.67	2.96	1.00-18.00	5.52	3.35
Aantal volwassenen	1.00-3.00	1.79	0.72	1.00-4.00	1.95	0.78
Kind-staf ratio	0.50-9.00	2.67	1.46	0.33-7.00	2.95	1.57
<b>CLASS Emotioneel</b>	<b>Range</b>	<b>M</b>	<b>SD</b>	<b>Range</b>	<b>M</b>	<b>SD</b>
Relationeel klimaat	4.00-7.00	6.08	0.84	4.00-7.00	6.15	0.77
Sensitiviteit	3.00-7.00	5.60	1.14	1.00-7.00	5.66	1.06
Gemiddelde emotionele kwaliteit	3.50-7.00	5.84	0.90	2.50-7.00	5.90	0.80
<b>CLASS Educatief</b>	<b>Range</b>	<b>M</b>	<b>SD</b>	<b>Range</b>	<b>M</b>	<b>SD</b>
Faciliteren exploratie	1.00-7.00	4.11	1.39	1.00-7.00	4.34	1.47
Vroege taalondersteuning	1.00-7.00	4.07	1.52	1.00-7.00	3.94	1.58
Gemiddelde educatieve kwaliteit	1.00-7.00	4.09	1.31	1.50-6.50	4.14	1.44
<b>Groepsocialisatie</b>	<b>Range</b>	<b>M</b>	<b>SD</b>	<b>Range</b>	<b>M</b>	<b>SD</b>
Groepsocialisatie	1.00-7.00	2.41	1.48	1.00-6.00	2.71	1.36

<sup>a</sup> Groot effect; <sup>b</sup> Medium tot groot effect; <sup>c</sup> Medium effect; <sup>d</sup> Medium tot klein effect; <sup>e</sup> Klein effect

De gedetailleerde resultaten op groepsniveau laten vergelijkbare patronen zien (Tabel 3.3). Ook op groepsniveau zien we geen significante verschillen tussen de metingen. Bedacht moet worden dat de gepresenteerde resultaten een samenvoeging betreft van de horizontale babygroepen en verticale groepen waar baby's opgevangen worden. Een uitsplitsing per opvangsoort wordt verderop gepresenteerd.

**Tabel 3.3 Geobserveerde kwaliteit van interacties op groepsniveau voor baby's in de kinderdagopvang.**

Structurele kenmerken	2021-2022			2022-2023		
	KDV Baby (N = 31 groepen)			KDV Baby (N = 26 groepen)		
	Range	M	SD	Range	M	SD
Aantal kinderen	1.00-10.50	4.94	2.31	2.50-11.67	5.82	2.45
Aantal volwassenen	1.00-3.00	1.81	0.56	1.00-3.00	1.92	0.56
Kind-staf ratio	1.00-5.25	2.86	1.16	1.42-5.42	3.19	1.18
<b>CLASS Emotioneel</b>	<b>Range</b>	<b>M</b>	<b>SD</b>	<b>Range</b>	<b>M</b>	<b>SD</b>
Relationeel klimaat	5.00-7.00	6.08	0.55	5.00-7.00	6.12	0.60
Sensitiviteit	3.50-7.00	5.57	0.86	2.50-7.00	5.62	0.87
Gemiddelde emotionele kwaliteit	4.33-7.00	5.82	0.66	3.75-7.00	5.87	0.66
<b>CLASS Educatief</b>	<b>Range</b>	<b>M</b>	<b>SD</b>	<b>Range</b>	<b>M</b>	<b>SD</b>
Faciliteren exploratie	2.00-6.00	4.06	0.87	1.50-7.00	4.29	1.10
Vroege taalondersteuning	2.00-6.00	4.02	1.05	2.00-6.50	3.82	1.15
Gemiddelde educatieve kwaliteit	2.00-6.00	4.04	0.88	1.75-6.50	4.05	1.09
<b>Groepsocialisatie</b>	<b>Range</b>	<b>M</b>	<b>SD</b>	<b>Range</b>	<b>M</b>	<b>SD</b>
Groepsocialisatie	1.00-5.50	2.35	1.06	1.00-5.25	2.66	1.08

<sup>a</sup> Groot effect; <sup>b</sup> Medium tot groot effect; <sup>c</sup> Medium effect; <sup>d</sup> Medium tot klein effect; <sup>e</sup> Klein effect

Voor de CLASS Toddler laten de meer gedetailleerde resultaten per observatiecyclus in Tabel 3.4 zien dat de affectieve sfeer voor de peuters en de sensitiviteit van de pedagogisch medewerkers in de hoge range uitkomt. Een hogere negatieve sfeer (waarbij er veel sprake is van negativiteit van de leidsters en kinderen) is niet geobserveerd. Binnen het emotionele domein zien we verder dat er iets minder aandacht is voor aandacht voor kindperspectief. Deze scoort gemiddeld middenhoog en laat een grotere spreiding zien. De mate waarin pedagogisch medewerkers het gedrag van de peuters begeleiden scoort gemiddeld iets hoger dan aandacht voor kindperspectief en is van middelhoge tot hoge kwaliteit. Ten opzichte van meting 2021-2022 is de gemiddelde emotionele kwaliteit gestegen in 2022-2023 (medium tot klein effect). Dit komt met name door een stijging van de sensitiviteit (medium tot klein effect), aandacht voor kindperspectief (klein effect) en begeleiding van gedrag (medium tot klein effect). Met betrekking tot de educatieve kwaliteit zien we dat faciliteren van leren en ontwikkeling en taalstimulering gemiddeld van middelmatige kwaliteit zijn. Gemiddeld scoort kwaliteit van feedback iets lager, namelijk matig voldoende. Op observatiecyclusniveau zien we bij het educatieve domein een grotere spreiding dan bij het emotionele domein. De gemiddelde educatieve kwaliteit is in de meting van 2022-2023 gestegen ten opzichte van de meting van 2021-2022 (medium tot groot effect). We zien binnen het educatieve domein tevens een stijging op alle dimensies. Tot slot zien we dat de groepsocialisatie hoger is voor peuters dan voor baby's. Gemiddeld scoort groepsocialisatie echter nog aan de lage kant van de middenrange, met een grote spreiding.

**Tabel 3.4 Geobserveerde kwaliteit van interacties op observatiecyclus niveau voor peuters in de kinderopvang.**

	2021-2022			2022-2023		
	KDV Peuter (N = 81 observaties)			KDV Peuter (N = 127 observaties)		
<b>Structurele kenmerken</b>	<b>Range</b>	<b>M</b>	<b>SD</b>	<b>Range</b>	<b>M</b>	<b>SD</b>
Aantal kinderen	1.00-16.00	7.78	4.02	1.00-14.00	8.00	3.51
Aantal volwassenen	1.00-3.00	1.93	0.61	1.00-3.00	1.82	0.69
Kind-staf ratio	0.67-13.00	4.25	2.25	0.50-14.00	4.68	2.10
<b>CLASS Emotioneel</b>	<b>Range</b>	<b>M</b>	<b>SD</b>	<b>Range</b>	<b>M</b>	<b>SD</b>
Positieve sfeer	3.00-7.00	6.00	1.06	4.00-7.00	6.19	0.81
Negatieve sfeer (R)	6.00-7.00	6.95	0.22	6.00-7.00	6.94	0.23
Sensitiviteit	3.00-7.00	5.81	1.09	3.00-7.00	6.24 <sup>d</sup>	0.81
Kindperspectief	2.00-7.00	4.68	1.41	2.00-7.00	5.09 <sup>e</sup>	1.33
Begeleiding gedrag	2.00-7.00	5.49	1.28	3.00-7.00	5.88 <sup>d</sup>	0.92
Gemiddelde emotionele kwaliteit	4.00-7.00	5.79	0.71	4.60-7.00	6.07 <sup>d</sup>	0.58
<b>CLASS Educatief</b>	<b>Range</b>	<b>M</b>	<b>SD</b>	<b>Range</b>	<b>M</b>	<b>SD</b>
Faciliteren leren en ontwikkeling	1.00-7.00	3.72	1.41	1.00-7.00	4.41 <sup>c</sup>	1.33
Kwaliteit feedback	1.00-5.00	2.64	1.20	1.00-6.00	3.76 <sup>a</sup>	1.36
Taalstimulering	1.00-6.00	3.59	1.21	1.00-6.00	4.17 <sup>c</sup>	1.07
Gemiddelde educatieve kwaliteit	1.00-5.67	3.32	1.09	1.67-6.00	4.11 <sup>b</sup>	1.07
<b>Groepsocialisatie</b>	<b>Range</b>	<b>M</b>	<b>SD</b>	<b>Range</b>	<b>M</b>	<b>SD</b>
Groepsocialisatie	1.00-7.00	3.17	1.46	1.00-6.00	3.54	1.55

<sup>a</sup> Groot effect; <sup>b</sup> Medium tot groot effect; <sup>c</sup> Medium effect; <sup>d</sup> Medium tot klein effect; <sup>e</sup> Klein effect

De gedetailleerde resultaten op groepsniveau laten vergelijkbare patronen zien (zie Tabel 3.5). De emotionele kwaliteit (medium tot groot effect) en met name de mate van sensitiviteit (medium effect) liggen gemiddeld hoger in de meting van 2022-2023. Op groepsniveau zijn de stijgingen van aandacht voor kindperspectief en begeleiding van gedrag niet significant. We zien ook op groepsniveau een stijging van de educatieve kwaliteit (groot effect). Daarnaast zien we wederom een stijging faciliteren van leren en ontwikkeling (medium tot groot effect), taalstimulering (medium tot groot effect) en kwaliteit van feedback (groot effect). Bedacht moet worden dat de gepresenteerde resultaten een samenvoeging betreft van de horizontale peutergroepen en verticale groepen waar peuters opgevangen worden. Een uitsplitsing per opvangsoort wordt verderop gepresenteerd.

**Tabel 3.5 Geobserveerde kwaliteit van interacties op groepsniveau voor peuters in de kinderdagopvang.**

	2021-2022			2022-2023		
	KDV Peuter (N = 24 groepen)			KDV Peuter (N = 36 groepen)		
<b>Structurele kenmerken</b>	<b>Range</b>	<b>M</b>	<b>SD</b>	<b>Range</b>	<b>M</b>	<b>SD</b>
Aantal kinderen	2.50-13.00	7.06	3.53	2.83-14	7.54	3.27
Aantal volwassenen	1.17-3.00	1.88	0.48	1-2.75	1.82	0.50
Kind-staf ratio	1.14-6.50	3.87	1.71	1.42-8.75	4.39	1.70
<b>CLASS Emotioneel</b>	<b>Range</b>	<b>M</b>	<b>SD</b>	<b>Range</b>	<b>M</b>	<b>SD</b>
Positieve sfeer	4.67-7.00	5.99	0.67	4.50-7.00	6.19	0.66
Negatieve sfeer (R)	6.67-7.00	6.95	0.12	6.50-7.00	6.95	0.14
Sensitiviteit	4.67-7.00	5.85	0.72	4.50-7.00	6.24 <sup>c</sup>	0.63
Kindperspectief	3.00-5.50	4.65	0.75	3.50-6.50	5.08	0.91
Begeleiding gedrag	3.50-7.00	5.47	0.95	4.00-7.00	5.88	0.73
Gemiddelde emotionele kwaliteit	5.13-6.67	5.78	0.47	5.05-6.90	6.07 <sup>b</sup>	0.45
<b>CLASS Educatief</b>	<b>Range</b>	<b>M</b>	<b>SD</b>	<b>Range</b>	<b>M</b>	<b>SD</b>
Faciliteren leren en ontwikkeling	1.00-5.50	3.64	0.92	2.00-6.00	4.40 <sup>b</sup>	1.05
Kwaliteit feedback	1.00-4.67	2.66	0.88	1.25-6.00	3.73 <sup>a</sup>	1.11
Taalstimulering	1.75-5.33	3.58	0.88	1.67-5.50	4.15 <sup>b</sup>	0.83
Gemiddelde educatieve kwaliteit	1.75-4.58	3.29	0.76	2.22-5.75	4.09 <sup>a</sup>	0.89
<b>Groepssocialisatie</b>	<b>Range</b>	<b>M</b>	<b>SD</b>	<b>Range</b>	<b>M</b>	<b>SD</b>
Groepssocialisatie	2.00-4.75	3.11	0.91	1.50-6.00	3.50	1.29

<sup>a</sup> Groot effect; <sup>b</sup> Medium tot groot effect; <sup>c</sup> Medium effect; <sup>d</sup> Medium tot klein effect; <sup>e</sup> Klein effect

Tabel 3.6 toont de geobserveerde kwaliteit voor de baby's uitgesplitst naar type activiteit. Eet- en drinkmomenten en spelmomenten worden verreweg het meest geobserveerd. De categorie overig heeft betrekking op bijvoorbeeld verschoonmomenten die zijn geobserveerd. Zowel de emotionele als de educatieve kwaliteit zijn hoger tijdens creatieve of educatieve activiteiten in vergelijking met eet- en drinkmomenten en (buiten)spel. Tevens blijkt dat de kwaliteit van groepssocialisatie hoger is tijdens buitenspel en lager tijdens creatieve activiteiten. In zijn geheel komt groepssocialisatie echter weinig voor. De resultaten verschillen niet ten opzichte van de meting van 2021-2022.

**Tabel 3.6 Geobserveerde kwaliteit van interacties op observatiecyclus niveau voor baby's in de kinderdagopvang met een uitsplitsing naar type activiteit.**

Activiteit	2021-2022								2022-2023					
	KDV Baby (N = 108 observaties)								KDV Baby (N = 82 observaties)					
	N	Emotioneel		Educatief		GS <sup>1</sup>		N	Emotioneel		Educatief		GS <sup>1</sup>	
%	M	SD	M	SD	M	SD	%	M	SD	M	SD	M	SD	
Eten/drinken	33.33	5.86	0.85	3.81	1.27	2.19	1.33	37.80	5.97	0.69	3.77	1.50	2.48	1.34
Spel	46.30	5.72	0.96	4.03	1.30	2.24	1.27	34.15	5.73	0.70	4.20	1.25	2.75	1.04
Creatief	5.56	6.25	0.76	5.25	1.44	3.00	2.28	2.44	6.00	0.00	4.75	0.35	2.00	0.00
Educatief	10.19	6.05	0.88	4.95	0.93	2.91	1.76	14.63	6.54	0.62	5.25	1.14	2.92	1.73
Buiten spelen	2.78	5.67	1.04	3.17	1.53	4.00	1.73	8.54	5.14	1.31	3.43	1.79	3.00	2.00
Overig	1.85	6.50	0.00	4.00	0.00	3.50	3.54	2.44	6.00	0.00	4.25	1.06	4.00	1.41

<sup>1</sup>Groepssocialisatie; <sup>a</sup> Groot effect; <sup>b</sup> Medium tot groot effect; <sup>c</sup> Medium effect; <sup>d</sup> Medium tot klein effect; <sup>e</sup> Klein effect;

Tabel 3.7 toont de kwaliteit voor de peuters uitgesplitst naar type activiteit. In lijn met de bevindingen voor de baby's, worden eet- en drinkmomenten en spelmomenten het meest geobserveerd. Wel zijn er in verhouding iets minder spelmomenten geobserveerd. De emotionele kwaliteit ligt tijdens spelmomenten in 2022-2023 iets hoger (medium tot groot effect) in vergelijking met meting 2021-2022. De educatieve kwaliteit is gestegen tijdens zowel eet- en drinkmomenten (groot effect) als spelmomenten (groot effect). Er is gemiddeld meer aandacht voor groepssocialisatie bij de peuters dan bij de baby's en in verhouding is dit het meest aanwezig tijdens educatieve momenten. Over het algemeen scoort groepssocialisatie aan de lage kant van de middenrange.

**Tabel 3.7 Geobserveerde kwaliteit van interacties op observatiecyclus niveau voor peuters in de kinderdagopvang met een uitsplitsing naar type activiteit.**

Activiteit	2021-2022								2022-2023					
	KDV Peuter (N = 81 observaties)								KDV Peuter (N = 127 observaties)					
	N	Emotioneel		Educatief		GS <sup>1</sup>		N	Emotioneel		Educatief		GS <sup>1</sup>	
%	M	SD	M	SD	M	SD	%	M	SD	M	SD	M	SD	
Eten/drinken	33.33	5.73	0.72	3.05	0.94	2.81	0.96	36.22	6.00	0.56	3.93 <sup>a</sup>	1.16	3.43	1.68
Spel	33.33	5.70	0.72	3.19	1.19	3.04	1.63	25.20	6.18 <sup>b</sup>	0.63	4.27 <sup>a</sup>	0.95	3.53	1.29
Creatief	6.17	5.84	0.91	3.13	1.26	2.00	0.71	7.09	6.13	0.63	4.30	0.90	3.11	1.54
Educatief	19.75	5.91	0.65	3.90	0.98	3.88	1.50	18.90	6.02	0.51	4.43	0.93	3.96	1.46
Buiten spelen	4.94	6.30	0.82	3.33	0.72	4.50	2.08	11.02	6.09	0.64	3.55	1.13	3.43	1.87
Overig	2.47	5.70	0.42	4.50	1.18	4.50	0.71	1.57	6.10	0.14	4.83	1.18	4.00	1.41

<sup>1</sup>Groepssocialisatie; <sup>a</sup> Groot effect; <sup>b</sup> Medium tot groot effect; <sup>c</sup> Medium effect; <sup>d</sup> Medium tot klein effect; <sup>e</sup> Klein effect

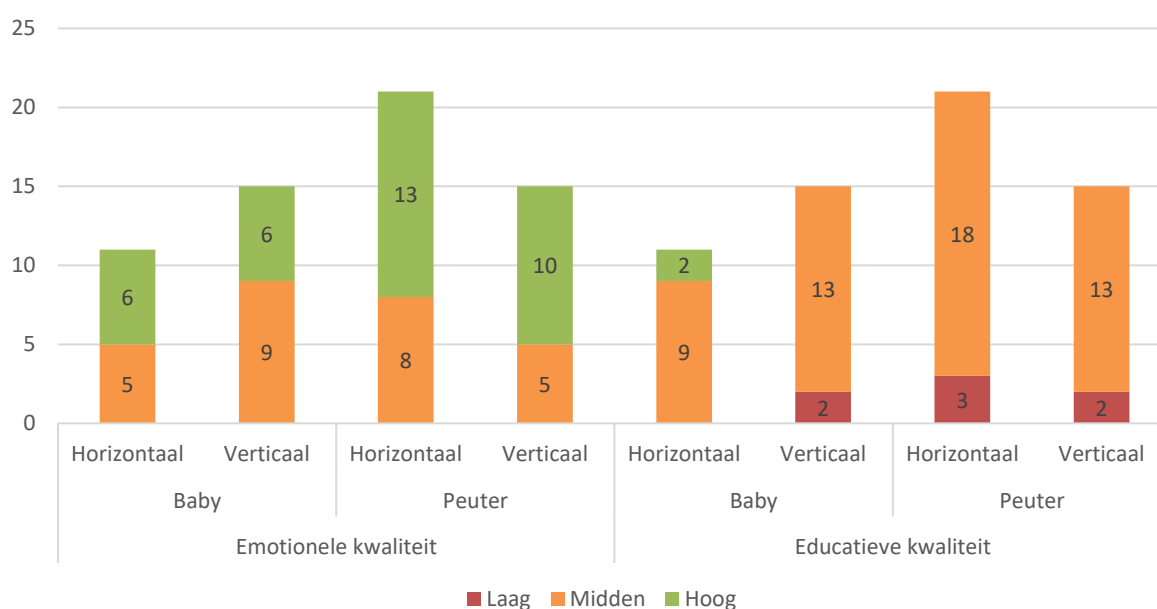
Tot slot is er gekeken naar de kwaliteit in relatie tot het type groep: horizontale babygroep, horizontale peutergroep en verticale groep met zowel baby's als peuters. Tabel 3.8 toont de geobserveerde kwaliteit voor baby's en peuters in de verschillende groepen. Voor baby's zien we zowel in de babygroepen als in de verticale groepen geen verschil in de emotionele en educatieve kwaliteit tussen 2021-2022 en 2022-2023. In vergelijking met 2021-2022 zien we voor peuters zowel in de peutergroepen als de verticale groepen een stijging van de educatieve kwaliteit (groot effect). We vinden geen verschillen in kwaliteit voor baby's of peuters tussen de horizontale en verticale groepen. Wel moet bedacht worden dat de steekproeven relatief klein zijn om sterke uitspraken te doen over verschillen tussen de metingen per type groep. Enige voorzichtigheid bij de interpretatie van de gevonden verschillen is dus geboden.

**Tabel 3.8 Geobserveerde kwaliteit van interacties op groepsniveau in de kinderdagopvang met een uitsplitsing naar type groep.**

	2021-2022					2022-2023				
		Emotioneel		Educatief		Emotioneel			Educatief	
<b>Baby's</b>	<i>N</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>N</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>
Babygroepen	16	5.88	0.47	4.24	0.72	11	6.09	0.64	4.52	1.15
Verticale groepen	15	5.77	0.82	3.83	1.00	15	5.71	0.65	3.71	0.93
<b>Peuters</b>	<i>N</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>N</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>
Peutergroepen	9	5.71	0.43	3.28	0.83	21	6.07	0.51	4.17 <sup>a</sup>	0.98
Verticale groepen	15	5.83	0.51	3.30	0.74	15	6.07	0.37	3.99 <sup>a</sup>	0.78

<sup>a</sup> Groot effect; <sup>b</sup> Medium tot groot effect; <sup>c</sup> Medium effect; <sup>d</sup> Medium tot klein effect; <sup>e</sup> Klein effect

Verder is er gekeken naar verschillen tussen de geboden proceskwaliteit voor baby's en peuters op de verschillende groepen. In eerdere metingen is gevonden dat peuters en baby's in horizontale groepen een hogere educatieve kwaliteit ervaren. In de meting van 2022-2023 zijn er geen significante verschillen gevonden tussen de horizontale en verticale groepen, enkel de educatieve kwaliteit voor baby's in horizontale groepen is bij benadering significant hoger voor baby's in verticale groepen (groot effect). In Figuur 3.2 is dit patroon tevens zichtbaar. Het merendeel van de horizontale babygroepen heeft een middelmatige educatieve kwaliteit, met een enkele uitschieter naar boven. Voor de verticale groepen geldt juist dat de educatieve kwaliteit voor baby's voor de meeste locaties van middelmatige kwaliteit is, maar met uitschieters naar onderen. Ook hier geldt dat de analyses zijn gedaan op basis van kleine deelsteekproefgrootten en dat de resultaten dus met voorzichtigheid geïnterpreteerd moeten worden.



**Figuur 3.2 Aantal kinderdagopvanggroepen met lage, midden en hoge kwaliteit volgens de CLASS standaards uitgesplitst naar type groep (lage kwaliteit < 3; middelmatige kwaliteit 3 - 6; hoge kwaliteit > 6). Gegevens van steekproef 2022-2023.**

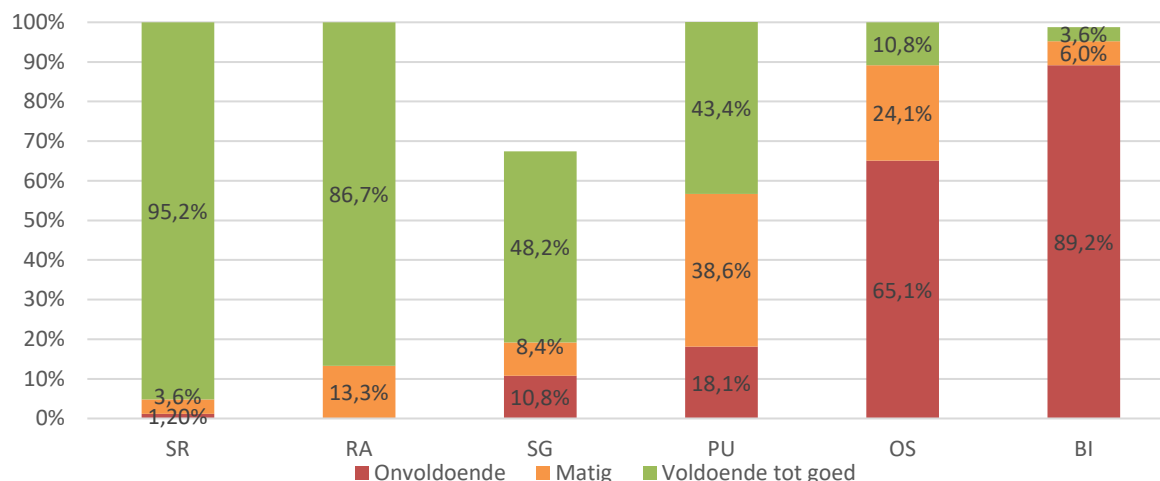
### 3.1.2 Observaties met de NCKO-interactieschalen

Ten behoeve van de observaties met de NCKO-interactieschalen zijn video-opnamen ter beschikking gesteld aan het NCKO-consortium. De resultaten en de vergelijking met de meting van 2021-2022 staan in Tabel 3.9. Pedagogisch medewerkers hebben een goede beheersing van vaardigheden met betrekking tot sensitief handelen, respect voor autonomie, en structureren en grenzen stellen. In Figuur 3.3 is te zien dat het overgrote merendeel van de pedagogisch medewerkers hoog scoort op sensitief handelen en respect voor autonomie. Ten opzichte van 2021-2022 zien we een daling in de kwaliteit van praten en uitleggen (medium tot klein effect), ontwikkelingsstimulering (medium tot klein effect) en begeleiding van interacties (medium effect). Pedagogisch medewerkers blijken het minst vaardig in ontwikkelingsstimulering en het begeleiden van interacties tussen kinderen. Ongeveer twee derde van de pedagogisch medewerkers scoort onvoldoende op ontwikkelingsstimulering en voor begeleiding van interacties zelf bijna 90% van de medewerkers.

**Tabel 3.9 Geobserveerde kwaliteit op basis van de NCKO-schalen op het niveau van de individuele pedagogisch medewerker.**

Subschalen	2021-2022 KDV (N = 76 PM-ers)			2022-2023 KDV (N = 83 PM-ers)		
	Range	M	SD	Range	M	SD
Sensitieve responsiviteit	3.67-7.00	5.62	0.77	3.33-6.67	5.51	0.62
Respect voor autonomie	3.67-6.67	5.27	0.71	3.50-6.67	5.21	0.62
Structureren en grenzen stellen	2.00-7.00	5.25	1.33	3.00-7.00	5.07	1.20
Praten en uitleggen	1.67-6.67	4.68	1.08	2.00-6.33	4.29 <sup>d</sup>	0.82
Ontwikkelingsstimulering	1.00-6.00	3.41	1.20	1.00-5.67	3.02 <sup>d</sup>	1.05
Begeleiding van interacties	1.00-7.00	2.88	1.31	1.00-6.00	2.30 <sup>c</sup>	1.00

<sup>a</sup> Groot effect; <sup>b</sup> Medium tot groot effect; <sup>c</sup> Medium effect; <sup>d</sup> Medium tot klein effect; <sup>e</sup> Klein effect



**Figuur 3.3 Verdeling van pedagogisch medewerkers naar onvoldoende, matige en voldoende tot goede kwaliteit in percentages. (lage kwaliteit < 3.5; middelmatige kwaliteit 3.5 - 4.5; hoge kwaliteit > 4.5). Gegevens van steekproef 2022-2023.**

SR = Sensitieve responsiviteit, RA = Respect voor autonomie, SG = Structureren en grenzen stellen, PU = Praten en uitleggen, OS = Ontwikkelingsstimulering, BI = Begeleiden van interacties.

Een vergelijking op groepsniveau, waarbij de gemiddelde scores per pedagogisch medewerker zijn geaggregeerd naar groepsniveau, laat vergelijkbare patronen zien. Echter, zien we hier geen significante daling in ontwikkelingsstimulering (zie Tabel 3.10). We zien op groepsniveau wel een daling in praten en uitleggen (medium tot klein effect) en begeleiding van interacties (medium tot groot effect).



**Tabel 3.10 Geobserveerde kwaliteit op basis van de NCKO-schalen op het niveau van de groep.**

Subschalen	2021-2022			2022-2023		
	KDV (N = 40 groepen)			KDV (N = 44 groepen)		
	Range	M	SD	Range	M	SD
Sensitieve responsiviteit	4.00-6.83	5.62	0.62	3.33-6.33	5.50	0.54
Respect voor autonomie	4.00-6.67	5.26	0.57	3.75-6.17	5.21	0.51
Structureren en grenzen stellen	3.00-7.00	5.40	1.20	3.00-7.00	5.20	1.04
Praten en uitleggen	2.60-6.17	4.67	0.89	2.83-5.50	4.30 <sup>d</sup>	0.64
Ontwikkelingsstimulering	1.20-5.38	3.33	0.96	1.75-4.50	3.05	0.75
Begeleiding van interacties	1.00-5.00	2.86	1.10	1.00-3.83	2.31 <sup>b</sup>	0.77

<sup>a</sup> Groot effect; <sup>b</sup> Medium tot groot effect; <sup>c</sup> Medium effect; <sup>d</sup> Medium tot klein effect; <sup>e</sup> Klein effect

### 3.1.3 Observaties met de ITERS-R en ECERS-R

De resultaten in Tabel 3.11 laten zien wat de globale omgevingskwaliteit is in de kinderdagopvanggroepen gemeten met de ITERS-R (groepen met baby's, zowel horizontale als verticale groepen). De kwaliteit van de ruimte en meubilering, het taalaanbod en de interactie die de pedagogisch medewerkers hebben met de kinderen zijn volgens de benchmarks van het instrument goed (hoger dan 5). Ook het programma (zoals het dagschema) kan worden bestempeld als goed en is gestegen ten opzichte van de meting 2021-2022 (medium tot klein effect). Het activiteitenaanbod (inclusief beschikbaar speel materiaal) is gemiddeld matig-voldoende en is gestegen ten opzichte van 2021-2022 (groot effect).

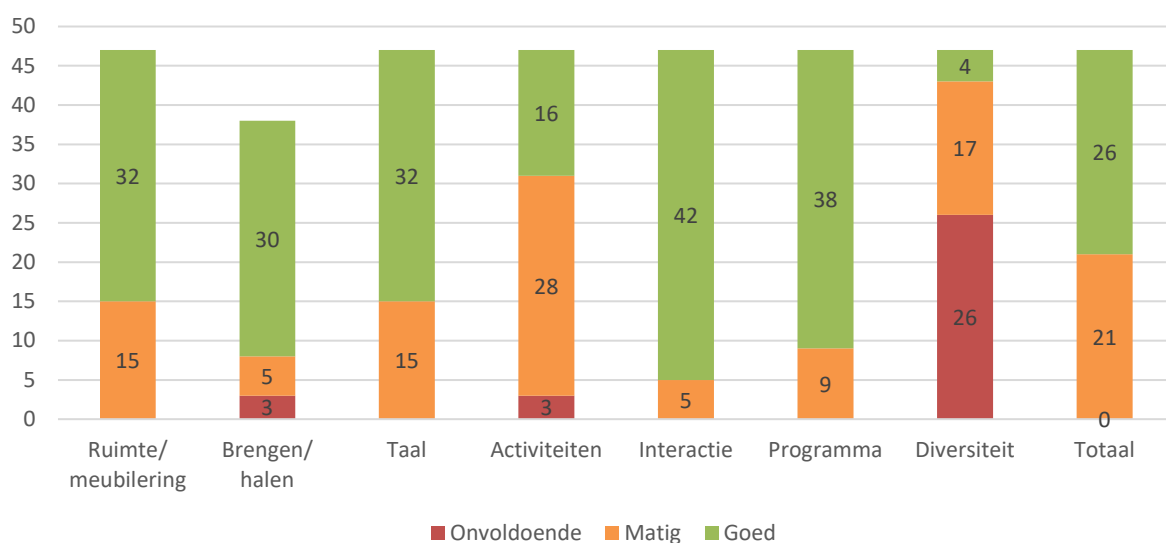
De interactie die tijdens het brengen en halen geobserveerd werd, is van middelmatige kwaliteit en is gestegen ten opzichte van 2021-2022 (groot effect). Hierbij moet worden opgemerkt dat in dit item toegang tot de groepsruimte voor ouders wordt bestempeld als basis van goede kwaliteit. Locaties die ouders toegang tot de groep ontzeggen, krijgen een zeer lage score op dit item. Tijdens een deel van de bezoeken in 2021-2022 hebben observatoren genoteerd dat het weigeren van ouders in de groepsruimte vaak een tijdelijke maatregel was die in het verlengde lag van de corona-maatregelen. De cijfers van 2021-2022 kunnen dan ook wel als representatief voor de sector worden gezien, maar in de tijdsgeest van de pandemie. Dat de kwaliteit van het brengen en halen gestegen is in 2022-2023 lijkt er dus op te wijzen dat er sprake is geweest van een tijdelijke dip als gevolg van de pandemie.

**Tabel 3.11 Geobserveerde kwaliteit op basis van de omgevingschaal ITERS-R (baby's).**

Subschalen	2021-2022			2022-2023		
	KDV (N = 31 groepen)			KDV (N = 26 groepen)		
	Range	M	SD	Range	M	SD
Ruimte en meubilering	2.60-6.80	4.69	1.03	3.80-6.80	5.17	0.93
Item: Brengen en halen	1.00-7.00	3.19	2.32	1.00-7.00	4.84 <sup>a</sup>	1.92
Taal	2.67-7.00	5.30	1.03	2.33-7.00	5.36	1.43
Activiteiten	2.44-5.44	3.84	0.74	2.89-6.78	4.62 <sup>a</sup>	1.10
Interactie	4.25-7.00	6.06	0.83	4.00-7.00	6.37	0.80
Programma	3.33-7.00	5.06	1.08	3.67-7.00	6.04 <sup>d</sup>	1.10
Diversiteit	1.00-4.25	2.19	0.76	1.00-5.75	2.79 <sup>b</sup>	1.08
Totaal (zonder diversiteit)	3.88-5.80	4.66	0.51	4.04-6.88	5.28 <sup>a</sup>	0.82
Totaal (met diversiteit)	3.53-5.48	4.32	0.50	3.63-6.72	4.94 <sup>a</sup>	0.82

<sup>a</sup> Groot effect; <sup>b</sup> Medium tot groot effect; <sup>c</sup> Medium effect; <sup>d</sup> Medium tot klein effect; <sup>e</sup> Klein effect

Tot slot is er in de meting van 2022-2023 in kaart gebracht wat de kwaliteit van de opvang is met betrekking tot diversiteit en inclusie. Het betreft de mate waarin de groepen de individuele behoeften van kinderen in kaart brengen, de mate waarin ze cultureel-etnische gelijkheid en gendergelijkheid stimuleren en de mate waarin er een welkome en inclusieve houding is. Gemiddeld genomen kan de kwaliteit op deze subschaal als onvoldoende worden bestempeld (lager dan 3). Ook in Figuur 3.4 is zichtbaar dat ongeveer de helft van de locaties onvoldoende scoort. In 2022-2023 is de kwaliteit op deze subschaal wel gestegen ten opzichte van meting 2021-2022 (medium tot groot effect). Als we de subschaal met betrekking tot diversiteit niet meenemen in het totaal, zien we dat de gemiddelde kwaliteit als goed bestempeld kan worden. Daarnaast zien we een stijging ten opzichte van 2021-2022 (groot effect). Als we de subschaal met betrekking tot diversiteit wel meenemen in het totaal, zien we dat de kwaliteit iets lager is en als middelmatig bestempeld kan worden. We zien echter nog steeds een stijging ten opzichte van de meting 2021-2022 (groot effect).



**Figuur 3.4** Aantal kinderdagopvanggroepen met onvoldoende, matige en goede kwaliteit op de ITERS-R en ECERS-R subschalen en de totale kwaliteit in 47 groepen (lage kwaliteit < 3; middelmatige kwaliteit 3 - 5; hoge kwaliteit > 5). Gegevens van steekproef 2022-2023.

Voor de globale omgevingskwaliteit gemeten met de ECERS-R (groepen met peuters, zowel horizontale als verticale groepen) zijn de resultaten gerapporteerd in Tabel 3.12. Gemiddeld genomen is de kwaliteit goed (hoger dan 5) voor ruimte en meubilering, het taalaanbod, het programma en het brengen en halen. Ten opzichte van de meting 2021-2022 zijn zowel de kwaliteit van de ruimte en meubilering als het taalaanbod gestegen (medium tot groot effect). Ook de kwaliteit van het brengen en halen en het programma (groot effect) zijn gestegen. Dat de kwaliteit van het brengen en halen gestegen is, kan net als bij de ITERS-R verklaard worden door het versoepelen van de maatregelen na de coronapandemie. De kwaliteit van de interacties is gemiddeld genomen goed, echter is de kwaliteit ten opzichte van 2021-2022 gelijk gebleven. De kwaliteit van het activiteitenaanbod (inclusief speelmateriaal) is van middelmatige kwaliteit en gelijk gebleven ten opzichte van meting 2021-2022. De in kaart gebrachte kwaliteit rondom diversiteit is van middelmatige kwaliteit en gestegen ten opzichte van 2021-2022 (medium tot groot effect). In 2022-2023 is de totale kwaliteit hoog. De totale kwaliteit is daarnaast gestegen ten opzichte van de meting in 2021-2022 (groot effect). Dit geldt voor zowel als diversiteit meegenomen is in het totaal als wanneer dit niet het geval is.

**Tabel 3.12 Geobserveerde kwaliteit op basis van de omgevingschaal ECERS-R (peuters).**

Subschalen	2021-2022			2022-2023		
	KDV (N = 24 groepen)			KDV (N = 36 groepen)		
	Range	M	SD	Range	M	SD
Ruimte en meubilering	3.75-6.00	5.04	0.66	3.88-6.75	5.52 <sup>b</sup>	0.67
Item: Brengen en halen	1.00-7.00	4.14	2.87	1.00-7.00	6.54 <sup>a</sup>	1.45
Taal	2.50-5.75	4.68	0.91	3.25-6.50	5.33 <sup>b</sup>	0.89
Activiteiten	2.60-5.44	3.74	0.80	2.11-6.00	4.25	1.07
Interactie	4.20-7.00	5.93	0.86	3.80-7.00	6.22	0.95
Programma	2.33-7.00	4.52	1.23	2.67-7.00	5.71 <sup>a</sup>	1.24
Diversiteit	1.00-4.25	2.42	0.81	1.00-6.25	3.08 <sup>b</sup>	1.27
Totaal (zonder diversiteit)	3.61-5.60	4.66	0.56	3.83-6.30	5.27 <sup>a</sup>	0.71
Totaal (met diversiteit)	3.31-5.44	4.40	0.56	3.63-6.09	5.01 <sup>a</sup>	0.72

<sup>a</sup> Groot effect; <sup>b</sup> Medium tot groot effect; <sup>c</sup> Medium effect; <sup>d</sup> Medium tot klein effect; <sup>e</sup> Klein effect

Een uitsplitsing naar verticale en horizontale babygroepen (zie Tabel 3.13) laat zien dat het brengen en halen vooral in de horizontale groepen gestegen is (groot effect). Ook de gemiddelde totaalscore (met diversiteit daarin meegenomen) is bij benadering significant gestegen (groot effect). Verder worden er alleen verschillen gevonden met de eerdere meting van 2021-2022 voor de verticale groepen. Zo is de kwaliteit van het activiteitenaanbod alleen gestegen in de verticale groepen (groot effect), evenals de kwaliteit van het programma (groot effect). Tevens is de totale kwaliteit in de verticale babygroepen gestegen (groot effect).

**Tabel 3.13 Vergelijking tussen babygroepen en verticale groepen met betrekking tot geobserveerde proceskwaliteit op basis van de ITERS-R.**

Subschalen	2021-2022				2022-2023			
	KDV Baby (N = 16 groepen)		KDV Verticaal (N = 15 groepen)		KDV Baby (N = 11 groepen)		KDV Verticaal (N = 15 groepen)	
	M	SD	M	SD	M	SD	M	SD
Ruimte en meubilering	4.56	1.20	4.83	0.84	5.11	0.99	5.21	0.91
Item: Brengen en halen	2.46	1.81	3.92	2.60	5.00 <sup>a</sup>	1.50	4.70	2.31
Taal	5.35	1.21	5.24	0.85	5.33	1.19	5.38	1.62
Activiteiten	3.81	0.65	3.86	0.85	4.47	1.27	4.73 <sup>a</sup>	0.98
Interactie	6.28	0.69	5.83	0.92	6.30	0.68	6.42	0.90
Programma	5.21	1.13	4.91	1.05	5.94	1.03	6.11 <sup>a</sup>	1.18
Diversiteit	2.16	0.75	2.23	0.80	2.86	1.23	2.73	1.01
Totaal (zonder diversiteit)	4.67	0.56	4.66	0.47	5.20	0.92	5.35 <sup>a</sup>	0.76
Totaal (met diversiteit)	4.32	0.54	4.33	0.46	4.87	0.94	4.99 <sup>a</sup>	0.76

<sup>a</sup> Groot effect; <sup>b</sup> Medium tot groot effect; <sup>c</sup> Medium effect; <sup>d</sup> Medium tot klein effect; <sup>e</sup> Klein effect

Zowel in de verticale als horizontale peutergroepen zijn er verschillen zichtbaar tussen de metingen (zie Tabel 3.14). De kwaliteit van het brengen en halen is zowel in de horizontale als de verticale groepen gestegen (groot effect). De kwaliteit van de ruimte en meubilering en het programma is alleen gestegen in de horizontale peutergroepen (groot effect). Daarentegen is de kwaliteit van de interacties alleen gestegen in de verticale peutergroepen (groot effect). Zowel in de horizontale als de verticale groepen is de totale kwaliteit gestegen ten opzichte van de meting van 2021-2022 (groot effect).

**Tabel 3.14** Vergelijking tussen peutergroepen en verticale groepen met betrekking tot geobserveerde proceskwaliteit op basis van de ECERS-R.

Subschalen	2021-2022				2022-2023			
	KDV Peuter (N = 9 groepen)		KDV Verticaal (N = 15 groepen)		KDV Peuter (N = 21 groepen)		KDV Verticaal (N = 15 groepen)	
	M	SD	M	SD	M	SD	M	SD
Ruimte en meubilering	4.90	0.82	5.13	0.57	5.58 <sup>a</sup>	0.65	5.45	0.72
Item: Brengen en halen	4.13	3.09	4.15	2.85	6.61 <sup>a</sup>	1.42	6.40 <sup>a</sup>	1.58
Taal	4.75	0.61	4.63	1.06	5.30	0.79	5.38	1.03
Activiteiten	3.78	0.90	3.72	0.76	4.35	1.06	4.13	1.10
Interactie	6.04	0.93	5.87	0.84	6.01	1.11	6.51 <sup>a</sup>	0.60
Programma	4.07	1.10	4.79	1.25	5.86 <sup>a</sup>	1.10	5.49	1.43
Diversiteit	2.64	0.86	2.28	0.78	3.20	1.26	2.90	1.31
Totaal (zonder diversiteit)	4.62	0.59	4.69	0.56	5.29 <sup>a</sup>	0.72	5.24 <sup>a</sup>	0.72
Totaal (met diversiteit)	4.39	0.60	4.41	0.55	5.05 <sup>a</sup>	0.75	4.96 <sup>a</sup>	0.69

<sup>a</sup> Groot effect; <sup>b</sup> Medium tot groot effect; <sup>c</sup> Medium effect; <sup>d</sup> Medium tot klein effect; <sup>e</sup> Klein effect

## 3.2 Interviewgegevens

In totaal zijn tijdens de meting van 2022-2023 vragenlijstgegevens verzameld van 74 pedagogisch medewerkers, werkzaam op 39 van de 47 betrokken kinderopvanggroepen (82% positieve respons). Daarvan werkten 19 medewerkers in 8 groepen met alleen baby's en dreumesen, 28 medewerkers in 17 peutergroepen en 27 medewerkers in 14 verticale groepen met baby's, dreumesen en peuters. Hieronder worden de bevindingen uit de vragenlijst gerapporteerd voor verschillende aspecten: structurele kwaliteit en groepssamenstelling, pedagogisch beleid en klimaat, en activiteiten aanbod. Tevens worden eventuele verschillen met de voorgaande meting van 2021-2022 uitgelicht.

### 3.2.1 Structurele kwaliteit en groepssamenstelling

Tabel 3.15 geeft een overzicht van de achtergrond van de pedagogisch medewerkers. De gemiddelde leeftijd is ongeveer 37 jaar en de spreiding is relatief groot. De gemiddelde werktijd per week bedraagt ongeveer 27 uur en de gemiddelde ervaring in de sector kinderopvang is ruim 14 jaar. Ook in werktijd en werkervaring is een grote variatie en spreiding te zien. Verder ligt het gemiddelde opleidingsniveau van zowel de vooropleiding als vervolgopleiding rond de 5, wat gelijk staat aan een MBO 3/4 niveau. Zo'n 89% van de medewerkers heeft een MBO 3/4 opleiding afgerond. Een kleine 11% heeft een opleidingsniveau van HBO of hoger. Tot slot zien we dat het overgrote merendeel een vast contract heeft bij de organisatie. Kijkend naar de achtergrondgegevens van pedagogisch medewerkers, zijn er geen significante verschillen zichtbaar met eerdere meting.

**Tabel 3.15** Achtergrond van de pedagogisch medewerkers KDV

Achtergrond PM	2021-2022				2022-2023			
	N	Range	M	SD	N	Range	M	SD
Leeftijd	63	19.00-64.00	36.79	12.19	74	19.00-65.00	37.16	10.99
Werktijd in uren	63	9.00-38.00	28.77	6.18	74	17.00-36.00	27.46	5.62
Werkervaring	63	0.00-46.00	12.15	9.50	74	0.00-35.00	14.45	9.34
Vooropleiding	63	1.00-8.00	4.83	1.44	74	1.00-7.00	4.50	1.50
Vervolgopleiding	63	5.00-8.00	5.37	0.81	74	5.00-7.00	5.22	0.63
Vast contract (%)	63		77.78		74		79.73	

<sup>a</sup> Groot effect; <sup>b</sup> Medium tot groot effect; <sup>c</sup> Medium effect; <sup>d</sup> Medium tot klein effect; <sup>e</sup> Klein effect

Gegevens over de groepen kinderen zijn opgenomen in Tabel 3.16. De gemiddelde groeps grootte op de drie drukste dagen van de week (maandag, dinsdag, donderdag) ligt rond de 12 kinderen. De gemiddelde ratio's liggen ongeveer rond de 5 kinderen per pedagogisch medewerker. Ten opzichte van 2021-2022 zijn zowel de groeps grootte als de ratio's gelijk gebleven. Over het algemeen zien we dat het aandeel baby's dat in de groepen wordt opgevangen is afgenomen in de meting van 2022-2023 (groot effect). Een waarschijnlijke verklaring hiervoor is dat het aandeel babygroepen dat bezocht is in de meting van 2022-2023 ook lager ligt dan het aandeel babygroepen in de meting van 2021-2022. De samenstelling van de leeftijdsgroepen komt overeen met de aard van de groep. Een gedetailleerde analyse laat zien dat de babygroepen gemiddeld ongeveer in de verhouding 50%-50% baby's (jonger dan 1 à 1.5 jaar) en dreumesen (ouder dan 1 à 1.5 jaar) opvangen. Wel is de spreiding groot en zijn er babygroepen die enkel baby's en enkel dreumesen opvangen. Voor de verticale groepen geldt dat er gemiddeld meer dreumesen en peuters opgevangen worden dan baby's, respectievelijk ongeveer 40%, 40% en 20%. Bij de peutergroepen vangt het overgrote merendeel vooral peuters vanaf 2 à 2.5 op, al zijn er ook wat groepen die vooral hele jonge peuters (maximaal 2.5 jaar) opvangen.

**Tabel 3.16 Samenstelling van de groep zoals gerapporteerd door pedagogisch medewerkers KDV**

Groepssamenstelling	2021-2022				2022-2023			
	N	Range	M	SD	N	Range	M	SD
Groeps grootte drukste dagen	60	4.33-16.00	11.66	2.84	73	5.33-16.67	11.89	3.00
Kind-staf ratio drukste dagen	60	2.61-8.00	5.28	1.50	73	2.89-8.00	5.15	1.46
Baby's	41	0.13-1.00	0.49	0.24	59	0.00-1.00	0.23 <sup>a</sup>	0.25
Dreumesen	44	0.08-1.00	0.39	0.18	65	0.00-1.00	0.42	0.31
Peuters	35	0.08-1.00	0.60	0.30	62	0.00-1.00	0.47	0.39
Lage SES	43	0.00-0.63	0.11	0.17	63	0.00-1.00	0.19	0.23
Migratieachtergrond	52	0.00-0.80	0.17	0.16	56	0.00-1.00	0.23	0.24
Zorgbehoefte	58	0.00-1.00	0.18	0.29	70	0.00-1.00	0.22	0.23
Taalondersteuning	57	0.00-1.00	0.10	0.23	67	0.00-0.88	0.14	0.19
Beperking	56	0.00-0.25	0.02	0.05	68	0.00-0.19	0.02	0.04
Gedragsondersteuning	55	0.00-0.44	0.05	0.10	67	0.00-0.38	0.05	0.07
Vluchteling	57	0.00-0.00	0.00	0.00	68	0.00-0.13	0.00	0.02
Overig	56	0.00-0.27	0.02	0.05	67	0.00-0.19	0.02	0.04

<sup>a</sup> Groot effect; <sup>b</sup> Medium tot groot effect; <sup>c</sup> Medium effect; <sup>d</sup> Medium tot klein effect; <sup>e</sup> Klein effect

Tevens hebben pedagogisch medewerkers een schatting gemaakt van de sociale achtergrond en zorgbehoeften van de kinderen. De resultaten laten zien dat zo'n 19% van de opgevangen kinderen uit gezinnen met een lage sociaaleconomische status komt (zie Tabel 3.16). Ten opzichte van de meting van 2021-2022 is het geschatte aandeel kinderen uit gezinnen met een lage sociaaleconomische status bij benadering significant gestegen (medium tot klein effect). Ongeveer een kwart heeft een migratieachtergrond. Verder zien we dat zorgbehoeften op het gebied van taalondersteuning het vaakst voorkomen met 14%, gevolgd door gedragsondersteuning (5%). Verder komen fysieke of mentale beperkingen en andere zorgbehoeften relatief weinig voor gemiddeld (zo'n 2%). Gemiddeld genomen werden er zo goed als geen kinderen opgevangen met een vluchtelingenstatus, al laten de spreiding en range zien dat er in de steekproef wel een enkele locatie zat waar enkele kinderen met een vluchtelingenstatus werden opgevangen. Tevens valt op dat voor sommige zorgbehoeften er een relatief grote spreiding is. Zo zijn er bijvoorbeeld medewerkers die rapporteren dat bijna alle kinderen taalondersteuning nodig hebben. Gemiddeld komt de zorgbehoefte in de groep

rond de 20%. Daar moet wel bij worden opgemerkt dat dit een overschatting is van de zorgbehoefte op de groep, omdat kinderen met dubbele zorgbehoeften niet uit de data onderscheiden kunnen worden. Kinderen die meerdere zorgbehoeften hebben (bijvoorbeeld taalondersteuning én gedragsondersteuning) worden dus twee keer meegewogen in het totaal.

De werkomgeving wordt over het algemeen als positief ervaren, zoals Tabel 3.17 laat zien. Op vragen naar de werktevredenheid, het gevoel gerespecteerd en betrokken te worden (werkinclusie) en de onderlinge afstemming en samenwerking in het team (team cohesie), wordt gemiddeld rond de 5 ('mee eens') gescoord op een schaal van 1 tot 6. De gemiddelde werkstress ligt rond de 3 ('een beetje mee oneens'), en heeft een relatief grote spreiding. Zo zijn er pedagogisch medewerkers die aangeven helemaal geen werkstress te ervaren, terwijl anderen vrij veel stress ervaren. Ten opzichte van 2021-2022 zien we geen verschillen.

**Tabel 3.17 Werkbeleving en professionalisering zoals gerapporteerd door pedagogisch medewerkers KDV**

Werkbeleving	2021-2022				2022-2023			
	N	Range	M	SD	N	Range	M	SD
Werktevredenheid	60	3.83-5.79	4.83	0.46	74	3.38-5.79	4.79	0.51
Werkinclusie	60	4.00-6.00	5.27	0.50	74	3.60-6.00	5.29	0.53
Werkstress	60	1.00-4.80	2.83	0.89	74	1.00-5.20	2.87	0.96
Teamcohesie	60	2.40-6.00	4.79	0.74	74	2.80-6.00	4.67	0.58
Continue professionalisering	60	1.20-3.50	2.04	0.49	74	1.10-3.20	2.07	0.47
Teamgerichte professionalisering	60	1.22-6.00	2.67	0.95	74	1.22-4.22	2.41	0.77
Frequentie teamoverleg	57	0.00-6.00	3.93	1.60	70	0.00-8.00	4.24	1.44
Reflectie en toepassing	60	2.33-5.00	3.30	0.58	74	2.50-5.00	3.30	0.55
Zelfvertrouwen (algemeen)	60	4.44-6.00	5.23	0.40	74	4.56-6.00	5.22	0.42
Zelfvertrouwen (diversiteit)	60	2.50-6.00	4.94	0.66	74	4.00-6.00	5.04	0.49

<sup>a</sup> Groot effect; <sup>b</sup> Medium tot groot effect; <sup>c</sup> Medium effect; <sup>d</sup> Medium tot klein effect; <sup>e</sup> Klein effect

Tabel 3.17 laat tevens zien hoeveel aandacht er wordt besteed aan professionalisering door middel van cursusaanbod, coaching, teamoverleg en conferentie deelname. Er worden geen significante verschillen gevonden in vergelijking met eerdere metingen. De gemiddelde score van 2 ('zelden') suggereert dat het aanbod – of de mate waarin er van dat aanbod gebruik wordt gemaakt – niet overdadig is. Teamgerichte professionalisering vindt gemiddeld maximaal één keer per maand plaats en pedagogisch-inhoudelijk teamoverleg wordt gemiddeld elke twee maanden georganiseerd. In de meting van 2021-2022 is er tevens gevraagd naar de mate waarin pedagogisch medewerkers in staat zijn om te reflecteren op praktijken van anderen en dit om te zetten in concrete aanpassingen binnen hun eigen werk. Een gemiddelde score van rond de 3 betekent dat pedagogisch medewerkers dit met enige regelmaat doen.

Tot slot rapporteert Tabel 3.17 de competentiebeleving en het ervaren zelfvertrouwen van de medewerkers. In de meting van 2021-2022 is er niet alleen gevraagd naar de algemene competentiebeleving, maar ook specifiek naar het zelfvertrouwen dat pedagogisch medewerkers hebben ten aanzien van het omgaan met kinderen met diverse culturele en talige achtergronden. Het algemene vertrouwen is vergelijkbaar met eerdere metingen en relatief hoog. Ook in het omgaan met diversiteit voelt de gemiddelde pedagogisch medewerker zich competent, al ligt de gemiddelde score iets lager.

### 3.2.2 Pedagogisch beleid en pedagogisch klimaat

Het pedagogisch beleid van de deelnemende organisaties is op verschillende manieren in kaart gebracht (zie Tabel 3.18). Op vragen naar aspecten van stabiliteit van de groep (de mate waarin de samenstelling van kinderen gedurende de dag kan wisselen) wordt gemiddeld tussen de 3 ('min of meer stabiel') en de 4 (stabiel) gescoord. Tevens is de stabiliteit op de groep iets gestegen ten opzichte van 2021-2022 (medium effect). De mate waarin kinderen op eigen initiatief gedurende de dag naar verschillende groepen kunnen (opendeurenbeleid), ligt iets lager. De wijde scorering op deze aspecten wijst er wel op dat er locaties zijn met een sterke oriëntatie op stabiliteit. Er kan in deze groepen niet makkelijk worden gewisseld van dag en de groepen worden niet of zelden samengevoegd of gesplitst (noch op het initiatief van de organisatie, noch op het initiatief van de kinderen). Er zijn echter ook groepen waarbij we juist zien dat er veel meer wisseling is in de stabiliteit gedurende de dag, al dan niet als bewust overwogen pedagogisch model.

Verder zien we in Tabel 3.18 dat de rol die kinderen spelen in de ontwikkeling van het pedagogisch beleid en aanbod op de groep gemiddeld rond de 3 ligt ('min of meer van toepassing'). De range suggereert dat kinderparticipatie nog niet breed gedragen wordt in de kinderdagopvang, al is de variatie tussen locaties groot. De mate waarin ouders pedagogisch medewerkers communiceren met ouders is tussen de metingen ongeveer gelijk gebleven. Van een lijst met 15 opties van mogelijke contactvormen geven medewerkers gemiddeld aan 50% van deze opties te benutten. De variatie tussen locaties is echter groot. Zo zijn er pedagogisch medewerkers die aangeven veel communicatievormen met ouders te benutten, terwijl andere organisaties vrij weinig contact hebben.

**Tabel 3.18 Pedagogisch beleid en klimaat zoals gerapporteerd door pedagogisch medewerkers KDV**

Pedagogisch beleid en klimaat	2021-2022				2022-2023			
	KDV (N = 40 groepen)				KDV (N = 47 groepen)			
	N	Range	M	SD	N	Range	M	SD
Stabiliteit groepen	63	1.50-5.00	3.16	0.72	74	1.75-5.00	3.50 <sup>c</sup>	0.66
Opendeurenbeleid	63	1.00-5.00	2.50	1.07	74	1.00-4.50	2.20	1.00
Kinderparticipatie	63	1.50-4.33	2.93	0.62	74	1.33-4.17	2.86	0.57
Contact met ouders (%)	60	0.27-0.93	0.53	0.12	74	0.07-0.80	0.52	0.14
Multiculturele groepspraktijken	60	1.00-4.33	2.64	0.92	74	1.00-4.50	2.95 <sup>d</sup>	0.84
Groepssocialisatie	60	2.22-5.00	3.73	0.72	74	1.89-4.89	3.57	0.63
Gebruik (sociale) media	63	1.00-4.00	1.96	0.95	21	1.00-4.00	2.02	1.03

<sup>a</sup> Groot effect; <sup>b</sup> Medium tot groot effect; <sup>c</sup> Medium effect; <sup>d</sup> Medium tot klein effect; <sup>e</sup> Klein effect

Multiculturele groepspraktijken – bijvoorbeeld het vieren van verschillende feestdagen of het afstemmen van speel- en ontwikkelmateriaal op de diversiteit van de samenleving – worden gemiddeld met enige regelmaat gedaan (zie Tabel 3.18). Wel is de spreiding hier relatief groot en komt het ten opzichte van 2021-2022 gemiddeld iets meer voor (medium tot klein effect). Praktijken die de groepssocialisatie bevorderen – bijvoorbeeld kinderen elkaar laten helpen, 'wij'-taal gebruiken, of kinderen samen conflicten laten oplossen – komen gemiddeld vaak voor. Tot slot is geïnventariseerd in hoeverre kinderen tijdens de opvangdag gebruik maken van (sociale) media en in hoeverre er aandacht wordt besteed aan veilig gebruik hiervan. Gemiddeld genomen rapporteren pedagogisch medewerkers dat er zelden gebruik wordt gemaakt van media, al zijn er ook locaties waarbij dit juist vaak voorkomt.

### 3.2.3 Activiteitenaanbod

Om te bepalen in hoeverre het aanbod aan regelmatig terugkerende activiteiten aansluit bij belangrijke leer-, ervarings- en ontwikkelingsdomeinen, is er voor acht soorten activiteiten uitgevraagd hoe vaak ze voorkomen. Binnen de soort activiteit zijn vragen opgenomen over specifieke activiteiten die corresponderen bij de verschillende leeftijdsfasen van kinderen (onderscheid tussen 0-4 en 4-12). In Tabel 3.19 is een overzicht te vinden van de gemiddelde frequenties op een schaal van 1 ('bijna nooit') tot 7 ('minstens 2 keer per dag'). Bedacht moet worden dat een gemiddelde score voor de hele schaal verhuult dat sommige activiteiten die in de schaal zijn samengevat vaker voorkomen, terwijl andere minder vaak kunnen voorkomen. Pedagogisch medewerkers rapporteren relatief hoge gemiddelde scores voor explorerende fijn- en grof-motorische activiteiten. Een gemiddelde van ruim 5 betekent dat deze activiteiten bijna elke dag voorkomen. Verder komen ook verschillende vormen van (sociaal) spel en activiteiten op het gebied van taal en geletterdheid relatief vaak voor – gemiddeld een paar keer per week. Activiteiten die iets minder voorkomen zijn creatieve en musische activiteiten, activiteiten rondom burgerschapsvorming en buitenactiviteiten en uitstapjes. Met een gemiddelde van ruim 3 komen dit soort activiteiten bijna wekelijks voor. Tot slot komen activiteiten die betrekking hebben op (ontluikend)rekenen en wetenschap en technologie het minst vaak voor, zo'n twee keer per maand. We zien geen significante verschillen tussen de metingen als het gaat om het activiteitenaanbod.

**Tabel 3.19 Activiteitenaanbod zoals gerapporteerd door pedagogisch medewerkers KDV**

Activiteitenaanbod	2021-2022				2022-2023			
	N	Range	M	SD	N	Range	M	SD
Exploratie-motorische ontwikkeling	63	2.83-6.83	5.37	0.83	74	3.33-6.83	5.43	0.72
Samenspel	63	2.20-6.60	4.86	1.13	74	2.00-7.00	4.85	1.21
Creatieve en musische activiteiten	62	1.86-6.29	3.51	0.82	74	1.43-5.43	3.47	0.79
Taal & geletterdheid	62	1.71-6.71	4.76	1.21	74	1.43-6.43	4.65	1.27
Ontluikend rekenen	62	1.00-6.00	2.64	1.33	74	1.00-5.40	2.41	1.15
Wetenschap & technologie	62	1.00-5.40	2.50	1.18	74	1.00-4.80	2.43	1.23
Burgerschapsvorming	62	1.00-6.17	3.06	1.32	74	1.00-5.83	3.27	1.32
Buitenactiviteiten & uitstapjes	62	1.25-4.63	3.05	0.73	74	1.63-4.50	3.13	0.78

<sup>a</sup> Groot effect; <sup>b</sup> Medium tot groot effect; <sup>c</sup> Medium effect; <sup>d</sup> Medium tot klein effect; <sup>e</sup> Klein effect

### 3.3 Trends over de jaren

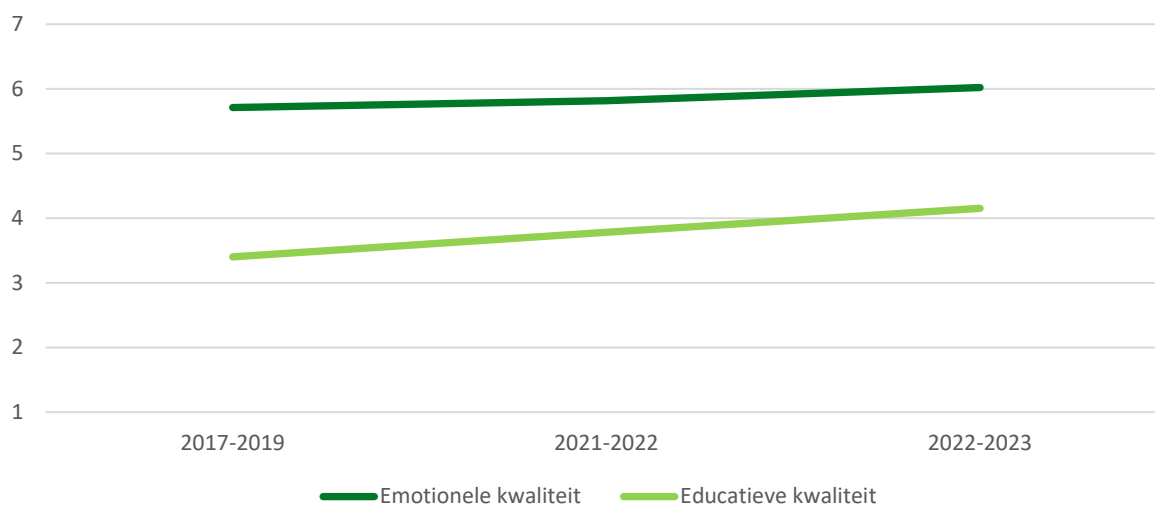
In eerdere rapportages zijn de drie steekproeven voor corona vergeleken met de twee steekproeven na corona. In de huidige rapportage is er voor gekozen om de drie steekproeven na corona in tweeën te splitsen om verdere tijdseffecten te onderzoeken. Om eventuele trends over de jaren heen nog beter te kunnen duiden, rapporteren we in de onderstaande paragrafen een overzicht van de resultaten over de drie cohorten heen (2017-2019, 2021-2022 en 2022-2023).

#### 3.3.1 CLASS

Figuur 3.5 laat zien dat er voor de emotionele proceskwaliteit en educatieve proceskwaliteit, zoals gemeten door de CLASS, sprake is van een stijgende trend. Zoals eerder beschreven is de emotionele kwaliteit binnen de kinderopvang significant gestegen tussen 2021-2022 en 2022-2023. Ook wanneer we de meting van 2017-2019 en 2022-2023 met elkaar vergelijken, zien we een significante stijging. Met betrekking tot de educatieve proceskwaliteit is er geen

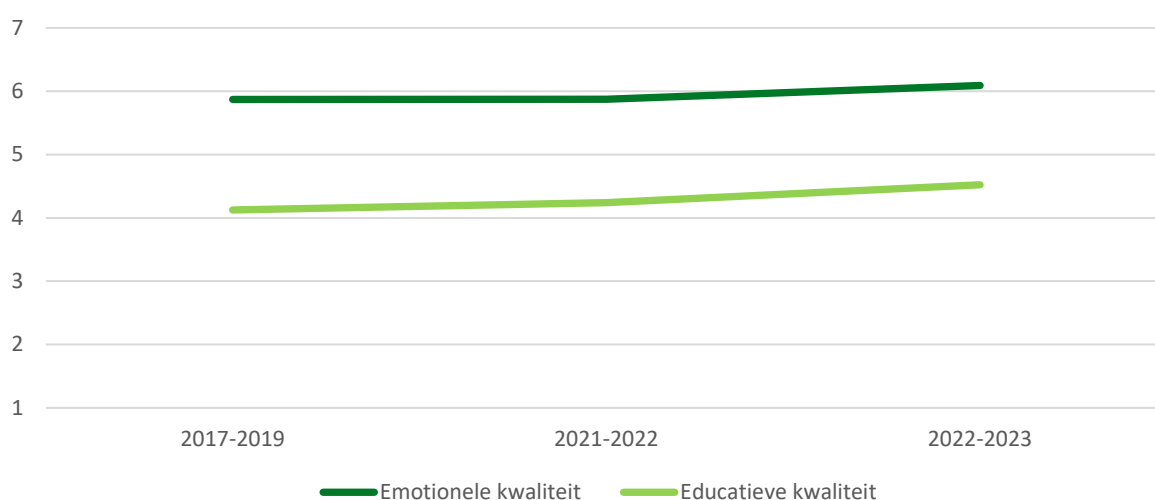


stijging te zien tussen 2021-2022 en 2022-2023, echter is de educatieve kwaliteit ten opzichte van 2017-2019 in de laatste meetperiode wel significant gestegen.

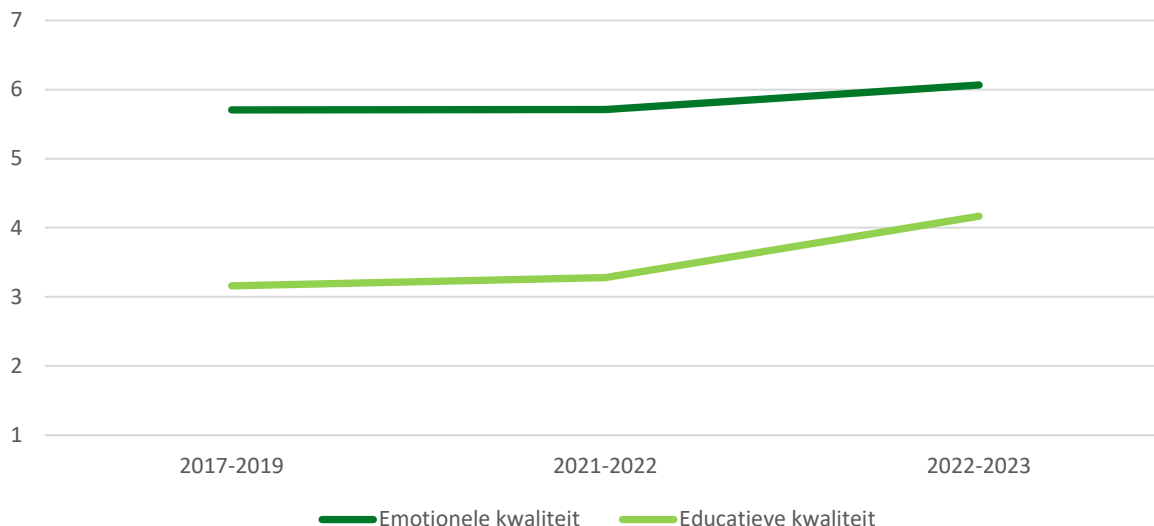


**Figuur 3.5 Gemiddelde scores van emotionele en educatieve proceskwaliteit in de kinderdagopvang zoals gemeten met de CLASS Infant en de CLASS Toddler, uitgesplitst naar meetperiode.**

Wanneer we de resultaten bekijken op basis van type groep (horizontale babygroep, horizontale peutergroep en verticale groep), zijn er een aantal overeenkomsten en verschillen in de patronen te zien. Voor zowel de babygroepen als de peutergroepen geldt dat er geen significante verschillen gevonden zijn tussen de perioden 2017-2019 en 2021-2022. De emotionele en educatieve proceskwaliteit op de horizontale babygroepen laten een licht stijgende lijn zien over de meetperioden, echter zijn de verschillen niet significant (zie Figuur 3.6). Voor de horizontale peutergroepen zijn er daarentegen wel significante stijgingen van de proceskwaliteit gevonden. Zoals eerder in het rapport beschreven, is de educatieve proceskwaliteit op de peutergroepen in 2022-2023 significant gestegen ten opzichte van 2021-2022. Wanneer we de resultaten uit 2022-2023 vergelijken met de meting van 2017-2019, vinden we voor de peutergroepen dat zowel de educatieve als de emotionele proceskwaliteit significant hoger zijn (zie Figuur 3.7).

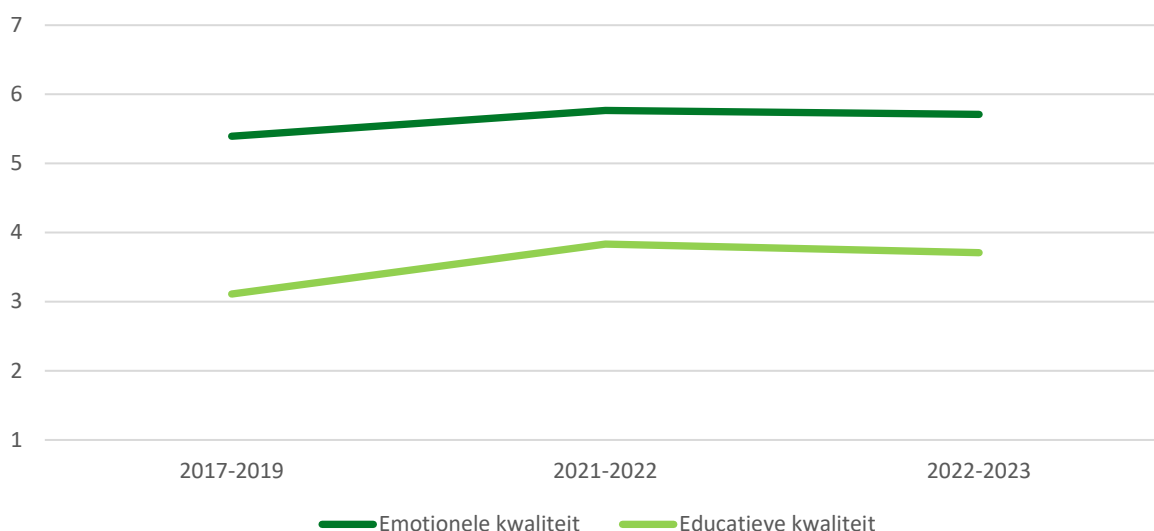


**Figuur 3.6 Gemiddelde scores van emotionele en educatieve proceskwaliteit in babygroepen zoals gemeten met de CLASS Infant, uitgesplitst naar meetperiode.**

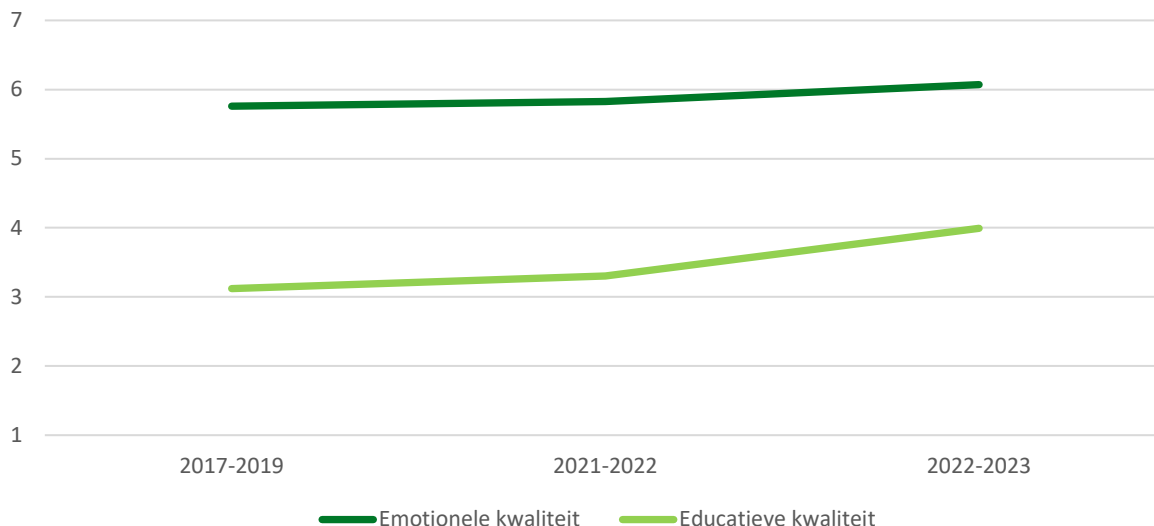


**Figuur 3.7** Gemiddelde scores van emotionele en educatieve proceskwaliteit in peutergroepen zoals gemeten met de CLASS Toddler, uitgesplitst naar meetperiode.

Binnen de verticale groepen zijn er tevens voor baby's en peuters verschillende patronen in de proceskwaliteit te zien. De emotionele proceskwaliteit ervaren door de baby's in de verticale groepen is over de meetperioden niet significant veranderd (zie Figuur 3.8). Voor de peuters in de verticale groepen geldt daarentegen dat de emotionele proceskwaliteit in 2022-2023 ten opzichte van 2017-2019 wel significant is gestegen (zie Figuur 3.9). Ook als we naar de educatieve proceskwaliteit kijken, zien we verschillen voor de baby's en de peuters in de verticale groepen. De educatieve proceskwaliteit is voor baby's tussen 2017-2019 en 2021-2022 significant gestegen, waarna het stabiel is gebleven. Voor peuters is het tegenovergestelde te zien, namelijk dat de educatieve proceskwaliteit tussen 2017-2019 en 2021-2022 stabiel is gebleven en daarna significant is gestegen.



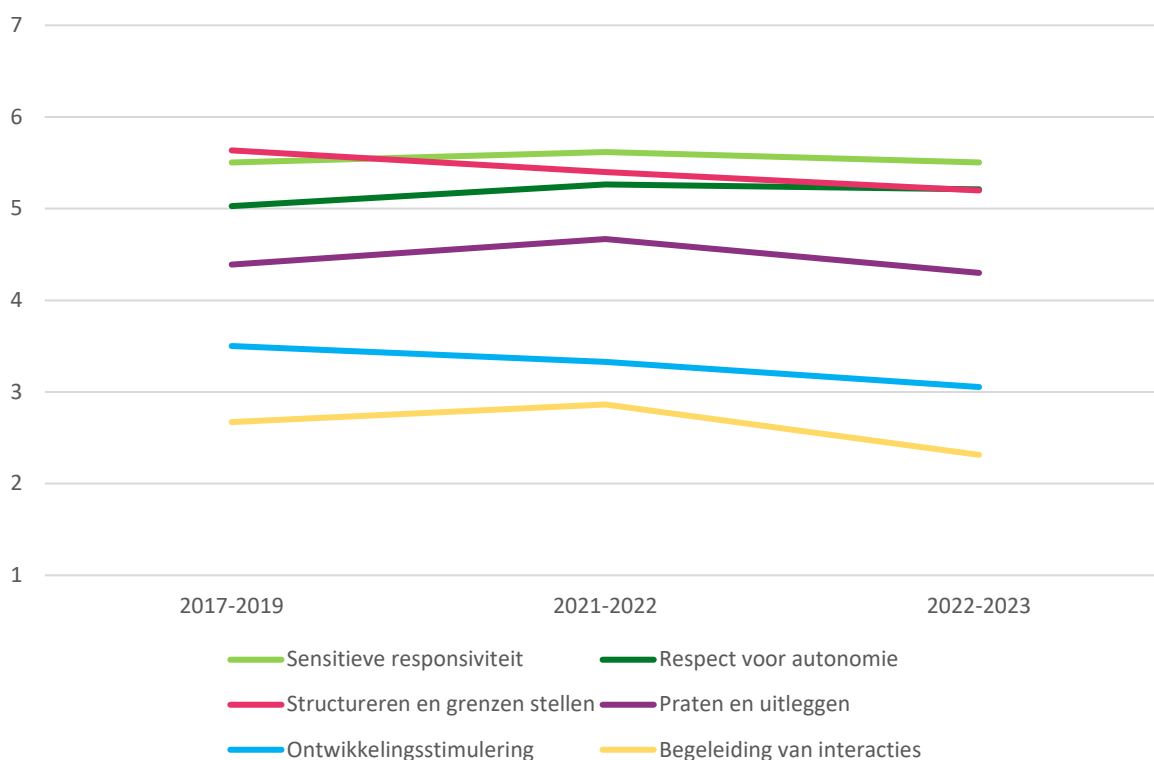
**Figuur 3.8** Gemiddelde scores van emotionele en educatieve proceskwaliteit in verticale groepen zoals gemeten met de CLASS Infant, uitgesplitst naar meetperiode



**Figuur 3.9** Gemiddelde scores van emotionele en educatieve proceskwaliteit in verticale groepen zoals gemeten met de CLASS Toddler, uitgesplitst naar meetperiode.

### 3.3.2 NCKO

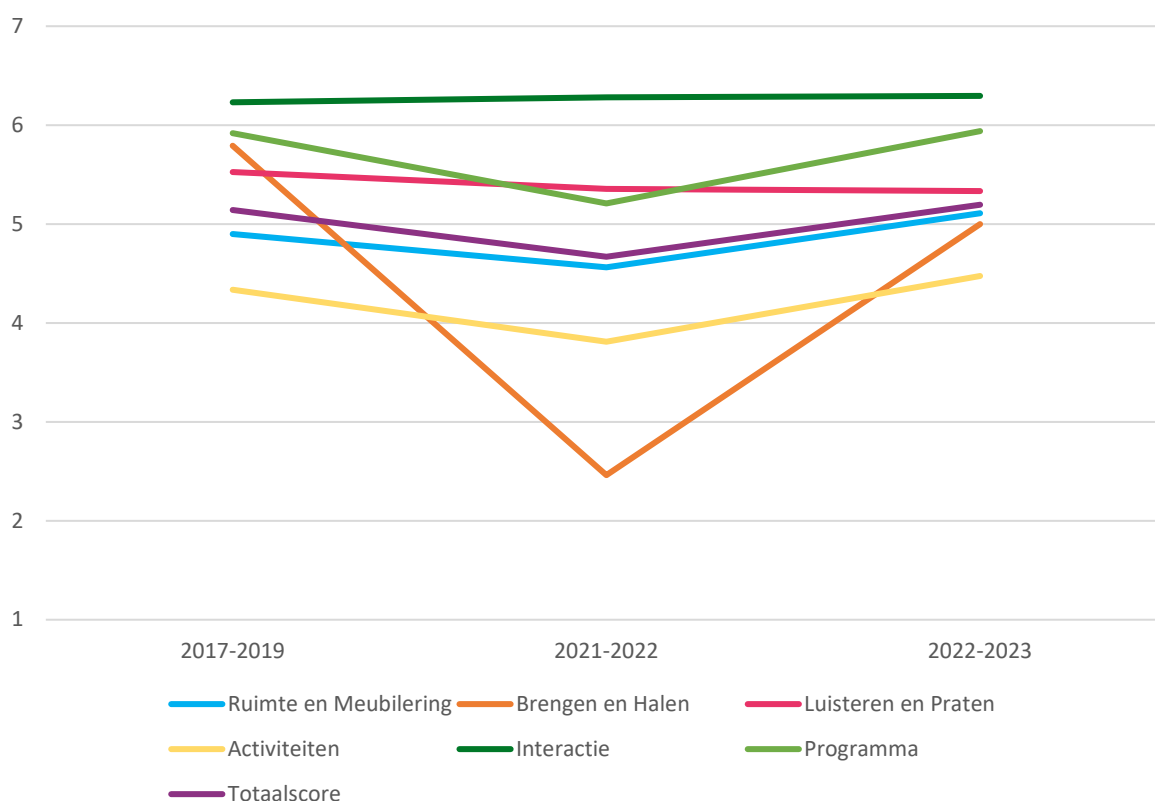
Met betrekking tot de NCKO-interactieschalen rapporteerden we dat praten en uitleggen en begeleiding van interacties significant gedaald zijn ten opzichte van de meting 2021-2022. In vergelijking met meting 2017-2019 is er geen significant verschil zichtbaar als het gaat om praten en uitleggen en het begeleiden van interacties (zie Figuur 3.10). Echter, is er wel een significante daling te zien als het gaat om structureren en grenzen stellen en ontwikkelingsstimulering tussen de periode 2017-2019 en 2022-2023.



**Figuur 3.10** Gemiddelde scores van de NCKO-interactieschalen uitgesplitst naar meetperiode.

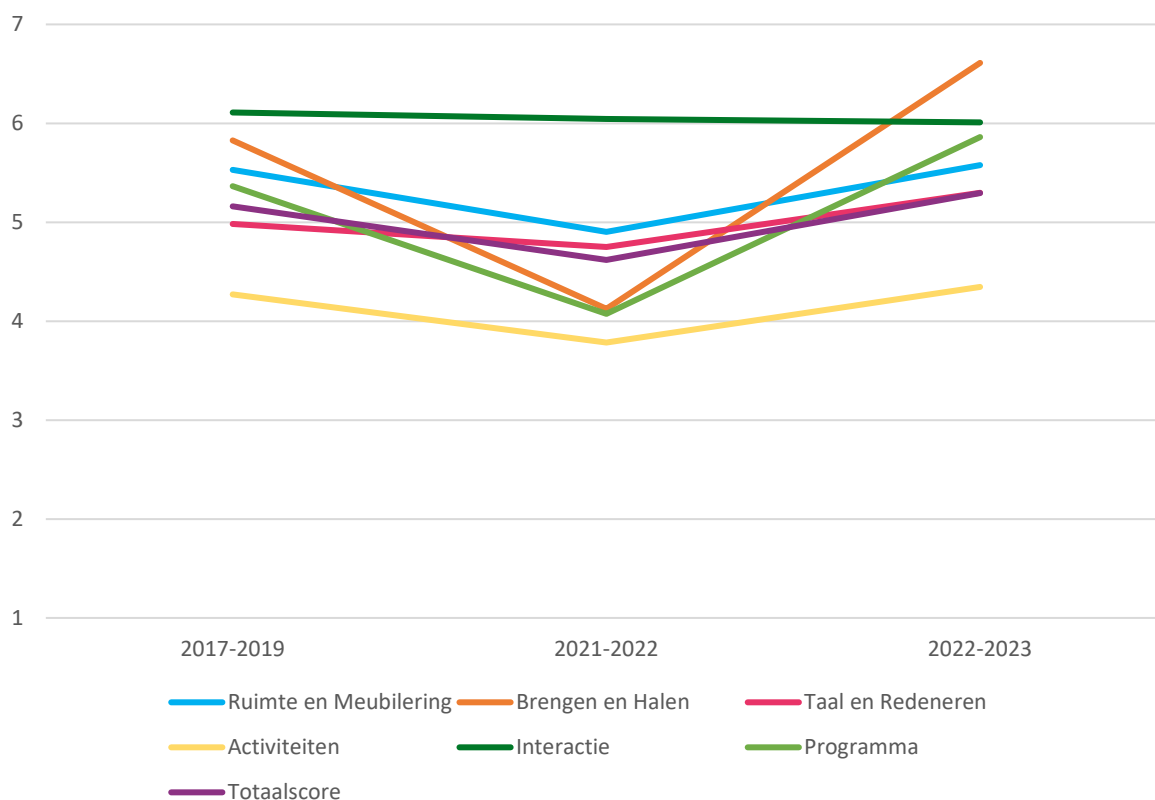
### 3.3.3 ITERS-R en ECERS-R

Met betrekking tot de omgevingskwaliteit is het tevens mogelijk om de resultaten te bekijken op basis van type groep (horizontale babygroep, horizontale peutergroep en verticale groep). Met name de resultaten met betrekking tot het brengen en halen vallen op (zie Figuur 3.11, Figuur 3.12, Figuur 3.13 en Figuur 3.14). Eerder in het rapport werd het effect van de coronapandemie op de breng- en haalmomenten in de kinderopvang aangestipt. In onderstaande figuren is duidelijk te zien dat de kwaliteit van het brengen en halen een dip heeft gezien in de periode 2021-2022. Voor zowel de horizontale babygroepen als de horizontale peutergroepen geldt dat er geen significante verschillen zijn tussen de meting 2017-2019 en de meting 2022-2023 en dat dus ook de kwaliteit van het brengen en halen niet significant verschilt van de kwaliteit voorafgaand aan de coronapandemie.



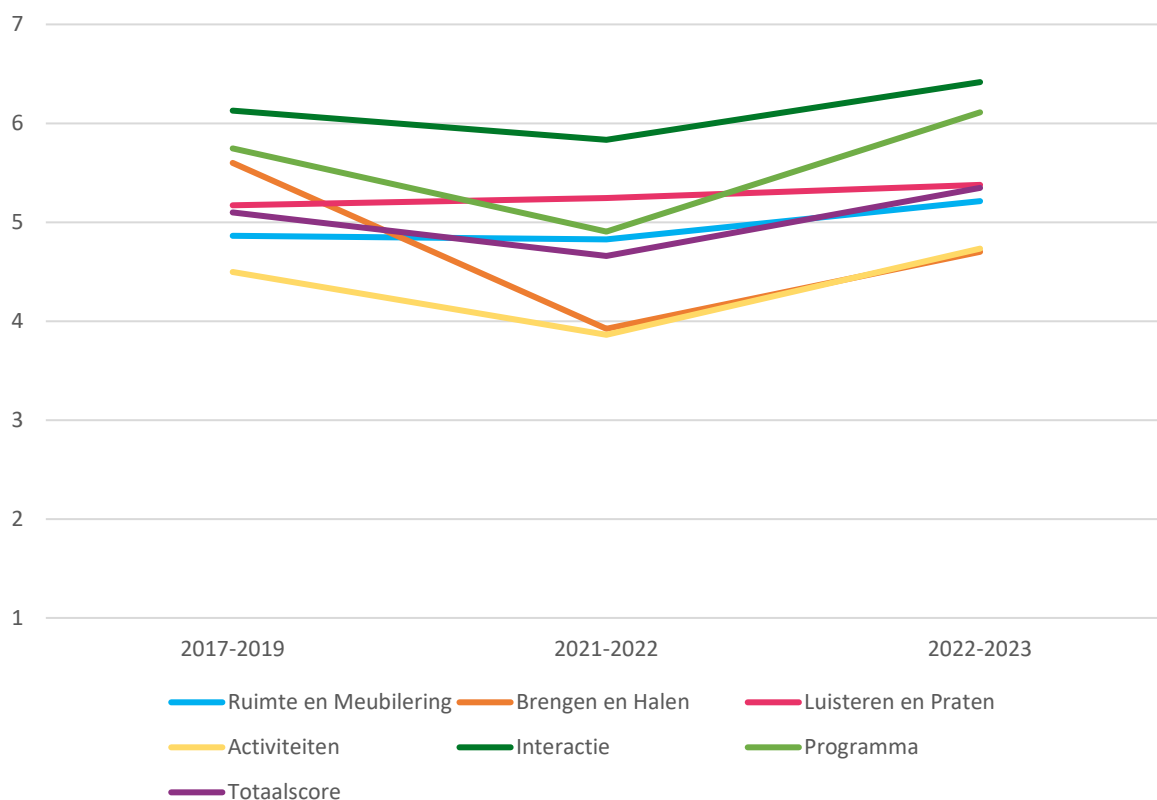
**Figuur 3.11 Gemiddelde scores van de ITERS-R in de babygroepen uitgesplitst naar meetperiode.**

Figuur 3.12 laat zien dat er ook sprake is geweest van een kwaliteitsdip is geweest voor de peutergroepen op het gebied van het programma en de ruimte en meubilering. Voor beide aspecten geldt dat er een significante daling zichtbaar is na 2017-2019, maar dat deze daling in 2022-2023 is hersteld en er dus geen significante verschillen zijn tussen 2017-2019 en 2022-2023.

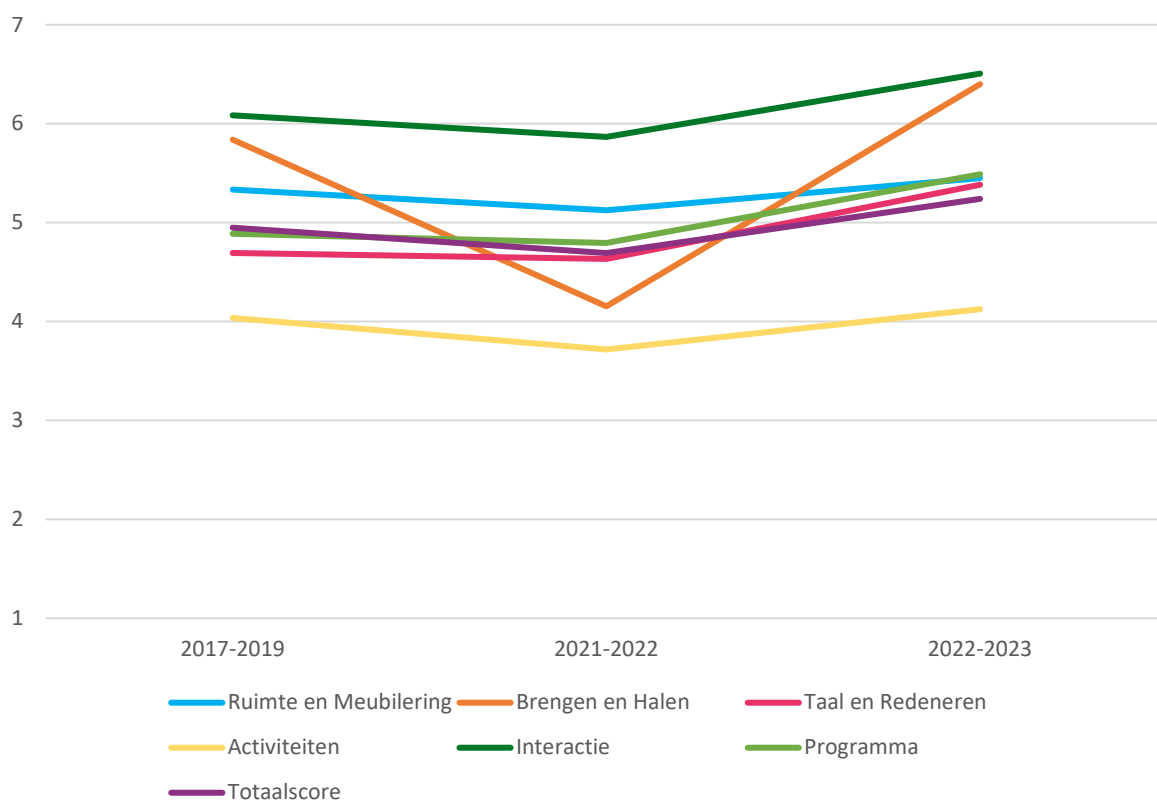


**Figuur 3.12 Gemiddelde scores van de ECERS-R in de peutergroepen uitgesplitst naar meetperiode.**

Als we de resultaten zoals gemeten met de ITERS-R (voor baby's) en de ECERS-R (voor peuters) binnen de verticale groepen met elkaar vergelijken, zien we ook hier dat de kwaliteit van het brengen en halen in 2022-2023 niet significant verschilt van de kwaliteit in de meting van 2017-2019 (zie Figuur 3.13 en Figuur 3.14). Voor de kwaliteit zoals gemeten met de ITERS-R geldt tevens dat de daling in kwaliteit van het programma en het activiteiten aanbod, die zichtbaar was in 2021-2022, zich heeft gecorrigeerd in 2022-2023 (zie Figuur 3.13). Voor de peuters in de verticale groepen geldt verder dat er tussen 2017-2019 en 2022-2023 een significante stijging van de schaal taal en redeneren te zien is (zie Figuur 3.14). Voor de kwaliteit van de interacties geldt dat de kwaliteit sinds 2017-2019 niet significant is toegenomen, ondanks de significante stijging in 2022-2023 ten opzichte van 2021-2022.



**Figuur 3.13 Gemiddelde scores van de ITERS-R in de verticale groepen uitgesplitst naar meetperiode.**



**Figuur 3.14 Gemiddelde scores van de ECERS-R in de verticale groepen uitgesplitst naar meetperiode.**

### 3.4 Samenvattend beeld van de kwaliteit in de kinderdagopvang

Hieronder worden de belangrijkste bevindingen voor de kinderdagopvang samengevat en geïnterpreteerd. Er wordt stilgestaan bij de kwaliteit van de interacties (proceskwaliteit), kwaliteit van de omgeving (inclusief aandacht voor diversiteit) en het activiteitenaanbod en pedagogisch beleid.

#### Proceskwaliteit

De emotionele proceskwaliteit van de kinderdagopvang, zoals geobserveerd met de CLASS, is ook in de periode 2022-2023 goed volgens de benchmarks van het instrument en ook in internationaal opzicht. De emotionele kwaliteit is op verschillende aspecten nog verder verbeterd vergeleken met de periode 2021-2022. Voor baby's in de kinderdagopvang geldt dat de emotionele proceskwaliteit vergelijkbaar is met de periode 2021-2022. Dit geldt voor zowel horizontale babygroepen als verticale groepen en ook tijdens verschillende typen activiteiten. Voor peuters geldt dat de emotionele proceskwaliteit verder is gestegen. Deze verbetering betreft vooral de sensitiviteit van de medewerkers en de kwaliteit tijdens spelmomenten. De ondersteuning van de brede ontwikkeling van kinderen, oftewel de educatieve proceskwaliteit zoals geobserveerd met de CLASS, valt gemiddeld in de middenrange en duidt op een middelmatige kwaliteit wat relatief goed is in vergelijking met andere landen. Ook met betrekking tot de educatieve proceskwaliteit geldt voor baby's in de kinderdagopvang dat de kwaliteit vergelijkbaar is met de kwaliteit zoals gemeten in de meting van 2021-2022. Voor de peuters is de educatieve kwaliteit in zijn totaliteit gestegen, maar is ook op alle subschalen een stijging te zien ten opzichte van de vorige meting. Met name de kwaliteit van de feedback is gestegen ten opzichte van de meting van 2021-2022. Verder betreft de verbetering van de educatieve proceskwaliteit met name de spelsituaties en worden ook eet- en drinkmomenten meer benut voor interessante gesprekken (bijvoorbeeld over fruit dat aan de bomen groeit en verschillende kleuren en vormen heeft). De stijging van de educatieve proceskwaliteit voor peuters is zowel in de horizontale peutergroepen als in de verticale groepen terug te zien.

De trends over de jaren laten zien dat de proceskwaliteit van de babygroepen stabiel is, terwijl de kwaliteit van de peutergroepen iets is gestegen in 2022-2023 ten opzichte van 2017-2019. In de verticale groepen is de proceskwaliteit (met name de educatieve kwaliteit) voor baby's en peuters gestegen, al is er wel sprake van een ander patroon. Voor de baby's vond deze stijging al in 2021-2022 plaats, kort na de invoering van de nieuwe beroepskracht-kind ratio in het kader van de wet IKK, waarna de kwaliteit vervolgens stabiel is gebleven. Voor de peuters bleef de kwaliteit eerst stabiel in 2021-2022 en is in de laatste meting gestegen. Ook in de peuteropvang en de gastouderopvang is een stijging van de kwaliteit voor peuters zichtbaar. Mogelijk duidt dit op een sterke(re) focus op peuters in de professionalisering en de coaching. Naarmate er meer medewerkers de (verplichte) babyscholing zullen hebben gevolgd, is het denkbaar dat ook de kwaliteit voor baby's (ook) verder zal stijgen.

Ook de beoordeling van de interactievaardigheden van individuele pedagogisch medewerkers met het NCKO observatie-instrument laat een positief beeld zien van de emotionele proceskwaliteit op de meeste dimensies. Zoals bij de eerdere metingen, zijn de pedagogisch medewerkers gemiddeld hoog sensitief naar de kinderen toe, bevorderen zij hun autonomie en bieden ze adequate structuur en stellen zij waar nodig grenzen. De

scores op deze subschalen zijn gemiddeld boven de NCKO-norm van 4.5 (“hoge kwaliteit”). Een lage score (“lage kwaliteit”) wordt gevonden voor het begeleiden van kind-kind interacties, zoals ook in voorgaande onderzoeken met het NCKO-instrument en in eerdere LKK-metingen. Uit de trendanalyses over de jaren blijkt er sinds 2017-2019 sprake van een lichte daling op het gebied van structureren en grenzen stellen. Tevens is de kwaliteit van het begeleiden van interacties tussen kinderen in 2022-2023 iets gedaald ten opzichte van de meting van 2021-2022.

Op de meer educatieve subschalen van het NCKO-instrument, met name praten en uitleggen en ontwikkelingsstimulering, zijn de gemiddelde scores lager, respectievelijk op en iets onder het gewenste minimumniveau (“middelmatige kwaliteit”). Trends over de jaren heen laten zien dat praten en uitleggen in de laatste meting licht is gedaald, maar van vergelijkbaar niveau is als de kwaliteit in 2017-2019. De schaal ontwikkelingsstimulering toont wel een dalende trend sinds de eerste metingen.

Deze resultaten lijken tegengesteld aan de resultaten zoals gemeten met de CLASS, die juist een lichte stijging laat zien in de educatieve kwaliteit. Een mogelijke verklaring hiervoor is dat er een verschil is in de leeftijdsrange die de instrumenten toepassen. Bij de CLASS wordt onderscheid gemaakt tussen de kwaliteit van interacties met baby's en peuters. Dit betekent dat er specifieker wordt ingezoomd op die aspecten die belangrijk zijn voor de leeftijdsgroep (bijv. het stimuleren van de taalontwikkeling ziet er voor baby's iets anders uit dan voor peuters die zich al deels verbaal kunnen uitdrukken). Maar het betekent ook dat in groepen met kinderen van verschillende leeftijden de kwaliteit van interacties met baby's en peuters apart worden geobserveerd (waardoor ook inzichtelijk wordt dat er verschillen zijn in de mate van interacties met peuters en baby's binnen één groep). Het NCKO instrumentarium is ontwikkeld om de interactiekwaliteit voor kinderen van 0-4 jaar te beoordelen en er is geen specifieke of verdere uitsplitsing naar leeftijd. Voor groepen met kinderen van verschillende leeftijden betekent dit dat er een meer holistisch beeld gegeven wordt in plaats van een meer gedifferentieerd beeld voor baby's en peuters. Mogelijk levert dit een ander totaalbeeld op met betrekking tot de gemeten proceskwaliteit. Verder laten de analyses met de CLASS ook verschillende ontwikkelingen in de tijd zien met een stijging van de kwaliteit voor baby's in 2021-2022, terwijl de kwaliteit voor peuters juist in 2022-2023 gestegen is. Met een meer holistisch instrument voor de hele leeftijdsgroep vallen deze leeftijdgebonden patronen wellicht eerder tegen elkaar weg.

Sinds 2021 wordt de observatieschaal groepssocialisatie gebruikt. Deze schaal geeft aan in welke mate pedagogisch medewerkers kinderen bewust maken van elkaar, samenspel en pro-sociale interacties tussen kinderen in de groep stimuleren en sensitief zijn voor de kwaliteit van de groepsprocessen. Dit aspect is een aanvulling op de focus op individuele kinderen en uit de gegevens blijkt dat deze vaak samengaan. Pedagogisch medewerkers die hogere scores op groepssocialisatie laten óók een hogere mate van individuele sensitiviteit zien, zijn meer kindvriendelijk in hun interacties met kinderen en er heerst een positievere sfeer in de groep. Net als de schaal begeleiden van interacties (NCKO) blijkt er relatief weinig aandacht voor groepssocialisatie waarbij de gemiddelde score voor baby's laag is en voor peuters aan de lage kant van de middenrange. Hoewel de gemiddelde score relatief laag is, zijn er grote verschillen tussen groepen waarbij er ook locaties zijn die aan de hoge



kant van de middenrange scores. Verder blijken er verschillen in de mate waarin er aandacht is voor de groep, naast de individuele aandacht en begeleiding, afhankelijk van de soort activiteit. Zo wordt er tijdens creatieve activiteiten doorgaans lager gescoord op groepsocialisatie, terwijl er tijdens educatieve activiteiten, zoals een boekje voorlezen, over het algemeen het hoogst gescoord wordt op groepsocialisatie wat laat zien dat dit type activiteit meer een *groepsactiviteit* lijkt te zijn. Hoewel voor deze schaal nog geen benchmarks zijn vastgesteld, wijzen de lage gemiddelde score en vooral de grote variatie tussen groepen erop dat op dit punt verbetering mogelijk is. Dit resultaat past ook bij de bevinding met het NCKO-instrument dat het begeleiden van interacties tussen kinderen nog geen sterk ontwikkelde vaardigheid is van pedagogisch medewerkers in de Nederlandse kinderopvang. Uit de gegevens verzameld met de vragenlijst voor pedagogisch medewerkers blijkt in lijn hiermee dat pedagogisch medewerkers naar eigen zegen “soms maar niet vaak” strategieën toepassen om groepsprocessen te bevorderen.

### **Omgevingskwaliteit en aandacht voor diversiteit**

Gemiddeld over alle dimensies is de totale kwaliteit zoals gemeten met de omgevingschalen ITERS/ECERS-R voldoende tot goed en iets hoger in de meting van 2022-2023 dan in de meting van 2021-2022. Het gaat hier voornamelijk om een herstel in kwaliteit in plaats van een kwaliteitsstijging in absolute zin. Dit geldt zowel voor baby's als voor peuters. Voor peuters blijkt de significante stijging in zowel horizontale als verticale groepen, maar voor baby's is de stijging alleen significant in de verticale groepen. Voor zowel baby's als peuters geldt dat er een relatief sterke stijging te zien is in de kwaliteit van de interacties tijdens het brengen en halen, wat duidt op een inhaaleffect. Deze interacties hebben betrekking op het begroeten en/of afscheid nemen van zowel ouders als kinderen wanneer de kinderen naar de opvang komen of weer naar huis gaan. In de hoogste range worden deze momenten gebruikt voor uitwisseling en overdracht, in de middenrange blijft het bij een begroeting en in de lage range worden niet alle kinderen en hun ouders begroet. Tijdens de coronaperiode en ook lange tijd daarna mochten ouders niet op de groep komen en hadden ze weinig interactie met de pedagogisch medewerkers wat resulteerde in beduidend lagere scores in de meting van 2021-2022. Nu blijkt er in 2022-2023 een duidelijk herstel op dit aspect en is de kwaliteit op dit punt voor peuters weer vergelijkbaar of zelfs hoger dan 2017-2019, maar voor de baby's is het nog niet helemaal terug op het niveau van voor corona. In Hoofdstuk 7 wordt hier nog dieper op ingegaan.

Verder blijkt er een relatief sterk herstel van de kwaliteit van het dagprogramma. Deze schaal omvat het gebalanceerde aanbod van vrij spel en georganiseerde activiteiten waarbij een hogere score betekent dat er ontwikkelingsgerichte interacties zijn tijdens die verschillende aspecten van het programma. Het dagprogramma is sterker verbeterd voor peuters dan voor baby's en voor zowel baby's als peuters geldt dat dit weer helemaal terug is op het niveau van voor corona. Daarnaast blijkt voor de baby's dat de kwaliteit van het activiteitenaanbod verbeterd is. Het gaat hierbij onder meer om de variatie en toegankelijkheid van verschillende materialen en de begeleide interacties daarbij. In de vorige meting, kort na corona, was de kwaliteit van het dagprogramma en ook het activiteitenaanbod verslechterd. Een mogelijke verklaring is dat de nasleep van de coronapandemie, waaronder ook toenemende personeelstekorten door bijvoorbeeld meer ziekteverzuim, er mogelijk voor heeft gezorgd dat locaties minder tijd en aandacht hadden voor het voorbereiden van het dagprogramma en de activiteiten. Op dit gebied lijkt

er dus weer sprake te zijn van een herstel in de kwaliteit. Verder blijkt er in toenemende mate aandacht voor taal en redeneren voor de peuters, zowel in verticale als horizontale groepen. Dit komt overeen met de stijging in het stimuleren van de taalontwikkeling zoals gemeten met de CLASS.

In 2021 is de subschaal omgaan met diversiteit toegevoegd. Net als in de voorgaande meting, blijkt ook in 2022-2023 dat de score voor baby's laag is en voor peuters net middelmatig is. De subschaal meet onder andere de aandacht voor individuele verschillen in ontwikkelingsbehoeften en de zichtbare representatie van diversiteit in inrichting, materialen en activiteiten. De gegevens uit de vragenlijst voor pedagogisch medewerkers bevestigen verder dat activiteiten die gericht zijn op bewustwording en positieve waardering van multiculturele diversiteit niet frequent worden aangeboden. Positief aandacht geven aan diversiteit heeft in de kinderopvang (nog) geen hoge prioriteit. Hoewel naar schatting gemiddeld een kwart van de kinderen in de groepen een andere culturele of etnische achtergrond heeft. Mogelijk wordt aandacht besteden aan diversiteit bovendien gezien als meer relevant voor peuters dan voor baby's en dreumesen.

### **Activiteitenaanbod en pedagogisch beleid**

Wat betreft het door medewerkers gerapporteerde activiteitenaanbod, weergegeven als hoe vaak activiteiten als exploratief spel, sociaal spel, praten en voorlezen, tel- en rekenspelletjes worden aangeboden, is het beeld stabiel net als in de peuteropvang en de buitenschoolse opvang. Deze bevindingen komen niet overeen met de gestegen kwaliteit van het programma en het activiteitenaanbod zoals geobserveerd met de ITERS/ECERS-R. Hoewel zowel het geobserveerde programma en activiteitenaanbod als het zelfgerapporteerde aanbod een daling lieten zien in 2021-2022, blijkt het herstel alleen uit de observaties. De observaties met de omgevingsschalen beoordelen met name of er sprake is van variatie en rijkheid in de materialen en het activiteitenaanbod, evenals of deze materialen toegankelijk zijn voor kinderen. In de vragenlijsten geven pedagogisch medewerkers naast de variatie ook aan hoe vaak verschillende activiteiten worden uitgevoerd (bijvoorbeeld, dagelijks, wekelijks of maandelijks). Het lijkt er dus op dat de variatie en de toegankelijkheid van materialen en activiteiten weer vergelijkbaar is met voor de coronaperiode, maar dat de frequentie waarin verschillende activiteiten plaatsvinden nog altijd lager is dan voorheen.

Mogelijk speelt de personeelskrapte en toegenomen werkdruk als gevolg hiervan een rol in de lagere frequentie van het activiteitenaanbod. Een eerdere rapportage<sup>43</sup> over de knelpunten in de sector laat zien dat de werkbeleving (en dan met name op het gebied van de ervaren stress) verslechterd is sinds 2017. Ook is er vaker sprake van planningsproblemen door ziek of te weinig personeel, wat mogelijk tot gevolg heeft dat er minder georganiseerde activiteiten uitgevoerd (kunnen) worden. Hoewel de werkbeleving gemiddeld als positief wordt ervaren, net als in de andere opvangsoorten, bleek er in 2021-2022 een toegenomen werkstress. De werkbeleving, inclusief de werkstress, is stabiel gebleven in 2022-2023, en niet verder verslechterd. Maar de werkstress is dus nog altijd hoger dan in de periode voor corona.

---

<sup>43</sup> Zie Slot et al. (2023).

Het pedagogisch beleid laat zowel stabiliteit als verandering zien. Er zijn geen veranderingen ten aanzien van het voeren van een opendeurenbeleid, aandacht voor kinderparticipatie, het contact met ouders of het gebruik van (sociale) media op de groep. In 2022-2023 is er wel iets meer stabiliteit op de groepen gedurende de dag en wordt er iets meer aandacht besteed aan multiculturaliteit in de groep in vergelijking met 2021-2022. Op basis van de observaties blijken de breng- en haalmomenten weer meer benut te worden voor contact met ouders, maar op basis van de vragenlijsten blijkt er geen herstel van andere vormen van oudercontact. Het contact met ouders is na corona drastisch verminderd wat blijkt uit sterk verminderd aanbod van sociale activiteiten (zoals een zomer bbq), pedagogische/opvoedkundige activiteiten (zoals een ouderavond over kinder-ehbo of positief opvoeden) en organisatie activiteiten (bijvoorbeeld over de visie, het organisatiebeleid en het aanbod in de groep).

Wat betreft de belangrijkste structurele kenmerken zoals groepsgrootte, beroepskracht-kindratio, opleidingsniveau en werkervaring zijn er weinig veranderingen. De gemiddelde groepsgrootte en de beroepskracht-kindratio zijn gemiddeld lager dan het toegestane maximum. Het aandeel baby's op de groepen is in de periode 2022-2023 iets lager dan in de periode 2021-2022. Echter, een mogelijke verklaring hiervoor is dat het aantal babygroepen in de steekproef van 2022-2023 lager is dan in de periode daarvoor.

## 4. Kwaliteit in de peuteropvang

De peuteropvang omvat zowel zelfstandige peuterspeelzalen als, in toenemende mate, peuterspeelzalen die als peuteropvang geïntegreerd zijn in een kinderopvangorganisatie. Om de kwaliteit in de peuteropvang in kaart te brengen zijn verschillende instrumenten gebruikt. Voor het meten van de kwaliteit is gebruik gemaakt van drie observatie-instrumenten die een oordeel geven over de kwaliteit van de groep. Daarnaast is er aan de hand van een vragenlijst, gevraagd naar het aanbod van activiteiten en het pedagogische klimaat in de groep. Tevens is er navraag gedaan naar de achtergrondkenmerken en werkbeleving van de pedagogisch medewerkers, de structurele kenmerken van de groep en het pedagogische beleid.

### 4.1 Observaties

Om de proceskwaliteit te meten is gebruik gemaakt van drie observatie-instrumenten die een oordeel geven over de kwaliteit in de groep: CLASS Toddler, NCKO-interactieschalen en ECERS-R. De resultaten van de verschillende observatie-instrumenten zullen hieronder besproken worden.

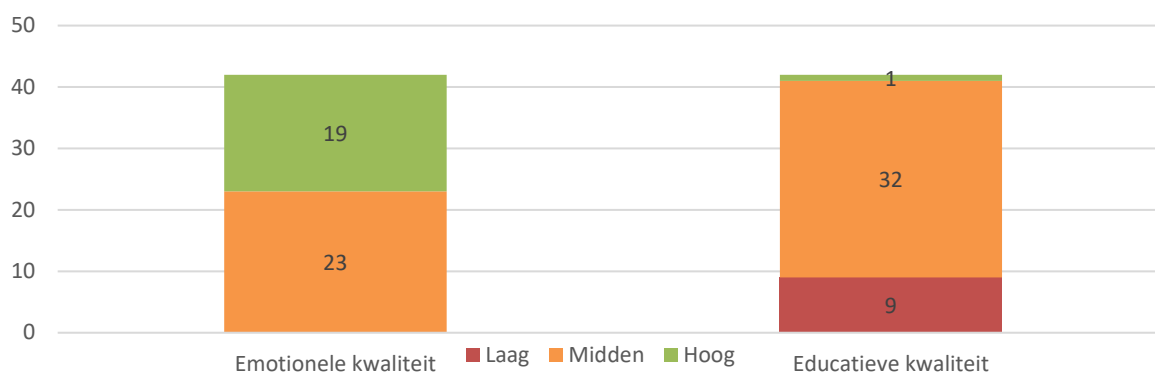
#### 4.1.1 Observaties met de CLASS Toddler

Er zijn in de meting van 2022-2023 in totaal 42 peutergroepen bezocht. Tabel 4.1 geeft de resultaten voor de steekproef als geheel voor de domeinen emotionele proceskwaliteit en educatieve proceskwaliteit. De emotionele proceskwaliteit is volgens de internationale benchmarks van de CLASS goed, met een gemiddelde in de midden tot hoog scorering. De educatieve proceskwaliteit is middelmatig volgens de internationale benchmarks, met een gemiddelde score in de middenrange. De variatie in de geobserveerde emotionele proceskwaliteit is relatief klein en geen van de onderzochte groepen scoort onvoldoende (zie Figuur 4.1). De variatie in de geobserveerde educatieve proceskwaliteit is aanzienlijk groter met zowel groepen die onvoldoende scoren en groepen die de hoge kant van de middenrange bereiken.

**Tabel 4.1 Geobserveerde proceskwaliteit in de peuteropvang op domeinniveau.**

Proceskwaliteit	2021-2022 POV (N = 50 groepen)			2022-2023 POV (N = 42 groepen)		
	Range	M	SD	Range	M	SD
Emotionele kwaliteit	4.85-6.80	5.85	0.45	5.00-6.95	5.92	0.44
Educatieve kwaliteit	1.83-5.17	3.66	0.70	2.33-6.00	3.95	0.97

<sup>a</sup> Groot effect; <sup>b</sup> Medium tot groot effect; <sup>c</sup> Medium effect; <sup>d</sup> Medium tot klein effect; <sup>e</sup> Klein effect



**Figuur 4.1 Aantal peutergroepen met lage, midden en hoge kwaliteit volgens de CLASS standaards (lage kwaliteit < 3; middelmatige kwaliteit 3 - 6; hoge kwaliteit > 6). Gegevens van steekproef 2022-2023.**

De meer gedetailleerde resultaten per observatiecyclus in Tabel 4.2 laten zien dat er gedurende de observaties in de steekproef van 2022-2023 gemiddeld iets meer medewerkers zijn geobserveerd per cyclus in vergelijking met de meting van 2021-2022 (klein effect). We zien dat de affectieve sfeer voor de peuters en de sensitiviteit van de pedagogisch medewerkers in de hoge range uitkomt. Ten opzichte van de meting 2021-2022 is de positieve sfeer wel wat gedaald (medium tot klein effect). Een hogere negatieve sfeer (waarbij er veel sprake is van negativiteit van de leidsters en kinderen) is niet geobserveerd. Binnen het emotioneel domein zien we verder dat er iets minder aandacht is voor aandacht voor kindperspectief. Deze scoort gemiddeld aan de hogere kant van de middenrange maar laat een grotere spreiding zien. Begeleiding van gedrag is gemiddeld van middel-hoge tot hoge kwaliteit en gestegen ten opzichte van 2021-2022 (medium tot klein effect).

**Tabel 4.2 Geobserveerde kwaliteit van interacties op observatiecyclus niveau in de peuteropvang.**

	2021-2022			2022-2023		
	POV (N = 200 observaties)			POV (N = 167 observaties)		
<b>Structurele kenmerken</b>	<b>Range</b>	<b>M</b>	<b>SD</b>	<b>Range</b>	<b>M</b>	<b>SD</b>
Aantal kinderen	1.00-16.00	8.62	3.48	2.00-16.00	9.02	3.71
Aantal volwassenen	1.00-4.00	1.82	0.66	1.00-4.00	1.99 <sup>e</sup>	0.72
Kind-staf ratio	1.00-16.00	5.02	1.99	1.50-14.00	4.89	2.31
<b>CLASS Emotioneel</b>	<b>Range</b>	<b>M</b>	<b>SD</b>	<b>Range</b>	<b>M</b>	<b>SD</b>
Positieve sfeer	3.00-7.00	6.39	0.78	4.00-7.00	6.14 <sup>d</sup>	0.75
Negatieve sfeer (R)	5.00-7.00	6.90	0.34	6.00-7.00	6.93	0.25
Sensitiviteit	4.00-7.00	5.92	0.94	4.00-7.00	5.95	0.87
Kindperspectief	1.00-7.00	4.68	1.43	2.00-7.00	4.86	1.37
Begeleiding gedrag	2.00-7.00	5.36	1.10	3.00-7.00	5.73 <sup>d</sup>	0.96
Gemiddelde emotionele kwaliteit	4.00-7.00	5.85	0.59	4.60-7.00	5.92	0.56
<b>CLASS Educatief</b>	<b>Range</b>	<b>M</b>	<b>SD</b>	<b>Range</b>	<b>M</b>	<b>SD</b>
Faciliteren leren en ontwikkeling	1.00-7.00	4.19	1.36	1.00-7.00	4.31	1.29
Kwaliteit feedback	1.00-7.00	3.14	1.32	1.00-7.00	3.66 <sup>d</sup>	1.39
Taalstimulering	1.00-7.00	3.65	1.13	2.00-6.00	3.87	1.16
Gemiddelde educatieve kwaliteit	1.33-7.00	3.66	1.06	1.33-6.33	3.95 <sup>e</sup>	1.15
<b>Groepssocialisatie</b>	<b>Range</b>	<b>M</b>	<b>SD</b>	<b>Range</b>	<b>M</b>	<b>SD</b>
Groepssocialisatie	1.00-7.00	3.34	1.50	1.00-6.00	3.23	1.38

<sup>a</sup> Groot effect; <sup>b</sup> Medium tot groot effect; <sup>c</sup> Medium effect; <sup>d</sup> Medium tot klein effect; <sup>e</sup> Klein effect

Voor de educatieve ontwikkeling zien we dat faciliteren van leren en ontwikkeling, kwaliteit van feedback en taalstimulering gemiddeld van middelmatige kwaliteit zijn, waarbij faciliteren van leren en ontwikkeling iets hoger scoort. Kwaliteit van feedback scoort gemiddeld het laagst, maar is wel gestegen ten opzichte van 2021-2022 (medium tot klein effect). Over het algemeen is de gemiddelde educatieve kwaliteit in meting 2022-2023 gestegen (klein effect). De groepssocialisatie is gemiddeld genomen van lage-middelmatige kwaliteit. Ten opzichte van meting 2021-2022 is er geen verschil als het om de gemiddelde kwaliteit van groepssocialisatie gaat.

**Tabel 4.3 Geobserveerde kwaliteit van interacties op groepsniveau in de peuteropvang.**

	2021-2022			2022-2023		
	POV (N = 50 groepen)			POV (N = 42 groepen)		
<b>Structurele kenmerken</b>	<b>Range</b>	<b>M</b>	<b>SD</b>	<b>Range</b>	<b>M</b>	<b>SD</b>
Aantal kinderen	5.00-16.00	8.62	2.88	3.00-16.00	9.02	3.04
Aantal volwassenen	1.00-3.00	1.82	0.50	1.25-3.50	1.99	0.51
Kind-staf ratio	2.00-11.00	5.02	1.72	1.50-8.50	4.89	1.79
<b>CLASS Emotioneel</b>	<b>Range</b>	<b>M</b>	<b>SD</b>	<b>Range</b>	<b>M</b>	<b>SD</b>
Positieve sfeer	5.00-7.00	6.39	0.56	4.75-7.00	6.14 <sup>d</sup>	0.57
Negatieve sfeer (R)	6.25-7.00	6.90	0.19	6.50-7.00	6.93	0.12
Sensitiviteit	4.25-7.00	5.92	0.70	4.25-7.00	5.95	0.65
Kindperspectief	3.00-7.00	4.68	0.87	3.25-6.75	4.86	0.91
Begeleiding gedrag	3.25-7.00	5.36	0.81	4.50-7.00	5.73 <sup>c</sup>	0.68
Gemiddelde emotionele kwaliteit	4.85-6.80	5.85	0.45	5.00-6.95	5.92	0.44
<b>CLASS Educatief</b>	<b>Range</b>	<b>M</b>	<b>SD</b>	<b>Range</b>	<b>M</b>	<b>SD</b>
Faciliteren leren en ontwikkeling	2.00-6.00	4.19	0.83	2.25-6.33	4.32	0.99
Kwaliteit feedback	1.25-5.25	3.14	0.86	2.00-6.00	3.67 <sup>c</sup>	1.14
Taalstimulering	1.50-5.25	3.65	0.79	2.25-6.00	3.88	0.95
Gemiddelde educatieve kwaliteit	1.83-5.17	3.66	0.70	2.33-6.00	3.95	0.97
<b>Groepsocialisatie</b>	<b>Range</b>	<b>M</b>	<b>SD</b>	<b>Range</b>	<b>M</b>	<b>SD</b>
Groepsocialisatie	1.75-5.50	3.34	1.09	1.25-5.50	3.24	1.08

<sup>a</sup> Groot effect; <sup>b</sup> Medium tot groot effect; <sup>c</sup> Medium effect; <sup>d</sup> Medium tot klein effect; <sup>e</sup> Klein effect

De gedetailleerde resultaten op groepsniveau laten vergelijkbare patronen zien voor de emotionele kwaliteit (zie Tabel 4.3). De mate waarin er een positieve sfeer op de groep heerst ligt in de meting van 2022-2023 lager (medium tot klein effect). De begeleiding van gedrag ligt hoger in de meting van 2022-2023 (medium effect). Op groepsniveau stijgt de gemiddelde educatieve kwaliteit niet, wel is de kwaliteit van feedback ook op groepsniveau gemiddeld gestegen (medium effect).

Tabel 4.4 toont de geobserveerde kwaliteit uitgesplitst naar type activiteit. Educatieve activiteiten en eetmomenten komen het vaakst voor. Voor beiden geldt dat ongeveer een derde van de observaties dergelijke activiteiten betreft. Ten opzichte van de meting van 2021-2022 is tijdens educatieve activiteiten de gemiddelde educatieve kwaliteit gestegen (medium effect). Verder worden spelmomenten veel geobserveerd en in mindere mate creatieve activiteiten en buitenspelen. De categorie overig heeft betrekking op bijvoorbeeld wc-rondes die zijn geobserveerd. Verder laat de meting van 2022-2023 zien dat de mate van groepsocialisatie verschilt per type activiteit. Zo liggen de gemiddelde scores aanzienlijk lager tijdens de creatieve activiteiten in vergelijking met bijvoorbeeld educatieve activiteiten. Bij het eten en drinken geldt dat groepsocialisatie gemiddeld van lage kwaliteit is. Voor alle andere type activiteiten geldt echter dat groepsocialisatie aan de lage kant van de middenrange scoort.

**Tabel 4.4 Geobserveerde kwaliteit van interacties op observatiecyclus niveau in de peuteropvang met een uitsplitsing naar type activiteit.**

Activiteit	2021-2022								2022-2023					
	POV (N = 200 observaties)								POV (N = 167 observaties)					
	N	Emotioneel		Educatief		GS <sup>1</sup>		N	Emotioneel		Educatief		GS <sup>1</sup>	
%	M	SD	M	SD	M	SD	%	M	SD	M	SD	M	SD	
Eten/drinken	25.00	5.70	0.63	3.17	1.08	3.08	1.24	29.34	5.71	0.55	3.50	1.09	2.92	1.37
Spel	23.00	6.01	0.52	4.00	1.10	3.33	1.51	22.16	6.05	0.41	3.86	1.14	3.05	1.15
Creatief	13.00	5.91	0.57	3.62	0.70	2.96	1.46	11.38	6.03	0.51	4.14	1.16	2.89	1.37
Educatief	32.00	5.87	0.56	3.85	1.00	3.75	1.58	29.34	5.99	0.61	4.37 <sup>c</sup>	1.02	3.63	1.36
Buiten spelen	4.00	5.63	0.60	3.58	1.18	2.88	1.13	5.99	5.90	0.74	3.67	1.23	3.60	1.51
Overig	3.00	5.67	0.73	3.33	1.01	3.50	2.43	1.80	6.00	0.69	5.00	1.20	3.60	1.51

<sup>1</sup>Groepsocialisatie; <sup>a</sup> Groot effect; <sup>b</sup> Medium tot groot effect; <sup>c</sup> Medium effect; <sup>d</sup> Medium tot klein effect; <sup>e</sup> Klein effect

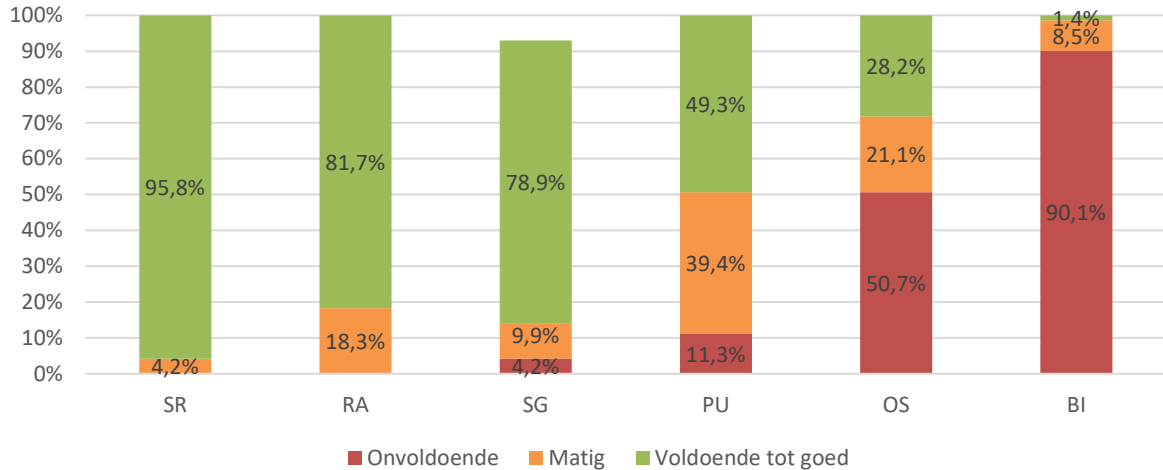
#### 4.1.2 Observaties met de NCKO-interactieschalen

Ten behoeve van de observaties met de NCKO-interactieschalen zijn video-opnamen ter beschikking gesteld aan het NCKO-consortium. De resultaten en de vergelijking met de meting van 2021-2022 staan in Tabel 4.5. Pedagogisch medewerkers beheersen vaardigheden die betrekking hebben op sensitief handelen, respect voor autonomie en structureren en grenzen stellen goed. Het overgrote merendeel van de pedagogisch medewerkers scoort hier hoog (zie Figuur 4.2). Vaardigheden ten aanzien van praten en uitleggen scoren gemiddeld matig-voldoende tot goed. Ruim een derde van de medewerkers scoort matig-voldoende en de helft van de medewerkers scoort goed. Pedagogisch medewerkers blijken het minst vaardig in ontwikkelingsstimulering en het begeleiden van interacties tussen kinderen. Gemiddeld scoort ontwikkelingsstimulering op de grens tussen onvoldoende en matig-voldoende. Op begeleiding van interacties wordt er gemiddeld onvoldoende gescoord. De helft van de pedagogisch medewerkers scoort onvoldoende op ontwikkelingsstimulering en voor begeleiding van interacties is dit zelfs ongeveer 90% van de medewerkers. Er worden geen verschillen in kwaliteit gevonden in vergelijking met de meting van 2021-2022.

**Tabel 4.5 Geobserveerde kwaliteit op basis van de NCKO-schalen op het niveau van de individuele pedagogisch medewerker.**

Subschalen	2021-2022			2022-2023		
	Range	M	SD	Range	M	SD
Sensitieve responsiviteit	1.67-7.00	5.43	0.78	4.00-6.50	5.31	0.63
Respect voor autonomie	3.67-6.75	5.06	0.69	3.50-6.67	4.99	0.71
Structureren en grenzen stellen	2.00-7.00	5.11	1.01	2.00-7.00	5.10	0.88
Praten en uitleggen	2.00-6.50	4.54	0.90	2.50-6.00	4.36	0.80
Ontwikkelingsstimulering	1.00-5.75	3.39	1.01	1.67-6.00	3.54	1.09
Begeleiding van interacties	1.00-5.00	2.46	0.91	1.00-5.00	2.34	0.86

<sup>a</sup> Groot effect; <sup>b</sup> Medium tot groot effect; <sup>c</sup> Medium effect; <sup>d</sup> Medium tot klein effect; <sup>e</sup> Klein effect



**Figuur 4.2** Verdeling van pedagogisch medewerkers naar onvoldoende, matige en voldoende tot goede kwaliteit in percentages. (lage kwaliteit < 3.5; middelmatige kwaliteit 3.5 - 4.5; hoge kwaliteit > 4.5). Gegevens van steekproef 2022-2023.

SR = Sensitieve responsiviteit, RA = Respect voor autonomie, SG = Structureren en grenzen stellen, PU = Praten en uitleggen, OS = Ontwikkelingsstimulering, BI = Begeleiden van interacties.

Een vergelijking op groepsniveau, waarbij de gemiddelde scores per pedagogisch medewerker zijn geaggregeerd naar groepsniveau, laat vergelijkbare patronen zien (zie Tabel 4.6). Wederom worden er geen verschillen geobserveerd ten aanzien van de eerdere meting in 2021-2022.

**Tabel 4.6** Geobserveerde kwaliteit op basis van de NCKO-schalen op het niveau van de groep.

Subschalen	2021-2022			2022-2023		
	Range	<i>M</i>	<i>SD</i>	Range	<i>M</i>	<i>SD</i>
Sensitieve responsiviteit	3.33-6.75	5.48	0.63	4.00-6.33	5.31	0.53
Respect voor autonomie	4.00-6.50	5.11	0.58	4.00-6.17	4.99	0.56
Structureren en grenzen stellen	2.00-6.33	5.13	0.85	3.75-6.00	5.14	0.67
Praten en uitleggen	3.00-6.00	4.61	0.73	3.00-5.67	4.35	0.66
Ontwikkelingsstimulering	1.88-5.75	3.48	0.85	2.00-5.17	3.53	0.88
Begeleiding van interacties	1.38-5.00	2.51	0.81	1.00-4.17	2.30	0.64

<sup>a</sup> Groot effect; <sup>b</sup> Medium tot groot effect; <sup>c</sup> Medium effect; <sup>d</sup> Medium tot klein effect; <sup>e</sup> Klein effect

#### 4.1.3 Observaties met de ECERS-R

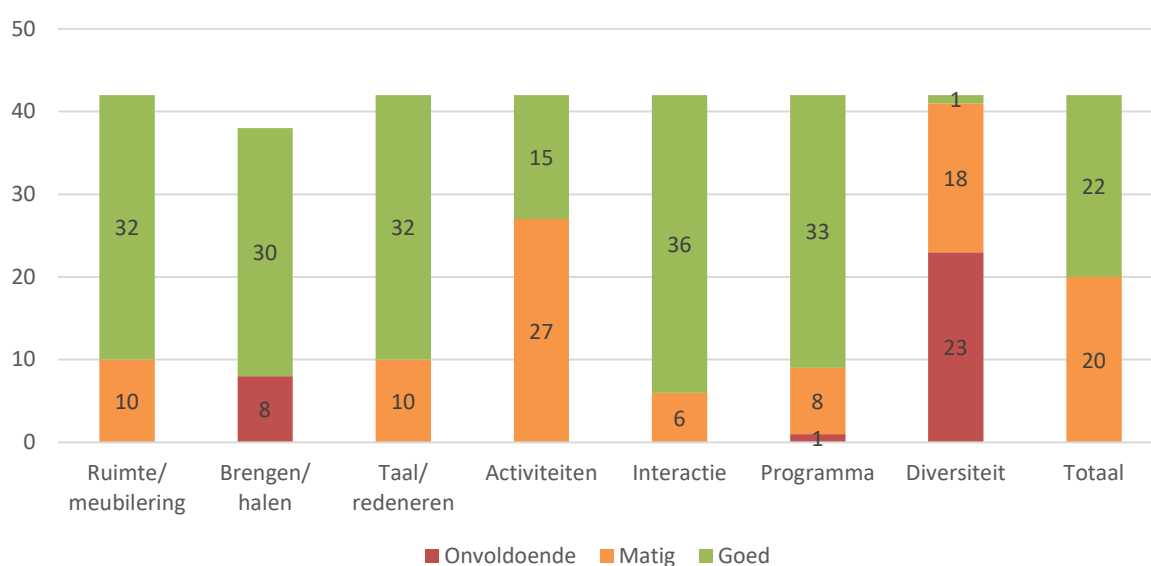
De resultaten in Tabel 4.7 laten zien wat de globale omgevingskwaliteit is in de peuteropvanggroepen gemeten met de ECERS-R. Op het activiteiten aanbod en diversiteit na, wordt er volgens de benchmarks van het instrument gemiddeld hoog (hoger dan 5) gescoord op de subschalen van de ECERS-R. Het activiteiten aanbod is gemiddeld van middelmatige kwaliteit. Met betrekking tot diversiteit wordt er gemiddeld laag gescoord (lager dan een 3). Ook in Figuur 4.3 is te zien dat relatief veel locaties onvoldoende scores op diversiteit. In vergelijking met de meting van 2021-2022 is de kwaliteit van de ruimte en meubilering en het taalaanbod gestegen (medium tot groot effect). Tot slot is de algehele kwaliteit gestegen naar gemiddeld hoge kwaliteit (medium tot groot effect).



**Tabel 4.7 Geobserveerde kwaliteit op basis van de omgevingschaal ECERS-R (peuters).**

Subschalen	2021-2022			2022-2023		
	POV (N = 50 groepen)			POV (N = 42 groepen)		
	Range	M	SD	Range	M	SD
Ruimte en meubilering	3.13-6.50	4.99	0.79	3.75-7.00	5.50 <sup>b</sup>	0.73
Item: Brengen en halen	1.00-7.00	4.88	2.76	1.00-7.00	5.74	2.37
Taal	2.75-6.50	4.82	0.74	3.25-6.50	5.42 <sup>b</sup>	0.95
Activiteiten	1.78-5.89	4.12	0.81	3.00-6.30	4.41	0.89
Interactie	3.20-7.00	5.78	0.94	3.20-7.00	6.06	1.04
Programma	3.67-7.00	5.54	1.04	2.33-7.00	5.83	1.31
Diversiteit	1.00-4.50	2.48	0.82	1.00-5.50	2.87	1.09
Totaal (zonder diversiteit)	3.70-6.00	4.88	0.54	3.87-6.45	5.29 <sup>b</sup>	0.68
Totaal (met diversiteit)	3.53-5.68	4.60	0.53	3.63-6.24	5.01 <sup>b</sup>	0.70

<sup>a</sup> Groot effect; <sup>b</sup> Medium tot groot effect; <sup>c</sup> Medium effect; <sup>d</sup> Medium tot klein effect; <sup>e</sup> Klein effect



**Figuur 4.3 Aantal peuteropvanggroepen met onvoldoende, matige en goede kwaliteit op de ECERS-R subschalen en de totale kwaliteit in 42 groepen (lage kwaliteit < 3; middelmatige kwaliteit 3 - 5; hoge kwaliteit > 5). Gegevens van steekproef 2022-2023.**

## 4.2 Interviewgegevens

In totaal zijn tijdens de meting van 2022-2023 vragenlijstgegevens verzameld van 64 pedagogisch medewerkers, werkzaam op 39 van de 42 betrokken peuteropvanggroepen (93% positieve respons). Hieronder worden de bevindingen uit de vragenlijst gerapporteerd voor verschillende aspecten: structurele kwaliteit en groepssamenstelling, pedagogisch beleid en klimaat, en activiteiten aanbod. Tevens worden eventuele verschillen met de voorgaande meting van 2021-2022 uitgelicht.

### 4.2.1 Structurele kwaliteit en groepssamenstelling

Tabel 4.8 geeft een overzicht van de achtergrond van de pedagogisch medewerkers. De gemiddelde leeftijd is ongeveer 46 jaar en de spreiding is relatief groot. De gemiddelde werktijd per week bedraagt zo'n 22 uur en de gemiddelde ervaring in de sector kinderopvang is rond de 18 jaar. Ook in werktijd en werkervaring is een grote variatie en spreiding te zien. Het gemiddelde opleidingsniveau ligt van zowel de vooropleiding als vervolgopleiding rond

de 5, wat gelijk staat aan een MBO 3/4 niveau. Ongeveer 75% van de medewerkers heeft een MBO 3/4 opleiding afgerond. Zo'n 25% heeft een opleidingsniveau van HBO of hoger. Tot slot zien we dat het overgrote merendeel een vast contract heeft bij de organisatie. Er zijn geen verschillen zichtbaar met de eerdere meting in 2021-2022.

**Tabel 4.8 Achtergrond van de pedagogisch medewerkers POV**

Achtergrond PM	2021-2022 POV (N = 50 groepen)				2022-2023 POV (N = 42 groepen)			
	N	Range	M	SD	N	Range	M	SD
Leeftijd	86	21.00-63.00	43.23	11.86	64	20.00-64.00	46.19	12.57
Werktijd in uren	86	0.00-40.00	22.46	6.66	64	9.00-36.00	22.80	6.38
Werkervaring	86	1.00-38.00	15.94	9.70	64	0.00-44.00	18.12	10.39
Vooropleiding	86	1.00-7.00	4.80	1.81	63	1.00-8.00	4.75	1.75
Vervolgopleiding	86	5.00-7.00	5.51	0.88	64	2.00-8.00	5.47	1.01
Vast contract (%)	86		87.21		64		95.31	

<sup>a</sup> Groot effect; <sup>b</sup> Medium tot groot effect; <sup>c</sup> Medium effect; <sup>d</sup> Medium tot klein effect; <sup>e</sup> Klein effect

Gegevens over de groepen kinderen zijn opgenomen in Tabel 4.9. De gemiddelde groepsomvang op de drie drukste dagen van de week (maandag, dinsdag, donderdag) ligt rond de 13 kinderen met een ratio van bijna 7 kinderen per pedagogisch medewerker. Met betrekking tot de samenstelling van de groep zien we dat er in meting 2022-2023 gemiddeld minder jonge peuters (maximaal 2.5 jaar) worden opgevangen (groot effect). Vergelijkbaar met de meting van 2021-2022 worden in het overgrote merendeel van de groepen peuters opgevangen vanaf 2 à 2.5 jaar. Een schatting van de pedagogisch medewerkers van de sociale achtergrond van de kinderen laat zien dat ongeveer een derde uit gezinnen met een lage sociaaleconomische status komt. Zo'n 40% heeft een migratieachtergrond. Wel zijn de spreiding en range vrij groot. Zo zijn er groepen met enkel kinderen met een lage sociaaleconomische status en/of migratieachtergrond, maar ook groepen met enkel kinderen van hoogopgeleide ouders en/of met een Nederlandse achtergrond. Dit is vergelijkbaar met de resultaten uit de meting van 2021-2022.

**Tabel 4.9 Samenstelling van de groep zoals gerapporteerd door pedagogisch medewerkers POV**

Groepssamenstelling	2021-2022 POV (N = 50 groepen)				2022-2023 POV (N = 42 groepen)			
	N	Range	M	SD	N	Range	M	SD
Groepsomvang drukste dagen	78	5.00-32.00	13.55	3.51	62	6.00-25.33	12.99	3.17
Kind-staf ratio drukste dagen	78	4.50-8.00	6.88	1.04	62	3.50-8.00	6.67	1.27
Dreumesen	15	0.13-0.63	0.30	0.17	51	0.00-0.58	0.09 <sup>a</sup>	0.15
Peuters	78	0.33-1.00	0.93	0.16	63	0.42-1.00	0.92	0.15
Lage SES	56	0.00-1.00	0.36	0.28	48	0.00-1.00	0.33	0.26
Migratieachtergrond	65	0.00-1.00	0.44	0.34	43	0.00-1.00	0.41	0.34
Zorgbehoefte	77	0.00-1.00	0.63	0.32	60	0.00-1.00	0.65	0.30
Taalondersteuning	76	0.00-1.00	0.47	0.29	60	0.00-1.00	0.50	0.27
Beperking	74	0.00-0.21	0.02	0.05	59	0.00-0.33	0.05 <sup>c</sup>	0.08
Gedragsondersteuning	76	0.00-0.50	0.13	0.13	58	0.00-0.77	0.13	0.16
Vluchteling	70	0.00-0.53	0.04	0.11	55	0.00-0.25	0.03	0.06
Overig	72	0.00-0.60	0.07	0.14	56	0.00-0.38	0.06	0.11

<sup>a</sup> Groot effect; <sup>b</sup> Medium tot groot effect; <sup>c</sup> Medium effect; <sup>d</sup> Medium tot klein effect; <sup>e</sup> Klein effect

Tevens hebben de pedagogisch medewerkers een inschatting gemaakt van de zorgbehoeften van kinderen (zie Tabel 4.9). Over het algemeen rapporteren de pedagogisch medewerkers ongeveer evenveel zorgbehoeften in 2022-2023 als in 2021-2022. Enkel het aandeel kinderen

met een beperking op de groep is gestegen (medium effect), al blijft het aandeel kinderen wat een beperking heeft zeer gering. Over het algemeen is de totale gerapporteerde zorgbehoefte 65%. Hierbij moet wel bij worden opgemerkt dat dit een overschatting is van de zorgbehoefte op de groep, omdat kinderen met dubbele zorgbehoeften niet uit de data onderscheiden kunnen worden. Kinderen die meerdere zorgbehoeften hebben (bijvoorbeeld taalondersteuning én gedragsondersteuning) worden dus twee keer meegewogen in het totaal.

De werkomgeving wordt over het algemeen als positief ervaren, zoals Tabel 4.10 laat zien. Op vragen naar de werktevredenheid, het gevoel gerespecteerd en betrokken te worden (werkinclusie) en de onderlinge afstemming en samenwerking in het team (team cohesie), wordt gemiddeld rond de 5 ('mee eens') gescoord op een schaal van 1 tot 6. De gemiddelde werkstress ligt rond de 3 ('een beetje mee oneens') en heeft een relatief grote spreiding. Zo zijn er pedagogisch medewerkers die aangeven helemaal geen werkstress te ervaren, terwijl anderen vrij veel stress ervaren. Ten opzichte van 2021-2022 is de werkstress onder pedagogisch medewerkers iets toegenomen (medium tot klein effect).

**Tabel 4.10 Werkbeleving en professionalisering zoals gerapporteerd door pedagogisch medewerkers POV**

Werkbeleving	2021-2022				2022-2023			
	POV (N = 50 groepen)				POV (N = 42 groepen)			
	N	Range	M	SD	N	Range	M	SD
Werktevredenheid	79	3.29-5.96	4.90	0.52	63	3.63-5.79	4.84	0.47
Werkinclusie	79	3.80-6.00	5.28	0.50	63	3.20-6.00	5.25	0.56
Werkstress	79	1.00-4.60	2.67	0.86	63	1.20-4.80	3.00 <sup>d</sup>	0.93
Teamcohesie	79	3.60-6.00	4.96	0.54	63	3.60-6.00	5.01	0.56
Continue professionalisering	79	1.20-3.60	2.25	0.56	63	1.30-3.80	2.17	0.54
Teamgerichte professionalisering	79	1.56-5.00	2.82	0.80	63	1.11-4.67	2.80	0.85
Frequentie teamoverleg	76	0.00-8.00	4.75	1.64	63	1.00-8.00	4.54	1.34
Reflectie en toepassing	79	2.00-4.50	3.29	0.53	63	2.17-5.00	3.49 <sup>d</sup>	0.60
Zelfvertrouwen (algemeen)	79	4.67-6.00	5.29	0.41	63	4.56-6.00	5.34	0.46
Zelfvertrouwen (diversiteit)	79	3.50-6.00	5.07	0.48	63	3.50-6.00	5.21	0.57

<sup>a</sup> Groot effect; <sup>b</sup> Medium tot groot effect; <sup>c</sup> Medium effect; <sup>d</sup> Medium tot klein effect; <sup>e</sup> Klein effect

Tabel 4.10 laat tevens zien hoeveel aandacht er wordt besteed aan professionalisering door middel van cursusaanbod, coaching, teamoverleg en conferentie deelname. Er worden geen significante verschillen gevonden in vergelijking met eerdere metingen. De gemiddelde score van 2 ('zelden') suggereert dat het aanbod – of de mate waarin er van dat aanbod gebruik wordt gemaakt – niet overdadig is. Teamgerichte professionalisering vindt gemiddeld één keer per maand plaats en pedagogisch-inhoudelijk teamoverleg wordt gemiddeld elke zes weken georganiseerd. Wel zijn er grote verschillen tussen organisaties. Zo zijn er pedagogisch medewerkers die rapporteren (bijna) op wekelijkse basis overleg en professionaliseringsactiviteiten te ondernemen met het team, terwijl er ook pedagogisch medewerkers zijn die rapporteren dat dergelijke activiteiten bijna nooit plaatsvinden. In de meting van 2022-2023 is er tevens gevraagd naar de mate waarin pedagogisch medewerkers in staat zijn om te reflecteren op praktijken van anderen en dit om te zetten in concrete aanpassingen binnen hun eigen werk. Een gemiddelde score van rond de 3 betekent dat pedagogisch medewerkers dit met enige regelmaat doen. Tevens rapporteren pedagogisch medewerkers gemiddeld een hogere mate van reflectie en toepassing in 2022-2023 (medium tot klein effect) ten opzichte van de eerdere meting in 2021-2022. Wel zien we ook hier dat de verschillen tussen pedagogisch medewerkers groot zijn.

Tot slot rapporteert Tabel 4.10 de competentiebeleving en het ervaren zelfvertrouwen van de medewerkers. Er is niet alleen gevraagd naar de algemene competentiebeleving, maar ook specifiek naar het zelfvertrouwen dat pedagogisch medewerkers hebben ten aanzien van het omgaan met kinderen met diverse culturele en talige achtergronden. Het algemene vertrouwen is vergelijkbaar met eerdere metingen en relatief hoog. Ook in het omgaan met diversiteit voelt de gemiddelde pedagogisch medewerker zich competent, al is de range en de spreiding iets groter hier.

#### 4.2.2 Pedagogisch beleid en pedagogisch klimaat

Het pedagogisch beleid van de deelnemende organisaties is op verschillende manieren in kaart gebracht (zie Tabel 4.11). Op vragen naar aspecten van stabiliteit van de groep (de mate waarin de samenstelling van kinderen gedurende de dag kan wisselen) wordt gemiddeld rond de 4 gescoord ('stabiel'). De mate waarin kinderen op eigen initiatief gedurende de dag naar verschillende groepen kunnen (opendeurenbeleid), ligt lager wat wederom wijst op een relatief hoge stabiliteit op de peuteropvang. De wijde scorereange op deze aspecten wijst er wel op dat er ook locaties zijn waarbij er minder nadruk ligt op stabiliteit gedurende de dag, al dan niet als bewust overwogen pedagogisch model.

**Tabel 4.11 Pedagogisch beleid en klimaat zoals gerapporteerd door pedagogisch medewerkers POV**

Pedagogisch beleid en klimaat	2021-2022				2022-2023			
	N	Range	M	SD	N	Range	M	SD
Stabiliteit groepen	86	1.75-5.00	4.07	0.61	63	3.00-5.00	4.19	0.62
Opendeurenbeleid	86	1.00-4.00	1.67	0.78	63	1.00-5.00	1.63	0.87
Kinderparticipatie	86	1.00-4.17	2.90	0.59	63	1.00-4.17	2.90	0.67
Contact met ouders (%)	79	0.07-0.87	0.55	0.15	63	0.07-0.87	0.56	0.14
Multiculturele groepspraktijken	79	1.00-4.50	3.05	0.79	63	1.83-4.50	3.24	0.64
Groepssocialisatie	79	2.67-5.00	3.97	0.63	63	2.89-5.00	4.08	0.52
Gebruik (sociale) media	86	1.00-4.00	1.78	0.88	15	1.00-3.50	1.33	0.69

<sup>a</sup> Groot effect; <sup>b</sup> Medium tot groot effect; <sup>c</sup> Medium effect; <sup>d</sup> Medium tot klein effect; <sup>e</sup> Klein effect

Verder zien we in Tabel 4.11 dat de rol die kinderen spelen in de ontwikkeling van het pedagogisch beleid en aanbod op de groep gemiddeld rond de 3 ligt ('min of meer van toepassing'). De range suggereert dat kinderopvang nog niet breed gedragen wordt in de peuteropvang, al is de variatie tussen locaties groot. Wat betreft de communicatievormen die pedagogisch medewerkers gebruiken om met ouders contact te hebben, zien we dat ongeveer de helft van de geboden mogelijkheden (van een lijst met 15 opties) wordt benut. Wel is de variatie tussen locaties groot. Zo zijn er pedagogisch medewerkers die aangeven veel communicatievormen met ouders te benutten, terwijl andere organisaties vrij weinig contact hebben. Voor zowel kinderopvang als communicatie met ouders zijn er geen verschillen zichtbaar ten opzichte van voorgaande metingen.

Multiculturele groepspraktijken – bijvoorbeeld het vieren van verschillende feestdagen of het afstemmen van speel- en ontwikkelmateriaal op de diversiteit van de samenleving – worden gemiddeld met enige regelmaat gedaan (zie Tabel 4.11). Wel is de spreiding hier relatief groot. Praktijken die de groepssocialisatie bevorderen – bijvoorbeeld kinderen elkaar laten helpen, 'wij'-taal gebruiken, of kinderen samen conflicten laten oplossen – komen gemiddeld vaak voor. Ook voor multiculturele groepspraktijken en groepssocialisatie zien we geen verschil ten opzichte van meting 2021-2022. Tot slot is geïnventariseerd in hoeverre kinderen tijdens

de opvangdag gebruik maken van (sociale) media en in hoeverre er aandacht wordt besteed aan veilig gebruik hiervan. Gemiddeld genomen rapporteren pedagogisch medewerkers dat er zelden gebruik wordt gemaakt van media. Het gebruik van (sociale) media in de peuteropvang zoals gerapporteerd door de pedagogisch medewerkers is ten opzichte van de meting van 2021-2022 bij benadering significant gedaald (medium tot klein effect).

### 4.2.3 Activiteitsaanbod

Om te bepalen in hoeverre het aanbod aan regelmatig terugkerende activiteiten aansluit bij belangrijke leer-, ervarings- en ontwikkelingsdomeinen, is er voor acht soorten activiteiten uitgevraagd hoe vaak ze voorkomen. Binnen de soort activiteit zijn vragen opgenomen over specifieke activiteiten die corresponderen bij de verschillende leeftijdsfasen van kinderen (onderscheid tussen 0-4 en 4-12). In Tabel 4.12 is een overzicht te vinden van de gemiddelde frequenties op een schaal van 1 ('bijna nooit') tot 7 ('minstens 2 keer per dag'). Bedacht moet worden dat een gemiddelde score voor de hele schaal verhuut dat sommige activiteiten die in de schaal zijn samengevat vaker voorkomen, terwijl andere minder vaak kunnen voorkomen. Pedagogisch medewerkers rapporteren relatief hoge gemiddelde scores voor explorerende fijn- en grof-motorische activiteiten, verschillende vormen van (sociaal) spel en activiteiten op het gebied van taal en geletterdheid. Een gemiddelde rond de 5 betekent dat deze activiteiten zo'n 2 tot 4 keer per week voorkomen. Activiteiten die iets minder voorkomen zijn creatieve en musische activiteiten, activiteiten rondom (ontluikend) rekenen en activiteiten rondom burgerschapsvorming. Met een gemiddelde van (ruim) 3.5 komen dit soort activiteiten bijna wekelijks voor. Activiteiten die het minst vaak voorkomen – gemiddeld 2 a 3 keer per maand – hebben betrekking op wetenschap en technologie en buitenactiviteiten en uitstapjes.

**Tabel 4.12 Activiteitsaanbod zoals gerapporteerd door pedagogisch medewerkers POV**

Activiteitsaanbod	2021-2022				2022-2023			
	POV (N = 50 groepen)				POV (N = 42 groepen)			
	N	Range	M	SD	N	Range	M	SD
Exploratief-motorische ontwikkeling	85	3.00-7.00	5.03	0.95	63	2.50-6.67	5.25	0.89
Samenspel	85	2.40-7.00	5.14	0.92	63	3.40-6.80	5.23	0.70
Creatieve en musische activiteiten	85	1.86-6.00	3.80	0.70	63	2.14-5.71	3.84	0.76
Taal & geletterdheid	84	2.43-7.00	4.93	0.89	63	2.71-6.71	5.21	0.92
Ontluikend rekenen	84	1.80-5.60	3.32	0.86	63	1.40-6.20	3.51	1.07
Wetenschap & technologie	83	1.00-6.00	3.15	1.28	63	1.00-6.40	3.09	1.23
Burgerschapsvorming	83	1.00-6.33	3.64	1.26	63	1.00-6.50	3.64	1.31
Buitenactiviteiten & uitstapjes	83	1.50-4.25	3.02	0.71	63	1.63-4.63	3.01	0.63

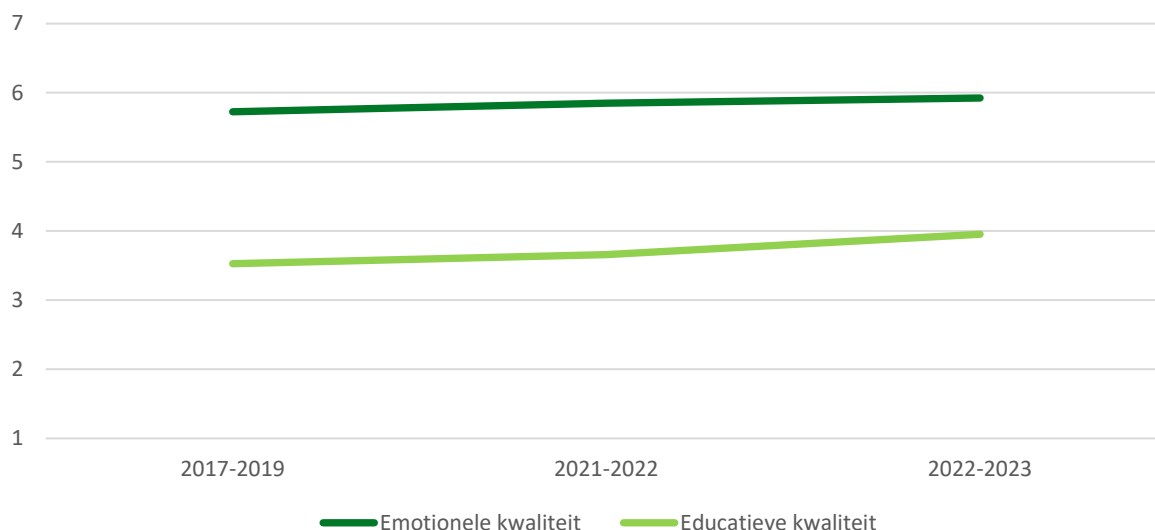
<sup>a</sup> Groot effect; <sup>b</sup> Medium tot groot effect; <sup>c</sup> Medium effect; <sup>d</sup> Medium tot klein effect; <sup>e</sup> Klein effect

### 4.3 Trends over de jaren

In eerdere rapportages zijn de drie steekproeven voor corona vergeleken met de twee steekproeven na corona. In de huidige rapportage is er voor gekozen om de drie steekproeven na corona in tweeën te splitsen om verdere tijdseffecten te onderzoeken. Om eventuele trends over de jaren heen nog beter te kunnen duiden, rapporteren we in de onderstaande paragrafen een overzicht van de resultaten over de drie cohorten heen (2017-2019, 2021-2022 en 2022-2023).

### 4.3.1 CLASS

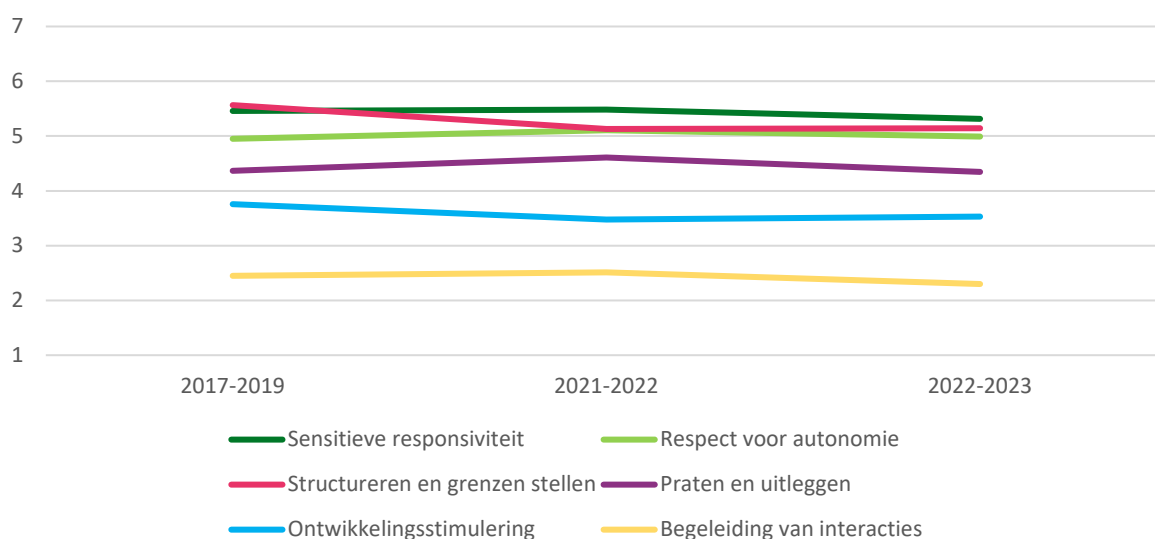
Voor de proceskwaliteit blijkt er sprake van een lichte stijgende trend over de jaren heen. Zoals eerder beschreven is er tussen het cohort van 2021-2022 en 2022-2023 geen significante stijging van de emotionele en educatieve proceskwaliteit gevonden binnen de peuteropvang. Ook tussen de cohorten 2017-2019 en 2021-2022 zijn geen significante verschillen te zien zijn. Echter, zowel de emotionele als de educatieve proceskwaliteit zijn in 2022-2023 ten opzichte van 2017-2019 significant gestegen (zie Figuur 4.4).



**Figuur 4.4** Gemiddelde scores van emotionele en educatieve proceskwaliteit in de peuteropvang zoals gemeten met de CLASS Toddler, uitgesplitst naar meetperiode.

### 4.3.2 NCKO

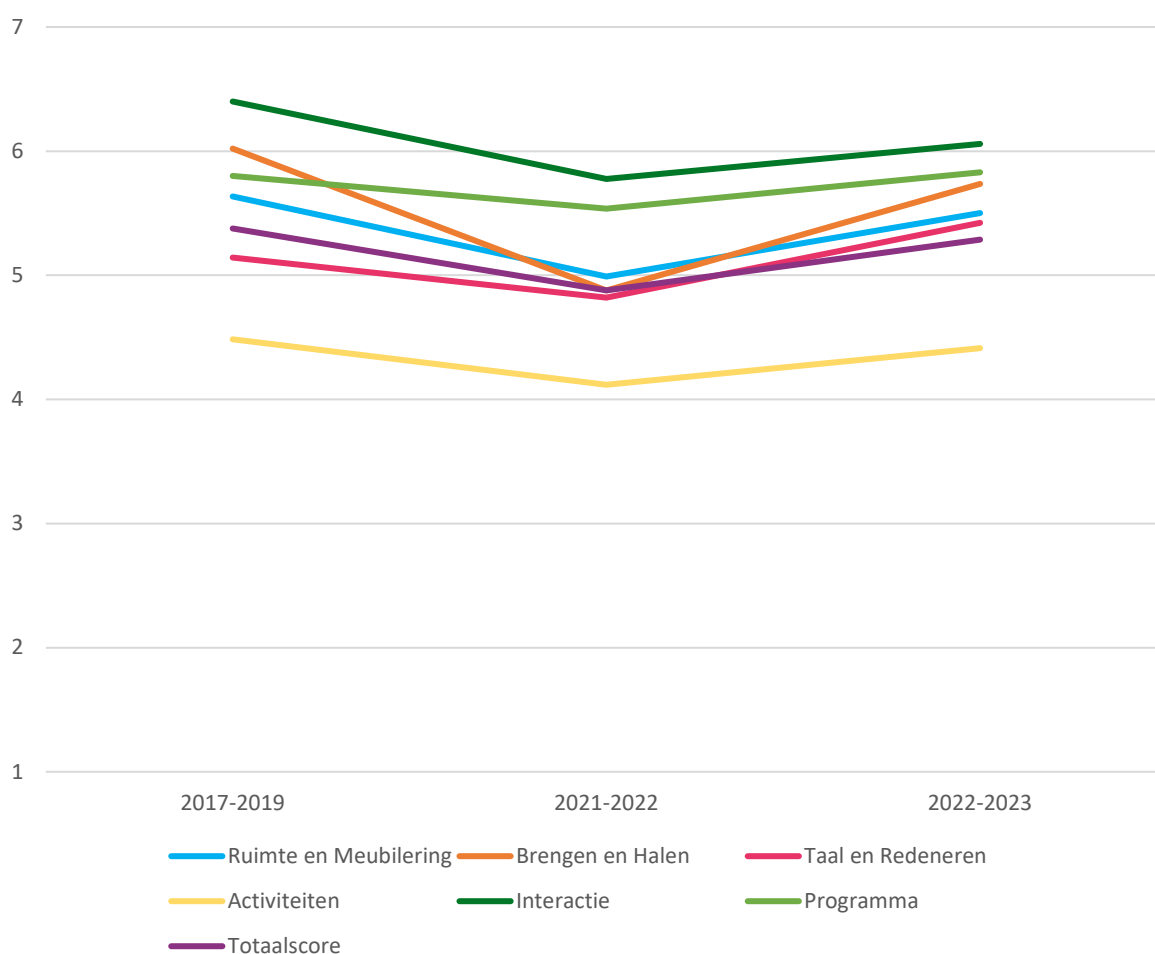
Met betrekking tot de NCKO-interactieschalen zijn er in de peuteropvang voor de meeste schalen geen significante verschillen tussen de drie cohorten (zie Figuur 4.5). Enkel de schaal structureren en grenzen stellen is significant gedaald tussen 2017-2019 en 2021-2022. Na 2021-2022 is de score op deze schaal stabiel gebleven.



**Figuur 4.5** Gemiddelde scores van de NCKO-interactieschalen in de peuteropvang uitgesplitst naar meetperiode.

### 4.3.3 ECERS-R

Met betrekking tot de omgevingskwaliteit, gemeten met de ECERS-R, zien we dat een aantal schalen gedaald zijn tussen 2017-2019 en 2021-2022 en vervolgens weer gestegen zijn. Zo zijn er significante verschillen tussen de metingen van 2017-2019 en 2021-2022 als het gaat om ruimte en meubilering, brengen en halen, taal en redeneren, en het activiteitenaanbod (zie Figuur 4.6). Vergelijkbaar met de kinderopvang, is er dus ook binnen de peuteropvang een dip te zien in de kwaliteit van het brengen en het halen. Ook in de peuteropvang is de kwaliteit in 2022-2023 weer gestegen tot het niveau van 2017-2019 en is er geen significant verschil zichtbaar tussen deze twee perioden. Voor de kwaliteit van de interacties, die na 2017-2019 significant is gedaald, geldt echter dat er ook nog een verschil is tussen het eerste en laatste cohort, wat duidt op een blijvende daling in de kwaliteit van de interacties zoals gemeten met de omgevingschaal.



Figuur 4.6 Gemiddelde scores van de ECERS-R in de peuteropvang uitgesplitst naar meetperiode.

#### 4.4 Samenvattend beeld van de kwaliteit in de peuteropvang

Hieronder worden de belangrijkste bevindingen voor de peuteropvang samengevat en geïnterpreteerd. Er wordt stilgestaan bij de kwaliteit van de interacties (proceskwaliteit), kwaliteit van de omgeving (inclusief aandacht voor diversiteit) en het activiteitsaanbod en pedagogisch beleid.

##### Proceskwaliteit

De emotionele proceskwaliteit van de peuteropvang, zoals geobserveerd met de CLASS, is ook in de periode 2022-2023 goed volgens internationale maatstaven. De mate waarin kinderen worden ondersteund en gestimuleerd in hun brede ontwikkeling, ook wel de educatieve kwaliteit, valt net als in de kinderdagopvang in de middenrange (wat in internationaal opzicht relatief hoog is). Op groepsniveau is de educatieve kwaliteit in de periode 2022-2023 niet significant gestegen. Echter, uitgesplitst naar activiteit, is er wel een stijging van de proceskwaliteit te zien tijdens educatieve activiteiten, zoals voorlezen of een kringgesprek. Tevens is de subschaal kwaliteit van feedback significant gestegen. Over de jaren heen blijkt er een stijging van de emotionele en de educatieve proceskwaliteit tussen 2017-2019 en 2022-2023 wat duidt op een gestage, lineaire kwaliteitsstijging. Dit beeld komt overeen met de uitkomsten van de EVENING studie.<sup>44</sup>

De proceskwaliteit gebaseerd op het NCKO observatie-instrument laat ook een overwegend positief beeld zien. De pedagogisch medewerkers zijn sensitief, bevorderen de autonomie van kinderen en bieden adequate structuur en grenzen, met scores die gemiddeld boven de NCKO-norm van 4.5 (“hoge kwaliteit”) uitkomen. Het begeleiden van kind-kind interacties scoort laag, zoals ook in voorgaande onderzoeken met het NCKO-instrument en vergelijkbaar met de kinderdagopvang. Op de educatieve subschalen van het NCKO-instrument, praten en uitleggen en ontwikkelingsstimulering, zijn de gemiddelde scores lager. De scores van beide subschalen duiden op een middelmatige kwaliteit, in lijn met de CLASS, en blijken niet te verschillen van de meting 2021-2022.

Sinds 2021 wordt de observatieschaal groepssocialisatie gebruikt. Deze schaal geeft aan in welke mate pedagogisch medewerkers kinderen bewust maken van elkaar, samenspel en pro-sociale interacties tussen kinderen in de groep stimuleren en sensitief zijn voor de kwaliteit van de groepsprocessen. Dit aspect is een aanvulling op de focus op individuele kinderen en uit de gegevens blijkt dat deze vaak samengaan. Pedagogisch medewerkers die hoger scoren op groepssocialisatie laten óók een hogere mate van individuele sensitiviteit zien, zijn meer kindvolgend in hun interacties met kinderen en er heerste een positievere sfeer in de groep. Net als in de schaal Begeleiden van interacties (NCKO) blijkt er relatief weinig aandacht voor groepssocialisatie, net als in de kinderdagopvang. Hoewel de gemiddelde score relatief laag is, zijn er grote verschillen tussen groepen waarbij er ook locaties zijn die aan de hoge kant van de middenrange scores. Verder blijken er verschillen op basis van het type activiteit. Er wordt relatief hoger gescoord tijdens educatieve activiteiten, net als in de kinderdagopvang, en tijdens buitenspel wat erop duidt dat dit meer *groepsmomenten* zijn. Er zijn nog geen benchmarks voor deze schaal, maar de lage score en vooral de grote variatie duiden erop dat ook in de peuteropvang verbetering mogelijk is. Dit resultaat komt overeen met de bevinding op basis van het NCKO-

---

<sup>44</sup> Van Huizen et al. (2024)



instrument. Het begeleiden van interacties tussen kinderen is nog geen sterk ontwikkelde vaardigheid van pedagogisch medewerkers in de Nederlandse kinderopvang. Uit de gegevens verzameld met de vragenlijst voor pedagogisch medewerkers blijkt dat pedagogisch medewerkers naar eigen zeggen vaak strategieën toepassen om groepsprocessen te bevorderen, maar dat is niet terug te zien in de geobserveerde groepsocialisatie of in de mate waarin zij kind-kind interacties bevorderen.

### **Omgevingskwaliteit en aandacht voor diversiteit**

De observaties met de omgevingschaal ECERS-R tonen een overwegend hoge omgevingskwaliteit. Na de daling in de periode 2021-2022, dezelfde coronadip die ook zichtbaar is in andere opvangsoorten, is de totale kwaliteit in 2022-2023 grotendeels hersteld. Deze stijging is met name terug te zien in twee kwaliteitsaspecten: de kwaliteit van de ruimte en meubilering en in de aandacht voor taal en redeneren (gedurende verschillende momenten van de dag). Ook in de peuteropvang blijkt dat er een kwaliteitsstijging is in het benutten van breng- en haalmomenten voor contact met ouders, hoewel niet significant. Deze interacties hebben betrekking op het begroeten en/of afscheid nemen van zowel ouders als kinderen wanneer de kinderen naar de opvang komen of weer naar huis gaan. In de hoogste range worden deze momenten gebruikt voor uitwisseling en overdracht, in de middenrange blijft het bij een begroeting en in de lage range worden niet alle kinderen en hun ouders begroet. In Hoofdstuk 7 wordt hier nog dieper op ingegaan. Hoewel er deels herstel is, is dit nog niet terug op het niveau van voor corona en blijken er grote verschillen tussen locaties. Ook de kwaliteit van het dagprogramma was gedaald na corona en blijkt nog niet significant gestegen in 2022-2023, wat wel het geval was in de kinderdagopvang. Tegelijk was er ten opzichte van de kinderdagopvang ook niet in dezelfde mate sprake van een daling in de kwaliteit van het programma, mogelijk door de extra investeringen in de peuteropvang (o.a. 16-uursregel). Tot slot, blijkt de interactiekwaliteit nog niet hersteld tot het oude niveau in 2017-2019.

De nieuw toegevoegde subschaal omgaan met diversiteit laat, net als in de kinderdagopvang en de buitenschoolse opvang, een lage score zien. De subschaal gaat onder andere over aandacht voor individuele verschillen in ontwikkelingsbehoeften en over de zichtbare representatie van diversiteit in inrichting, materialen en activiteiten. De gegevens uit de vragenlijst voor pedagogisch medewerkers laten zien dat activiteiten die gericht zijn op bewustwording en positieve waardering van multiculturele diversiteit in de peuteropvang vaker worden aangeboden dan in de kinderdagopvang, maar nog steeds niet frequent. Positief aandacht geven aan de diversiteit heeft ook in de peuteropvang nog geen hoge prioriteit, hoewel naar schatting gemiddeld 40% van de kinderen een andere culturele of etnische achtergrond heeft.

### **Activiteitsaanbod en pedagogisch beleid**

Wat betreft het activiteitsaanbod, weergegeven als hoe vaak activiteiten als exploratief spel, sociaal spel, praten en voorlezen, tel- en rekenspelletjes worden aangeboden, is er over vrijwel de hele linie sprake van een stabiel beeld in de periode 2022-2023 vergeleken met de periode daarvoor. Dit komt overeen met het beeld van de kinderdagopvang en de buitenschoolse opvang. Ook het pedagogisch beleid laat stabiliteit zien. Gemiddeld genomen kiezen de centra volgens de pedagogisch medewerkers in de peuteropvang ook in 2022-2023 voor een hoge groepsstabiliteit gedurende de dag en is een

opendeurenbeleid zeldzaam, zeldzamer dan in de kinderdagopvang. De aandacht voor kinderparticipatie is laag en er is geen verandering hierin in 2022-2023. Anders dan in de kinderopvang is er in de peuteropvang geen stijging in de aandacht voor multiculturele groepspraktijken. Verder wordt er in de peuteropvang net als in de kinderdagopvang beperkt (“zelden”) gebruik gemaakt van (sociale) media, al is er wel enige variatie tussen de groepen en is het gebruik van (sociale) media in de peuteropvang bij benadering significant gedaald in 2022-2023. Op basis van de observaties blijken de breng- en haalmomenten weer meer benut te worden voor contact met ouders, maar op basis van de vragenlijsten blijkt er geen herstel van andere vormen van oudercontact. Het contact met ouders is na corona drastisch verminderd wat blijkt uit sterk verminderd aanbod van sociale activiteiten (zoals een zomer bbq), pedagogische/opvoedkundige activiteiten (zoals een ouderavond over kinder-ehbo of positief opvoeden) en organisatie activiteiten (bijvoorbeeld over de visie, het organisatiebeleid en het aanbod in de groep).

Ook in de peuteropvang is de werkbeleving gemiddeld positief. Hoewel de algemene werktevredenheid stabiel is gebleven, is de mate waarin medewerkers stress ervaren wel licht gestegen. Wat betreft de belangrijkste structurele kenmerken zoals groepsgrootte, beroepskracht-kindratio, opleidingsniveau en werkervaring zijn er geen duidelijke veranderingen waargenomen tussen de perioden 2021-2022 en 2022-2023. De gemiddelde groepsgrootte en de beroepskracht-kindratio zijn gemiddeld lager dan het toegestane maximum. Er blijkt over het algemeen geen verdere stijging van het percentage kinderen met zorgbehoeften, behalve voor het percentage kinderen met een beperking. Echter, het aandeel kinderen met zorgbehoeften was in de eerste meting na corona (2021-2022) al behoorlijk gestegen. Het aandeel medewerkers met een vast contract was al hoger in de peuteropvang vergeleken met de kinderdagopvang en buitenschoolse opvang, en is niet verder toegenomen.

## 5. Kwaliteit in de buitenschoolse opvang

Om de kwaliteit in de buitenschoolse opvang in kaart te brengen zijn verschillende instrumenten gebruikt. Voor het meten van de kwaliteit is gebruik gemaakt van drie observatie-instrumenten die een oordeel geven over de kwaliteit van de groep. Daarnaast is er in persoonlijke interviews met pedagogisch medewerkers, aan de hand van een vragenlijst, gevraagd naar het aanbod van activiteiten en het pedagogische klimaat in de groep. Tevens is er in de vragenlijsten navraag gedaan naar de achtergrondkenmerken en werkbeleving van de pedagogisch medewerkers, de structurele kenmerken van de groepen en het pedagogische beleid.

### 5.1 Observaties

Om de proceskwaliteit te meten is gebruik gemaakt van drie observatie-instrumenten die een oordeel geven over de kwaliteit in de groep: CLASS PreK, NCKO-interactieschalen en BSO schaal. De resultaten van de verschillende observatie-instrumenten zullen hieronder besproken worden.

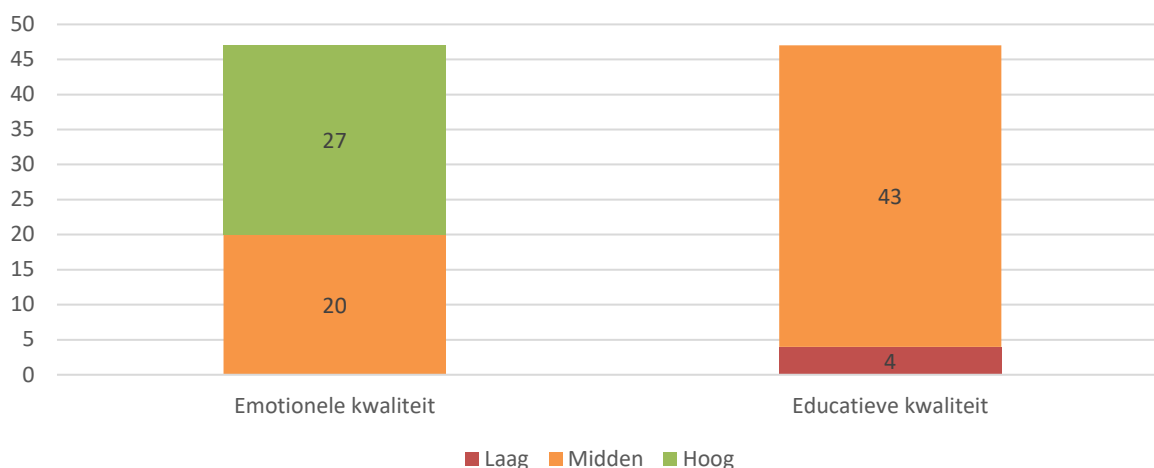
#### 5.1.1 Observaties met de CLASS PreK

In de meting 2022-2023 in totaal 47 buitenschoolse opvanggroepen bezocht. Tabel 5.1 geeft de resultaten voor de steekproef als geheel voor de domeinen emotionele proceskwaliteit en educatieve proceskwaliteit. De emotionele proceskwaliteit is volgens de internationale benchmarks van de CLASS goed, met een gemiddelde in de midden tot hoge scorering. De educatieve proceskwaliteit is matig volgens de internationale benchmarks, met een gemiddelde score in de middenrange. De variatie in de geobserveerde emotionele proceskwaliteit is relatief klein en geen van de onderzochte groepen scoort onvoldoende (zie Figuur 5.1). De variatie in de geobserveerde educatieve proceskwaliteit is aanzienlijk groter met zowel groepen die duidelijk onvoldoende scores en groepen die de hogere kant van de middenrange bereiken. Er worden geen verschillen gevonden met de meting uit 2021-2022.

Tabel 5.1 Geobserveerde proceskwaliteit in de buitenschoolse opvang op domeinniveau.

Proceskwaliteit	2021-2022			2022-2023		
	BSO (N = 45 groepen)			BSO (N = 47 groepen)		
	Range	M	SD	Range	M	SD
Emotionele kwaliteit	4.30-6.80	5.80	0.60	4.30-6.85	5.95	0.51
Educatieve kwaliteit	2.10-4.50	3.37	0.52	2.30-4.40	3.56	0.49

<sup>a</sup> Groot effect; <sup>b</sup> Medium tot groot effect; <sup>c</sup> Medium effect; <sup>d</sup> Medium tot klein effect; <sup>e</sup> Klein effect



**Figuur 5.1** Aantal buitenschoolse opvanggroepen met lage, midden en hoge kwaliteit volgens de CLASS standaards (lage kwaliteit < 3; middelmatige kwaliteit 3 - 6; hoge kwaliteit > 6). Gegevens van steekproef 2022-2023.

**Tabel 5.2** Geobserveerde kwaliteit van interacties op observatiecyclus niveau in de buitenschoolse opvang.

	2021-2022			2022-2023		
	BSO (N = 177 observaties)			BSO (N = 176 observaties)		
<b>Structurele kenmerken</b>	<b>Range</b>	<b>M</b>	<b>SD</b>	<b>Range</b>	<b>M</b>	<b>SD</b>
Aantal kinderen	1.00-25.00	9.20	4.81	1.00-36.00	9.88	5.53
Aantal volwassenen	0.00-4.00	1.60	0.68	1.00-4.00	1.62	0.74
Kind-staf ratio	1.00-13.00	5.91	2.45	0.33-22.00	6.59 <sup>e</sup>	3.67
<b>CLASS Emotioneel</b>	<b>Range</b>	<b>M</b>	<b>SD</b>	<b>Range</b>	<b>M</b>	<b>SD</b>
Positieve sfeer	1.00-7.00	5.79	1.14	3.00-7.00	6.04 <sup>e</sup>	0.95
Negatieve sfeer (R)	4.00-7.00	6.88	0.41	6.00-7.00	6.93	0.25
Sensitiviteit	1.00-7.00	5.49	1.31	2.00-7.00	5.82 <sup>e</sup>	1.13
Kindperspectief	1.00-7.00	5.46	1.22	1.00-7.00	5.31	1.18
Begeleiding gedrag	1.00-7.00	5.37	1.22	2.00-7.00	5.59	1.08
Gemiddelde emotionele kwaliteit	2.00-7.00	5.80	0.82	3.40-7.00	5.94	0.67
<b>CLASS Educatief</b>	<b>Range</b>	<b>M</b>	<b>SD</b>	<b>Range</b>	<b>M</b>	<b>SD</b>
Productiviteit	1.00-7.00	6.09	1.24	3.00-7.00	5.99	1.09
Educatieve werkvormen	1.00-7.00	3.66	1.36	1.00-7.00	3.78	1.23
Conceptontwikkeling	1.00-5.00	1.78	0.83	1.00-5.00	1.79	0.85
Kwaliteit feedback	1.00-6.00	2.47	1.08	1.00-6.00	2.85 <sup>d</sup>	1.23
Taalstimulering	1.00-6.00	2.88	1.05	1.00-6.00	3.32 <sup>d</sup>	1.01
Gemiddelde educatieve kwaliteit	1.20-5.20	3.38	0.74	1.60-5.40	3.55 <sup>e</sup>	0.72
<b>Groepsocialisatie</b>	<b>Range</b>	<b>M</b>	<b>SD</b>	<b>Range</b>	<b>M</b>	<b>SD</b>
Groepsocialisatie	1.00-7.00	3.09	1.62	1.00-6.00	2.98	1.48

<sup>a</sup> Groot effect; <sup>b</sup> Medium tot groot effect; <sup>c</sup> Medium effect; <sup>d</sup> Medium tot klein effect; <sup>e</sup> Klein effect

De meer gedetailleerde resultaten per observatiecyclus in Tabel 5.2 laten zien dat er gedurende de observaties in de steekproef van 2022-2023 ongeveer evenveel kinderen en medewerkers zijn geobserveerd per cyclus in vergelijking met de eerdere meting van 2021-2022. De gemiddelde kind-staf ratio's zijn wel iets gestegen naar zo'n 6-7 kinderen per medewerker (klein effect). De emotionele ondersteuning is gemiddeld van voldoende tot goede kwaliteit. Een hogere negatieve sfeer (waarbij er veel sprake is van negativiteit van de

leidsters en kinderen is niet geobserveerd). De positieve sfeer is gemiddeld van hoge kwaliteit en is gestegen ten opzichte van 2021-2022 (klein effect). Alle andere indicatoren scoren aan de hoge kant van de midden range, waarbij productiviteit gemiddeld op de grens tussen middelmatig en hoge kwaliteit scoort. De sensitiviteit van de pedagogisch medewerkers is gemiddeld gestegen (klein effect). Voor de educatieve ondersteuning zien we dat productiviteit gemiddeld hoog scoort, wat betekent dat het grootste deel van tijd kinderen aan activiteiten kunnen deelnemen en er weinig tijd verloren gaat met overgangen. Educatieve werkvormen en taalstimulering scoren gemiddeld aan de lage kant van de midden range. Wel is taalstimulering gestegen ten opzichte van 2021-2022 (medium tot klein effect). Ook de kwaliteit van feedback is gestegen in 2022-2023 (medium tot klein effect), al valt dit gemiddeld nog altijd in de lage tot midden-lage range. Er is het minst aandacht voor conceptontwikkeling, hierop wordt gemiddeld laag gescoord. Gemiddeld is de educatieve kwaliteit gestegen ten opzichte van 2021-2022 (klein effect). Op groepsocialisatie wordt gemiddeld op de grens tussen onvoldoende en matig gescoord. Ten opzichte van 2021-2022 is er geen verschil.

**Tabel 5.3 Geobserveerde kwaliteit van interacties op groepsniveau in de buitenschoolse opvang.**

	2021-2022			2022-2023		
	BSO (N = 45 groepen)			BSO (N = 47 groepen)		
<b>Structurele kenmerken</b>	<b>Range</b>	<b>M</b>	<b>SD</b>	<b>Range</b>	<b>M</b>	<b>SD</b>
Aantal kinderen	4.00-18.50	9.22	3.40	4.25-20.00	9.78	3.74
Aantal volwassenen	0.75-2.67	1.61	0.48	1.00-3.00	1.62	0.61
Kind-staf ratio	2.75-10.13	5.89	1.88	2.75-16.75	6.52	2.68
<b>CLASS Emotioneel</b>	<b>Range</b>	<b>M</b>	<b>SD</b>	<b>Range</b>	<b>M</b>	<b>SD</b>
Positieve sfeer	3.50-7.00	5.79	0.83	4.25-7.00	6.06	0.67
Negatieve sfeer (R)	5.75-7.00	6.88	0.28	6.50-7.00	6.93	0.14
Sensitiviteit	2.25-7.00	5.48	0.90	3.00-7.00	5.83	0.89
Kindperspectief	3.50-7.00	5.46	0.83	2.50-6.75	5.33	0.85
Begeleiding gedrag	2.75-6.75	5.37	0.85	4.00-7.00	5.59	0.78
Gemiddelde emotionele kwaliteit	4.30-6.80	5.80	0.60	4.30-6.85	5.95	0.51
<b>CLASS Educatief</b>	<b>Range</b>	<b>M</b>	<b>SD</b>	<b>Range</b>	<b>M</b>	<b>SD</b>
Productiviteit	4.25-7.00	6.07	0.73	3.50-7.00	6.01	0.78
Educatieve werkvormen	1.75-5.75	3.65	0.92	2.00-5.67	3.81	0.85
Conceptontwikkeling	1.00-3.25	1.77	0.58	1.00-4.00	1.80	0.62
Kwaliteit feedback	1.00-4.00	2.47	0.74	1.00-4.33	2.85 <sup>d</sup>	0.89
Taalstimulering	1.75-5.00	2.88	0.76	1.00-5.00	3.34 <sup>b</sup>	0.75
Gemiddelde educatieve kwaliteit	2.10-4.50	3.37	0.52	2.30-4.40	3.56	0.49
<b>Groepsocialisatie</b>	<b>Range</b>	<b>M</b>	<b>SD</b>	<b>Range</b>	<b>M</b>	<b>SD</b>
Groepsocialisatie	1.00-5.75	3.09	1.21	1.00-5.67	3.01	1.21

<sup>a</sup> Groot effect; <sup>b</sup> Medium tot groot effect; <sup>c</sup> Medium effect; <sup>d</sup> Medium tot klein effect; <sup>e</sup> Klein effect

De gedetailleerde resultaten op groepsniveau laten vergelijkbare patronen zien voor de emotionele kwaliteit (zie Tabel 5.3). Echter, is er op groepsniveau geen significant verschil tussen de metingen. Ook wat betreft educatieve kwaliteit geldt een vergelijkbaar patroon op groepsniveau als voor de educatieve kwaliteit op het niveau van de observatiecyclus. De kwaliteit van de feedback (medium tot klein effect) en de taalstimulering (medium tot groot effect) zijn significant gestegen. Voor de algehele educatieve kwaliteit op groepsniveau geldt dat deze, in tegenstelling tot de educatieve kwaliteit op observatiecyclus niveau, niet significant gestegen is.

Tabel 5.4 toont de geobserveerde kwaliteit uitgesplitst naar type activiteit. Eet- en drinkmomenten worden het vaakst geobserveerd, gevolgd door spelsituaties en creatieve activiteiten. Educatieve en buitenactiviteiten werden ongeveer even vaak geobserveerd, waarvan educatieve activiteiten iets vaker dan buitenspelen. De emotionele kwaliteit is gemiddeld aan de hoge kant voor alle activiteiten. De educatieve kwaliteit is iets hoger tijdens creatieve activiteiten en is voor alle soorten activiteiten gemiddeld van middelmatige kwaliteit. Er zijn geen verschillen zichtbaar met de meting 2021-2022. Verder blijkt uit de gegevens van 2022-2023 dat de aandacht voor groepsocialisatie verschilt voor de verschillende activiteitensoorten. Zo is er bijvoorbeeld relatief veel aandacht voor groepsprocessen tijdens educatieve activiteiten, maar veel minder tijdens spel.

**Tabel 5.4 Geobserveerde kwaliteit van interacties op observatiecyclus niveau in de buitenschoolse opvang met een uitsplitsing naar type activiteit.**

Activiteit	2021-2022								2022-2023					
	BSO (N = 177 observaties)								BSO (N = 176 observaties)					
	N	Emotioneel		Educatief		GS <sup>1</sup>		N	Emotioneel		Educatief		GS <sup>1</sup>	
%	M	SD	M	SD	M	SD	%	M	SD	M	SD	M	SD	
Eten/drinken	27.12	5.72	0.98	3.25	0.75	3.08	1.49	34.09	5.92	0.70	3.49	0.69	3.08	1.38
Spel	24.29	5.73	0.83	3.26	0.75	3.35	1.56	21.02	5.97	0.63	3.55	0.70	2.89	1.85
Creatief	20.34	5.87	0.70	3.59	0.67	2.42	1.32	17.61	6.05	0.79	3.82	0.80	3.03	1.20
Educatief	10.73	6.03	0.70	3.64	0.76	4.00	1.83	13.64	5.98	0.48	3.69	0.57	3.21	1.74
Buiten spelen	14.69	5.82	0.61	3.38	0.65	3.04	1.75	11.93	5.79	0.65	3.30	0.61	2.62	1.16
Overig	2.82	5.60	1.16	2.96	1.15	2.60	2.30	1.70	5.40	0.69	2.40	0.80	2.00	1.00

<sup>1</sup>Groepsocialisatie; <sup>a</sup> Groot effect; <sup>b</sup> Medium tot groot effect; <sup>c</sup> Medium effect; <sup>d</sup> Medium tot klein effect; <sup>e</sup> Klein effect

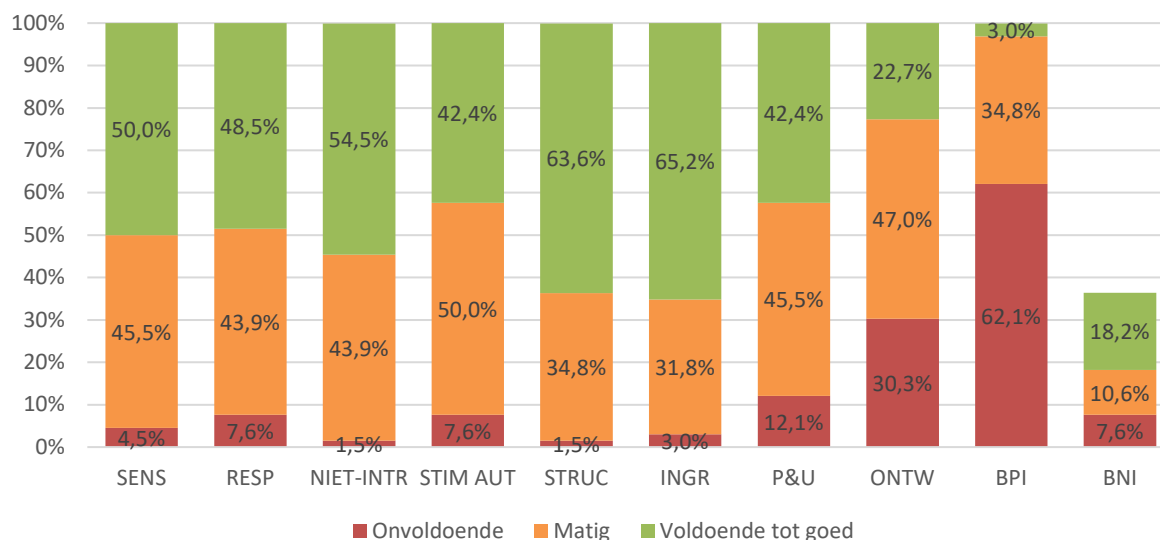
### 5.1.2 Observaties met de NCKO-interactieschalen

Ten behoeve van de observaties met de NCKO-interactieschalen zijn video-opnamen ter beschikking gesteld aan het NCKO-consortium. De resultaten en de vergelijking met de meting van 2021-2022 staan in Tabel 5.5. Pedagogisch medewerkers beheersen vaardigheden die betrekking hebben op emotionele ondersteuning, autonomie en het begeleiden van gedrag gemiddeld voldoende tot goed. We zien ook een stijging van een medium tot klein effect van deze verzorgende vaardigheden. De meeste pedagogisch medewerkers scoren voldoende of hoog. Toch zijn er ook pedagogisch medewerkers die onvoldoende scoren op de verzorgende vaardigheden (zie Figuur 5.2). Verder zien we een stijging ten opzichte van 2021-2022 als het gaat om sensitiviteit, niet-intrusieve interacties (oftewel het hanteren van een respectvolle, niet-opdringerige interactiestijl) en structureren (medium tot klein effect). Vaardigheden ten aanzien van praten en uitleggen scoren gemiddeld voldoende tot goed en ende ontwikkelingsstimulering scoort middelmatig. Het begeleiden van interacties tussen kinderen scoort gemiddeld onvoldoende. Voor begeleiden van positieve interacties zien we zelfs dat de ruime meerderheid van de pedagogisch medewerkers hier onvoldoende scoort (zie Figuur 5.2). We zien geen verschillen tussen de meetjaren met betrekking tot de educatieve vaardigheden.

**Tabel 5.5 Geobserveerde kwaliteit op basis van de NCKO-schalen op het niveau van de individuele pedagogisch medewerker.**

Verzorgend	2021-2022			2022-2023		
	Range	M	SD	Range	M	SD
Emotionele ondersteuning	2.00-4.67	3.56	0.59	2.25-5.00	3.79 <sup>d</sup>	0.63
Sensitief	2.00-4.67	3.49	0.61	2.00-5.00	3.77 <sup>d</sup>	0.62
Responsief	2.00-4.75	3.64	0.61	2.33-5.00	3.82	0.68
Autonomie	2.50-4.50	3.54	0.43	2.50-4.83	3.75 <sup>d</sup>	0.56
Niet-intrusieve stijl	2.00-5.00	3.60	0.50	2.50-5.00	3.86 <sup>d</sup>	0.63
Stimulering autonomie	2.00-4.50	3.49	0.51	2.50-4.67	3.65	0.58
Regie & leiding	1.75-5.00	3.72	0.58	2.33-5.00	3.93 <sup>d</sup>	0.53
Structureren	1.50-5.00	3.67	0.65	2.33-5.00	3.93 <sup>d</sup>	0.55
Ingrijpen, niet permissieve stijl	2.00-5.00	3.77	0.62	2.33-5.00	3.94	0.59
Totaal Verzorgend	2.33-4.50	3.61	0.47	2.72-4.75	3.82 <sup>d</sup>	0.48
<b>Educatief</b>	<b>Range</b>	<b>M</b>	<b>SD</b>	<b>Range</b>	<b>M</b>	<b>SD</b>
Praten en uitleggen	1.50-5.00	3.49	0.72	2.00-5.00	3.68	0.69
Ontwikkelingsstimulering	1.00-5.00	2.91	0.84	1.00-5.00	3.13	0.79
Begeleiding van interacties	1.00-4.33	2.69	0.65	1.00-4.00	2.63	0.62
Stimulering positieve interacties	1.00-4.33	2.64	0.71	1.00-4.00	2.60	0.62
Omgang negatieve interacties	1.67-5.00	3.17	0.86	1.00-5.00	3.44	1.02
Totaal Educatief	1.17-4.67	3.03	0.65	1.67-4.50	3.15	0.61

<sup>a</sup> Groot effect; <sup>b</sup> Medium tot groot effect; <sup>c</sup> Medium effect; <sup>d</sup> Medium tot klein effect; <sup>e</sup> Klein effect



**Figuur 5.2 Verdeling van pedagogisch medewerkers naar onvoldoende, matige en voldoende tot goede kwaliteit in percentages. (lage kwaliteit < 3; middelmatige kwaliteit 3 - 4; hoge kwaliteit > 4). Gegevens van steekproef 2022-2023.**

SENS=sensitiviteit, RESP=responsiviteit, NIET-INTR=niet intrusieve stijl, STIM AUT=stimuleren van de autonomie van het kind, STRUC=structureren, INGR=ingrijpen, niet permissieve stijl., P&U=praten en uitleggen, ONTW= ontwikkelingsstimulering, BPI=begeleiden positieve interacties, BNI=begeleiden negatieve interacties

Een vergelijking op groepsniveau, waarbij de gemiddelde scores per pedagogisch medewerker zijn geaggregeerd naar groepsniveau, laat vergelijkbare patronen zien, al zijn de resultaten voor emotionele ondersteuning niet meer significant. Vaardigheden met betrekking tot autonomie en het begeleiden van gedrag zijn ook op groepsniveau gestegen ten opzichte van 2021-2022 (medium tot klein effect). Op groepsniveau zijn de verzorgende vaardigheden over het algemeen ook gestegen (medium effect). Dit komt met name terug in

de stijging van sensitiviteit (medium tot klein effect), niet intrusieve interacties (medium effect) en structureren (medium tot klein effect).

**Tabel 5.6 Geobserveerde kwaliteit op basis van de NCKO-schalen op het niveau van de groep.**

Verzorgend	2021-2022			2022-2023		
	Range	M	SD	Range	M	SD
<b>BSO (N = 43 groepen)</b>						
Emotionele ondersteuning	2.50-4.58	3.58	0.50	2.50-5.00	3.78	0.59
Sensitief	2.33-4.58	3.50	0.53	2.50-5.00	3.75 <sup>d</sup>	0.58
Responsief	2.67-4.67	3.65	0.52	2.33-5.00	3.80	0.63
Autonomie	2.67-4.21	3.55	0.36	3.00-4.83	3.74 <sup>d</sup>	0.51
Niet-intrusieve stijl	2.67-4.50	3.61	0.40	3.00-5.00	3.85 <sup>c</sup>	0.55
Stimulering autonomie	2.67-4.42	3.48	0.44	2.63-4.67	3.64	0.52
Regie & leiding	2.40-4.50	3.74	0.47	2.33-4.75	3.93 <sup>d</sup>	0.44
Structureren	2.40-4.50	3.69	0.50	2.33-4.67	3.92 <sup>d</sup>	0.44
Ingrijpen, niet permissieve stijl	2.40-4.75	3.77	0.51	2.33-5.00	3.95	0.51
Totaal Verzorgend	2.67-4.36	3.62	0.40	2.72-4.72	3.82 <sup>c</sup>	0.43
<b>BSO (N = 44 groepen)</b>						
<b>Educatief</b>						
Praten en uitleggen	2.20-4.58	3.49	0.59	2.33-4.67	3.66	0.57
Ontwikkelingsstimulering	1.67-4.33	2.91	0.69	1.50-4.33	3.12	0.60
Begeleiding van interacties	1.50-4.00	2.67	0.60	1.00-3.83	2.62	0.55
Stimulering positieve interacties	1.33-3.83	2.61	0.63	1.00-4.00	2.58	0.55
Omgang negatieve interacties	1.67-5.00	3.19	0.83	1.50-5.00	3.50	0.96
Totaal Educatief	1.83-4.11	3.02	0.57	1.67-4.28	3.13	0.50

<sup>a</sup> Groot effect; <sup>b</sup> Medium tot groot effect; <sup>c</sup> Medium effect; <sup>d</sup> Medium tot klein effect; <sup>e</sup> Klein effect

### 5.1.3 Observaties met de BSO schaal

De resultaten in Tabel 5.7 laten zien wat de globale omgevingskwaliteit is in de buitenschoolse opvanggroepen gemeten met de BSO schaal. De fysieke ruimte is gemiddeld van middelmatige kwaliteit (tussen de 2.5 en 3.5) waarbij de binnenruimte iets lager scoort dan de buitenruimte. Ook het materiaal en de activiteiten en de organisatorische aspecten zijn van middelmatige kwaliteit. Kijkend naar de organisatorische (sub)schalen is het pedagogisch beleid gestegen ten opzichte van de meting van 2021-2022 (medium tot groot effect). De proceskwaliteit is gemiddeld goed (hoger dan 3.5) en bij benadering significant gestegen ten opzichte van de meting van 2021-2022 (medium tot klein effect). Tot slot is er vanaf de meting van 2021-2022 in kaart gebracht wat de kwaliteit van de opvang is met betrekking tot diversiteit en inclusie. Het betreft de mate waarin de groepen de individuele behoeften van kinderen in kaart brengen, de mate waarin ze cultureel-etnische gelijkheid en gendergelijkheid stimuleren en de mate waarin er een welkome en inclusieve houding is. Belangrijk is om hierbij op te merken dat vergelijkbare schalen zijn gebruikt in de andere opvangsoorten en diversiteit dus op een 7-puntsschaal gescoord is, in tegenstelling tot de rest van de BSO schaal die op een 5-puntsschaal gemeten wordt. Gemiddeld wordt er onvoldoende gescoord, met een score van rond de 2. Dit is ook in verhouding met andere onderdelen een lage score. In Figuur 5.3 is zichtbaar dat het merendeel van de locaties onvoldoende scoort voor diversiteit.



**Tabel 5.7 Geobserveerde kwaliteit op basis van de BSO schaal.**

Subschalen	2021-2022			2022-2023		
	BSO (N = 45 groepen)			BSO (N = 47 groepen)		
	Range	M	SD	Range	M	SD
Ruimte en inrichting	1.60-5.00	3.56	0.81	1.80-5.00	3.45	0.76
Binnenruimte	1.00-5.00	3.29	1.10	1.00-5.00	3.29	1.03
Buitenruimte	1.00-5.00	3.97	1.00	1.50-5.00	3.68	0.96
Materiaal en activiteiten	1.00-4.00	2.84	0.58	1.75-4.50	2.84	0.56
Proceskwaliteit	1.71-5.00	3.90	0.83	2.00-5.00	4.22	0.78
Interacties	1.40-5.00	3.91	0.88	2.20-5.00	4.21	0.83
Groepsfunctioneren	1.00-5.00	3.89	1.12	1.00-5.00	4.27	0.93
Organisatorisch	1.27-3.60	2.69	0.53	1.90-4.20	2.88	0.52
Groepsindeling	1.75-5.00	3.30	0.66	1.50-5.00	3.33	0.87
Pedagogisch beleid	1.00-3.50	1.99	0.77	1.00-5.00	2.57 <sup>b</sup>	0.99
Samenwerking	1.00-4.50	2.05	0.85	1.00-4.67	2.21	0.70
Diversiteit <sup>1</sup>	1.00-3.75	1.67	0.67	1.00-4.50	2.05 <sup>d</sup>	0.90

<sup>a</sup> Groot effect; <sup>b</sup> Medium tot groot effect; <sup>c</sup> Medium effect; <sup>d</sup> Medium tot klein effect; <sup>e</sup> Klein effect

<sup>1</sup> Diversiteit is gemeten op een 7-puntsschaal in tegenstelling tot de overige BSO schalen die een 5-puntsschaal hebben.



**Figuur 5.3 Aantal buitenschoolse opvanggroepen met onvoldoende, matige en goede kwaliteit op de BSO subschalen in 47 groepen (Voor de BSO-schalen: lage kwaliteit < 2.5; middelmatige kwaliteit 2.5 - 3.5; hoge kwaliteit > 3.5 | Voor de subschaal Diversiteit: lage kwaliteit < 3; middelmatige kwaliteit 3 - 5; hoge kwaliteit > 5 ). Gegevens van steekproef 2022-2023.**

## 5.2 Interviewgegevens

In totaal zijn tijdens de meting van 2022-2023 vragenlijstgegevens verzameld van 63 pedagogisch medewerkers, werkzaam op 42 van de 47 berokken buitenschoolse opvanggroepen (89% positieve respons). Hieronder worden de bevindingen uit de vragenlijst gerapporteerd voor verschillende aspecten: structurele kwaliteit en groepssamenstelling, pedagogisch beleid en klimaat, en activiteiten aanbod. Tevens worden eventuele verschillen met de voorgaande meting uit 2021-2022 uitgelicht.

### 5.2.1 Structurele kwaliteit en groepssamenstelling

Tabel 5.8 geeft een overzicht van de achtergrond van de pedagogisch medewerkers. De gemiddelde leeftijd is ongeveer 36 jaar en de spreiding is relatief groot. De gemiddelde werktijd per week bedraagt zo'n 22 uur en de gemiddelde ervaring in de sector kinderopvang

is ruim 8 jaar. Ook in werktijd en werkervaring is een grote variatie en spreiding te zien. Verder ligt het gemiddelde opleidingsniveau van zowel de vooropleiding als vervolgopleiding rond de 5, wat gelijk staat aan een MBO 3/4 niveau. Ruim 75% van de medewerkers heeft een MBO 3/4 opleiding afgerond. Zo'n 20% heeft een opleidingsniveau van HBO of hoger en een enkeling heeft een opleidingsniveau lager dan MBO 3/4. Tot slot zien we dat het overgrote merendeel een vast contract heeft bij de organisatie. Kijkend naar de achtergrondgegevens van pedagogisch medewerkers, zijn er geen significante verschillen zichtbaar met eerdere metingen.

**Tabel 5.8 Achtergrond van de pedagogisch medewerkers BSO**

Achtergrond PM	2021-2022 BSO (N = 45 groepen)				2022-2023 BSO (N = 47 groepen)			
	N	Range	M	SD	N	Range	M	SD
Leeftijd	76	20.00-60.00	35.95	11.71	63	21.00-67.00	35.68	10.75
Werkijd in uren	76	4.50-40.00	23.17	7.70	63	0.00-38.00	22.26	8.13
Werkervaring	76	0.50-31.00	10.28	8.29	63	0.00-27.00	8.83	7.41
Vooropleiding	76	1.00-7.00	4.87	1.68	61	1.00-8.00	4.79	1.64
Vervolgopleiding	76	2.00-7.00	5.43	0.94	62	2.00-8.00	5.40	1.00
Vast contract (%)	76		77.63		63		73.02	

<sup>a</sup> Groot effect; <sup>b</sup> Medium tot groot effect; <sup>c</sup> Medium effect; <sup>d</sup> Medium tot klein effect; <sup>e</sup> Klein effect

Gegevens over de groepen kinderen zijn opgenomen in Tabel 5.9. De gemiddelde groepsomvang op de drie drukste dagen van de week (maandag, dinsdag, donderdag) ligt rond de 18-19 kinderen met een ratio van ongeveer 9 kinderen per pedagogisch medewerker. De groepsomvang op de drukste dagen is kleiner dan voor meting 2021-2022 (medium tot klein effect). Dat de ratio's gelijk zijn gebleven wil dus zeggen dat er niet zo zeer minder kinderen worden opgevangen, maar dat er in de laatste steekproeven minder echt grote groepen (> 30 kinderen) zijn meegenomen in vergelijking met voorgaande meting. De samenstelling naar leeftijd laat zien dat er gemiddeld iets minder oudere schoolkinderen (ouder dan 9) worden opgevangen (medium tot groot effect). De range aan percentages laat zien dat er zowel buitenschoolse opvanglocaties zijn waarbij alleen kinderen met dezelfde leeftijd zitten (dus alleen kleuters, jonge kinderen of oudere kinderen) als ook groepen waar dit verdeeld is.

**Tabel 5.9 Samenstelling van de groep zoals gerapporteerd door pedagogisch medewerkers BSO**

Groepssamenstelling	2021-2022 BSO (N = 45 groepen)				2022-2023 BSO (N = 47 groepen)			
	N	Range	M	SD	N	Range	M	SD
Groepsomvang drukste dagen	72	3.67-45.00	21.86	8.41	56	6.33-60.00	18.44 <sup>d</sup>	8.02
Kind-staf ratio drukste dagen	72	3.67-12.50	9.08	1.43	56	6.33-12.00	9.04	1.38
Kleuters (4-6)	49	0.08-1.00	0.48	0.26	50	0.00-1.00	0.49	0.33
Jonge schoolkinderen (6-9)	56	0.10-1.00	0.47	0.20	48	0.00-1.00	0.42	0.25
Oudere schoolkinderen (9-12)	51	0.02-1.00	0.33	0.28	44	0.00-1.00	0.19 <sup>b</sup>	0.19
Lage SES	47	0.00-1.00	0.20	0.23	50	0.00-1.00	0.19	0.20
Migratieachtergrond	56	0.00-0.92	0.21	0.21	45	0.00-0.80	0.19	0.23
Zorgbehoefte	64	0.00-0.96	0.21	0.20	54	0.00-1.00	0.18	0.21
Taalondersteuning	60	0.00-0.33	0.06	0.08	52	0.00-0.33	0.05	0.08
Beperking	61	0.00-0.40	0.02	0.06	53	0.00-0.19	0.02	0.04
Gedragsondersteuning	61	0.00-0.47	0.13	0.11	53	0.00-0.44	0.10	0.10
Vluchteling	60	0.00-0.20	0.01	0.04	53	0.00-0.28	0.01	0.05
Overig	56	0.00-0.09	0.01	0.03	51	0.00-0.21	0.01	0.04

<sup>a</sup> Groot effect; <sup>b</sup> Medium tot groot effect; <sup>c</sup> Medium effect; <sup>d</sup> Medium tot klein effect; <sup>e</sup> Klein effect

Tevens hebben pedagogisch medewerkers een schatting gemaakt van de sociale achtergrond en zorgbehoeften van de kinderen. De resultaten laten zien dat zo'n 19% van de opgevangen kinderen uit gezinnen met een lage sociaaleconomische status komt (zie Tabel 5.9). Ook 19% van de opgevangen kinderen heeft een migratieachtergrond. Wel zien we een grote spreiding en range. Verder zien we dat zorgbehoeften op het gebied van gedragsondersteuning het vaakst voorkomen met 10%, gevolgd door taalondersteuning (5%). Verder komen fysieke of mentale beperkingen, vluchtelingenkinderen en andere zorgbehoeften relatief weinig voor gemiddeld (zo'n 1%-2%). Wel valt op dat voor sommige zorgbehoeften er een relatief grote spreiding is. Zo zijn er medewerkers die rapporteren dat bijna de helft van de kinderen extra gedragsondersteuning nodig heeft, terwijl er ook groepen zijn waar geen ondersteuningsbehoeften zijn. Gemiddeld komt de zorgbehoefte in de groep rond de 18%. Daar moet wel bij worden opgemerkt dat dit een overschatting is van de zorgbehoefte op de groep, omdat kinderen met dubbele zorgbehoeften niet uit de data onderscheiden kunnen worden. Kinderen die meerdere zorgbehoeften hebben (bijvoorbeeld taal- én gedragsondersteuning) worden dus twee keer meegewogen in het totaal.

De werkomgeving wordt over het algemeen als positief ervaren, zoals Tabel 5.10 laat zien. Op vragen naar de werktevredenheid, het gevoel gerespecteerd en betrokken te worden (werkinclusie) en de onderlinge afstemming en samenwerking in het team (team cohesie), wordt gemiddeld rond de 5 ('mee eens') gescoord op een schaal van 1 tot 6. Wel laat de range aan scores zien dat er ook pedagogisch medewerkers zijn die gemiddeld minder positief zijn over hun werkklimaat, al zijn er geen duidelijke uitschieters naar beneden zichtbaar. De gemiddelde werkstress ligt rond de 3 ('een beetje mee oneens'), maar de spreiding is wel groter. Zo zijn er pedagogisch medewerkers die aangeven helemaal geen werkstress te ervaren, terwijl anderen vrij veel stress ervaren. Ten opzichte van 2021-2022 rapporteren de pedagogisch medewerkers gemiddeld wat minder werktevredenheid (medium tot klein effect).

**Tabel 5.10 Werkbeleving en professionalisering zoals gerapporteerd door pedagogisch medewerkers BSO**

Werkbeleving	2021-2022				2022-2023			
	N	Range	M	SD	N	Range	M	SD
	BSO (N = 45 groepen)				BSO (N = 47 groepen)			
Werktevredenheid	69	3.50-5.92	4.97	0.48	57	3.58-5.92	4.79 <sup>d</sup>	0.43
Werkinclusie	69	3.80-6.00	5.36	0.51	57	4.20-6.00	5.23	0.44
Werkstress	69	1.00-5.00	2.59	0.87	57	1.00-4.60	2.83	0.87
Teamcohesie	69	3.20-6.00	4.87	0.57	57	3.00-6.00	4.75	0.69
Continue professionalisering	69	1.00-4.20	2.13	0.58	57	1.20-4.60	2.13	0.64
Teamgerichte professionalisering	69	1.00-5.11	2.58	0.83	57	1.11-4.22	2.44	0.70
Frequentie teamoverleg	68	0.00-8.00	4.79	1.62	54	0.00-8.00	4.50	1.76
Reflectie en toepassing	68	1.00-4.33	3.22	0.57	57	2.17-5.00	3.34	0.67
Zelfvertrouwen (algemeen)	69	4.00-6.00	5.13	0.46	57	4.33-6.00	5.14	0.37
Zelfvertrouwen (diversiteit)	69	3.50-6.00	5.00	0.55	57	3.00-6.00	4.90	0.57

<sup>a</sup> Groot effect; <sup>b</sup> Medium tot groot effect; <sup>c</sup> Medium effect; <sup>d</sup> Medium tot klein effect; <sup>e</sup> Klein effect

Tabel 5.10 laat tevens zien hoeveel aandacht er wordt besteed aan professionalisering door middel van cursusaanbod, coaching, teamoverleg en conferentie deelname. Er worden geen significante verschillen gevonden in vergelijking met eerdere metingen. De gemiddelde score van 2 ('zelden') suggereert dat het aanbod – of de mate waarin er van dat aanbod gebruik wordt gemaakt – niet overdadig is. Teamgerichte professionalisering vindt gemiddeld maximaal één keer per maand plaats en pedagogisch-inhoudelijk teamoverleg wordt

gemiddeld elke zes weken georganiseerd. Wel zijn er grote verschillen tussen organisaties. Zo zijn er pedagogisch medewerkers die rapporteren (bijna) op wekelijkse basis overleg en professionaliseringsactiviteiten te ondernemen met het team, terwijl er ook pedagogisch medewerkers zijn die rapporteren dat dergelijke activiteiten nooit plaatsvinden. In de meting van 2022-2023 is er tevens gevraagd naar de mate waarin pedagogisch medewerkers in staat zijn om te reflecteren op praktijken van anderen en dit om te zetten in concrete aanpassingen binnen hun eigen werk. Een gemiddelde score van rond de 3 betekent dat pedagogisch medewerkers dit met enige regelmaat doen. Wel zien we ook hier dat de verschillen tussen pedagogisch medewerkers relatief groot zijn.

Tot slot rapporteert Tabel 5.10 de competentiebeleving en het ervaren zelfvertrouwen van de medewerkers. Er is niet alleen gevraagd naar de algemene competentiebeleving, maar ook specifiek naar het zelfvertrouwen dat pedagogisch medewerkers hebben ten aanzien van het omgaan met kinderen met diverse culturele en talige achtergronden. Het algemene vertrouwen is vergelijkbaar met eerdere metingen en relatief hoog. Ook in het omgaan met diversiteit voelt de gemiddelde pedagogisch medewerker zich competent, al is de range en de spreiding iets groter hier.

### **5.2.2 Pedagogisch beleid en pedagogisch klimaat**

Het pedagogisch beleid van de deelnemende organisaties is op verschillende manieren in kaart gebracht (zie Tabel 5.11). Op vragen naar aspecten van stabiliteit van de groep (de mate waarin de samenstelling van kinderen gedurende de dag kan wisselen) wordt gemiddeld rond de 3 gescoord ('min of meer stabiel'). De mate waarin kinderen op eigen initiatief gedurende de dag naar verschillende groepen kunnen (opendeurenbeleid) ligt ook rond de 3 ('min of meer van toepassing'). De wijde scorereange op deze aspecten wijst er wel op dat er locaties zijn met een sterke oriëntatie op stabiliteit. Er kan in deze groepen niet makkelijk worden gewisseld van dag en de groepen worden niet of zelden samengevoegd of gesplitst (noch op het initiatief van de organisatie, noch op het initiatief van de kinderen). Er zijn echter ook groepen waarbij we juist zien dat er veel meer wisseling is in de stabiliteit gedurende de dag, al dan niet als bewust overwogen pedagogisch model. De gemiddelde scores en spreiding laten geen verschillen zien ten aanzien van de eerdere metingen. Verder zien we in Tabel 5.11 dat de rol die kinderen spelen in de ontwikkeling van het pedagogisch beleid en aanbod op de groep gemiddeld rond de 3.5 ligt ('min of meer van toepassing' tot 'van toepassing'). De oudere kinderen op de buitenschoolse opvang worden daarmee wel meer betrokken in vergelijking met de jongere kinderen in de kinderdagopvang en peuteropvang, al suggereert de range dat de variatie tussen locaties groot is. Wat betreft de communicatievormen die pedagogisch medewerkers gebruiken om met ouders contact te hebben, zien we dat ongeveer een derde van de geboden mogelijkheden (van een lijst met 15 opties) wordt benut. De variatie tussen locaties is wederom groot. Zo zijn er pedagogisch medewerkers die aangeven veel communicatievormen met ouders te benutten, terwijl andere organisaties vrij weinig contact hebben.

Multiculturele groepspraktijken – bijvoorbeeld het vieren van verschillende feestdagen of het afstemmen van speel- en ontwikkelmateriaal op de diversiteit van de samenleving – worden gemiddeld met enige regelmaat gedaan (zie Tabel 5.11). Praktijken die de groepsocialisatie bevorderen – bijvoorbeeld kinderen elkaar laten helpen, 'wij'-taal gebruiken, of kinderen samen conflicten laten oplossen – komen gemiddeld vaak voor. Tot slot is geïnventariseerd

in hoeverre kinderen tijdens de opvangdag gebruik maken van (sociale) media en in hoeverre er aandacht wordt besteed aan veilig gebruik hiervan. Gemiddeld genomen wordt er regelmatig gebruik gemaakt van media, al zijn er ook locaties waarbij dit juist nooit of heel vaak voorkomt. Er worden geen verschillen gevonden met meting 2021-2022.

**Tabel 5.11 Pedagogisch beleid en klimaat zoals gerapporteerd door pedagogisch medewerkers BSO**

Pedagogisch beleid en klimaat	2021-2022				2022-2023			
	BSO (N = 45 groepen)				BSO (N = 47 groepen)			
	N	Range	M	SD	N	Range	M	SD
Stabiliteit groepen	76	1.75-5.00	3.07	0.83	61	1.50-4.75	3.10	0.79
Opendeurenbeleid	76	1.00-5.00	2.94	1.11	61	1.00-4.50	2.84	1.08
Kinderparticipatie	75	2.33-4.83	3.62	0.51	61	2.50-5.00	3.67	0.60
Contact met ouders	68	0.07-0.87	0.37	0.15	57	0.07-0.73	0.37	0.15
Multiculturele groepspraktijken	71	1.00-4.50	2.77	0.83	57	1.00-4.50	2.81	0.79
Groepssocialisatie	71	2.33-5.00	3.95	0.57	57	2.67-5.00	4.03	0.60
Gebruik (sociale) media	76	1.00-4.43	2.98	0.77	39	1.00-5.00	3.05	1.06

<sup>a</sup> Groot effect; <sup>b</sup> Medium tot groot effect; <sup>c</sup> Medium effect; <sup>d</sup> Medium tot klein effect; <sup>e</sup> Klein effect

### 5.2.3 Activiteitenaanbod

Om te bepalen in hoeverre het aanbod aan regelmatig terugkerende activiteiten aansluit bij belangrijke leer-, ervarings- en ontwikkelingsdomeinen, is er voor acht soorten activiteiten uitgevraagd hoe vaak ze voorkomen. Binnen de soort activiteit zijn vragen opgenomen over specifieke activiteiten die corresponderen bij de verschillende leeftijdsfasen van kinderen (onderscheid tussen 0-4 en 4-12). In Tabel 5.12 is een overzicht te vinden van de gemiddelde frequenties op een schaal van 1 ('bijna nooit') tot 7 ('minstens 2 keer per dag'). Bedacht moet worden dat een gemiddelde score voor de hele schaal verhult dat sommige activiteiten dien in de schaal zijn samengevat vaker voorkomen, terwijl andere minder vaak kunnen voorkomen. Pedagogisch medewerkers rapporteren de hoogste gemiddelde scores voor explorerende fijn- en grof-motorische activiteiten, verschillende vormen van (sociaal) spel en buitenactiviteiten en uitstapjes. Een gemiddelde tussen de 3.5 en 4 betekent dat deze activiteiten bijna wekelijks voorkomen. Activiteitensorten die iets minder vaak voorkomen zijn taal- en geletterdheid, (ontluikend) rekenen en burgerschapsvorming. Deze activiteiten komen gemiddeld zo'n twee keer per maand voor. Tot slot komen creatieve en musische activiteiten en activiteiten rondom wetenschap en technologie het minst vaak voor – gemiddeld maximaal één keer per maand. Er zijn geen verschillen gevonden ten opzichte van meting 2021-2022.

**Tabel 5.12 Activiteitenaanbod zoals gerapporteerd door pedagogisch medewerkers BSO**

Activiteitenaanbod	2021-2022				2022-2023			
	BSO (N = 45 groepen)				BSO (N = 47 groepen)			
	N	Range	M	SD	N	Range	M	SD
Exploratie-motorische ontwikkeling	75	1.17-5.83	3.88	0.90	61	2.00-5.83	3.78	0.88
Samenspel	75	1.86-5.86	4.11	0.92	61	2.29-6.00	4.19	0.87
Creatieve en musische activiteiten	75	1.00-3.13	1.71	0.52	58	1.00-3.13	1.84	0.50
Taal & geletterdheid	75	1.29-3.86	2.60	0.62	58	1.86-5.00	2.67	0.63
Ontluikend rekenen	75	1.00-5.00	2.35	0.77	58	1.00-4.43	2.41	0.81
Wetenschap & technologie	75	1.00-3.83	1.96	0.66	57	1.00-3.00	1.95	0.52
Burgerschapsvorming	75	1.00-6.14	2.78	1.17	57	1.00-5.71	2.68	1.25
Buitenactiviteiten & uitstapjes	74	2.50-5.17	3.54	0.56	57	2.17-4.67	3.58	0.60

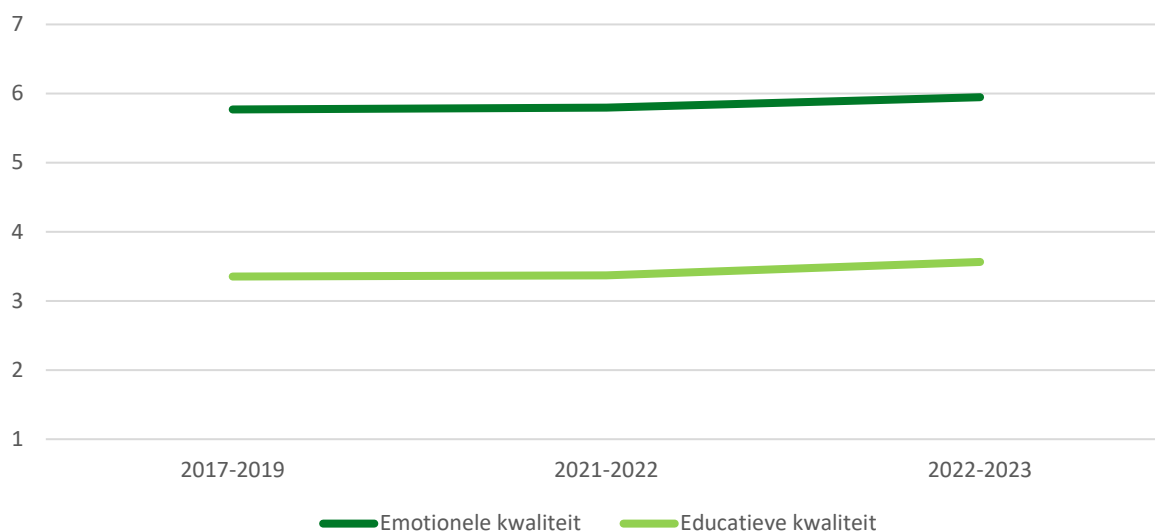
<sup>a</sup> Groot effect; <sup>b</sup> Medium tot groot effect; <sup>c</sup> Medium effect; <sup>d</sup> Medium tot klein effect; <sup>e</sup> Klein effect

### 5.3 Trends over de jaren

In eerdere rapportages zijn de drie steekproeven voor corona vergeleken met de twee steekproeven na corona. In de huidige rapportage is er voor gekozen om de drie steekproeven na corona in tweeën te splitsen om verdere tijdseffecten te onderzoeken. Om eventuele trends over de jaren heen nog beter te kunnen duiden, rapporteren we in de onderstaande paragrafen een overzicht van de resultaten over de drie cohorten heen (2017-2019, 2021-2022 en 2022-2023).

#### 5.3.1 CLASS

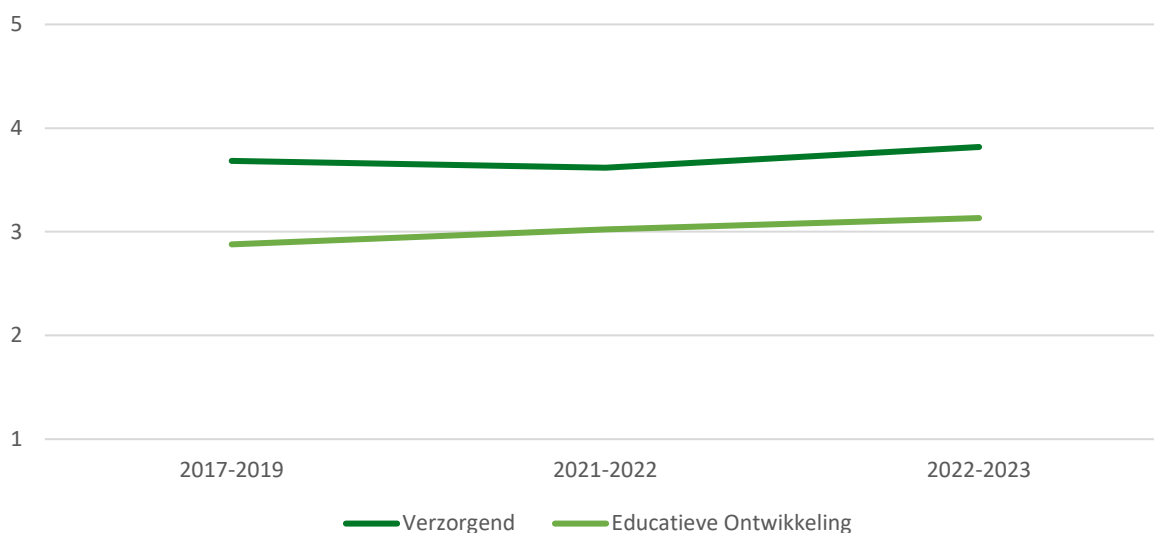
Vergelijkbaar met de peuteropvang, is er ook voor de buitenschoolse opvang sprake van een licht stijgende trend in proceskwaliteit. Hoewel tussen de cohorten van 2017-2019 en 2021-2022, en de cohorten van 2021-2022 en 2022-2023 geen significante stijging van de emotionele en educatieve proceskwaliteit wordt gevonden, zien we wel een significante stijging tussen het eerste en laatste cohort (zie Figuur 5.4).



**Figuur 5.4 Gemiddelde scores van emotionele en educatieve proceskwaliteit zoals gemeten met de CLASS uitgesplitst naar meetperiode.**

#### 5.3.2 NCKO

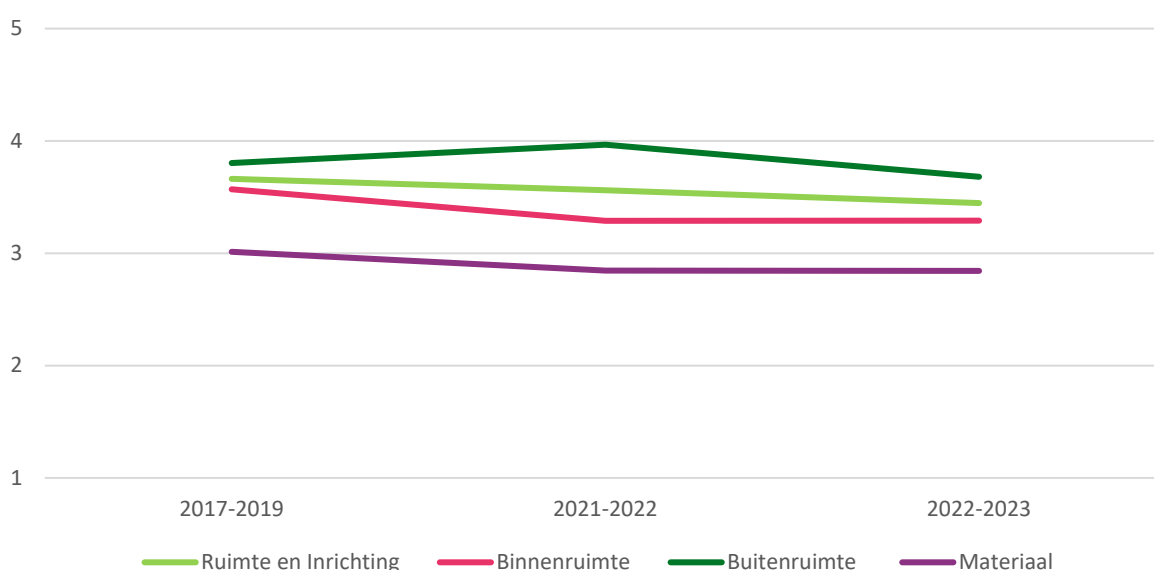
Met betrekking tot de NCKO-interactieschalen zien een vergelijkbaar patroon over tijd (zie Figuur 5.5). De verzorgende vaardigheden van pedagogisch medewerkers zijn in cohort 2022-2023 significant gestegen ten opzichte van 2021-2022. Ook de educatieve ontwikkeling laat een licht stijgende lijn zien, waarbij het gemiddelde in het laatste cohort significant hoger ligt dan de eerste metingen uit 2017-2019.



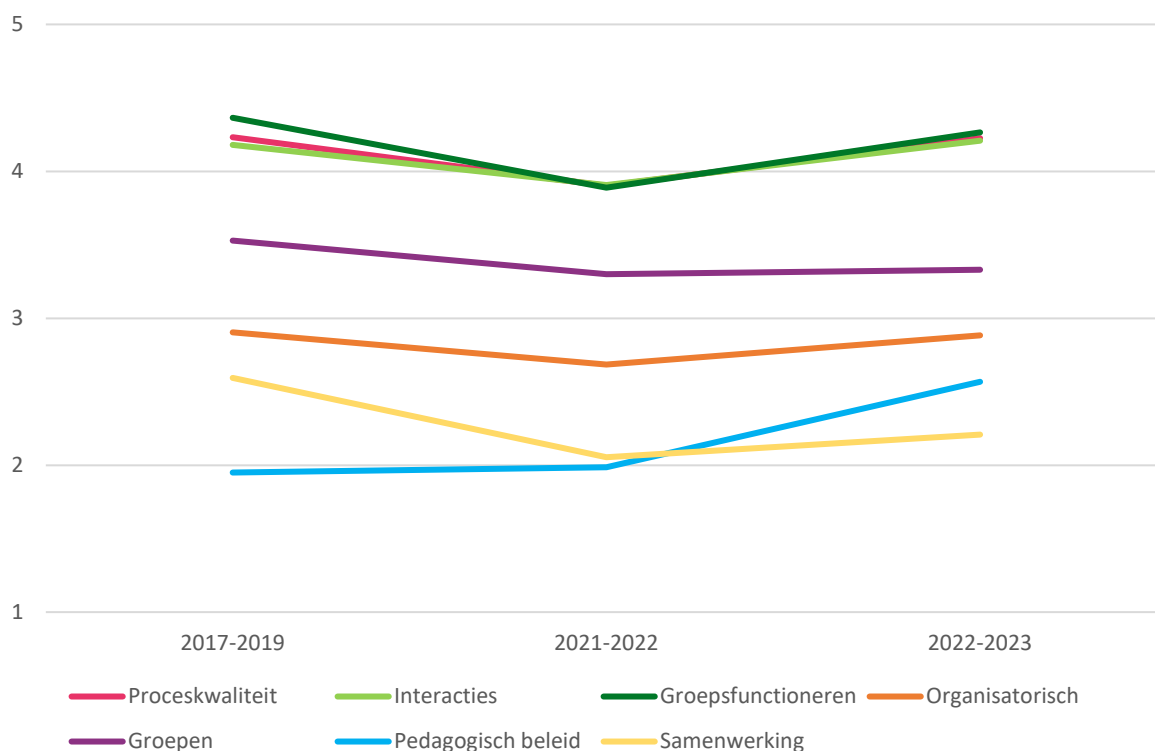
**Figuur 5.5 Gemiddelde scores van de NCKO-interactieschalen in de peuteropvang uitgesplitst naar meetperiode.**

### 5.3.3 BSO schaal

De omgevingskwaliteit zoals gemeten met de BSO-schaal laat over tijd zowel stabiliteit als veranderingen zien. De schalen ruimte en inrichting (met de subschalen binnen- en buitenruimte) en materiaal zijn over de drie cohorten relatief stabiel gebleven (zie Figuur 5.6). De gemiddelde scores tussen de cohorten verschillen voor deze schalen niet significant van elkaar. Verder zien we dat de gemiddelde scores op de schalen proceskwaliteit, groepsfunctioneren en organisatorisch significant van elkaar verschillen tussen 2017-2019 en 2021-2022, maar niet tussen 2017-2019 en 2022-2023 (zie Figuur 5.7). Wederom suggereert dit op een tijdelijke dip in de kwaliteit vlak na de coronaperiode. Met betrekking tot de gemiddelde scores op het pedagogisch beleid zien we dat het stabiel is tussen de perioden 2017-2019 en 2021-2022 en daarna significant is gestegen.



**Figuur 5.6 Gemiddelde scores van Ruimte en Inrichting, Binnenruimte, Buitenruimte en Materiaal en activiteiten uitgesplitst naar meetperiode.**



**Figuur 5.7 Gemiddelde scores van Proceskwaliteit, Interacties, Groepsfunctioneren, Organisatorisch, Groepsindeling, Pedagogisch beleid, en Samenwerking uitgesplitst naar meetperiode.**

#### 5.4 Samenvattend beeld van de kwaliteit in de buitenschoolse opvang

Hieronder worden de belangrijkste bevindingen voor de buitenschoolse opvang samengevat en geïnterpreteerd. Er wordt stilgestaan bij de kwaliteit van de interacties (proceskwaliteit), kwaliteit van de omgeving (inclusief aandacht voor diversiteit) en het activiteitenaanbod en pedagogisch beleid.

##### Proceskwaliteit

De emotionele proceskwaliteit van de buitenschoolse opvang, geobserveerd met de CLASS Pre-K, is stabiel en ook in de periode 2022-2023 goed in vergelijking met de periode 2021-2022. De educatieve proceskwaliteit, waarbij aandacht is voor de persoonlijke competentieontwikkeling van kinderen, is eveneens stabiel ten opzichte van de 2021-2022. De educatieve proceskwaliteit zegt iets over de mate waarin kinderen betrokken worden in spel of activiteiten en op verschillende manieren gestimuleerd en uitgedaagd worden in hun ontwikkeling. Er is in de buitenschoolse opvang minder aandacht voor het ontwikkelen van de persoonlijke competenties in vergelijking met de kinderdagopvang en de peuteropvang, aangezien de educatieve kwaliteit laag tot middelmatig is. Wel is de kwaliteit van feedback die kinderen krijgen en het stimuleren van de taalontwikkeling gestegen in 2022-2023. De hoogste emotionele én educatieve proceskwaliteit wordt geobserveerd tijdens gerichte creatieve en educatieve activiteiten, de laagste tijdens buitenspel. Er is een lichte, lineaire stijging zichtbaar voor zowel de emotionele als educatieve kwaliteit tussen de cohorten 2017-2019 en 2022-2023.



Ook uit de beoordeling van de individuele interactievaardigheden met het NCKO observatie-instrument blijkt een overwegend positief beeld van de emotionele proceskwaliteit, met een kleine significante stijging ten opzichte van 2021-2022. Binnen de subschalen voor de emotionele proceskwaliteit is er een stijging te zien van de sensitiviteit van de pedagogisch medewerkers, de mate waarin pedagogisch medewerkers de autonomie van kinderen ondersteunen en de mate van regie en leiding vanuit de pedagogisch medewerkers. Wat betreft de educatieve proceskwaliteit is het beeld stabiel ten opzichte van 2021-2022. De begeleiding van interacties scoort, net als in de kinderdagopvang en peuteropvang, relatief laag. Praten en uitleggen scoort relatief het hoogst. Ook de trends over de jaren heen laten een vergelijkbaar beeld zien als de CLASS waarbij er zowel op het verzorgende als educatieve domein sprake is van een lichte stijging.

De nieuwe observatieschaal groepsocialisatie geeft aan in welke mate pedagogisch medewerkers kinderen bewust maken van elkaar, samenspel en pro-sociale interacties tussen kinderen in de groep stimuleren en sensitief zijn voor de kwaliteit van de groepsprocessen. Dit aspect is een aanvulling op de focus op individuele kinderen en uit de gegevens blijkt dat deze vaak samengaan. Pedagogisch medewerkers die hoger scoren op groepsocialisatie laten óók een hogere mate van individuele sensitiviteit zien, zijn meer kindvolgend in hun interacties met kinderen en er heerste een positievere sfeer in de groep. De gemiddelde score ligt op de grens tussen lage en matige kwaliteit, maar er zijn grote verschillen tussen locaties. Ook blijken er verschillen afhankelijk van de soort activiteit, net als in de andere opvangsoorten. Tijdens gezamenlijke (gerichte) activiteiten en momenten blijkt meer aandacht voor de groep in vergelijking met bijvoorbeeld (buiten)spel. Gezien de relatief lage score maar met grote verschillen tussen locaties is verdere verbetering mogelijk. Dit resultaat past ook bij de bevinding met het NCKO-instrument dat het begeleiden van interacties tussen kinderen nog geen sterk ontwikkelde vaardigheid is van pedagogisch medewerkers in de buitenschoolse opvang. Verschillende factoren kunnen een rol spelen. De variatie naar leeftijd is in de buitenschoolse opvang, net als in de gastouderopvang, groter dan in de andere opvangsoorten en dit kan het functioneren van de groep als groep belemmeren. De kinderen komen vaak van verschillende scholen en hun bestaande, op school gevormde relaties maken hen misschien minder geneigd om activiteiten met andere kinderen te ondernemen. Desalniettemin geven pedagogisch medewerkers in de vragenlijst aan regelmatig tot vaak strategieën toe te passen om groepsprocessen te bevorderen.

### **Omgevingskwaliteit en aandacht voor diversiteit**

De omgevingskwaliteit is gebaseerd op de BSO-schaal (lijkt op de ITERS/ECERS-R) en de verschillende subschalen laten een stabiel beeld zien, waarbij alleen een significante stijging te zien is met betrekking tot het pedagogisch beleid. Voor de overige aspecten zoals de ruimte en inrichting, de materialen en geobserveerde activiteiten, en proceskwaliteit zijn er geen verschillen met de meting van 2021-2022. De proceskwaliteit scoort hoog terwijl de andere aspecten als middelmatig kunnen worden beschouwd volgens de benchmarks van het instrument.

De nieuwe subschaal omgaan met diversiteit laat een lage score zien, maar laat wel een lichte stijging zien ten opzichte van 2021-2022. De subschaal meet onder andere de aandacht voor individuele verschillen in ontwikkelingsbehoeften en de zichtbare

representatie van diversiteit in inrichting, materialen en activiteiten. De score voor de buitenschoolse opvang op deze subschaal is lager dan in de kinderdagopvang en peuteropvang. Mogelijk speelt de minder diverse samenstelling van de groepen wat betreft de sociaal-culturele achtergrond van kinderen een rol hierin. De gegevens uit de vragenlijst voor pedagogisch medewerkers ondersteunen dat activiteiten die gericht zijn op ervaren en waarderen van multiculturele diversiteit weinig voorkomen. Positief aandacht geven aan de diversiteit heeft ook in de buitenschoolse opvang een lage prioriteit.

### **Activiteitsaanbod en pedagogisch beleid**

Het activiteitenaanbod in de buitenschoolse opvang, gerapporteerd door de medewerkers, is in de buitenschoolse opvang gemiddeld minder gevarieerd en frequent dan in de kinderdagopvang en de peuteropvang. Bijvoorbeeld creatieve en musische activiteiten en activiteiten op het gebied van wetenschap en technologie komen weinig voor, gemiddeld minder dan twee keer per maand. Een deel van de verklaring is dat de buitenschoolse opvangmiddag korter is dan een ochtend in de peuteropvang of een hele dag in de kinderdagopvang. Maar er zijn grote verschillen tussen organisaties in het activiteitenaanbod dat geboden wordt wat er ook op wijst dat pedagogische beleidskeuzes een rol spelen. Het activiteitenaanbod is stabiel gebleven tussen 2021-2022 en 2022-2023, net als in de kinderopvang en in de peuteropvang.

Ook het pedagogisch beleid laat een stabiel beeld zien voor de periode 2022-2023 vergeleken met 2021-2022. Er is in de buitenschoolse opvang minder nadruk op stabiliteit van de groepen gedurende de dag dan in de kinderdagopvang en de peuteropvang. Kinderen hebben vaker de mogelijkheid van groep te wisselen of naar een andere groepsruimte te gaan in het kader van opendeurenbeleid en hier is geen verandering in ten opzichte van 2021-2022. Verder is de aandacht voor kinderp participatie groter in de buitenschoolse opvang dan in de andere opvangsoorten. Toestaan van gebruik van (sociale) media tijdens de opvang is beperkt in de kinderdagopvang en peuteropvang, maar in de buitenschoolse opvang vaker aan de orde met veel variatie tussen locaties. Pedagogisch medewerkers van de buitenschoolse opvang rapporteren in 2022-2023 een minder positieve werkbeleving ten opzichte van 2021-2022, net als medewerkers in de peuteropvang. Voor de buitenschoolse opvang komt dit met name door een daling van de werktevredenheid, terwijl dit voor de peuteropvang kwam door een toegenomen werkstress.

Tot slot, zijn structurele kenmerken als opleidingsniveau en werkervaring stabiel gebleven tussen 2021-2022 en 2022-2023. Het opleidingsniveau van medewerkers is vergelijkbaar met medewerkers in de kinderdagopvang en peuteropvang, maar in de buitenschoolse opvang hebben medewerkers minder werkervaring. De door de medewerkers gerapporteerde groeps grootte is iets gedaald in 2022-2023, terwijl de ratio's gelijk zijn gebleven. In de steekproef van de laatste periode zaten relatief minder grote (> 30 kinderen per groep) buitenschoolse opvanglocaties. Het is lastig te duiden of dit steekproefverschillen betreft, waarbij er in de laatste meting toevallig minder echt grote locaties zijn getrokken of hebben willen deelnemen, of dat het een trend in het werkveld betreft om de buitenschoolse opvang vaker in iets kleinere groepen te organiseren. Tot slot blijkt ook dat het aandeel oudere schoolkinderen (tussen de negen en twaalf jaar) kleiner is in 2022-2023.

## 6. Kwaliteit in de gastouderopvang

Om de kwaliteit in de gastouderopvang in kaart te brengen zijn verschillende instrumenten gebruikt. Voor het meten van de kwaliteit is gebruik gemaakt van vier observatie-instrumenten die een oordeel geven over de kwaliteit van de groep. Daarnaast is er in persoonlijke interviews met gastouders, aan de hand van een vragenlijst, gevraagd naar het aanbod van activiteiten en het pedagogische klimaat in de groep. Tevens is er in de vragenlijsten navraag gedaan naar de achtergrondkenmerken en werkbeleving van de gastouder, de structurele kenmerken van de groep en het pedagogische beleid. In hoofdstuk 2 is gemeld dat de werving van gastouders voor alle metingen moeizaam verliep, met een lage positieve respons als gevolg. De gegevens die in dit hoofdstuk worden gepresenteerd, kunnen daarom niet zonder meer als representatief worden beschouwd voor de gehele branche en geven mogelijk een overschatting van de kwaliteit van de gastouderopvang.

### 6.1 Observaties

Om de proceskwaliteit te meten is gebruik gemaakt van vier observatie-instrumenten die een oordeel geven over de kwaliteit in de groep: CLASS Infant, CLASS Toddler, CLASS PreK, FCCERS-R. De verschillende observatie instrumenten worden hieronder beschreven. Er zijn voor meting 2022-2023 in totaal 48 gastouders bezocht. De samenstelling van leeftijden op de dag van de observatie staat in Tabel 6.1. Vanwege de gevarieerde leeftijdssamenstelling zijn er verschillende leeftijdsversies gebruikt van de CLASS.

**Tabel 6.1 Aantal gastouders en verdeling naar leeftijd van opgevangen kinderen op de dag van bezoek.**

Gastouderopvang (N = 48 gastouders)					
Leeftijd	N	%	Leeftijd	N	%
Baby's	3	6.25	Baby's en peuters	18	37.50
Peuters	8	16.67	Baby's en schoolkinderen	2	4.17
Schoolkinderen	10	20.83	Peuters en schoolkinderen	1	2.08
			Baby's, peuters en schoolkinderen	6	12.50

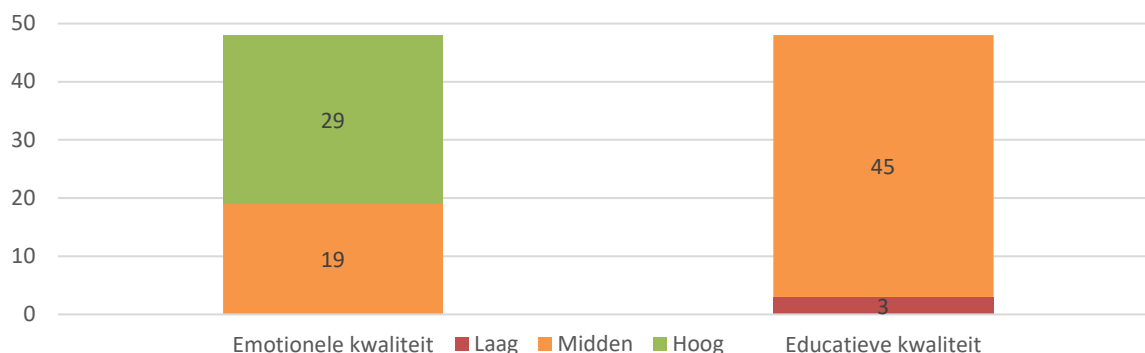
#### 6.1.1 Observaties met de CLASS Infant, Toddler en PreK

Tabel 6.2 geeft de resultaten voor de steekproef als geheel voor de domeinen emotionele proceskwaliteit en educatieve proceskwaliteit. Het betreft de gemiddelde kwaliteit over de verschillende leeftijdsversies heen. De emotionele proceskwaliteit is volgens de internationale benchmarks van de CLASS goed, met een gemiddelde in de hoge score range. De educatieve proceskwaliteit is middelmatig volgens de internationale benchmarks, met een gemiddelde score in de middenrange. De variatie in de geobserveerde emotionele proceskwaliteit is relatief klein en geen van de onderzochte groepen scoort onvoldoende (zie Figuur 6.1). De variatie in de geobserveerde educatieve proceskwaliteit is groter met zowel groepen die duidelijk onvoldoende scores en groepen die de hogere kant van de middenrange bereiken. Ook is de educatieve kwaliteit gestegen (medium tot groot effect) in vergelijking met 2021-2022.

**Tabel 6.2 Geobserveerde proceskwaliteit in de gastouderopvang op domeinniveau.**

Proceskwaliteit	2021-2022			2022-2023		
	Range	<i>M</i>	<i>SD</i>	Range	<i>M</i>	<i>SD</i>
Emotionele kwaliteit	4.70-6.85	5.97	0.51	5.20-6.97	6.07	0.43
Educatieve kwaliteit	1.33-4.94	3.48	0.83	2.33-5.57	3.93 <sup>b</sup>	0.71

<sup>a</sup> Groot effect; <sup>b</sup> Medium tot groot effect; <sup>c</sup> Medium effect; <sup>d</sup> Medium tot klein effect; <sup>e</sup> Klein effect



**Figuur 6.1 Aantal locaties met lage, midden en hoge kwaliteit volgens de CLASS standaards (lage kwaliteit < 3; middelmatige kwaliteit 3 - 6; hoge kwaliteit > 6). Gegevens van steekproef 2022-2023.**

De meer gedetailleerde resultaten per observatiecyclus in Tabel 6.3 laten zien dat er gedurende de observaties in de steekproef van 2022-2023 iets meer kinderen en medewerkers zijn geobserveerd per cyclus in vergelijking met de eerdere meting van 2021-2022 (medium tot klein effect). De gemiddelde kind-staf ratio's zijn ook iets gestegen (klein effect). Het overgrote merendeel van de gastouders verzorgt de opvang alleen en de resultaten laten zien dat de gastouders in de laatste steekproef grotere groepen opvangen. De verschillen in ratio's zijn zeer klein en waarschijnlijk te verklaren vanuit de gastouders die wel samen met andere volwassenen de opvang verzorgen. Hoewel dit slechts een enkele gastouder betreft, kan dat op de huidige steekproefaantallen net voldoende zijn om een effect te vinden. Zo zien we in de range van de ratio's bijvoorbeeld terug dat er in de laatste steekproef gastouder(s) zitten die de opvang van één kind met twee volwassenen verzorgen (mogelijk opa's en oma's). Concluderend is de stijging in het aantal kinderen een relevante bevinding, de stijging in de ratio's, hoewel significant, is inhoudelijk verwaarloosbaar.

De geboden emotionele kwaliteit aan baby's en dreumesen is gemiddeld van hoge kwaliteit en is gestegen ten opzichte van 2021-2022 (medium tot klein effect). Binnen het emotionele domein is de kwaliteit van het relationeel klimaat en de sensitiviteit van de medewerkers gemiddeld ook van hoge kwaliteit, waarbij de sensitiviteit van de medewerkers in 2022-2023 gestegen is (medium tot klein effect). De educatieve ondersteuning is van middelmatige kwaliteit en tevens gestegen ten opzichte van 2021-2022 (medium tot klein effect). Binnen het educatieve domein zijn zowel het faciliteren van exploratie als de vroege taalondersteuning gestegen in 2022-2023 (medium tot klein effect). Voor beide dimensies geldt dat de gemiddelde kwaliteit in de middenrange valt. Verder is de kwaliteit van groepssocialisatie in kaart gebracht. Deze is van gemiddeld van lage tot laag-middelmatige kwaliteit.

**Tabel 6.3 Geobserveerde kwaliteit van interacties op observatiecyclus niveau in de gastouderopvang.**

Structurele kenmerken	2021-2022				2022-2023			
	GO (N = 235 observaties)				GO (N = 218 observaties)			
	Range	M	SD	N	Range	M	SD	N
Aantal kinderen	1.00-5.00	2.23	1.23	235	1.00-8.00	2.68 <sup>d</sup>	1.37	218
Aantal volwassenen	1.00-2.00	1.00	0.07	235	1.00-2.00	1.07 <sup>d</sup>	0.25	218
Kind-staf ratio	1.00-5.00	2.23	1.23	235	0.50-6.00	2.56 <sup>e</sup>	1.32	218
<b>CLASS Infant</b>	<b>Range</b>	<b>M</b>	<b>SD</b>	<b>N</b>	<b>Range</b>	<b>M</b>	<b>SD</b>	<b>N</b>
Relationeel klimaat	4.00-7.00	5.85	0.87	52	4.00-7.00	6.10	0.82	73
Sensitiviteit	2.00-7.00	5.56	1.14	52	3.00-7.00	6.04 <sup>d</sup>	0.90	73
Gemiddelde emotionele kwaliteit	3.50-7.00	5.70	0.92	52	3.50-7.00	6.07 <sup>d</sup>	0.74	73
Faciliteren exploratie	1.00-7.00	3.77	1.71	52	2.00-7.00	4.40 <sup>d</sup>	1.36	73
Vroege taalondersteuning	1.00-7.00	3.50	1.53	52	1.00-6.00	4.08 <sup>d</sup>	1.24	73
Gemiddelde educatieve kwaliteit	1.00-7.00	3.63	1.51	52	2.00-6.00	4.24 <sup>d</sup>	1.18	73
Groepsocialisatie	1.00-7.00	2.33	1.38	52	1.00-6.00	2.56	1.39	73
<b>CLASS Toddler</b>	<b>Range</b>	<b>M</b>	<b>SD</b>	<b>N</b>	<b>Range</b>	<b>M</b>	<b>SD</b>	<b>N</b>
Positieve sfeer	1.00-7.00	6.34	0.96	120	5.00-7.00	6.41	0.59	99
Negatieve sfeer (R)	6.00-7.00	6.98	0.16	120	6.00-7.00	6.91 <sup>e</sup>	0.29	99
Sensitiviteit	3.00-7.00	6.04	0.96	120	1.00-7.00	6.10	0.94	99
Aandacht kindperspectief	2.00-7.00	4.94	1.33	120	2.00-7.00	5.25	1.01	99
Begeleiding gedrag	1.00-7.00	5.67	1.33	120	4.00-7.00	5.90	0.83	99
Gemiddelde emotionele kwaliteit	4.20-7.00	5.99	0.66	120	5.00-7.00	6.12	0.45	99
Faciliteren ontwikkeling	1.00-7.00	3.71	1.45	120	1.00-7.00	4.20 <sup>d</sup>	1.17	99
Kwaliteit feedback	1.00-6.00	2.77	1.38	120	1.00-6.00	3.58 <sup>b</sup>	1.15	99
Taalstimulering	1.00-6.00	3.49	1.35	120	2.00-6.00	4.06 <sup>d</sup>	1.01	99
Gemiddelde educatieve kwaliteit	1.00-6.00	3.32	1.20	120	1.67-6.00	3.95 <sup>c</sup>	0.94	99
Groepsocialisatie	1.00-6.00	2.83	1.53	120	1.00-6.00	3.29 <sup>e</sup>	1.53	99
<b>CLASS Pre-K</b>	<b>Range</b>	<b>M</b>	<b>SD</b>	<b>N</b>	<b>Range</b>	<b>M</b>	<b>SD</b>	<b>N</b>
Positief klimaat	3.00-7.00	6.21	0.88	63	4.00-7.00	6.13	0.88	46
Negatief klimaat (R)	6.00-7.00	6.97	0.18	63	6.00-7.00	6.98	0.15	46
Sensitiviteit	3.00-7.00	6.08	1.00	63	2.00-7.00	5.54 <sup>c</sup>	1.15	46
Aandacht kindperspectief	2.00-7.00	5.56	0.98	63	3.00-7.00	5.70	1.03	46
Gedragregulering	3.00-7.00	6.00	1.02	63	3.00-7.00	6.02	0.91	46
Gemiddelde emotionele kwaliteit	5.00-7.00	6.16	0.55	63	5.00-7.00	6.07	0.54	46
Productiviteit	2.00-7.00	6.41	0.96	63	4.00-7.00	6.13	0.96	46
Educatieve werkvormen	1.00-6.00	3.94	1.27	63	2.00-6.00	3.80	1.09	46
Conceptontwikkeling	1.00-5.00	2.17	0.94	63	1.00-6.00	2.33	1.42	46
Kwaliteit feedback	1.00-5.00	2.63	1.15	63	1.00-6.00	3.13 <sup>d</sup>	1.42	46
Taalstimulering	1.00-6.00	3.22	1.05	63	1.00-5.00	3.26	1.16	46
Gemiddelde educatieve kwaliteit	1.40-5.60	3.68	0.74	63	1.80-5.60	3.73	0.84	46
Groepsocialisatie	1.00-7.00	3.08	1.77	63	1.00-6.00	2.72	1.70	46

<sup>a</sup> Groot effect; <sup>b</sup> Medium tot groot effect; <sup>c</sup> Medium effect; <sup>d</sup> Medium tot klein effect; <sup>e</sup> Klein effect

Gekeken naar de geboden kwaliteit voor de peuters (zie Tabel 6.3), blijkt de emotionele kwaliteit gemiddeld hoog. Ook de positieve sfeer en de sensitiviteit van de medewerkers is gemiddeld van hoge kwaliteit. We zien dat aandacht voor kindperspectief en de begeleiding van gedrag gemiddeld iets lager scoren, namelijk in de midden tot hoog scorerange. We zien dat ten opzichte van 2021-2022 er gemiddeld iets meer negativiteit is geobserveerd (klein effect). Het verschil ten opzichte van de meting van 2021-2022 is echter klein, aangezien een hogere negatieve sfeer (waarbij er veel sprake is van negativiteit van de gastouders en kinderen) niet geobserveerd is. Kijkend naar de range zien we dat negativiteit ook in de

meting van 2022-2023 zelden tot nooit voorkomt. Het verschil is daarom niet erg betekenisvol en concluderend is de gemiddelde sfeer in de gastouderopvang nog altijd van hoge kwaliteit. De gemiddelde educatieve kwaliteit ligt iets hoger in de meting van 2022-2023 (medium effect) en scoort in de middenrange. Dit komt door een stijging op alle educatieve dimensies. Faciliteren van exploratie en taalstimulering zijn gestegen naar een gemiddeld middelmatige kwaliteit (medium tot klein effect). De kwaliteit van feedback is in 2022-2023 gestegen van gemiddeld onvoldoende (lager dan 3) naar gemiddeld aan de lage kant van de middenrange (medium tot groot effect). Tot slot zien we dat ook groepssocialisatie van gemiddeld onvoldoende naar gemiddeld aan de lage kant van de middenrange gestegen is in 2022-2023 (klein effect). In vergelijking met de andere leeftijdsversies, wordt er bij de peuters dus iets hoger gescoord op groepssocialisatie.

Tot slot is de geboden emotionele kwaliteit voor de schoolgaande kinderen gemiddeld hoog (zie Tabel 6.3). Alle dimensies scoren in de midden-hoge of hoge range. We zien dat er, met uitzondering van sensitiviteit, geen verschillen zijn tussen 2021-2022 en de steekproef van 2022-2023 als het gaat om de emotionele dimensies. De sensitiviteit van de medewerkers is daarentegen gedaald ten opzichte van 2021-2022 (medium effect) en valt in de midden tot hoog scorering. Ook de educatieve kwaliteit is ten opzichte van 2021-2022 gelijk gebleven met een gemiddelde score aan de lage kant van de middenrange. We zien dat productiviteit gemiddeld in de hoge range uitkomt. Alle overige educatieve dimensies, behalve conceptontwikkeling, komen gemiddeld aan de lage kant van de middenrange uit. Voor kwaliteit van feedback geldt echter wel dat er een stijging is in de steekproef van 2022-2023 (medium tot klein effect). We zien dat er minder aandacht is voor conceptontwikkeling dan voor de andere educatieve dimensies, gemiddeld scoort conceptontwikkeling onvoldoende. Tot slot is de kwaliteit van de groepssocialisatie gemiddeld onvoldoende. Voor schoolkinderen is het gemiddeld lager dan voor peuters, maar iets hoger dan voor baby's en dreumesen.

De gedetailleerde resultaten op groepsniveau laten vergelijkbare patronen zien voor de emotionele kwaliteit (zie Tabel 6.4). Voor de kwaliteit van de baby's zien we dat er op groepsniveau geen significante stijgingen zijn ten opzichte van 2021-2022. Voor peuters zien we tevens dat er op groepsniveau geen significant verschil meer is als het gaat om negatieve sfeer. Ook op groepsniveau zien we een stijging bij de educatieve dimensies. Ook op groepsniveau is de educatieve kwaliteit gestegen (groot effect). De gemiddelde kwaliteit in de steekproef 2022-2023 lag hoger voor faciliteren van ontwikkeling (medium tot groot effect), kwaliteit van feedback (groot effect) en taalstimulering (medium tot groot effect). Tot slot zien we voor schoolgaande kinderen dat er op groepsniveau wat betreft sensitiviteit en kwaliteit van feedback geen significante verschillen meer zijn.

**Tabel 6.4 Geobserveerde kwaliteit van interacties op groepsniveau in de gastouderopvang.**

	2021-2022				2022-2023			
	GO (N = 46 gastouders)				GO (N = 48 gastouders)			
<b>Structurele kenmerken</b>	<b>Range</b>	<b>M</b>	<b>SD</b>	<b>N</b>	<b>Range</b>	<b>M</b>	<b>SD</b>	<b>N</b>
Aantal kinderen	1.00-5.00	2.29	1.06	46	1.00-5.67	2.61	1.24	48
Aantal volwassenen	1.00-1.20	1.00	0.03	46	1.00-2.00	1.07	0.23	48
Kind-staf ratio	1.00-5.00	2.29	1.06	46	1.00-5.67	2.49	1.20	48
<b>CLASS Infant</b>	<b>Range</b>	<b>M</b>	<b>SD</b>	<b>N</b>	<b>Range</b>	<b>M</b>	<b>SD</b>	<b>N</b>
Relationeel klimaat	4.33-7.00	5.91	0.74	20	4.50-7.00	6.08	0.72	28
Sensitiviteit	3.50-7.00	5.57	0.87	20	4.00-7.00	6.00	0.76	28
Gemiddelde emotionele kwaliteit	4.00-6.83	5.74	0.75	20	4.25-7.00	6.04	0.65	28
Faciliteren exploratie	1.00-6.00	3.88	1.39	20	2.00-6.67	4.38	1.15	28
Vroege taalondersteuning	1.00-6.00	3.55	1.32	20	1.50-6.00	4.06	1.06	28
Gemiddelde educatieve kwaliteit	1.00-5.17	3.71	1.27	20	2.00-5.83	4.22	1.03	28
Groepssocialisatie	1.00-5.00	2.33	1.10	20	1.00-6.00	2.68	1.31	28
<b>CLASS Toddler</b>	<b>Range</b>	<b>M</b>	<b>SD</b>	<b>N</b>	<b>Range</b>	<b>M</b>	<b>SD</b>	<b>N</b>
Positieve sfeer	4.75-7.00	6.36	0.60	37	5.50-7.00	6.40	0.46	33
Negatieve sfeer (R)	6.50-7.00	6.98	0.10	37	6.00-7.00	6.91	0.22	33
Sensitiviteit	4.00-7.00	6.01	0.75	37	4.33-7.00	6.11	0.67	33
Aandacht kindperspectief	3.00-6.33	4.92	0.83	37	3.33-6.50	5.25	0.79	33
Begeleiding gedrag	3.00-7.00	5.65	1.03	37	4.50-7.00	5.91	0.64	33
Gemiddelde emotionele kwaliteit	4.70-6.70	5.98	0.52	37	5.30-6.90	6.12	0.38	33
Faciliteren ontwikkeling	1.50-5.67	3.67	0.99	37	2.00-6.33	4.23 <sup>b</sup>	0.90	33
Kwaliteit feedback	1.00-5.33	2.73	1.04	37	1.50-6.00	3.61 <sup>a</sup>	1.03	33
Taalstimulering	1.00-5.50	3.44	1.10	37	2.00-6.00	4.09 <sup>b</sup>	0.86	33
Gemiddelde educatieve kwaliteit	1.33-4.89	3.28	0.93	37	2.33-5.67	3.98 <sup>a</sup>	0.80	33
Groepssocialisatie	1.00-5.33	2.76	1.17	37	1.00-6.00	3.32	1.38	33
<b>CLASS Pre-K</b>	<b>Range</b>	<b>M</b>	<b>SD</b>	<b>N</b>	<b>Range</b>	<b>M</b>	<b>SD</b>	<b>N</b>
Positief klimaat	4.75-7.00	6.26	0.64	21	5.00-7.00	6.10	0.79	18
Negatief klimaat (R)	6.67-7.00	6.97	0.09	21	6.50-7.00	6.97	0.12	18
Sensitiviteit	4.33-7.00	6.11	0.78	21	3.00-7.00	5.49	1.13	18
Aandacht kindperspectief	3.33-6.33	5.52	0.75	21	4.00-7.00	5.74	0.91	18
Gedragregulering	4.67-7.00	5.99	0.70	21	4.33-7.00	6.02	0.76	18
Gemiddelde emotionele kwaliteit	5.40-6.85	6.17	0.43	21	5.20-7.00	6.06	0.53	18
Productiviteit	4.50-7.00	6.38	0.65	21	4.67-7.00	6.21	0.78	18
Educatieve werkvormen	2.00-5.00	3.94	0.90	21	2.00-5.50	3.78	0.92	18
Conceptontwikkeling	1.00-4.00	2.17	0.63	21	1.00-4.75	2.27	1.14	18
Kwaliteit feedback	1.33-3.67	2.63	0.79	21	1.50-5.00	3.06	1.25	18
Taalstimulering	2.00-5.00	3.24	0.87	21	1.33-5.00	3.27	1.05	18
Gemiddelde educatieve kwaliteit	2.60-4.60	3.67	0.51	21	2.33-5.30	3.72	0.75	18
Groepssocialisatie	1.00-6.00	3.01	1.51	21	1.00-6.00	2.58	1.54	18

<sup>a</sup> Groot effect; <sup>b</sup> Medium tot groot effect; <sup>c</sup> Medium effect; <sup>d</sup> Medium tot klein effect; <sup>e</sup> Klein effect

Tabel 6.5 toont de geobserveerde kwaliteit voor de baby's en dreumesen uitgesplitst naar type activiteit. Eet- en drinkmomenten worden het vaakst geobserveerd, gevolgd door spelsituatie. Creatieve en educatieve activiteiten kwamen minder vaak voor, evenals buitenspelen. Overige activiteiten betreffen onder andere verschoonmomenten. Verder zien we een stijging in de emotionele kwaliteit tijdens spelmomenten (medium tot groot effect). Voor groepssocialisatie valt op dat er verschillen zijn tussen typen activiteiten. Zo wordt er gemiddeld het meeste aandacht besteed aan groepssocialisatie tijdens het buitenspelen en het minst tijdens creatieve activiteiten en spelactiviteiten. Ten opzichte van de meting van

2021-2023 is er in de meting van 2022-2023 meer aandacht voor groepsocialisatie geobserveerd tijdens eet- en drinkmomenten (medium tot groot effect).

**Tabel 6.5 Geobserveerde kwaliteit van interacties voor baby's en dreumesen op observatiecyclus niveau in de gastouderopvang met een uitsplitsing naar type activiteit.**

Activiteit	2021-2022							2022-2023						
	GO (N = 52 observaties)							GO (N = 73 observaties)						
	N	Emotioneel		Educatief		GS <sup>1</sup>		N	Emotioneel		Educatief		GS <sup>1</sup>	
%	M	SD	M	SD	M	SD	%	M	SD	M	SD	M	SD	
Eten/drinken	46.15	5.88	0.82	3.56	1.53	1.92	1.14	39.73	6.12	0.82	4.03	1.16	2.90 <sup>b</sup>	1.54
Spel	36.54	5.32	0.99	3.45	1.34	2.63	1.21	28.77	5.95 <sup>b</sup>	0.79	4.05	1.20	2.10	1.18
Creatief	3.85	6.50	0.00	4.50	0.71	3.50	2.12	13.70	5.95	0.64	4.40	0.97	2.10	1.20
Educatief	5.77	6.17	1.04	5.17	1.61	3.67	3.06	8.22	6.33	0.26	5.33	0.52	2.33	1.03
Buiten spelen	1.92	6.00	-	1.50	-	1.00	-	6.85	6.00	0.79	4.40	1.64	3.60	1.52
Overig	5.77	5.67	1.04	4.00	2.29	2.00	1.00	2.74	6.50	0.00	4.75	1.77	3.00	1.41

<sup>1</sup>Groepsocialisatie; <sup>a</sup> Groot effect; <sup>b</sup> Medium tot groot effect; <sup>c</sup> Medium effect; <sup>d</sup> Medium tot klein effect; <sup>e</sup> Klein effect

Tabel 6.6 toont de geobserveerde kwaliteit voor de peuters uitgesplitst naar type activiteit. Eet- en drinkmomenten en spelsituaties worden even vaak geobserveerd. Voor spelsituaties zien we dat de educatieve kwaliteit hoger is in 2022-2023 in vergelijking met 2021-2022 (groot effect). Creatieve en educatieve activiteiten en buitenspel kwamen ongeveer even veel, maar minder vaak voor. We zien geen significante verschillen tussen de metingen als het gaat om deze type activiteiten. Tot slot zien we voor groepsocialisatie dat er in zijn geheel meer aandacht is voor de groepsprocessen bij peuters in vergelijking met baby's, waarbij er hoger gescoord wordt tijdens educatieve activiteiten.

**Tabel 6.6 Geobserveerde kwaliteit van interacties voor peuters op observatiecyclus niveau in de gastouderopvang met een uitsplitsing naar type activiteit.**

Activiteit	2021-2022							2022-2023						
	GO (N = 120 observaties)							GO (N = 99 observaties)						
	N	Emotioneel		Educatief		GS <sup>1</sup>		N	Emotioneel		Educatief		GS <sup>1</sup>	
%	M	SD	M	SD	M	SD	%	M	SD	M	SD	M	SD	
Eten/drinken	27.50	5.87	0.59	3.17	1.18	2.73	1.38	26.26	6.10	0.51	3.67	0.94	3.42	1.36
Spel	31.67	6.00	0.62	3.08	1.24	2.79	1.51	26.26	6.16	0.41	4.21 <sup>a</sup>	0.86	3.42	1.72
Creatief	10.83	6.14	0.76	3.41	1.28	2.69	1.44	19.19	6.05	0.43	3.93	0.86	2.68	1.57
Educatief	13.33	6.14	0.53	3.71	1.01	3.31	1.70	13.13	6.22	0.39	4.44	0.96	3.77	1.54
Buiten spelen	14.17	5.89	0.92	3.71	1.33	2.59	1.87	10.10	6.14	0.47	3.77	0.85	3.60	1.51
Overig	2.50	6.47	0.42	3.44	0.51	3.67	0.58	5.05	5.88	0.50	3.20	1.07	2.40 <sup>a</sup>	0.55

<sup>1</sup>Groepsocialisatie; <sup>a</sup> Groot effect; <sup>b</sup> Medium tot groot effect; <sup>c</sup> Medium effect; <sup>d</sup> Medium tot klein effect; <sup>e</sup> Klein effect

Tabel 6.7 toont tot slot de geobserveerde kwaliteit voor de schoolgaande kinderen uitgesplitst naar type activiteit. Eet- en drinkmomenten werden verreweg het vaakst geobserveerd. Voor schoolkinderen geldt dat we geen significante verschillen zien tussen meting 2021-2022 en meting 2022-2023. Met betrekking tot groepsocialisatie zien we ook bij de schoolkinderen dat er het hoogst gescoord wordt tijdens educatieve activiteiten.



**Tabel 6.7 Geobserveerde kwaliteit van interacties voor schoolkinderen op observatiecyclus niveau in de gastouderopvang met een uitsplitsing naar type activiteit.**

Activiteit	2021-2022							2022-2023						
	GO (N = 63 observaties)							GO (N = 46 observaties)						
	N	Emotioneel		Educatief		GS <sup>1</sup>		N	Emotioneel		Educatief		GS <sup>1</sup>	
%	M	SD	M	SD	M	SD	%	M	SD	M	SD	M	SD	
Eten/drinken	33.33	6.12	0.44	3.71	0.66	3.57	1.66	30.43	6.10	0.55	3.71	0.93	2.86	1.70
Spel	19.05	6.22	0.60	3.42	0.83	4.00	1.65	13.04	6.07	0.64	3.70	1.12	2.50	2.07
Creatief	17.46	5.96	0.61	3.84	0.81	2.45	1.44	15.22	6.17	0.64	3.89	0.81	2.14	1.21
Educatief	15.87	6.46	0.64	4.02	0.82	1.60	1.58	15.22	6.11	0.49	4.11	0.59	3.00	2.08
Buiten spelen	11.11	6.03	0.50	3.37	0.58	3.14	1.68	15.22	5.86	0.57	3.54	0.88	2.86	1.95
Overig	3.17	6.30	0.71	3.30	0.14	3.00	2.83	10.87	6.12	0.41	3.32	0.56	2.80	1.48

<sup>1</sup>Groepssocialisatie; <sup>a</sup> Groot effect; <sup>b</sup> Medium tot groot effect; <sup>c</sup> Medium effect; <sup>d</sup> Medium tot klein effect; <sup>e</sup> Klein effect

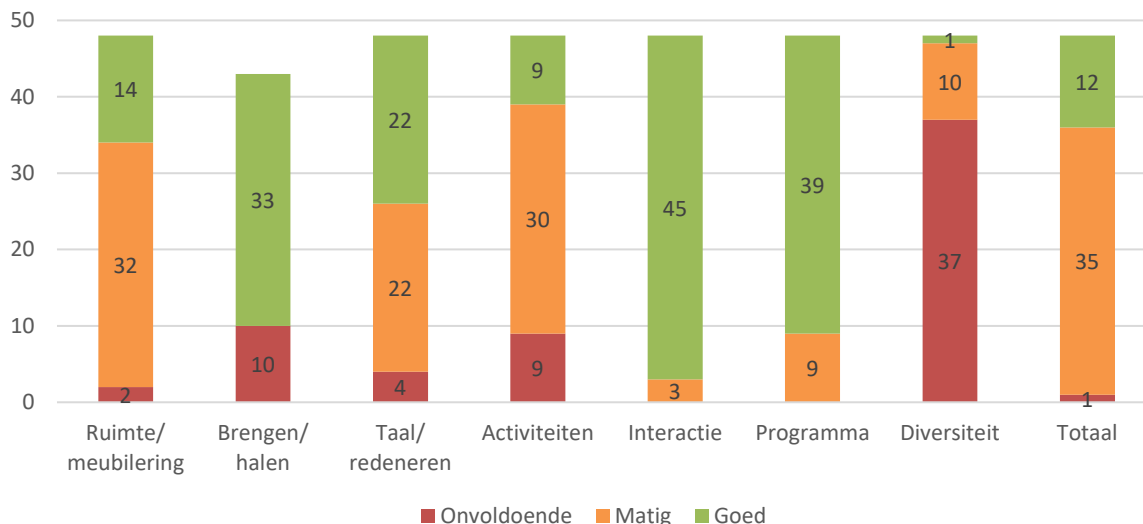
### 6.1.2 Observaties met de FCCERS-R

De resultaten in Tabel 6.8 laten zien wat de globale omgevingskwaliteit is in de gastouderopvang gemeten met de FCCERS-R. De interactie (in zijn geheel en tijdens het brengen en haalmoment) en het programma zijn gemiddeld van goede kwaliteit volgens de benchmarks van het instrument (hoger dan 5). Tevens zijn de algehele interactie (medium effect) en het programma (medium tot groot effect) gestegen in kwaliteit in meting 2021-2022 ten opzichte van meting 2022-2023. De ruimte en meubilering, het taalaanbod en de activiteiten zijn gemiddeld van middelmatige kwaliteit. De kwaliteit met betrekking tot diversiteit en inclusie is van gemiddeld laag en niet significant veranderd in vergelijking met 2021-2022. In Figuur 6.2 is zichtbaar dat het overgrote merendeel van de gastouders onvoldoende scoort voor diversiteit en slechts een enkeling middelmatig of hoog scoort. Tot slot is de algehele kwaliteit gestegen (medium tot klein effect), zowel als diversiteit meegenomen is als wanneer dit niet zo is. In beide gevallen is de kwaliteit gemiddeld middelmatig.

**Tabel 6.8 Geobserveerde kwaliteit op basis van de omgevingschaal FCCERS-R.**

Subschalen	2021-2022			2022-2023		
	GO (N = 46 gastouders)			GO (N = 48 gastouders)		
	Range	M	SD	Range	M	SD
Ruimte en meubilering	2.50-7.00	4.53	1.00	2.17-6.50	4.58	0.90
Item: Brengen en halen	1.00-7.00	5.29	2.41	1.00-7.00	5.58	2.36
Taal	2.00-7.00	4.09	1.23	1.00-7.00	4.59	1.32
Activiteiten	1.64-5.64	3.68	1.01	2.00-6.00	3.92	1.00
Interactie	3.00-7.00	5.76	1.12	3.00-7.00	6.30 <sup>c</sup>	0.89
Programma	1.67-7.00	5.15	1.45	3.00-7.00	5.95 <sup>b</sup>	1.24
Diversiteit	1.00-4.50	1.96	0.78	1.00-6.00	2.17	1.04
Totaal (zonder diversiteit)	2.57-5.86	4.42	0.80	2.50-6.14	4.76 <sup>d</sup>	0.75
Totaal (met diversiteit)	2.38-5.55	4.11	0.76	2.31-5.88	4.43 <sup>d</sup>	0.74

<sup>a</sup> Groot effect; <sup>b</sup> Medium tot groot effect; <sup>c</sup> Medium effect; <sup>d</sup> Medium tot klein effect; <sup>e</sup> Klein effect



**Figuur 6.2** Aantal gastouders met onvoldoende, matige en goede kwaliteit op de FCCERS-R subschalen en de totale kwaliteit in 48 groepen (lage kwaliteit < 3; middelmatige kwaliteit 3 - 5; hoge kwaliteit > 5). Gegevens van steekproef 2022-2023.

## 6.2 Interviewgegevens

In totaal zijn tijdens de meting van 2022-2023 vragenlijstgegevens verzameld van alle 48 berokken gastouders (100% positieve respons). Hieronder worden de bevindingen uit de vragenlijst gerapporteerd voor verschillende aspecten: structurele kwaliteit en groepssamenstelling, pedagogisch beleid en klimaat, en activiteitenaanbod. Tevens worden eventuele verschillen met de voorgaande meting uit 2021-2022 uitgelicht.

### 6.2.1 Structurele kwaliteit en groepssamenstelling

Tabel 6.9 geeft een overzicht van de achtergrond van de gastouders. De gemiddelde leeftijd is ongeveer 49 jaar en de gemiddelde ervaring in de sector kinderopvang bedraagt zo'n 16 jaar. De spreiding in leeftijd en werkervaring zijn relatief groot. Ten opzichte van meting 2021-2022 zien we geen significante verschillen als het gaat om leeftijd of werkervaring van de gastouders. Verder werkt de gemiddelde gastouder zo'n 35 uur verspreid over zo'n 4 dagen. Ook in werktijd en werkervaring is een grote variatie en spreiding te zien. Zo zijn er gastouders die (meer dan) fulltime werken, maar ook gastouders die slechts één dagdeel opvang verzorgen. Verder ligt het gemiddelde opleidingsniveau van de vooropleiding tussen de 4 (HAVO) en de 5 (MBO 3/4). De vervolgopleiding ligt rond de 4, wat gelijk staat aan HAVO niveau. Ongeveer 45% van de gastouders heeft een MBO 3/4 opleiding afgerond en zo'n 30% heeft een opleiding lager dan dat. Zo'n 25% heeft een opleidingsniveau van HBO of hoger. Tot slot is er gevraagd hoe de gastouders hun verhouding ten opzichte van het gastouderbureau zien, waarbij zij o.a. konden aangeven of ze vanuit een vast contract werken, het gastouderbureau meer als bemiddelingspartner zien of dat zij zichzelf als volledig zelfstandig beschouwen. Het overgrote merendeel van de gastouders geeft aan zichzelf als volledig zelfstandig te beschouwen. De overige gastouders geven in gelijke mate aan dat zij een vast contract hebben met het gastouderbureau of deze vooral zien als een bemiddelingsconstructie.

**Tabel 6.9 Achtergrond van de gastouders**

Achtergrond GO	2021-2022				2022-2023			
	N	Range	M	SD	N	Range	M	SD
Leeftijd	45	31.00-73.00	52.53	9.60	48	27.00-75.00	48.92	11.03
Werkdagen	45	1.00-5.00	3.56	1.08	48	1.00-5.00	3.88	0.96
Werktijd in uren	44	3.00-60.00	31.67	11.98	48	6.00-75.00	34.74	13.83
Werkervaring	44	2.00-35.00	15.40	8.33	48	1.00-32.00	15.61	8.50
Vooropleiding	43	1.00-8.00	3.81	1.95	48	1.00-8.00	4.52	1.87
Vervolgopleiding	44	1.00-8.00	3.91	2.01	47	1.00-7.00	3.87	2.01
Vast contract (%)	45		13.30		48		12.50	
Eigenaar/ZZP (%)	45		64.40		48		70.80	
Bemiddeling (%)	45		17.80		48		16.70	

<sup>a</sup> Groot effect; <sup>b</sup> Medium tot groot effect; <sup>c</sup> Medium effect; <sup>d</sup> Medium tot klein effect; <sup>e</sup> Klein effect

Gegevens over de groepen kinderen zijn opgenomen in Tabel 6.10. De gemiddelde groepsomvang gedurende de week ligt rond de 4 kinderen. Aangezien gastouders de opvang nagenoeg altijd alleen verzorgen, is de staf-kind ratio zo goed als gelijk aan de gemiddelde groepsomvang. Slechts een enkele keer geeft een gastouder aan met een extra volwassene de opvang van de kinderen te verzorgen op een dag, waardoor er een lichte afwijking zichtbaar is tussen de ratio's en groepsomvang. Kijkend naar de leeftijden van de kinderen, worden peuters het vaakst opgevangen, gevolgd door dreumesen. Kleuters worden het minst vaak opgevangen en het aandeel kleuters dat opgevangen wordt is tevens gedaald ten opzichte van 2021-2022 (medium tot groot effect).

**Tabel 6.10 Samenstelling van de groep zoals gerapporteerd door de gastouders**

Groepssamenstelling	2021-2022				2022-2023			
	N	Range	M	SD	N	Range	M	SD
Groepsomvang	44	2.00-6.00	3.89	1.24	48	1.00-6.00	3.90	1.38
Kind-staf ratio	43	1.50-6.00	3.88	1.27	48	1.00-6.00	3.84	1.39
Baby's	44	0.00-0.60	0.12	0.16	47	0.00-0.50	0.16	0.16
Dreumesen	44	0.00-0.80	0.18	0.19	47	0.00-0.80	0.21	0.20
Peuters	44	0.00-1.00	0.30	0.25	47	0.00-1.00	0.29	0.22
Kleuters	44	0.00-1.00	0.17	0.21	47	0.00-0.40	0.06 <sup>b</sup>	0.10
Jonge schoolkinderen	44	0.00-0.50	0.17	0.20	47	0.00-1.00	0.15	0.22
Oude schoolkinderen	44	0.00-0.50	0.06	0.12	47	0.00-1.00	0.12	0.23
Lage SES	38	0.00-1.00	0.09	0.21	35	0.00-1.00	0.09	0.22
Migratieachtergrond	37	0.00-1.00	0.07	0.20	38	0.00-1.00	0.16	0.28
Zorgbehoefte	44	0.00-1.00	0.26	0.29	47	0.00-1.00	0.24	0.32
Taalondersteuning	43	0.00-1.00	0.11	0.20	47	0.00-0.80	0.11	0.20
Beperking	44	0.00-0.33	0.02	0.07	47	0.00-0.33	0.02	0.07
Gedragsondersteuning	44	0.00-0.43	0.10	0.14	47	0.00-1.00	0.09	0.21
Vluchteling	43	0.00-0.00	0.00	0.00	47	0.00-0.17	0.01	0.03
Overig	44	0.00-0.33	0.02	0.07	47	0.00-0.43	0.02	0.07

<sup>a</sup> Groot effect; <sup>b</sup> Medium tot groot effect; <sup>c</sup> Medium effect; <sup>d</sup> Medium tot klein effect; <sup>e</sup> Klein effect

Gastouders hebben een schatting gemaakt van de sociale achtergrond en zorgbehoeften van de kinderen. Tevens hebben de gastouders een schatting gemaakt van de sociale achtergrond en zorgbehoeften van de kinderen. De resultaten laten zien dat zo'n 9% van de opgevangen kinderen uit gezinnen met een lage sociaaleconomische status komt (zie Tabel 6.10). Ongeveer 16% heeft een migratieachtergrond. Verder zien we dat zorgbehoeften op het gebied van taalondersteuning het vaakst voorkomen met 11%, gevolgd door

gedragsondersteuning (9%). Er zijn in de steekproef van 2022-2023 een klein aandeel kinderen opgevangen met een vluchtelingenstatus volgens de inschatting van de gastouders. In de eerdere meting van 2021-2022 werden er geen kinderen opgevangen met een vluchtelingenstatus. Verder komen fysieke of mentale beperkingen en andere zorgbehoeften relatief weinig voor gemiddeld (zo'n 2%). Wel valt op dat voor sommige zorgbehoeften er een relatief grote spreiding is. Zo zijn er gastouders die rapporteren dat alle kinderen taalondersteuning of extra gedragsondersteuning nodig hebben. Gemiddeld komt de zorgbehoefte in de groep rond de 24%. Daar moet wel bij worden opgemerkt dat dit een overschatting is van de zorgbehoefte op de groep, omdat kinderen met dubbele zorgbehoeften niet uit de data onderscheiden kunnen worden. Kinderen die meerdere zorgbehoeften hebben (bijvoorbeeld taalondersteuning én gedragsondersteuning) worden dus twee keer meegewogen in het totaal. Er worden geen verschillen in zorgbehoeften gevonden in vergelijking met de meting van 2021-2022.

De werkomgeving wordt over het algemeen als positief ervaren, zoals Tabel 6.11 laat zien. Op vragen naar de werktevredenheid en het gevoel gerespecteerd en betrokken te worden (werkinclusie) wordt gemiddeld rond de 5 ('mee eens') gescoord op een schaal van 1 tot 6. De gemiddelde werkstress ligt rond de 2 ('mee oneens'), en heeft een relatief grote spreiding. Zo zijn er gastouders die aangeven helemaal geen werkstress te ervaren, terwijl anderen vrij veel stress ervaren. We zien geen verschillen tussen de metingen.

**Tabel 6.11 Werkbeleving en professionalisering zoals gerapporteerd door gastouders**

Werkbeleving	2021-2022				2022-2023			
	N	Range	M	SD	N	Range	M	SD
Werktevredenheid	40	4.12-5.92	5.09	0.50	47	3.68-5.84	5.08	0.53
Werkinclusie	40	3.60-6.00	5.24	0.57	47	3.80-6.00	5.26	0.57
Werkstress	40	1.00-4.40	2.31	0.89	47	1.00-5.00	2.36	0.92
Continue professionalisering	40	1.00-2.50	1.63	0.39	47	1.00-2.80	1.81 <sup>d</sup>	0.41
Frequentie teamoverleg	39	0.00-6.00	1.59	1.48	44	0.00-6.00	1.20	1.42
Reflectie en toepassing	40	1.50-4.67	3.13	0.77	47	2.00-5.00	3.11	0.71
Zelfvertrouwen (algemeen)	40	3.25-5.00	4.47	0.50	47	2.00-5.00	4.27	0.55
Zelfvertrouwen (diversiteit)	40	1.00-5.00	3.35	1.20	47	1.00-5.00	3.41	1.00

<sup>a</sup> Groot effect; <sup>b</sup> Medium tot groot effect; <sup>c</sup> Medium effect; <sup>d</sup> Medium tot klein effect; <sup>e</sup> Klein effect

Tabel 6.11 laat tevens zien hoeveel aandacht er wordt besteed aan professionalisering door middel van cursusaanbod, coaching, teamoverleg en conferentie deelname. De gemiddelde score van minder dan 2 ('zelden') suggereert dat het aanbod – of de mate waarin er van dat aanbod gebruik wordt gemaakt – niet overdadig is. Ten opzichte van de meting van 2021-2022 is de professionalisering iets toegenomen (medium tot klein effect). Pedagogisch-inhoudelijk teamoverleg met andere gastouders (al dan niet van hetzelfde gastouderbureau) vindt gemiddeld 1 à 2 keer per jaar plaats. Wel zijn er grote verschillen tussen gastouders. Zo zijn er gastouders die rapporteren op maandelijkse basis aan dergelijk overleg deel te nemen, terwijl er ook gastouders zijn die rapporteren dat dergelijke activiteiten nooit plaatsvinden. Er is tevens gevraagd naar de mate waarin gastouders in staat zijn om te reflecteren op praktijken van anderen en dit om te zetten in concrete aanpassingen binnen hun eigen werk. Een gemiddelde score van rond de 3 betekent dat gastouders dit met enige regelmaat doen. Wel zien we ook hier dat de verschillen tussen gastouders groot zijn.

Tot slot rapporteert Tabel 6.11 de competentiebeleving en het ervaren zelfvertrouwen van de gastouders. Vanaf de meting van 2021-2022 is er niet alleen gevraagd naar de algemene competentiebeleving, maar ook specifiek naar het zelfvertrouwen dat gastouders hebben ten aanzien van het omgaan met kinderen met diverse culturele en talige achtergronden. Het algemene vertrouwen is relatief hoog. In het omgaan met diversiteit voelt de gemiddelde gastouder zich minder competent. De gemiddelde score is ongeveer een punt lager (op een 5-puntschaal) en de range en de spreiding zijn juist groter. Ten opzichte van de meting van 2021-2022 zien we geen verschillen in het ervaren zelfvertrouwen van de gastouders.

### 6.2.2 Pedagogisch beleid en pedagogisch klimaat

Het pedagogisch beleid van de deelnemende gastouders is op verschillende manieren in kaart gebracht (zie Tabel 6.12). Op vragen naar aspecten van stabiliteit van de groep (de mate waarin de samenstelling van kinderen gedurende de dag en week kan wisselen) wordt gemiddeld rond de 4 gescoord ('relatief stabiel'). Verder zien we dat de rol die kinderen spelen in de ontwikkeling van het pedagogisch beleid en aanbod op de groep gemiddeld rond de 3 ligt ('min of meer van toepassing'). De range suggereert dat kinderparticipatie nog niet breed gedragen wordt in de gastouderopvang, al is de variatie tussen locaties groot. Met betrekking tot contact met ouders zien we dat van een lijst met 14 opties van mogelijke contactvormen gastouders gemiddeld aangeven ruim 20% van deze opties te benutten. Ten opzichte van de meting van 2021-2022 zien we geen significante verschillen.

Tevens zijn er vanaf de meting van 2021-2022 een aantal nieuwe maten van pedagogisch beleid en klimaat bevestigd (zie Tabel 6.12). Multiculturele groepspraktijken – bijvoorbeeld het vieren van verschillende feestdagen of het afstemmen van speel- en ontwikkelmateriaal op de diversiteit van de samenleving – worden gemiddeld zelden gedaan. Wel is de spreiding hier relatief groot. Praktijken die de groepsocialisatie bevorderen – bijvoorbeeld kinderen elkaar laten helpen, 'wij'-taal gebruiken, of kinderen samen conflicten laten oplossen – komen gemiddeld vaak voor. Een vergelijking van de items die in beide metingen voorkomen laat geen verschillen zien in gemiddeldes. Tot slot is geïnterviewd in hoeverre kinderen tijdens de opvangdag gebruik maken van (sociale) media en in hoeverre er aandacht wordt besteed aan veilig gebruik hiervan. Gemiddeld genomen rapporteren gastouders dat er zelden gebruik wordt gemaakt van media en/of over mediaveiligheid wordt gesproken, al zijn er ook locaties waarbij dit juist vaak voorkomt.

**Tabel 6.12 Pedagogisch beleid en klimaat zoals gerapporteerd door gastouders**

Pedagogisch beleid en klimaat	2021-2022				2022-2023			
	N	Range	M	SD	N	Range	M	SD
Stabiliteit groepen	44	2.33-5.00	4.08	0.75	48	2.33-5.00	3.87	0.78
Kinderparticipatie	43	1.67-5.00	3.18	0.71	48	1.00-4.33	3.17	0.60
Contact met ouders (%)	40	0.07-0.43	0.22	0.11	47	0.00-0.64	0.25	0.14
Multiculturele groepspraktijken	40	1.00-4.20	1.86	0.83	47	1.00-4.20	1.99	0.86
Groepsocialisatie	40	2.44-5.00	3.76	0.72	47	1.33-5.00	3.55	0.67
Gebruik (sociale) media	44	1.00-4.00	2.42	1.04	28	1.00-4.25	2.78	1.16

<sup>a</sup> Groot effect; <sup>b</sup> Medium tot groot effect; <sup>c</sup> Medium effect; <sup>d</sup> Medium tot klein effect; <sup>e</sup> Klein effect

### 6.2.3 Activiteitenaanbod

Om te bepalen in hoeverre het aanbod aan regelmatig terugkerende activiteiten aansluit bij belangrijke leer-, ervarings- en ontwikkelingsdomeinen, is er voor acht soorten activiteiten uitgevraagd hoe vaak ze voorkomen. Binnen de soort activiteit zijn vragen opgenomen over specifieke activiteiten die corresponderen bij de verschillende leeftijdsfasen van kinderen (onderscheid tussen 0-4 en 4-12). In Tabel 6.13 is een overzicht te vinden van de gemiddelde frequenties op een schaal van 1 ('bijna nooit') tot 7 ('minstens 2 keer per dag'). Bedacht moet worden dat een gemiddelde score voor de hele schaal verhult dat sommige activiteiten die in de schaal zijn samengevat vaker voorkomen, terwijl andere minder vaak kunnen voorkomen. Gastouders rapporteren relatief hoge gemiddelde scores voor explorerende fijn- en grof-motorische activiteiten. Een gemiddelde van bijna 5 betekent dat deze activiteiten bijna elke dag voorkomen. Verder komen ook verschillende vormen van (sociaal) spel en activiteiten op het gebied van taal en geletterdheid relatief vaak voor – gemiddeld een paar keer per week. Activiteiten die iets minder voorkomen zijn buitenactiviteiten en uitjes, creatieve en musische activiteiten en activiteiten rondom (ontluikend) rekenen. Met een gemiddelde van rond de 3 komen dit soort activiteiten bijna wekelijks voor. Tot slot komen activiteiten die betrekking hebben op wetenschap en technologie en burgerschapsvorming het minst vaak voor, zo'n 2 keer per maand. Ten opzichte van de meting van 2021-2022 zien we geen verschillen als het gaat om het activiteitenaanbod.

**Tabel 6.13 Activiteitenaanbod voor jonge kinderen zoals gerapporteerd door gastouders**

Activiteitenaanbod	2021-2022				2022-2023			
	N	Range	M	SD	N	Range	M	SD
Exploratie-motorische ontwikkeling	42	1.00-6.50	4.77	1.12	47	1.00-6.67	4.76	1.26
Samenspel	41	1.00-6.00	4.54	1.11	47	1.00-7.00	4.23	1.31
Creatieve en musische activiteiten	41	1.46-4.50	3.05	0.85	47	1.23-5.00	2.90	0.93
Taal & geletterdheid	40	1.60-6.43	4.31	1.34	47	1.90-6.57	4.24	1.25
Ontluikend rekenen	40	1.78-5.89	3.25	0.92	47	1.00-5.67	2.81	1.10
Wetenschap & technologie	40	1.20-4.80	2.44	0.95	47	1.00-4.60	2.15	0.84
Burgerschapsvorming	40	1.00-5.00	2.11	0.84	47	1.00-4.67	2.16	0.95
Buitenactiviteiten & uitstapjes	40	1.43-4.86	3.44	0.80	47	1.71-5.00	3.29	0.75

<sup>a</sup> Groot effect; <sup>b</sup> Medium tot groot effect; <sup>c</sup> Medium effect; <sup>d</sup> Medium tot klein effect; <sup>e</sup> Klein effect

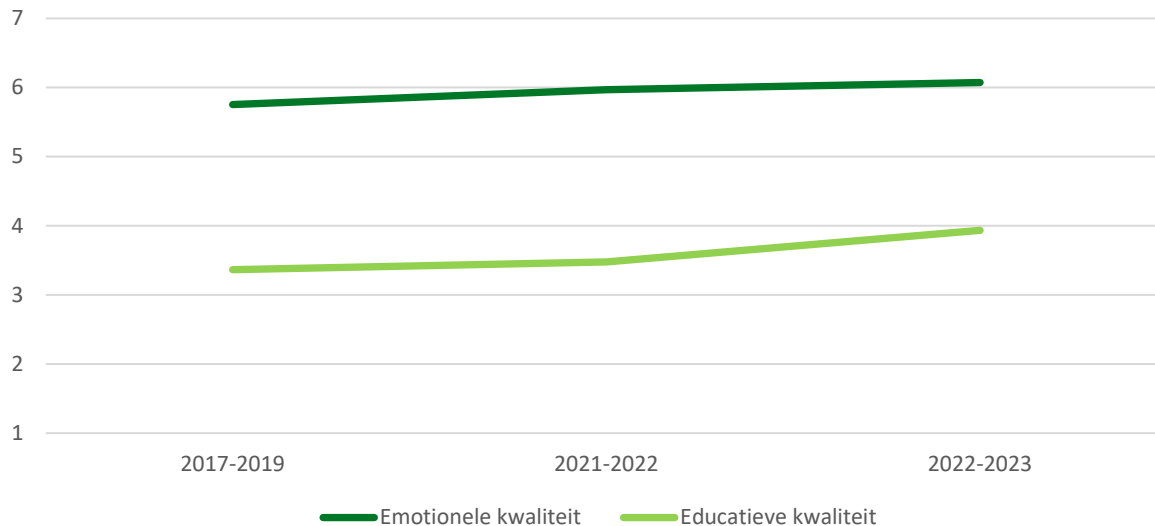
## 6.3 Trends over de jaren

In eerdere rapportages zijn de drie steekproeven voor corona vergeleken met de twee steekproeven na corona. In de huidige rapportage is er voor gekozen om de drie steekproeven na corona in tweeën te splitsen om verdere tijdseffecten te onderzoeken. Om eventuele trends over de jaren heen nog beter te kunnen duiden, rapporteren we in de onderstaande paragrafen een overzicht van de resultaten over de drie cohorten heen (2017-2019, 2021-2022 en 2022-2023). Aangezien er voor de gastouders sinds de eerste meting geen video-opnames beschikbaar zijn, kan een trend in de NCKO-interactieschalen niet bekeken worden.

### 6.3.1 CLASS

Ook voor de gastouderopvang is de tendens dat er over de jaren sprake is van een lichte stijging in proceskwaliteit. Wel zien we verschillen in de stijgingspatronen voor emotionele en educatieve kwaliteit eveneens als voor de verschillende leeftijdsversies. Zo is de gemiddelde emotionele proceskwaliteit binnen de gastouderopvang significant gestegen tussen 2017-2019 en 2021-2022 en daarna stabiel gebleven (zie Figuur 6.3). De educatieve proceskwaliteit

volgt een tegenovergesteld patroon, waarbij de kwaliteit tussen 2017-2019 en 2021-2022 stabiel is gebleven en daarna significant is gestegen. Voor zowel de emotionele als de educatieve proceskwaliteit geldt dat de kwaliteit in de meting van 2022-2023 significant hoger is dan in de meting van 2017-2019.

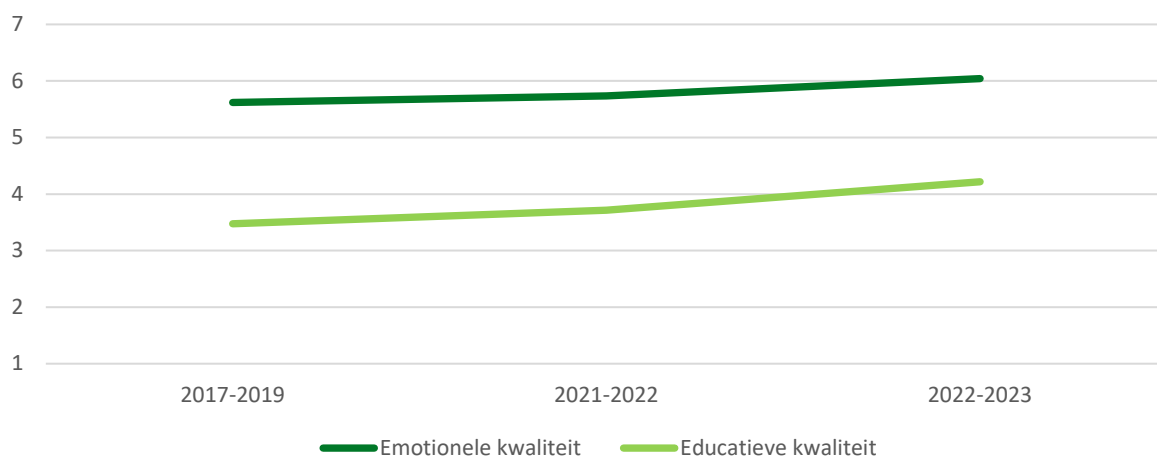


**Figuur 6.3 Gemiddelde scores van emotionele en educatieve proceskwaliteit in de gastouderopvang zoals gemeten met de CLASS Infant, CLASS Toddler en CLASS PreK, uitgesplitst naar meetperiode.**

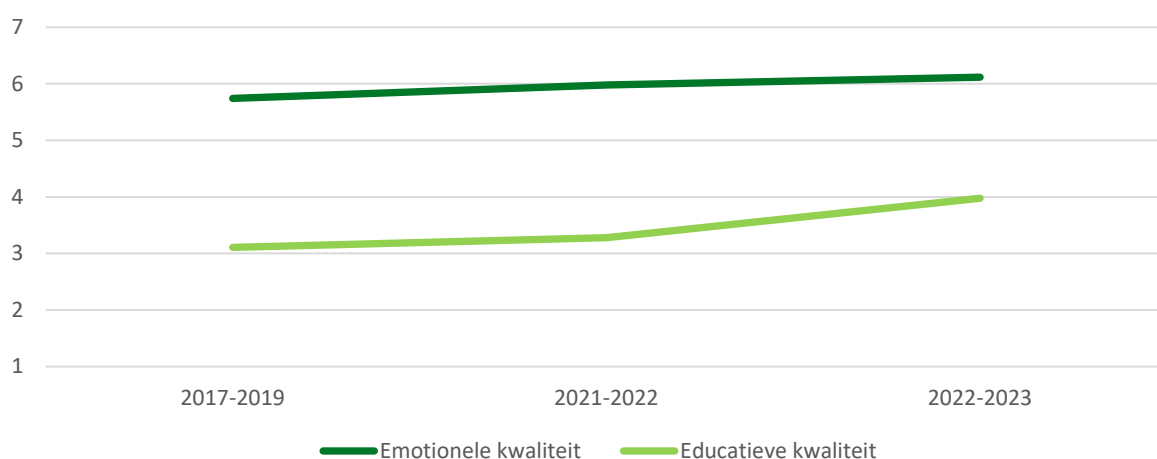
Er zijn enkele verschillen in patronen te zien wanneer we de resultaten bekijken per leeftijdsversie van de CLASS. De emotionele en educatieve proceskwaliteit zoals gemeten met de CLASS Infant verschillen niet significant tussen de meting van 2021-2022 en de meting van 2021-2023 (zie Figuur 6.4). Echter, als we de eerste en de meest recente metingen met elkaar vergelijken, is er wel een significante stijging van zowel de emotionele als de educatieve proceskwaliteit te zien.

De proceskwaliteit zoals gemeten met de CLASS Toddler volgt hetzelfde patroon als de proceskwaliteit binnen de gastouderopvang zoals in Figuur 6.3 te zien is (zie Figuur 6.5). De emotionele proceskwaliteit voor peuters is dus significant gestegen tussen 2017-2019 en 2021-2022 en daarna relatief stabiel gebleven. De educatieve proceskwaliteit is tussen 2017-2019 en 2021-2022 stabiel gebleven en daarna significant gestegen. Voor zowel de emotionele als de educatieve proceskwaliteit geldt dat de kwaliteit in de meting van 2022-2023 significant hoger is dan in de meting van 2017-2019.

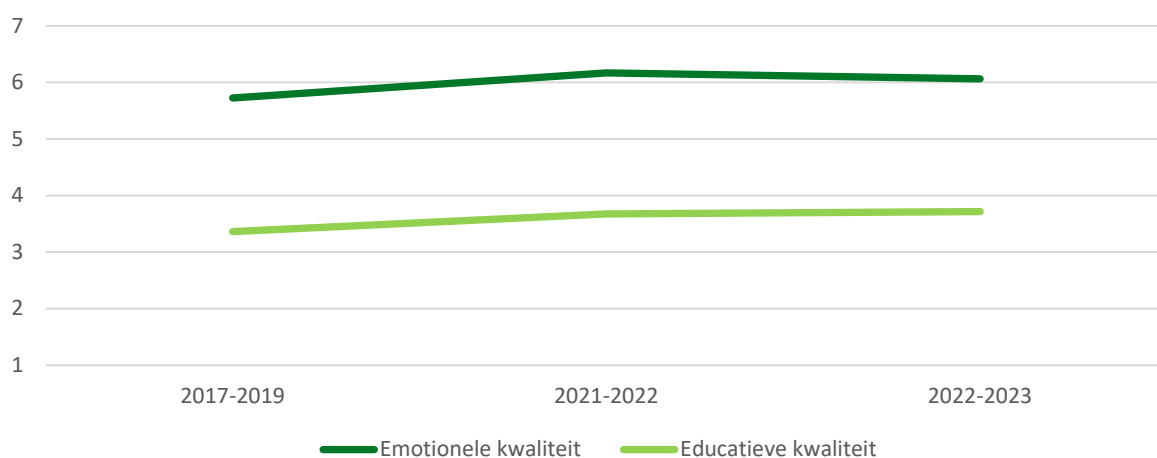
Tot slot, met betrekking tot de proceskwaliteit voor schoolkinderen, zoals gemeten met de CLASS PreK, zien we wederom een ander patroon (zie Figuur 6.6). De emotionele kwaliteit is tussen 2017-2019 en 2021-2022 significant gestegen en daarna stabiel gebleven. De educatieve kwaliteit lijkt een soortgelijk patroon te volgen, echter zijn er geen significante verschillen tussen de drie meetperioden gevonden.



**Figuur 6.4** Gemiddelde scores van emotionele en educatieve proceskwaliteit in de gastouderopvang zoals gemeten met de CLASS Infant, uitgesplitst naar meetperiode



**Figuur 6.5** Gemiddelde scores van emotionele en educatieve proceskwaliteit in de gastouderopvang zoals gemeten met de CLASS Toddler, uitgesplitst naar meetperiode.

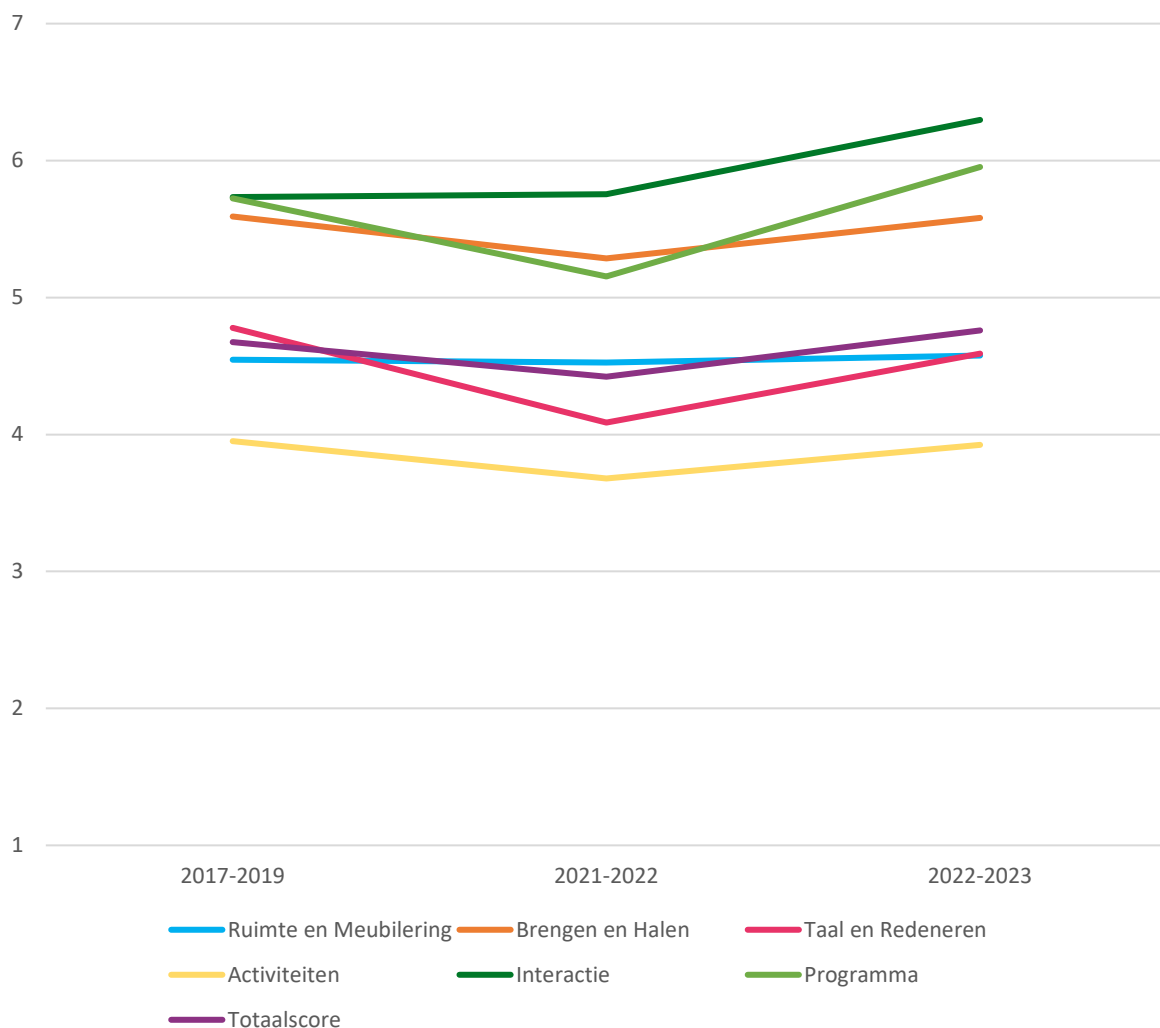


**Figuur 6.6** Gemiddelde scores van emotionele en educatieve proceskwaliteit in de gastouderopvang zoals gemeten met de CLASS PreK, uitgesplitst naar meetperiode.



### 6.3.2 FCCERS-R

Uit de resultaten van de omgevingskwaliteit zoals gemeten met de FCCERS-R over drie meetperiodes blijkt dat de schalen ruimte en meubilering, brengen en halen en het activiteitenaanbod relatief stabiel zijn gebleven (zie Figuur 6.7). De schaal taal en redeneren heeft in de periode 2021-2022 een significante daling gezien, echter verschillen de scores tussen 2017-2019 en 2022-2023 niet significant van elkaar. Als we kijken naar de schaal met betrekking tot interactie, zien we dat deze tussen 2017-2019 en 2021-2022 relatief stabiel is gebleven en vervolgens significant is gestegen. Tot slot zien we dat de totaalscore wel significant verschilt tussen 2021-2022 en 2022-2023 (lichte stijging), maar er over de gehele meetperiode vanaf 2017 geen sprake is van een stijgende of dalende trend.



Figuur 6.7 Gemiddelde scores van de FCCERS-R uitgesplitst naar meetperiode.

## 6.4 Samenvattend beeld van de kwaliteit in de gastouderopvang

Hieronder worden de belangrijkste bevindingen voor de gastouderopvang samengevat en geïnterpreteerd. Er wordt stilgestaan bij de kwaliteit van de interacties (proceskwaliteit), kwaliteit van de omgeving (inclusief aandacht voor diversiteit) en het activiteitenaanbod en pedagogisch beleid. Zorgen over de representativiteit van de gastoudersteekproeven zijn in Hoofdstuk 2 van dit rapport uitgebreider besproken.

### Proceskwaliteit

Gastouders vangen baby's, peuters en schoolgaande kinderen op, soms uit alle leeftijdscategorieën. De meest voorkomende vormen zijn de combinatie van de opvang van baby's en peuters of de opvang van schoolgaande kinderen. Om die reden is de proceskwaliteit van de gastouderopvang met drie leeftijdsversies van de CLASS geobserveerd. Het algehele beeld is gebaseerd op de overkoepelende domeinscores voor emotionele en educatieve proceskwaliteit voor alle leeftijdsgroepen. De emotionele proceskwaliteit is gemiddeld goed en even hoog als in de kinderdagopvang, peuteropvang en buitenschoolse opvang. Tussen de perioden 2021-2022 en 2022-2023 is de emotionele proceskwaliteit stabiel gebleven. De mate waarin kinderen worden gestimuleerd in hun brede ontwikkeling, ofwel de educatieve proceskwaliteit, valt in de middenrange, net als de educatieve proceskwaliteit van de andere opvangsoorten. De educatieve proceskwaliteit is licht verbeterd tussen 2021-2022 en 2022-2023.

Hoewel verschillende subschalen van emotionele en educatieve proceskwaliteit een stijging laten zien, is de stijging van de educatieve proceskwaliteit gericht op peuters het sterkst. Vooral de stijging van de kwaliteit van feedback draagt bij aan de verbetering van de educatieve kwaliteit voor peuters. Wanneer er ingezoomd wordt op de proceskwaliteit tijdens verschillende activiteiten, blijkt de emotionele proceskwaliteit voor baby's het meest gestegen tijdens spelactiviteiten, terwijl voor peuters juist de educatieve kwaliteit verbeterd is tijdens spelactiviteiten. Voor zowel baby's als peuters blijkt de emotionele én educatieve proceskwaliteit het hoogst te zijn tijdens educatieve activiteiten, zoals een boekje voorlezen. Voor schoolkinderen zijn er geen significante verschillen tussen 2021-2022 en 2022-2023. Tijdens creatieve activiteiten is de emotionele kwaliteit het hoogst en tijdens educatieve activiteiten, zoals denk- of gezelschapsspelletjes spelen, is de educatieve kwaliteit hoogst. Ook voor de gastouderopvang is er sprake van een stijgende trend in kwaliteit over de jaren.

Vergelijkbaar met de andere opvangsoorten, scoort de gastouderopvang gemiddeld laag op de wijze waarop zij groepsocialisatie bevorderen, met name in welke mate gastouders kinderen bewust maken van elkaar, samenspel en pro-sociale interacties tussen kinderen stimuleren en sensitief zijn voor het groepsproces. Dit aspect is een aanvulling op de focus op individuele kinderen en uit de gegevens blijkt dat deze vaak samengaan. Gastouders die hoger scoren op groepsocialisatie laten óók een hogere mate van individuele sensitiviteit zien, zijn meer kindvolgend in hun interacties met kinderen en er heerste een positievere sfeer bij de gastouder. Een vergelijking van de verschillende opvangleeftijden laat zien dat er bij peuters meer aandacht is voor groepsocialisatie dan bij baby's en schoolkinderen. Ook zijn er verschillen zichtbaar voor de verschillende type activiteiten. Voor de baby's is de groepsocialisatie gestegen tijdens eet- en drinkmomenten vergeleken met 2021-2022 en is er de meeste aandacht voor groepsocialisatie tijdens het buitenspelen. Voor peuters

is groepsocialisatie het hoogst tijdens educatieve momenten, zoals samen een boekje lezen. Voor hen blijkt de aandacht voor groepsocialisatie gestegen bij activiteiten die in de overige categorie vallen (bijvoorbeeld verzorgingsmomenten). Voor schoolkinderen blijkt ook dat groepsocialisatie het hoogst is tijdens educatieve activiteiten, zoals het spelen van spelletjes. Bij schoolkinderen is er minder aandacht voor groepsocialisatie in vergelijking met de andere opvangsoorten. Daarbij moet bedacht worden dat gastouders gemiddeld minder kinderen opvangen dan in de centrumopvang en dat zij kinderen van verschillende leeftijden opvangen. Daardoor is het wellicht lastig om interacties tussen kinderen te stimuleren. Zo ligt het ritme van een baby en een schoolgaand kind sterk uit elkaar, waardoor het lastiger kan zijn om gedurende verschillende momenten van de dag een groepsgevoel bij de kinderen te stimuleren. Desalniettemin geven gastouders in de vragenlijst aan regelmatig strategieën toe te passen om groepsprocessen te bevorderen.

### **Omgevingskwaliteit en aandacht voor diversiteit**

De omgevingskwaliteit is bepaald met een observatie-instrument dat specifiek voor de gastouderopvang ontwikkeld is, namelijk de FCCERS-R (lijkt op de ITERS/ECERS-R). De omgevingskwaliteit van de gastouderopvang is middelmatig volgens de standaards van het instrument en iets lager vergeleken met de andere opvangsoorten. De omgevingskwaliteit is wel gestegen ten opzichte van 2021-2022. Dit betreft vooral de subschalen interactie en programma. De gastouderopvang scoort doorgaans hoog op de subschaal programma, maar ook hier was sprake van een coronadip, net als in de andere opvangsoorten, die nu weer hersteld lijkt. Op het gebied van interactie is er juist sprake van een geleidelijk stijgende trend. Dit past bij de stijgende trend die ook gevonden wordt voor de proceskwaliteit zoals gemeten met de CLASS. Er is momenteel een professionaliseringslag gaande binnen de branche die mogelijk bijdraagt aan de verhoogde interactiekwaliteit.

De nieuwe subschaal omgaan met diversiteit scoort laag, net als in de andere opvangsoorten. De subschaal meet onder andere de aandacht voor individuele verschillen in ontwikkelingsbehoeften en zichtbare representatie van diversiteit in inrichting, materialen en activiteiten. De gegevens uit de vragenlijst voor gastouders laten zien dat activiteiten gericht op het ervaren en waarderen van multiculturele diversiteit in de gastouderopvang het minst frequent zijn van alle opvangsoorten. Positief aandacht geven aan de diversiteit heeft in de gastouderopvang geen prioriteit.

### **Activiteitsaanbod en pedagogisch beleid**

Het activiteitenaanbod in de gastouderopvang zoals gerapporteerd door gastouders zelf is gemiddeld minder uitgebreid dan in de kinderdagopvang en de peuteropvang, maar uitgebreider dan in de buitenschoolse opvang. In lijn met het beeld van de andere opvangsoorten, is het activiteitenaanbod relatief stabiel gebleven tussen 2021-2022 en 2022-2023. Creatieve en musische activiteiten, activiteiten gerelateerd aan wetenschap en technologie, en activiteiten gericht op de burgerschapsvorming komen het minst vaak voor in de gastouderopvang. Activiteiten gericht op exploratie en motorische ontwikkeling komen het meest voor.

Stabiliteit van de groep gedurende de dag is een vanzelfsprekend uitgangspunt van het pedagogisch beleid in de gastouderopvang, al wisselt de samenstelling van de groep door de dag als er ook schoolgaande kinderen worden opgevangen in de naschoolse tijd. Dit

aspect scoort daarom in de gastouderopvang hoog. Logischerwijs scoort een opendeurenbeleid laag, omdat er (meestal) maar één groep is. De aandacht voor kinderparticipatie is iets hoger dan in de kinderdagopvang en peuteropvang, maar iets lager dan in de buitenschoolse opvang. De score suggereert dat kinderparticipatie nog niet breed gedragen wordt in de gastouderopvang. Het contact met ouders scoort in de gastouderopvang minder hoog dan in de andere opvangsoorten. Waarschijnlijk komt dit doordat de contacten vooral persoonlijk zijn bij het brengen en halen van de kinderen. Oudercontact in de gastouderopvang omvat doorgaans weinig andere vormen van contact zoals ouderbijeenkomsten, thema-avonden en digitale platforms, die in de andere opvangsoorten meer gebruikelijk zijn.

In de gastouderopvang wordt het gebruik van (sociale) media tijdens de opvang vaker toegestaan dan in de kinderdagopvang en de peuteropvang, maar minder vaak dan in de buitenschoolse opvang. Het verschil met de kinderdagopvang en peuteropvang heeft mogelijk te maken met het feit dat in veel gastoudergezinnen ook schoolgaande kinderen worden opgevangen die meer vrijheid op dit gebied krijgen, net als in de buitenschoolse opvang. De variatie wat betreft mediagebruik tussen gastouders kan te maken hebben met de variatie in de leeftijdssamenstelling van de groepen.

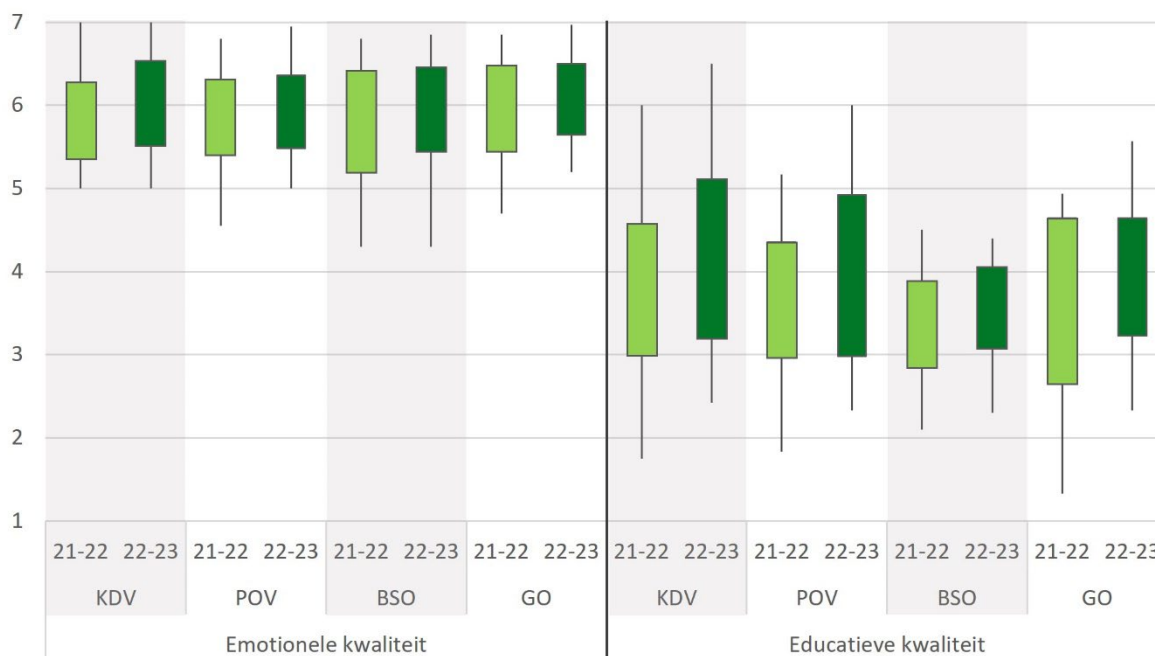
De structurele kenmerken zijn tussen de perioden 2021-2022 en 2022-2023 grotendeels stabiel gebleven. Er blijken wel minder kleuters opgevangen te zijn in vergelijking met 2021-2022. Aangezien de verdeling naar andere leeftijdsgroepen geen sterke verschillen laat zien, betreft het hier mogelijk steekproefverschillen. Bij de gastouders wordt namelijk niet specifiek gestuurd op een selectie van gastouders waar de verschillende leeftijdssamenstellingen evenredig vertegenwoordigd zijn (in tegenstelling tot de kinderdagopvang met de evenredige inclusie van horizontale en verticale groepen). Verder blijkt het percentage kinderen met een migratieachtergrond verdubbeld te zijn, maar deze stijging is niet significant. Verder rapporteren gastouders een betere werkbeleving dan pedagogisch medewerkers in de andere opvangsoorten. De werktevredenheid, het gevoel van inclusie en de werkstress van gastouders zijn stabiel tussen de perioden 2021-2022 en 2022-2023. Tot slot geven gastouders in 2022-2023 aan dat zij meer professionaliseringsactiviteiten hebben gedaan vergeleken met gastouders in 2021-2022. Dit is in lijn met de professionaliseringsslag die momenteel plaatsvindt binnen de branche.

## 7. Integraal beeld

Er is veel dynamiek in de kinderopvangsector. Eerder bracht de LKK een rapportage<sup>45</sup> uit over enkele knelpunten die de sector ervaart en hoe dat te duiden is binnen de huidige maatschappelijke context (o.a. nieuwe beleidsmaatregelen, coronanasleep, toenemende personeelstekorten en wachtlijsten). Enerzijds is er meer aandacht voor kwaliteit en zijn er verschillende beleidsmaatregelen geïmplementeerd om de kwaliteit van de kinderopvang verder te verhogen (zoals de Wet IKK, aanscherping kwaliteitseisen gastouderopvang). Anderzijds staat de sector onder druk, met name door de oplopende personeelstekorten en het hoge ziekteverzuim, waardoor sommige kwaliteitseisen zijn uitgesteld (o.a. taaleis 3F en de verplichte babyscholing). Bovendien zijn er versoepelingen van kracht in 2024 (deels vanaf januari en deels vanaf juli) om de sector tegemoet te komen (o.a. 3-uursregeling, vastezichtencriterium). Om de laatste ontwikkelingen in deze dynamische context goed te kunnen monitoren, is er voor dit rapport gekozen om de metingen na corona, dus vanaf 2021 op te splitsen in twee cohorten. Cohort 2021-2022 loopt tot de zomer van 2022 en cohort 2022-2023 loopt vanaf september 2022.

### 7.1 Proceskwaliteit

De emotionele proceskwaliteit van de vier opvangsoorten is bepaald met verschillende observatie-instrumenten (CLASS, NCKO) en is in de periode 2022-2023 als “goed” te kwalificeren. Voor de vergelijking tussen opvangsoorten en tijdspanne, is in Figuur 7.1 de proceskwaliteit op basis van de CLASS weergegeven. De figuur bevat de data van bijna 1600 observatiecycli en brengt de spreiding goed in kaart.

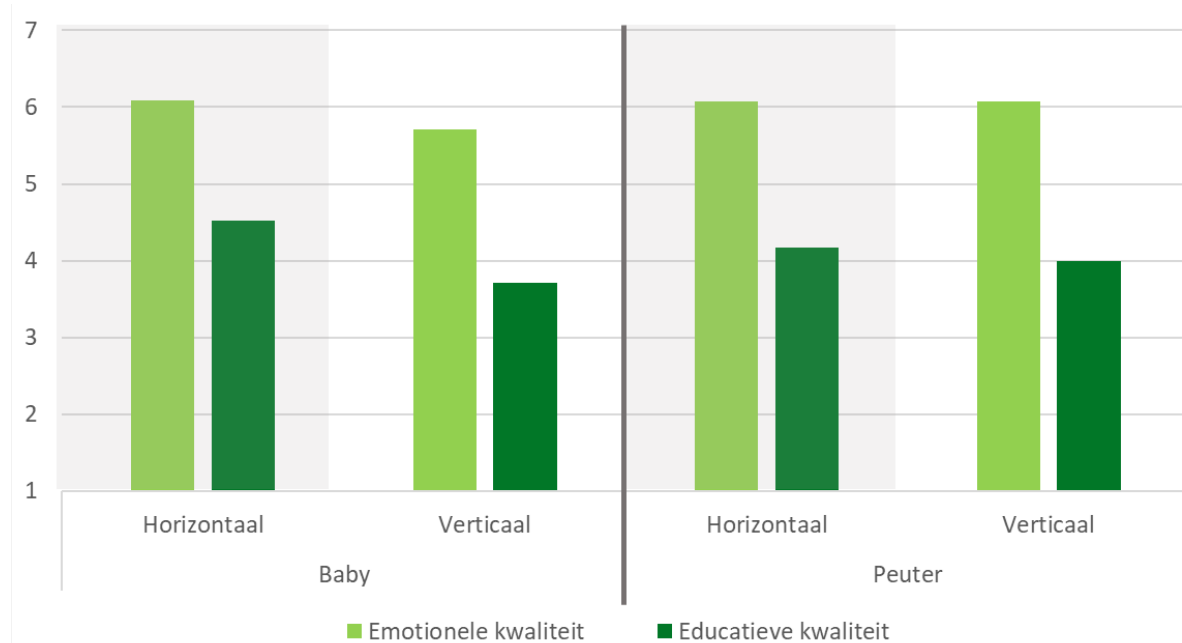


**Figuur 7.1** Vergelijking van emotionele en educatieve proceskwaliteit van de verschillende opvangtypen. Lichtgroene (2021-2022) en donkergroene (2022-2023) boxen de spreiding van locaties die één standaardafwijking boven en onder het gemiddelde scoren. De dunne zwarte lijnen representeren de hoogst en laagst scorende locatie per opvangsoort.

<sup>45</sup> Zie Slot et al. (2023)

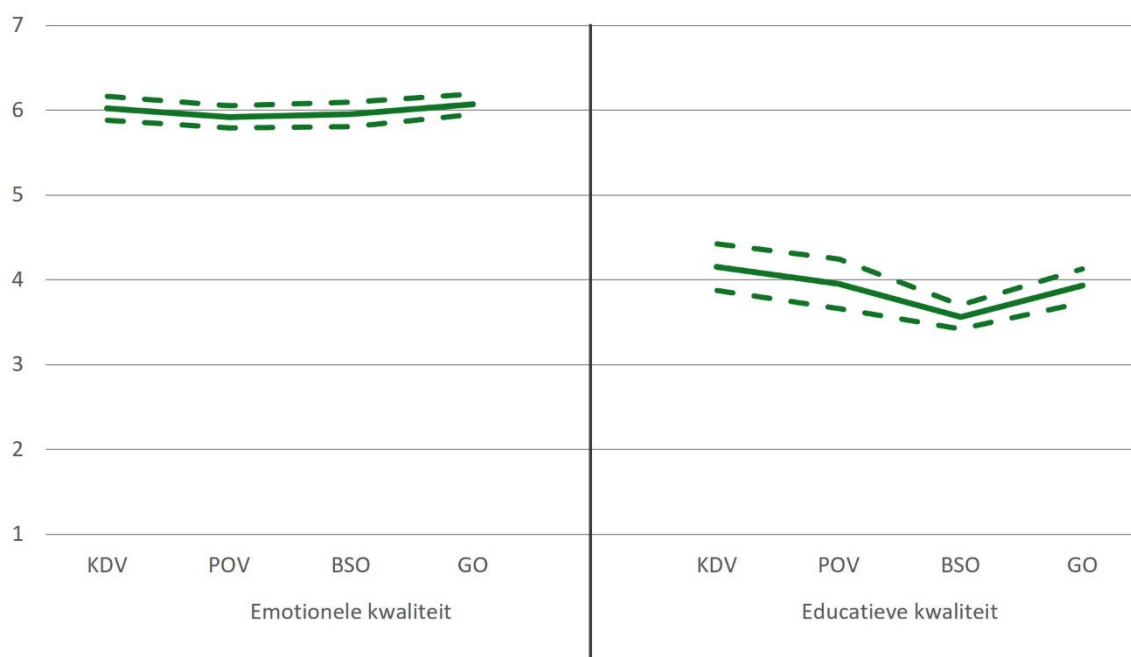
Hoewel de emotionele kwaliteit gemiddeld goed is in alle opvangtypen, is in deze Figuur 7.1 ook goed te zien dat er in de buitenschoolse opvang meer uitschieters naar beneden zijn. In eerdere metingen was de spreiding voor de emotionele kwaliteit vergelijkbaar tussen alle centrumopvangsoorten en betrof de grotere variatie vooral de gastouderopvang. Voor de educatieve kwaliteit blijkt een omgekeerd patroon. Hoewel de gemiddelde kwaliteit redelijk vergelijkbaar is, is de kwaliteit in de buitenschoolse opvang gemiddeld lager en is er juist minder spreiding dan in de andere opvangsoorten. Voor de kinderdagopvang en de peuteropvang, en in iets mindere mate de gastouderopvang, valt de educatieve kwaliteit in de middenrange (en is daarmee beduidend hoger dan in de vorige meting zoals in de hoofdstukken per aparte opvangsoort is toegelicht). En er zijn vooral uitschieters naar boven zichtbaar, waarbij er locaties zijn die rond de 6 scoren wat als hoog kan worden bestempeld volgens de CLASS standaards. Voor alle opvangsoorten zijn er ook uitschieters naar beneden, waarbij de kwaliteit onder de 3 uitkomt, wat duidt op een lage kwaliteit. De educatieve kwaliteit is in de buitenschoolse opvang stabiel gebleven ten opzichte van 2021-2022 en er blijken vooral uitschieters naar beneden en in veel mindere mate naar boven. Er zijn geen locaties die hoger scoren dan ongeveer een 4,5.

Een verdere uitsplitsing binnen de kinderdagopvang naar de verschillende leeftijden en groepen laat zien dat de proceskwaliteit met name verschilt voor de baby's (zie Figuur 7.2). De emotionele en educatieve proceskwaliteit is gemiddeld genomen het laagst voor baby's in verticale groepen (zowel in relatie tot baby's in horizontale groepen als in relatie tot de peuters in de verticale groepen).



**Figuur 7.2 Gemiddelde scores van emotionele en educatieve proceskwaliteit binnen de kinderdagopvang voor cohort 2022-2023, uitgesplitst naar baby's/peuters en verticale/horizontale groepen.**

Figuur 7.3 brengt de gemiddelde scores van de proceskwaliteit in kaart en geeft tevens weer met welke onnauwkeurigheidsmarge rekening gehouden dient te worden voor generalisatie naar de gehele steekproef.<sup>46</sup> Over het algemeen zijn de marges voor de educatieve kwaliteit wat groter dan voor de emotionele kwaliteit als gevolg van grotere standaardafwijkingen in de steekproeven. Tevens kunnen we concluderen dat, ook als rekening gehouden wordt met steekproefonnauwkeurigheid, de algemene conclusies standhouden.

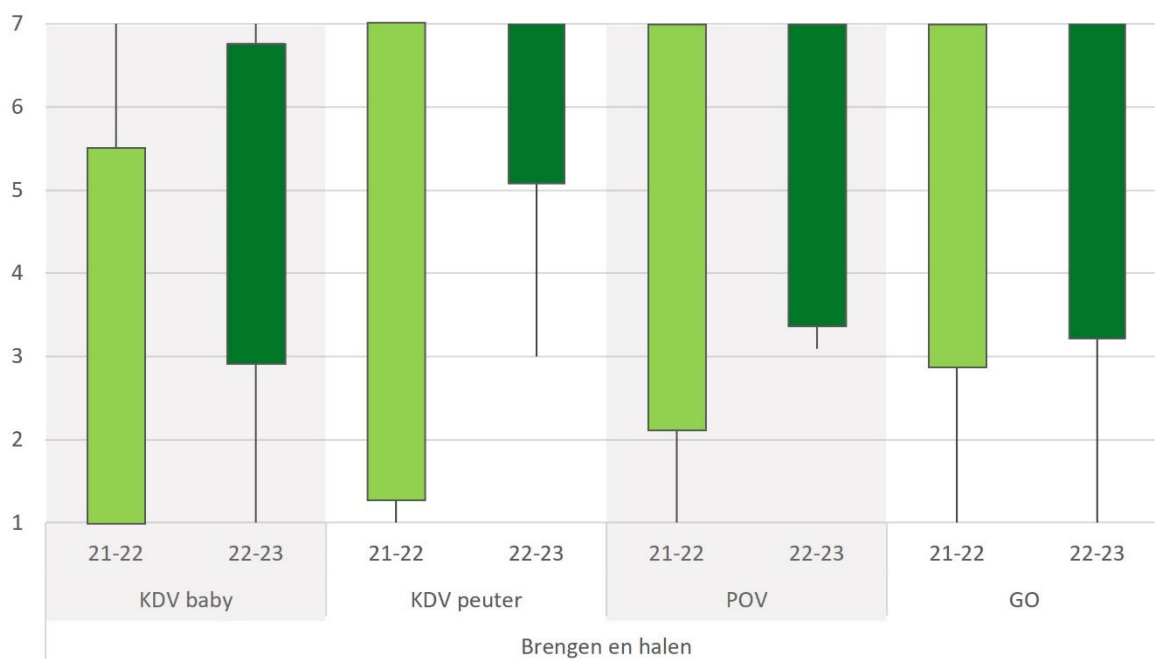


**Figuur 7.3 Gemiddelde scores (inclusief foutmarges) van emotionele en educatieve proceskwaliteit van de verschillende opvangtypen voor cohort 2022-2023.**

## 7.2 Omgevingskwaliteit en activiteiten aanbod

De omgevingskwaliteit verwijst naar verschillende aspecten van de opvangsituatie: de inrichting van de ruimte, de beschikbaarheid van spelmaterialen, de structuur van het dagprogramma, de balans tussen georganiseerde en vrije activiteiten, de variatie aan activiteiten, het taalgebruik en de interacties gedurende de dag, en de omgang met ouders. Om de omgevingskwaliteit vast te stellen zijn observatie-instrumenten gebruikt, ontwikkeld vanuit hetzelfde conceptuele raamwerk, maar afgestemd op de eigenheid van de verschillende opvangsoorten. De omgevingskwaliteit van de vier opvangsoorten is gemiddeld als middelmatig tot goed te kwalificeren. Na een lichte daling van de omgevingskwaliteit in 2021-2022 blijkt er in de meting van 2022-2023 een herstel van de kwaliteit.

<sup>46</sup> We hebben een eenvoudige berekening van de foutenmarge toegepast bij een statistische betrouwbaarheid van 95%, volgens de formule:  $\text{marge} = 1.96 * (\text{standaard deviatie} / \sqrt{\text{steekproefgrootte}})$ ; onder- en bovengrenzen zijn berekend als ondergrens = gemiddelde - marge, bovengrens = gemiddelde + marge. Een exactere berekening die rekening houdt met de populatieomvang en de per opvangtype geclusterde steekproeftrekking zal tot iets afwijkende schattingen van de onnauwkeurigheidsmarges leiden, maar niet veel van het gepresenteerde beeld afwijken.

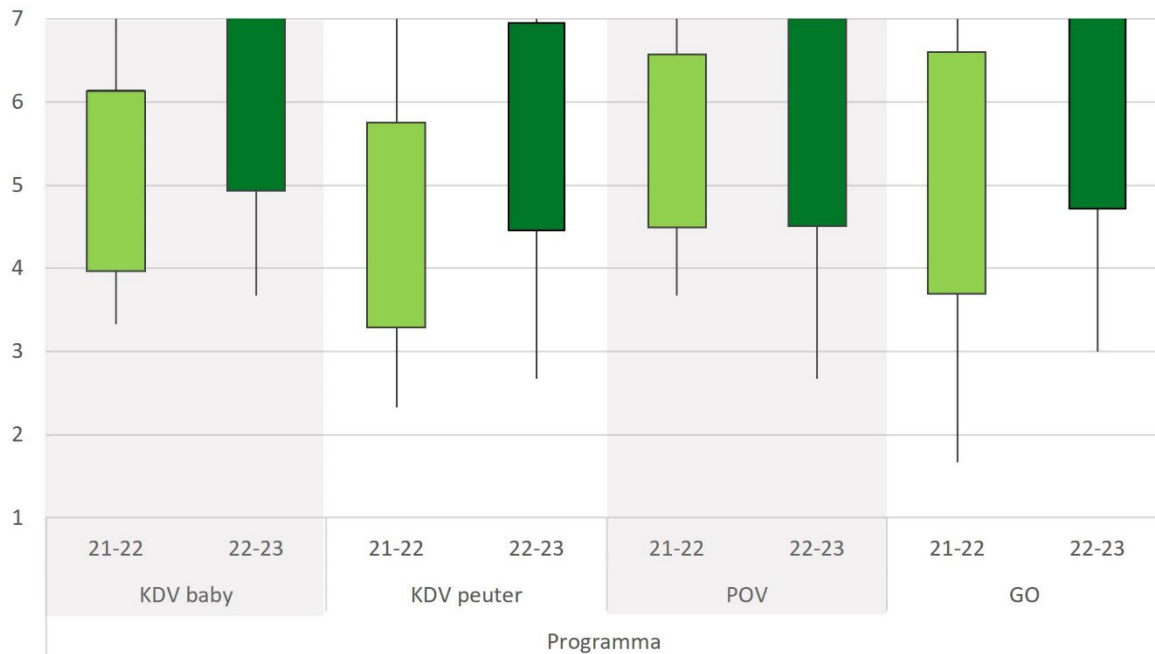


**Figuur 7.4** Vergelijking van de interactie tijdens breng- en haalmomenten op basis van de omgevingschalen Lichtgroene (2021-2022) en donkergroene (2022-2023) boxen representeren de spreiding van locaties die één standaardafwijking boven en onder het gemiddelde scoren. De dunne zwarte lijnen representeren de hoogst en laagst scorende locatie per opvangsoort.

De daling van de omgevingskwaliteit is voornamelijk toe te schrijven aan twee aspecten: de kwaliteit van de omgang met ouders en het dagprogramma en activiteiten aanbod. Een van de onderdelen van de omgevingschalen is de kwaliteit van interactie tijdens breng- en haalmomenten. Het gaat hierbij zowel om de interactie tussen de medewerkers en de kinderen, bijvoorbeeld begroeten en afscheid nemen, als de mate waarin medewerkers deze momenten benutten voor contact en uitwisseling met ouders. In Figuur 7.4 is weergegeven hoe dit eruitzag in 2021-2022 en 2022-2023. Deze figuur rapporteert de gegevens van de kinderdagopvang, peuteropvang en gastouderopvang – aangezien het in deze opvangvormen op dezelfde manier en met dezelfde 7-puntsschaal gemeten is – en laat allereerst zien dat de variatie groot is. Dit geldt voor alle opvangsoorten en tijdens beide perioden. De variatie laat zien dat er locaties zijn waarin kinderen en ook ouders niet individueel begroet worden evenals locaties waarin er uitgebreide uitwisseling is met kinderen en ouders tijdens het brengen of halen. In het rapport van 2022 rapporteerden we dat er een substantiële daling was op deze schaal, mede als gevolg van de coronamaatregelen en daarmee samenhangend het (aanhoudende) beleid op sommige locaties waarin ouders niet op de groep mochten komen. Zoals in de aparte hoofdstukken per opvangtype gerapporteerd is, is er sprake van herstel van de uitwisseling en contacten met kinderen en vooral ouders. Echter, deze figuur laat ook zien dat ondanks een forse stijging in gemiddelde scores, er nog steeds veel variatie is. Vooral in groepen waar baby's worden opgevangen (zowel horizontaal als verticaal) als in de peuteropvang en in de gastouderopvang zijn er locaties die net een '3' scoren wat inhoudt dat de meeste kinderen worden begroet (maar niet ieder kind individueel en uitgebreid) en dat ouders op de groep mogen komen (maar er geen uitwisseling plaatsvindt met de ouders). In de buitenschoolse opvang blijkt een vergelijkbaar beeld. Ook hier is er duidelijk meer aandacht voor individuele kinderen en soms ook hun ouders in 2022-2023 en is er dus herstel na de coronadip. Maar ook in de buitenschoolse opvang is er veel variatie waarbij er eveneens groepen zijn waar kinderen niet uitgebreid begroet worden door de medewerkers als zij daar



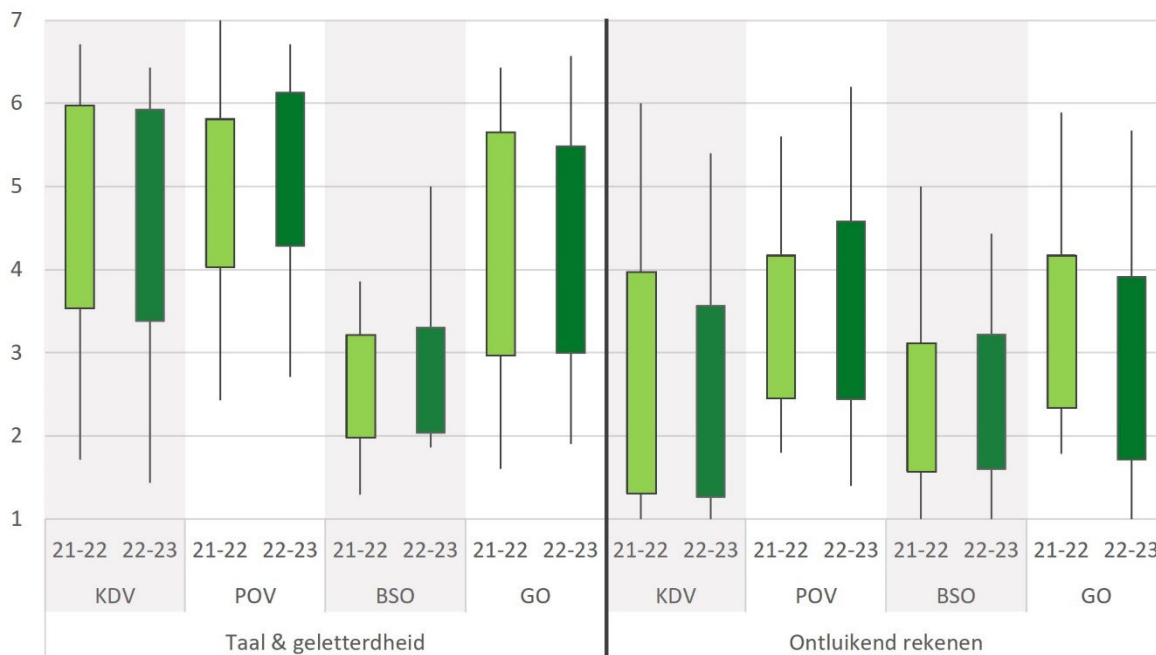
aankomen. Overigens blijken andere vormen van contact met ouders, zoals sociale activiteiten (zomer bbq), informeren over organisatiebeleid, of vormen van opvoedingsondersteuning (informatie avond over mediagebruik), niet hersteld te zijn sinds 2021-2022.



**Figuur 7.5** Vergelijking van het programma op basis van de omgevingschalen

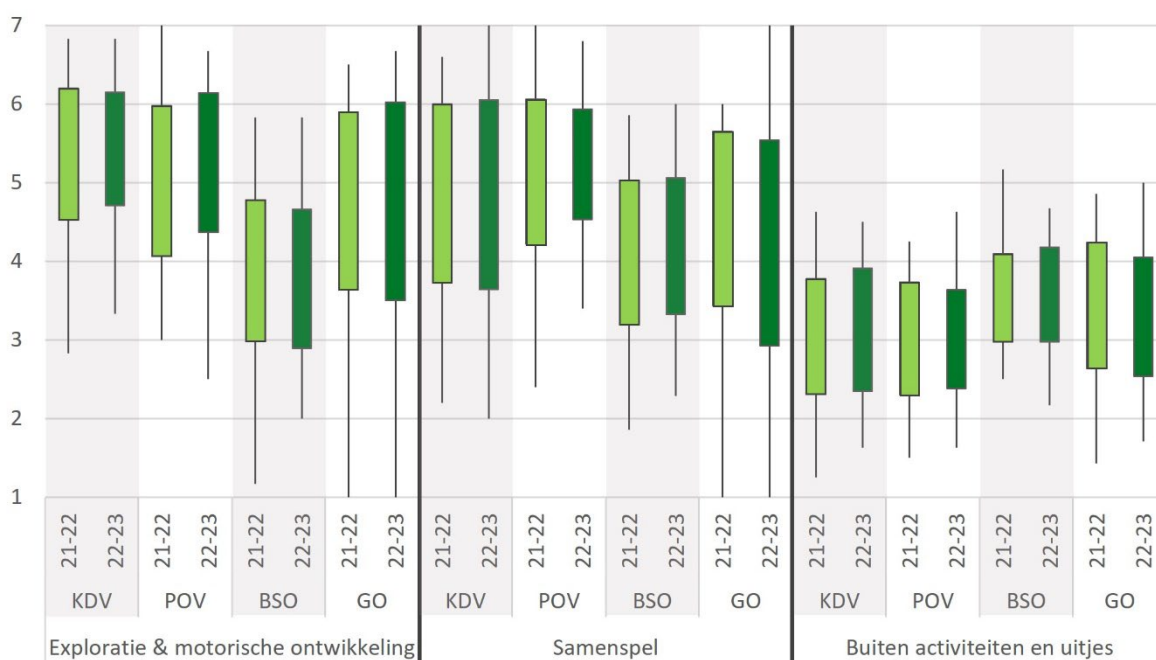
In de subschaal Programma van de omgevingschalen wordt voor de kinderdagopvang, peuteropvang en gastouderopvang een aantal aspecten van de dagelijkse routines geobserveerd (voor de buitenschoolse opvang zijn er twee iets andersoortige items, dus deze worden apart beschreven). Zo wordt er in kaart gebracht of er een duidelijk en voorspelbaar dagprogramma is dat ook aangepast wordt aan de behoeften van kinderen en waarbij transitie soepel verlopen. Andere items hebben betrekking op de mate waarin er ruimte is voor zowel vrij spel als groepstijd. Figuur 7.5 laat een vergelijking van de kwaliteit van het dagprogramma zien voor de verschillende opvangsoorten in de perioden 2021-2022 en 2022-2023. Zoals in de aparte hoofdstukken per opvangtype al benoemd is, is er sprake van een sterke stijging in kwaliteit. Nadere verkenning van de data laat zien dat er op alle aspecten een verbetering is. Tijdens vrij spel zijn er meer interacties met kinderen om hen te stimuleren in hun ontwikkeling (zoals we ook terugzien in een stijgende educatieve kwaliteit) en er worden vaker activiteiten in verschillende groepssamenstellingen gedaan (afwisselend hele groep en kleinere subgroepjes).

Voor de buitenschoolse opvang is er ook een item dat beoordeelt hoe evenwichtig en gebalanceerd de (mid)dagindeling eruitziet en een item dat observeert in hoeverre er (ontwikkelingsgerichte) activiteiten aangeboden worden. Hier blijken geen verschillen te zijn tussen 2021-2022 en 2022-2023. Het programma 'voldoet' volgens de standaards van het instrument (dus er is een evenwichtige (mid)dagindeling), terwijl het activiteitsaanbod lager scoort en niet helemaal voldoet (relatief weinig ontwikkelingsgerichte activiteiten). Er blijkt echter wel de nodige variatie in beide aspecten, dus er zijn ook groepen waarin er geen gestructureerd aanbod is en (ontwikkelingsgerichte) activiteiten ontbreken.



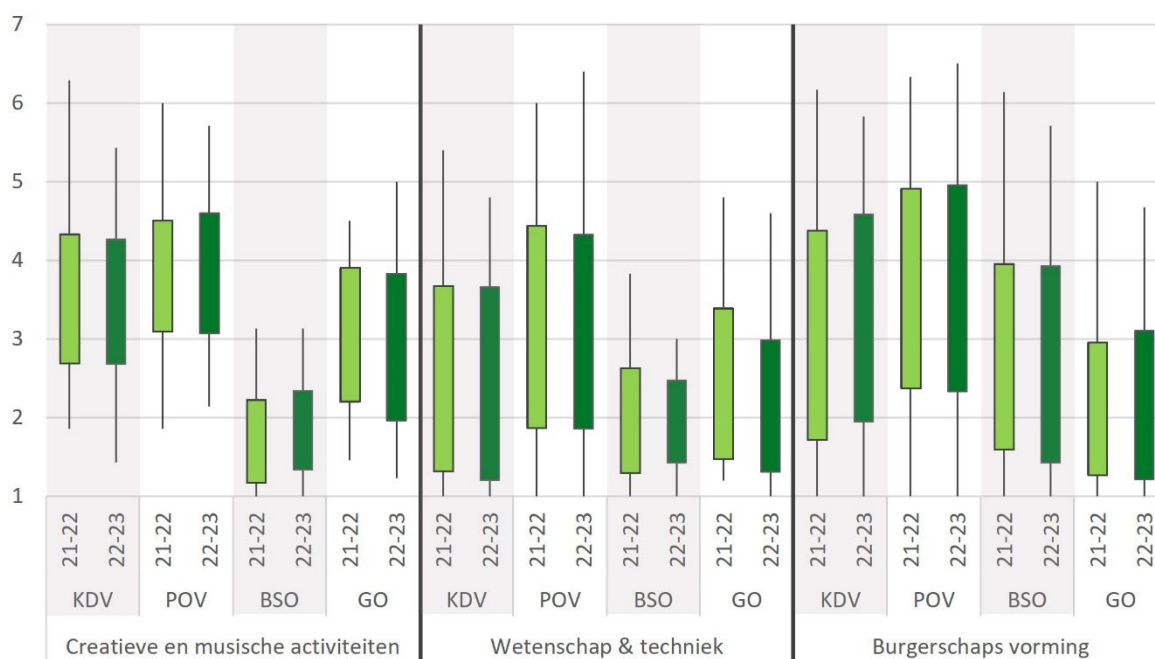
**Figuur 7.6** Vergelijking van het door pedagogisch medewerkers en gastouders gerapporteerde activiteitenaanbod op het gebied van taal en gelettertheid en ontluikend rekenen.

Lichtgroene (2021-2022) en donkergroene (2022-2023) boxen representeren de spreiding van locaties die één standaardafwijking boven en onder het gemiddelde scores. De dunne zwarte lijnen representeren de hoogst en laagst scorende locatie per opvangsoort.



**Figuur 7.7** Vergelijking van het door pedagogisch medewerkers en gastouders gerapporteerde activiteitenaanbod op het gebied van exploratie en motorische ontwikkeling, (samen)spel, en buiten activiteiten en uitjes.

Lichtgroene (2021-2022) en donkergroene (2022-2023) boxen representeren de spreiding van locaties die één standaardafwijking boven en onder het gemiddelde scores. De dunne zwarte lijnen representeren de hoogst en laagst scorende locatie per opvangsoort.

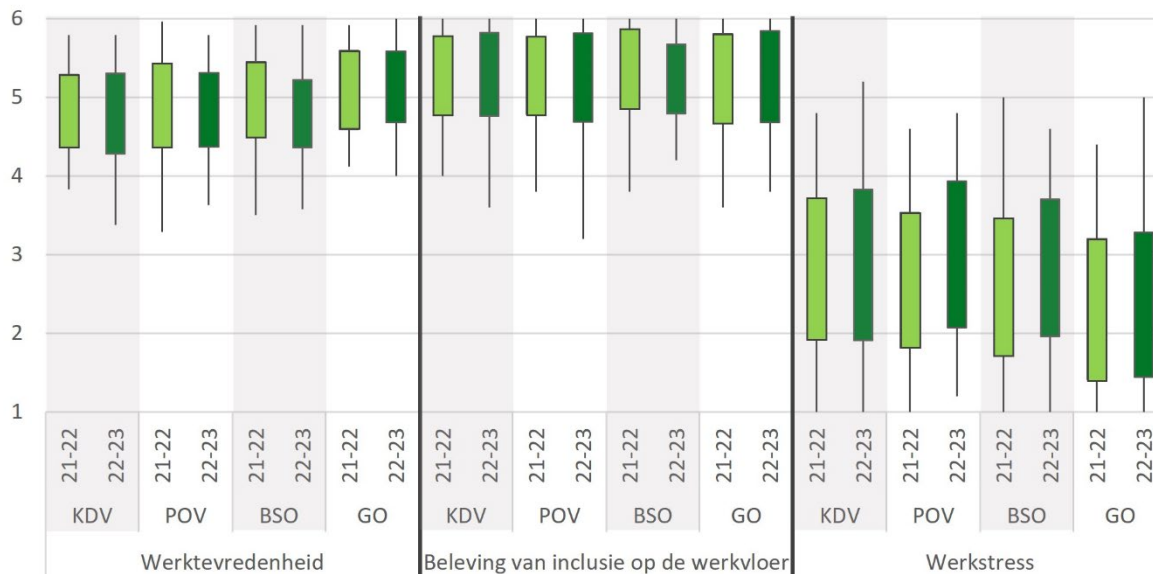


**Figuur 7.8** Vergelijking van het door pedagogisch medewerkers en gastouders gerapporteerde activiteiten aanbod op het gebied van creatieve en musische activiteiten, wetenschap en techniek, en burgerschapsvorming.

Lichtgroene (2021-2022) en donkergroene (2022-2023) boxen representeren de spreiding van locaties die één standaardafwijking boven en onder het gemiddelde scores. De dunne zwarte lijnen representeren de hoogst en laagst scorende locatie per opvangsoort.

Figuren 7.6, 7.7 en 7.8 geven het gerapporteerde activiteiten aanbod weer op basis van de vragenlijstgegevens van ruim 500 pedagogisch medewerkers en gastouders. Hierin zien we voor verschillende soorten activiteiten dat de geconstateerde verschraving van het aanbod in 2021-2022 in de kinderdagopvang en buitenschoolse opvang stabiel is gebleven, met name voor de binnen- en buitenspelactiviteiten en creatieve en musische activiteiten. Ook in de peuteropvang en gastouderopvang is het activiteiten aanbod onveranderd. Echter, hier was geen sprake van een daling van het aanbod in 2021-2022.

Figuur 7.9 toont de werkbeleving van medewerkers op drie verschillende aspecten, zoals de algemene tevredenheid over het werk, de mate waarin medewerkers zich gerespecteerd en betrokken voelen (inclusie) en de mate waarin zij stress ervaren in het werk. Na een daling van de werktevredenheid in 2021-2022 blijkt nu een stabilisering, behalve voor medewerkers in de buitenschoolse opvang. Er blijkt geen verandering in het gevoel van inclusie op het werk. De werkstress blijkt ook gestabiliseerd, behalve voor de peuteropvang waar medewerkers wederom een lichte stijging rapporteren. Hoewel de gemiddelde werkstress in de andere soorten niet is gestegen zien we behalve voor de peuteropvang ook in de kinderdagopvang en gastouderopvang hogere uitschieters naar boven. Op alle aspecten van werkbeleving blijkt een grote variatie met zowel uitschieters naar beneden als naar boven, maar deze is het grootst voor de mate waarin medewerkers stress ervaren. Zo zijn er medewerkers die (vrijwel) geen stress ervaren (scores van 2 en lager) maar ook medewerkers die (heel) veel stress ervaren (scores van 4 en hoger).



**Figuur 7.9 Vergelijking van de door pedagogisch medewerkers en gastouders gerapporteerde werkbeleving.** De lichtgroene (2021-2022) en donkergroene (2022-2023) boxen representeren de spreiding van locaties die één standaardafwijking boven en onder het gemiddelde scoren. De dunne zwarte lijnen representeren de hoogst en laagst scorende locatie per opvangsoort.

### 7.3 Verklarende trends in de kinderopvang

Uit de vergelijking van de twee perioden 2021-2022 en 2022-2023 blijkt over het algemeen een zekere mate van stabiliteit en op een aantal aspecten een verbetering van de kwaliteit. Dit betekent dat er grotendeels herstel is opgetreden na de gedaalde kwaliteit kort na corona. Dit patroon geldt vooral voor de kinderdagopvang, met name voor de peuters, de peuteropvang en de gastouderopvang. In deze opvangtypen is er meer aandacht voor de ontwikkeling van persoonlijke competenties van kinderen, wat blijkt uit de hogere geobserveerde interactiekwaliteit tijdens een gebalanceerd aanbod van vrij spel en groepsactiviteiten. De educatieve kwaliteit is substantieel gestegen en komt nu uit in de middenrange wat in internationaal opzicht relatief goed is (zie bijlage 1). De inspanningen om de kwaliteit verder te verhogen, bijvoorbeeld door meer aandacht voor professionalisering en de inzet van de pedagogisch beleidsmedewerker en coaching van medewerkers lijken daarmee effectief te zijn. In een andere studie is inderdaad aangetoond dat de inzet van de pedagogisch beleidsmedewerker een grote verklaring was voor de kwaliteitsstijging in de peuteropvang.<sup>47</sup>

Echter, de gestegen kwaliteit blijkt vooral gunstig te zijn voor de peuters, want in verticale groepen of babygroepen blijkt de kwaliteit van de interacties met baby's stabiel gebleven. In de eerdere meting van 2021-2022, kort na de invoering van de lagere beroepskracht-kindratio voor baby's bleek wel een stijging van de interactiekwaliteit voor baby's, maar deze heeft (vooral nog) niet doorgezet. Naarmate meer medewerkers bijgeschoold worden in het werken met baby's, zal dit wellicht zichtbaar zijn in een kwaliteitsstijging. Ook het benutten van de breng- en haal momenten voor contact en uitwisseling met ouders is grotendeels hersteld in de kinderdag- en peuteropvang, behalve voor de buitenschoolse opvang.

<sup>47</sup> Van Huizen et al. (2024).

In de buitenschoolse opvang blijkt een stabiel beeld van kwaliteit, dat in vergelijking met de andere opvangsoorten relatief van een lager niveau is, vooral voor de educatieve kwaliteit. Het dagprogramma en aanbod van activiteiten is minder uitdagend en gevarieerd in vergelijking met de andere opvangsoorten en kan dus minder goed aansluiten op de verschillende interesses en behoeften die kinderen kunnen hebben. Tegelijk blijkt dat tevredenheid van medewerkers in de buitenschoolse opvang verder gedaald is. Na corona bleek over de hele linie een daling van de werkbeleving met ook een toename van de werkstress (behalve voor de gastouderopvang). Terwijl dit in de kinderdagopvang gestabiliseerd lijkt te zijn, rapporteren medewerkers van de buitenschoolse opvang dus een lagere werktevredenheid en ook medewerkers in de peuteropvang benoemen een iets hogere werkstress in vergelijking met 2021-2022.

De kwaliteitsstijging betreft vooral *het hoe* ofwel de wijze waarop het activiteitenaanbod wordt georganiseerd en de kwaliteit van de interacties waarmee dit gepaard gaat. De inhoud van het aanbod, ofwel *het wat*, blijkt onveranderd in 2022-2023. In het voorgaande rapport<sup>48</sup> hebben we geconstateerd dat er een verschraling is van het activiteitenaanbod. Activiteiten werden minder frequent aangeboden en ook de variatie in het aanbod is vermagerd. Op dit vlak is er (vooralsnog) geen herstel zichtbaar in de kwaliteitsmeting.

Samenvattend, blijkt er dus herstel van de kwaliteit op een aantal aspecten die kort na corona (sterk) gedaald waren. Voorts is er een verdere kwaliteitsstijging zichtbaar wat betreft de educatieve kwaliteit wat inhoudt dat er meer aandacht is voor het bevorderen van de persoonlijke competenties van kinderen. Aangezien deze bevindingen niet gelden voor de buitenschoolse opvang, is er meer aandacht nodig voor zowel de werkbeleving van de medewerkers als de kwaliteit die zij bieden in hun dagelijks programma van activiteiten. Tot slot, blijkt er nog geen inhaalslag mogelijk wat betreft het inhoudelijk aanbod van activiteiten. Meer aandacht voor de frequentie en variatie van het activiteitenaanbod kan bijdragen aan een brede ontwikkeling van kinderen en vraagt wellicht om een verschuiving van de aandacht van de interacties naar de mogelijke inhoud van die interacties, bijvoorbeeld door na te denken over het gebruik van materialen om de ontwikkelervaringen van kinderen uit te breiden. Tot slot, blijft aandacht nodig voor de mate waarin er contact is met ouders aangezien dit (sterk) verminderd is na corona.

---

<sup>48</sup> Zie Romijn et al. (2023).

# Referenties

- Boogaard, M. & Bollen, I. (2022). *Inventarisatieonderzoek gastouderopvang 2022. Gastouderopvang in Nederland opnieuw in beeld: Gastouderbureaus, gastouders en ouders*. Amsterdam, Nederland: Kohnstamm Instituut.
- Boogaard, M. & Van Daalen-Kapteijns, M. (2012). *Pedagogische kwaliteit van buitenschoolse opvang in Nederland*. Amsterdam, Nederland: Kohnstamm Instituut.
- Hamre, B. K., La Paro, K. M., Pianta, R. C., & LoCasale-Crouch, J. (2014). *Classroom Assessment Scoring System. Manual CLASS Infant*. Baltimore, MD: Brookes Publishing.
- Harms, T., Clifford, R. M., & Cryer, D. (1998). *Early Childhood Environment Rating Scale. Revised edition*. New York, NY: Colombia University.
- Harms, T., Cryer, D., & Clifford, R. M. (2003). *Infant/Toddler Environment Rating Scale. Revised edition*. New York, NY: Colombia University.
- Harms, T., Cryer, D., & Clifford, R. M. (2007). *Family Child Care Environment Rating Scale. Revised edition*. New York, NY: Colombia University.
- Leseman, P.P.M., & Slot, P.L. (2013). *Kwaliteit en curriculum van voorschoolse opvang en educatie in Nederland: relaties met structurele kenmerken, organisatiekenmerken en gebruik educatieve programma's (Rapport BOPO)*. Utrecht, Nederland: Universiteit Utrecht.
- Leseman, P. P. M., & Veen, A. (2016). *Ontwikkeling van kinderen en relatie met kwaliteit van voorschoolse instellingen. Resultaten uit het Pre-COOL cohortonderzoek*. Amsterdam, Nederland: Kohnstamm Instituut.
- Romijn, B. R., Slot, P. L., Jepma, I.J., Muller, P., Bredeveld, M., & Leseman, P.P.M. (2023). *Kwaliteit van de Nederlandse kinderopvang. De kinderdagopvang, peuteropvang, buitenschoolse opvang en gastouderopvang in beeld - Gecombineerde metingen 2017-2022*. Utrecht, Nederland: Sardes.
- Slot, P. L., Cadima, J., Salminen, J. E., Pastori, G., & Lerkkanen, M. K. (2016). *Multiple case study in seven European countries regarding culture-sensitive classroom quality assessment*. Utrecht, Nederland: CARE.
- Slot, P. L., Jepma, I.J., Muller, P., Romijn, B.R., Bekkering, C.I.V. & Leseman, P.P.M. (2019). *Ontwikkelingen in de kwaliteit van de Nederlandse kinderdagopvang, peuteropvang, buitenschoolse opvang en gastouderopvang - Gecombineerde metingen 2017-2019*. Utrecht, Nederland: Sardes.
- Slot, P. L., Leseman, P. P. M., Mulder, H., & Verhagen, J. (2011). *Classroom Assessment Scoring System. Handleiding CLASS Toddler. Nederlandse vertaling en bewerking*. Utrecht, Nederland: Universiteit Utrecht.
- Slot, P. L., Leseman, P. P. M., Mulder, H., & Verhagen, J. (2011). *Classroom Assessment Scoring System. Handleiding CLASS PreK. Nederlandse vertaling en bewerking*. Utrecht, Nederland: Universiteit Utrecht.
- Slot, P. L., Romijn, B. R., Cadima, J., Nata, G., & Wystowska, O. (2018). *Internet survey among staff working in formal and informal (education) sectors in ten European countries*. Utrecht, Nederland: ISOTIS.
- Slot, P. L., Romijn, B.R., Jepma, I.J., Muller, P., Bredeveld, M., & Leseman, P.P.M. (2023). *Knelpunten, werkbeleving en de gevolgen van COVID-19 in de kinderopvangsector. Trendanalyses in de kinderdagopvang, peuteropvang en buitenschoolse opvang - Gecombineerde metingen 2017-2022*. Utrecht, Nederland: Sardes.

Sylva, K., Siraj-Blatchford, I., & Taggart, B. (2010). *Early Childhood Environment Rating Scale Curricular Extensions to ECERS-R*. London, UK: Trentham Books.

Van Huizen, T., Leseman, P., Oudgenoeg - Paz, O., Francot, R., Yurdakul, E., & Tiliopoulou, V. (2024). *EVENING tussentijdsrapport, maart 2024*.

# Bijlage 1

De CLASS is een instrument dat internationaal gebruikt wordt, wat het mogelijk maakt om de kwaliteit van de Nederlandse kinderopvang te vergelijken met gegevens uit andere landen. Tabel B1 toont de resultaten van buitenlandse studies voor de CLASS infant (baby's) en Tabel B2 voor de CLASS Toddler (peuters). Er is relatief weinig recent, internationaal onderzoek naar de kwaliteit van de opvang voor baby's. De meerderheid van het onderzoek richt zich op preschools voor 3-5-jarigen dat meer vergelijkbaar is met onze peutergroepen (of soms kleuterklassen).

Op basis van het beschikbare onderzoek blijkt de kwaliteit van de opvang voor baby's in Nederland beter dan in andere landen. Met betrekking tot de sfeer in de groep, de mate waarin affectie wordt getoond en sensitief wordt gereageerd op de behoeften van baby's scoort Nederland relatief hoog (hoger dan een 5) in vergelijking met België, Portugal en de Verenigde Staten. De mate waarin baby's ondersteund worden in hun exploratiegedrag en gestimuleerd worden in hun brede ontwikkeling scoort lager dan de emotionele kwaliteit en blijft daarmee in de middenrange, maar nog altijd hoger dan bevindingen uit België en Portugal laten zien. De studie uit de Verenigde Staten laat echter wel hogere scores zien op het stimuleren van de ontwikkeling van baby's. Deze studie betreft echter een kleine pilot in één staat en kan derhalve niet als representatief voor de gemiddelde kwaliteit in de Verenigde Staten worden beschouwd.

**Tabel B1 Overzicht van (inter)nationaal gemeten emotionele en educatieve kwaliteit met de CLASS Infant**

Studies		Steekproef		Emotioneel		Educatief	
Land	Auteurs	N	Beschrijving	M	SD	M	SD
België	Hulpia et al. (2016)	167	Gestratificeerde random steekproef (Vlaanderen)	4.99	0.91	3.15	1.18
<b>Nederland</b>	<b>LKK (2024)</b>	<b>36</b>	<b>Gestratificeerde random steekproef (landelijk) – Cohort 2022-2023; KDV Baby en verticaal</b>	<b>5.87</b>	<b>0.66</b>	<b>4.05</b>	<b>1.09</b>
Portugal	Barros et al. (2016)	90	Stedelijk gebied rondom Porto	4.41	0.82	2.60	0.76
V.S.	Jamison et al. (2014)	30	Eén staat	5.10	0.96	3.96	1.05

De emotionele kwaliteit voor peuters blijkt in Nederland hoger dan in veel andere landen (o.a. België, Duitsland, Portugal, de Verenigde Staten en Zwitserland) en scoort daarmee voldoende tot goed. Deze scores zijn relatief vergelijkbaar met gegevens uit Australië, Denemarken, Finland, Noorwegen en Polen. De educatieve kwaliteit is in Nederland hoger dan in de meeste landen (o.a. Australië, België, Denemarken, Finland, Polen, Portugal en Zwitserland) en vergelijkbaar met gegevens uit Noorwegen en één studie uit de Verenigde Staten (de drie andere studies laten een lagere educatieve kwaliteit zien).



**Tabel B2** Overzicht van (inter)nationaal gemeten emotionele en educatieve kwaliteit met de CLASS Toddler

Land	Studies		Steekproef	Emotioneel		Educatief	
	Auteurs	N		M	SD	M	SD
Australië	Eadie et al. (2019)	12	Eén deelstaat	5.54	0.76	2.50	0.53
België	Hulpia et al. (2016)	233	Gestratificeerde random steekproef (Vlaanderen)	5.22	0.84	2.66	0.88
Denemarken	Bleses et al. (2019)	97	Nationale random steekproef	5.76	0.53	2.96	0.58
Duitsland	Baron et al. (2023)	95	Eén deelstaat	5.33	0.59	3.23	0.70
Finland	Salminen et al. (2022)	42	Eén middelgrote stad	5.58	0.43	3.35	0.48
<b>Nederland</b>	<b>LKK (2024)</b>	<b>78</b>	<b>Gestratificeerde random steekproef (landelijk) – Cohort 2022-2023; KDV peuter, verticaal en POV</b>	<b>5.99</b>	<b>0.44</b>	<b>4.01</b>	<b>0.93</b>
	Sluiter et al. (2023)	44	Onbekend	5.44	0.54	2.57	0.56
Noorwegen	Buøen et al. (2021)	187	Randomized Control Trial in zeven districten – (SD = SE)	6.10	0.07	3.50	0.10
Polen	Wyslowska & Slot (2020)	28	Gemakssteekproef in twee regio's	5.79	0.49	2.84	0.63
Portugal	Guedes et al. (2020)	31	Drie gebieden	4.98	0.98	3.21	1.05
V.S.	Bandel et al. (2014)	455	Early Head Start nationaal (Baby FACES)	5.30	1.71	3.45	2.99
	Castle et al. (2016)	60	Early Head Start: één staat	5.72	0.82	3.96	1.23
	Henry et al. (2023)	28	Eén staat	4.09	0.89	2.95	1.11
	La Paro et al. (2014)	101	Eén staat	4.82	0.99	2.83	1.07
Zwitserland	Perren et al. (2016)	35	Verskillende voorschoolse voorzieningen	5.44	0.76	3.23	1.07

## Colofon

Titel	Kwaliteit van de Nederlandse kinderopvang. De kinderdagopvang, peuteropvang, buitenschoolse opvang en gastouderopvang in beeld.
Auteur	Bodine Romijn, Pauline Slot, IJsbrand Jepma, Paulien Muller, Merel Bredeveld & Paul Leseman
Datum	April 2024
Project	LKK 2021-2025

Landelijke Kwaliteitsmonitor Kinderopvang

 (030) 232 62 00

 [info@monitorlkk.nl](mailto:info@monitorlkk.nl)

 [www.monitorlkk.nl](http://www.monitorlkk.nl)



Universiteit Utrecht

